Голоси з України

Результати дослідження та рекомендації

Україна

Грудень 2024

Видання 1 (пілотне)

Ця публікація створена в межах ініціативи ***"Голоси з України"***, що реалізується UNFPA, Фондом ООН у галузі народонаселення в Україні, у співпраці з Гуманітарною координацією у сфері ГЗН в Україні. Думки, погляди та рекомендації, висловлені у цій публікації, не обов'язково відображають офіційну політику чи позицію UNFPA або партнерів, які підтримують цю ініціативу.

Голоси з України

Результати дослідження та рекомендації

Видання 1 (пілотне)

Україна

Грудень

2024

ЗМІСТ

1. РЕЗЮМЕ 13

2. ВСТУП 19

3. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ 29

a. ТИПИ ГЗН 30

I. Насильство з боку інтимного партнера та домашнє насильство (НІП / ДН) 32
II. Сексуальне насильство 36
III. Фізичне насильство 41
IV. Психологічне насильство 43
V. Економічне насильство 46
VI. Позбавлення прав, ресурсів, можливостей і послуг: акцент на обмеженнях свободи пересування та висловлювання 48
VII. ГЗН із застосуванням технологій (ГЗНТ) 51
VIII. Дитячі та примусові шлюби 53
IX. Гендерна дискримінація 55
X. Трудова експлуатація жінок 56
XI. Аутинг та залякування 57
XII. Інші форми ГЗН: репродуктивний примус та репродуктивне насильство 58

b. ЛОКАЦІЇ ВЧИНЕННЯ НАСИЛЬСТВА 59

c. ЧИННИКИ РИЗИКУ 76

d. СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ 98

e. РЕАГУВАННЯ НА ГЗН 125

I. Перешкоди на шляху доступу до послуг та програм з протидії ГЗН 127
II. Зміни, які стосуються наявності послуг і програм з протидії ГЗН, прогалини в їх наданні та реалізації 138
III. Точки входу для отримання послуг з протидії ГЗН 147

f. ЗМЕНШЕННЯ РИЗИКІВ ГЗН ТА ПОДОЛАННЯ ПЕРЕШКОД ДЛЯ ДОСТУПУ ЗА ГУМАНІТАРНИМИ СЕКТОРАМИ 150

I. Роздача допомоги (загальні питання) 160
II. Управління та координація місць тимчасового проживання (CCCM) і питання житла 162
III. Грошова та ваучерна допомога (ГВД) 164
IV. Освіта 165

V. Продовольчі товари та харчування 168
VI. Охорона здоров'я, у тому числі охорона сексуального та репродуктивного здоров'я 170
VII. Засоби до існування 173
VIII. Психічне здоров'я, психосоціальна підтримка (ПЗПСП) та реабілітація 175
IX. Непродовольчі товари (НПТ) 177
X. Захист та захист дітей 178
XI. Вода, санітарія та гігієна (WASH) 181

4. РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА СПОДІВАННЯ НА МАЙБУТНЄ 183

a. **РЕКОМЕНДАЦІЇ 184**

I. Щодо програм протидії ГЗН 184
II. У сфері надання гуманітарної допомоги та послуг 197
III. У сферах координування, політики та адвокації 208

b. **НАДІЇ ТА МРІЇ ЖІНОК ТА ДІВЧАТ 216**

5. ПОСТРАЖДАЛІ ГРУПИ 219

a. **ЖІНКИ ТА ДІВЧАТА З-ПОМІЖ ВПО ТА ОСІБ, ЩО ПОВЕРНУЛИСЯ (У Т. Ч. В ЦЕНТРАХ КОЛЕКТИВНОГО ПРОЖИВАННЯ ТА ТРАНЗИТНИХ ЦЕНТРАХ) 220**
b. **ДІВЧАТКА-ПІДЛІТКИ 221**
c. **ЛІТНІ ЖІНКИ 223**
d. **ЖІНКИ ТА ДІВЧАТА З ІНВАЛІДНІСТЮ (ТА ЖІНКИ, ЯКІ ДОГЛЯДАЮТЬ) 224**
e. **РОМСЬКІ ЖІНКИ ТА ДІВЧАТА 226**
f. **ЛГБТКІ+ ОСОБИ 227**

6. РЕГІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ 229

7. ДОДАТОК 235

a. **ПІДХІД ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ 236**
b. **ВИЗНАЧЕННЯ КЛЮЧОВИХ ТЕРМІНІВ У ДОСЛІДЖЕННІ 246**
c. **ОСНОВНІ БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ 260**

СКОРОЧЕННЯ

РГОА	Робоча група з оцінювання та аналізу
ГК ГЗН	Гуманітарна координація у сфері ГЗН
МГО	Місцева громадська організація
СССМ	Управління та координація місць тимчасового проживання
КЛВФДЖ	Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок
КВЗ	Клінічне ведення випадків зґвалтування
СНПК	Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом
ГВД	Грошова та ваучерна допомога
ДН	Домашнє насильство
ФГД	Фокус-групові дискусії
ГЗННС	Гендерно зумовлене насильство в надзвичайних ситуаціях
ГЗН	Гендерно зумовлене насильство
ГГД	Гендер у гуманітарній діяльності
УУ	Уряд України
ВІЛ+	Вірус імунодефіциту людини позитивний
ЖЗВ	Житло, земля і власність
ПГПР	План гуманітарних потреб і реагування
МПК	Міжвідомчий постійний комітет
ВПО	Внутрішньо переміщені особи
ІОК	Інформаційні, освітні та комунікаційні матеріали
НІП	Насильство з боку інтимного партнера
ІКІ	Інтерв'ю з ключовими інформаторами
ЛГБТКІ+	Представники / спільноти лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерів, квір- та інтерсекс-осіб+

МЗГ(В)	Менструальне здоров’я та гігієна (ведення)
ПЗПСП	Психічне здоров’я та психосоціальна підтримка
БОП	Багатосекторна оцінка потреб
НПТ	Непродовольчі товари
НУО	Неурядова організація
УКГС ООН	Управління ООН з координації гуманітарних справ
ЗСЕН	Захист від сексуальної експлуатації та насильства
ПСП	Психосоціальна підтримка
СПЗ (К)	Соціальні та поведінкові зміни (комунікація)
СЕН	Сексуальна експлуатація та наруга
СОГІЕСО	Сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність і самовираження та статеві ознаки
СОПи	Стандартні оперативні процедури
СРЗ(П)	Сексуальне та репродуктивне здоров’я (і права на них)
ТДТ	Тренінг для тренерів
ТЦК	Територіальний центр комплектування
ГЗНТ	Гендерно зумовлене насильство із застосуванням технологій
ООН	Організація Об’єднаних Націй
UNFPA	Фонд ООН у галузі народонаселення
УВКБ ООН	Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців
ЮНІСЕФ	Дитячий фонд ООН
WASH	Вода, санітарія та гігієна
БПЖД	Безпечний простір для жінок і дівчат
ВООЗ	Всесвітня організація охорони здоров’я
ЖМБ	Жінки, мир і безпека
ОПЖ / ООЖ	Жіноча правозахисна організація / організація, очолювана жінками

ПЕРЕДМОВА

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році небезпека насильства над жінками та дівчатами зросла в геометричній прогресії. Таке зростання пов'язане, окрім укорінених і шкідливих соціальних норм, із постійними обстрілами, перебоями в енергопостачанні, посиленням нечутливості до насильства та невизначеністю в умовах конфлікту. Жінки, дівчата та інші вразливі групи населення по всій Україні і зараз страждають найбільше від наслідків тривалої гуманітарної кризи, спричиненої війною. Під час глобальної пандемії COVID-19 різко зросла кількість випадків насильства з боку інтимного партнера та домашнього насильства, і ця тенденція лише посилюється під час нинішньої кризи. Крім того, жінки та дівчата наражаються на дедалі більші ризики, зумовлені іншими новими формами насильства, зокрема сексуальним насильством, пов'язаним з конфліктом (СНПК), сексуальною експлуатацією та насильством, скоєним із застосуванням технологій. Гендерно зумовлене насильство (ГЗН) в Україні становить загрозу для життя та має тривалі наслідки для постраждалих, та негативно впливає на життя сімей та громад, як зараз, так і в майбутньому. Українські жінки та дівчата, як і раніше, гостро потребують постійної гуманітарної допомоги та захисту.

«Голоси з України» — це фундаментальне, якісне дослідження проблеми ГЗН. В його основу покладено безпосереднє спілкування з жінками, дівчатами та громадами по всій України, а також із надавачами послуг, яке проводилося в цілях вивчення та кращого розуміння як їхнього досвіду, так і того, як трапляється ГЗН в кожній окремій ситуації. Висвітлюючи досвід жінок і дівчат, а також представників і представниць інших груп ризику, ***дослідження «Голоси з України»*** має на меті заповнити критичну прогалину як у даних, так і в нашому колективному розумінні ГЗН. В основу ***дослідженням «Голоси»*** покладено розповіді жінок і дівчат, які найбільше постраждали від ГЗН. Ці розповіді дають розуміння щодо ризиків, з якими вони дедалі більше стикаються, та висвітлюють вплив ГЗН на їхнє щоденне життя.

У своїй основі це дослідження підкреслює критичну необхідність забезпечення участі, залучення та розширення прав і можливостей жінок і дівчат у гуманітарних процесах. Якщо ми краще зрозуміємо, з якими перешкодами і небезпеками

стикаються ті, хто шукають підтримки, ми зможемо вжити належних заходів зі зменшення масштабів ГЗН та розробити безпечні й інклюзивні підходи до надання гуманітарної допомоги, працюючи над тим, щоб підтримка була більшою мірою спрямована на постраждалих від насильства.

Ми, Фонд ООН у галузі народонаселення (UNFPA) та Гуманітарна координація у сфері ГЗН (ГК ГЗН), позитивно оцінюючи поточні заходи та значні досягнення Уряду України у сфері протидії ГЗН, залишаємось надійними партнерами Уряду в підтримці цих зусиль. Однак, оскільки війна триває, небезпека ГЗН зростатиме й надалі, а наслідки відчуватимуться й під час відновлення та в повоєнний час. Це пілотне дослідження дає хоч і невеликий, але важливий зріз загальної ситуації з ГЗН в Україні. Воно підкреслює нагальну потребу в залученні більшої кількості ресурсів і партнерств для підтримки дедалі ширших потреб жінок і дівчат в Україні. Дослідження також підтверджує необхідність розробки ефективних і довготривалих рішень щодо проблем насильства, з якими стикаються жінки та дівчата — за умови постійних консультацій із ними — включно з наданням якісної допомоги постраждалим від ГЗН, орієнтованої на них самих.

Насамкінець ми хочемо висловити вдячність відважним жінкам і дівчатам України, які дали нам змогу зафіксувати їхній досвід і поділитися ним. Історії, які вони розповіли, є свідченням їхньої стійкості в скрутних обставинах. Ми прагнемо зробити все, аби голоси жінок і дівчат, у всьому їхньому різноманітті, набули ваги й були почуті. Тепер обов'язок усіх тих, хто відстоює права людини й надає захист, — дослухатися до їхніх слів та скористатися їхніми ідеями для спрямування нашої роботи на посилення безпеки та гідності жінок і дівчат в Україні.

Ulla Müller

Представник UNFPA, Фонду ООН у галузі народонаселення в Україні

Akiko Sakaue

Керівник Гуманітарної координації у сфері ГЗН в Україні

ПОДЯКИ

Цей документ був би неможливий без цінних ідей та внесків багатьох людей. Ми хочемо подякувати Фонду ООН у галузі народонаселення за керівництво цією роботою у тісній співпраці з партнерами Гуманітарної координації у сфері ГЗН. Ми дякуємо співкерівникам дослідження «Голоси» за їхню підтримку та управління ініціативою, а також керівництву UNFPA за їхнє бачення та підтримку. Також ми висловлюємо щиру вдячність координаторам Гуманітарної координації у сфері ГЗН, членам міжвідомчої робочої групи «Голоси» та внутрішньої робочої групи дослідження «Голоси» за їхню співпрацю та значний внесок в роботу.

Ми хотіли б висловити нашу глибоку подяку координаторам UNFPA, Фонду ООН у галузі народонаселення та Гуманітарної координації у сфері ГЗН у регіональних хабах, які приділили свій час забезпеченню організації збору даних у кожному регіоні. Крім того, ми висловлюємо глибоку вдячність організаціям, які в нинішніх непростих умовах присвятили час та зусилля участі в організації та проведенні фокус-групових дискусій у регіонах. Ми дуже вдячні фахівцям з протидії ГЗН та іншим зацікавленим сторонам, які взяли участь у початковій консультації та експертних фокус-групах, а також надали корисні відгуки.

Ми щиро вдячні команді UNFPA, Фонду ООН у галузі народонаселення в Україні, зокрема відділу комунікацій, за підтримку в розробленні дизайну та запуску дослідження «Голоси».

Крім того, ми дякуємо Бюро USAID з питань гуманітарної допомоги (BHA) за широку підтримку цієї ініціативи.

Насамкінець, ми висловлюємо глибоку подяку жінкам і дівчатам, а також спільнотам, які взяли участь у дослідженні та поділилися своїм досвідом і поглядами. Їхні голоси стали основою цього дослідження. Ми особливо вдячні за витрачений ними час та їхню участь в обговоренні труднощів і численних викликів, перед якими постають жінки та дівчата в Україні, що страждає від війни.

Ми глибоко вдячні всім, хто щиро підтримував дослідження «Голоси в Україні» у першому пілотному році, надаючи інформацію для адаптації та апробації підходів та допомагаючи в підготовці цього звіту. Ми дякуємо вам за те, що ви вірите у важливість та силу голосу жінок і дівчат.

А цим людям і організаціям ми дякуємо за їхній окремий внесок

Співкерівники дослідження «Голоси»: Марія Масланка Фігероа [María Maslanka Figueroa], Олівія Долорес Хімено Сассін [Olivia Dolores Gimeno Sassine], Ануш Хачатрян [Anush Khachatryan]

Представники Гуманітарної координації у сфері ГЗН: Бідіта Джаухер Тіті [Bidita Jawher Tithi], Екатеріна Крістесашвілі [Ekaterine Kristesashvili], Акіко Сакауе [Akiko Sakaue]

Члени робочої групи «Голоси»: «Світло надії»: Вікторія Мірошниченко; УВКБ ООН: Даніель Скарпасса Ду Праду [Danielle Scarpassa Do Prado]; ЮНІСЕФ: Заман Алі Хассан [Zaman Ali Hassan]

Регіональні координатори Фонду ООН у галузі народонаселення та Гуманітарної координації у сфері ГЗН: Кирило Бєлоконь, Христина Фогел, Ганна Карпеченкова, Анастасія Коломієць, Дарія Коршунова, Ілля Куртев, Тетяна Кутас, Маргарита Трипольська

Організації з протидії ГЗН, залучені до дослідження «Голоси»: ГО «Альянс.Глобал», БФ «Батерфляй», «Центр соціальних програм», БФ «Віра, Надія, Любов», ГО «Грін-Ландія», HEKS/EPER, БФ «Ініціатива», Міжнародний медичний корпус, Міжнародний комітет порятунку, ГО «Кобрі», ГО «МАРТІН-клуб», ГО «Неємія», «Outright International», Координаційний Гуманітарний Центр, БФ «Рокада», ГО «Об'єднані любов'ю до дітей», Валківська міська рада, ГО ЦНГД «Волонтер 68»

Керівництво UNFPA, Фонду ООН у галузі народонаселення в Україні

Робоча група «Голоси», що складається з координаторів Фонду ООН у галузі народонаселення в Україні

Підтримка реалізації дослідження «Голоси»: Катерина Гром

Керівники з комінукації: Олена Фінаєва, Айзек Гурскін [Isaac Hurskin], Кевін Сахрані [Kevin Sakhrani]

Дизайнерка: Олена Гудима

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ЗВІТУ

«Голоси з України» не надають дані про поширеність гендерно зумовленого насильства (ГЗН). Цей звіт містить інформацію про тенденції щодо ГЗН в українському контексті за результатами спілкування з жінками, дівчатами, чоловіками й хлопцями в Україні. Він не претендує на вичерпний опис можливого насильства в країні, адже чутливість теми ГЗН породжує перешкоди на шляху її обговорення. Звіт доцільно читати з урахуванням складності ситуації в Україні. Результати можуть по-різному стосуватися різних регіонів і груп населення.

Основна мета дослідження ***«Голоси з України»*** полягає у наданні інформації для гуманітарних програм, планування, адвокації та політики гуманітарного реагування в Україні до 2025 року. Мета звіту — підтримати зусилля з запобігання ГЗН та реагування на нього в масштабах України. ***«Голоси з України»*** є джерелом інформації для розроблення й впровадження програм протидії ГЗН. Ця публікація також має стати ресурсом для гуманітарних програм в інших, перерахованих нижче секторах: «Координація та управління місцями тимчасового проживання»; «Грошова та ваучерна допомога»; «Раннє відновлення та забезпечення засобів до існування»; «Освіта»; «Продовольча безпека та сільське господарство»; «Охорона здоров'я»; «Непродовольчі товари»; «Харчування»; «Захист та охорона дітей»; «Житло»; «Вода, санітарія та гігієна». Вона допоможе їм краще зрозуміти ризики ГЗН та перешкоди в доступі до гуманітарної допомоги, що постають перед жінками та дівчатами, і які необхідно пом'якшувати за допомогою заходів з реагування. Цей звіт також висвітлює взаємозв'язок і взаємозалежність між гуманітарним сектором, сектором розвитку та миротворчим сектором; він допомагає визначити відповідні підходи до взаємодії між ними та до раннього відновлення.

Зміст звіту «Голоси з України» не повинен цитуватися журналістами або колегами, які працюють у медіа без попередньої згоди UNFPA. Запити від ЗМІ щодо «Голоси» слід надсилати на адресу електронної пошти UNFPA, Фонд ООН у галузі народонаселення: unfpa.ukraine@gmail.com, або до офісу координатора Гуманітарної координації у сфері ГЗН в Україні, за інформацією, наведеною на вебсайті humanitarianresponse.org: response.reliefweb.int/ukraine/gender-based-violence.

Рекомендація щодо того, як зазначати документ в посиланнях:

UNFPA, Фонд ООН у галузі народонаселення. ***Голоси з України (2024): результати дослідження та рекомендації.*** Грудень 2024.

1 РЕЗЮМЕ

Після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну в лютому 2022 року по всій країні зберігається небезпечна ситуація та продовжується масове переміщення населення. У 2023–2024 роках народ України зіткнувся з різкою ескалацією війни, зростанням кількості жертв серед цивільного населення та масштабним руйнуванням життєво важливої цивільної інфраструктури, що вплинуло на надання основних послуг. Прифронтові райони на Сході та Півдні найбільше постраждали від обстрілів (при тому, що жодна територія не вважається безпечною), тоді як інші регіони України приймають велику кількість переміщеного населення. Хвилі евакуації тривали протягом усього 2024 року, при чому нещодавні евакуйовані переміщалися через транзитні центри. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) розселилися по всій країні, і значна їх частина мешкає в місцях тимчасового проживання. Надходить багато повідомлень про дефіцит електроенергії внаслідок ракетних обстрілів інфраструктури, зростання цін, обмежені можливості працевлаштування й нестачу доступного житла, а також про перевантаження державних служб. При цьому потреби перевищують обсяги доступної гуманітарної допомоги. Нинішня криза в Україні, яка триває вже четвертий рік, характеризується зростанням гуманітарних потреб і проблем у сфері захисту, причому найбільше страждають жінки, дівчата й представники(-ці) інших груп ризику.

Затяжний і одночасний характер тріади чинників небезпеки, переміщення й економічного спаду) призвів до виснаження ресурсів домогосподарств, зниження спроможності жінок, дівчат та представників(-ць) інших груп ризику в Україні долати труднощі й підвищення ризиків гендерно зумовленого насильства (ГЗН). Розлучення сімей є поширеним явищем, коли жінки, які очолюють домогосподарства, беруть на себе подвійний тягар, а багато літніх жінок та жінок з інвалідністю залишаються на самоті. Вразливі групи населення представлені набагато більшою мірою у прифронтових районах і в місцях тимчасового проживання. За останній рік внаслідок дії чинників, пов'язаних з війною, значно зросла кількість випадків різних форм ГЗН. Жінки й дівчата в Україні стикаються з ескалацією насильства в сім'ях і водночас відчувають себе менш захищеними поза межами сімейного кола. Оскільки криза продовжується, зростають і ризики насильства та перешкоди в доступі до допомоги для постраждалих. У той же час питання ГЗН часто відходять на другий план, адже увага та ресурси спрямовані на війну. Це робить програми протидії ГЗН дедалі важливішими для порятунку життя.

a. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ

1

Жінки та дівчата з України стверджують, **що почуваються менш захищеними та спостерігають підвищення рівня насильства** в сім'ях і громадах. Це обумовлено посиленою дією чинників небезпеки, пов'язаних із конфліктом.

2

Чинники ризику гендерно зумовленого насильства (ГЗН) у зв'язку з кризою **зростають і посилюють один одного.** Зокрема йдеться про незахищеність, вимушене переселення та колективне проживання, обмежену мобільність, відсутність вуличного освітлення та погіршення економічної ситуації. Ці чинники разом сприяють підвищенню рівня стресу й агресії, а також зростанню зловживання психотропними речовинами, зокрема в місцях тимчасового проживання і серед ветеранів і військовослужбовців у відпустці.

3

Насильство з боку інтимного партнера (НІП) / домашнє насильство (ДН) є основною формою насильства, з якою стикаються жінки й дівчата в Україні. Жінки та дівчата повідомили про **значне зростання насильства в сім'ї** внаслідок дії, зокрема таких чинників: колективні умови проживання; люди проводять більше часу вдома; значні фінансові проблеми в домогосподарствах та обмежені можливості працевлаштування; страх чоловіків перед призовом до армії та тиск на них внаслідок процесів мобілізації, а також подолання проблем у негативний спосіб за допомогою алкоголю та наркотиків.

4

Жінки та дівчата в усіх регіонах **почуваються дедалі менш захищеними у місцях загального користування або/та під час пересування поза домом** через підвищені фактори ризику. Перебої в електропостачанні, зростання зловживання психотропними речовинами, спільне проживання, відсутність доступного транспорту та наявність територій з присутністю великої кількості військових суб'єктів сприяють **підвищенню ризику сексуального насильства.**

Виснаження ресурсів і дедалі більша вразливість маргіналізованих сімей значно **підвищують ризики сексуальної експлуатації, сексуальної експлуатації та наруги (СЕН) і торгівлі людьми.**

5

Жінки та дівчата в Україні продовжують **страждати від різних і часто множинних форм насильства. Згідно з повідомленнями, внаслідок війни зросла кількість випадків більшості форм ГЗН**.

Види ГЗН, про які повідомляють жінки та дівчата, і кількість випадків яких зростає, включають, поміж іншим, НІП / ДН; сексуальне насильство, у тому числі сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (СНПК), зґвалтування, сексуальні домагання, сексуальну експлуатацію та торгівлю людьми, СЕН; ГЗН із застосуванням технологій (ГЗНТ); знущання та дискримінацію, особливо щодо жінок і дівчат з маргіналізованих груп та представників(-ць)/спільнот лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерів, квір- та інтерсекс- осіб (ЛГБТКІ+).[1]

1 Більше інформації про інші форми ГЗН наведено у розділі **Типи ГЗН**.

6

Спроможність жінок і дівчат в Україні долати труднощі **значно знизилася** останніми роками через негативний вплив війни та дефіцит ресурсів. Обмеженість економічних можливостей, відсутність безпечного доступного житла та незахищеність **посилюють залежність постраждалих від кривдників**, а також зменшують обсяги гуманітарної допомоги та збільшують перешкоди у доступі до послуг з протидії ГЗН.

7

За повідомленнями жінок та дівчат, **більшість постраждалих мовчать** після пережитого насильства з таких причин: страх сорому та помсти, поширене перекладання провини на жертву та сприйняття насильства як нормального явища, а також відчуття відсутності вибору. Постраждалі часто не звертаються по підтримку через бажання захистити дітей і родину, недостатню обізнаність щодо насильства та способів отримання послуг, а також через нівелювання пріоритетності ГЗН, пов'язаного з війною.

8

Багато жінок і дівчат **недостатньо обізнані про ГЗН і про те, як шукати підтримки**, а в громадах поширені **хибні соціальні норми щодо гендеру**. **Звинувачення жертв і нормалізація насильств**а консервують ГЗН та перешкоджають жертвам звертатися по допомогу.

9

Хоча за останні роки рівень обізнаності про ГЗН і наявні послуги підвищився, **перешкоди для постраждалих, які не можуть звернутися по допомогу, продовжують зростати** внаслідок стресу, спричиненого війною.

Постраждалі постають перед серйозними та взаємопов'язаними труднощами у пошуку та отриманні послуг з протидії ГЗН, а чинники, пов'язані з війною, посилюють наявні проблеми, як-от незнання про гендерно зумовлене насильство та шляхи одержання підтримки; обмежена доступність послуг; віддаленість, відсутність транспорту та погана інфраструктура; незахищеність; страх перед осудом і подальшим насильством; недовіра до влади та надавачів послуг; відсутність конфіденційності; догляд за дітьми та домашні обов'язки; витрати; обмежений доступ до засобів правового захисту.

Нові, пов'язані з війною, перешкоди на шляху звернення за підтримкою, як-от страх, що кривдників, які є чоловіками та членами сімей, призвуть до армії, ідеалізація чоловіків — учасників бойових дій як «героїв» та нівелювання пріоритетності ГЗН внаслідок війни посилюють проблеми постраждалих.

10

Безпечний доступ до гуманітарної допомоги для жінок і дівчат та представників(-ць) інших маргіналізованих груп населення суттєво ускладнений. Це може наражати їх на небезпеку та позбавляти можливості отримувати допомогу, особливо в контексті зменшення обсягів допомоги протягом останнього року.

Жінки та дівчата відзначають, зокрема, такі перешкоди та ризики в контексті доступу до гуманітарної допомоги та послуг: небезпека, особливо в районах, які сильно постраждали від війни; обмежена доступність; віддаленість, відсутність доступного транспорту і погана інфраструктура, особливо в сільській місцевості; проблеми з ідентифікацією та реєстрацією; прогалини в інформаційному забезпеченні; організація дистрибуції; послуги не адаптовані для осіб з обмеженою мобільністю та особливими потребами; брак персоналу; перебої електропостачання; гендерний розподіл обов'язків у домогосподарстві та догляді; витрати; ризик крадіжок і шахрайства; СЕН та корупція; дискримінація та таврування, особливо серед маргіналізованих груп; брак комунікації з жінками та дівчатами.

b. РЕКОМЕНДАЦІЇ

Щодо програм з протидії ГЗН

1. **Збільшення кількості безпечних точок доступу для постраждалих від ГЗН** до послуг та підтримки, а також **підвищення доступності спеціалізованих послуг з протидії ГЗН**, зокрема, шляхом ведення випадків осіб, постраждалих від ГЗН, з підвищеною увагою до територій, які сильно постраждали від конфлікту, територій, де переміщеним групам населення надається підтримка, та сільської місцевості.

2. **Спрямування зусиль на розбудову спроможності надавачів послуг з протидії ГЗН для** забезпечення якісного підходу, орієнтованого **на постраждалих від насильства, за допомогою спеціальної ініціативи з розбудови спроможності та підвищення обізнаності для надавачів державних послуг, поліції та органів влади**.

3. **Підвищення рівня обізнаності про ГЗН та доступні послуги для постраждалих, а також подолання шкідливих соціальних стереотипів, що лежать в основі ГЗН, шляхом** розвитку підходів на рівні громад та диверсифікації каналів комунікації та участі.

4. **Розширення доступності безпечних просторів для жінок та дівчат та їх вдосконалення**, зокрема на територіях за межами міських центрів, де розміщено групи населення, які зазнали наслідків конфлікту та були переміщені, і де наразі не має безпечних просторів для жінок і дівчат (БПЖД), а також **впровадження комплексних послуг з протидії ГЗН у безпечних просторах**.

5. **Посилення програм психосоціальної підтримки (ПСП) для жінок і дівчат з груп ризику** з метою покращення їхнього комфорту, розвитку навичок та розширення прав і можливостей. Підвищення рівня обізнаності про ГЗН та доступні послуги, зміцнення довіри, **підготовка стандартизованої навчальної програми з протидії ГЗН.**

6. **Посилення підходів та збільшення кількості заходів, спрямованих на літніх жінок та дівчат-підлітків,** за програмами протидії ГЗН, з приділенням уваги новим видам ГЗН, що впливають на них, як-от гендерно зумовлене насильство із застосуванням технологій (ГЗНТ), сексуальна експлуатація та торгівля людьми.

7. Запровадження в українському контексті, в пілотному форматі, підходу, спрямованого на **залучення чоловіків і хлопців до відповідальної практики запобігання насильству** та **залучення лідерів громад і релігійних лідерів для боротьби з негативними соціальними нормами та сприяння доступу постраждалих до послуг з ГЗН.**

8. **Збільшення обсягів надання наборів гідності та забезпечення їх регулярного поширення** серед жінок та дівчат з груп ризику там, де вони не надаються, насамперед у сільській місцевості.

9. **Підтримка, за програмами протидії ГЗН, ініціатив жінок/дівчат, спрямованих на підвищення обізнаності щодо ГЗН та протидію ГЗН у власних спільнотах**, у тому числі підтримка ініціатив ромських та ЛГБТКІ+ спільнот.

У сфері надання гуманітарної допомоги та послуг

1. **Усунення перешкод та небезпек, які не дають змоги жінкам та дівчатам безпечно отримувати гуманітарну допомогу та послуги**. Для цього, у діалозі з ними, змінити умови надання такої допомоги та послуг, що може передбачати транспортне забезпечення, доставку додому, призначення часу доїзду транспорту, мобільність у наданні та доставці, догляд за дітьми та «гнучкі» ваучери.

2. **Впровадження цільових підходів до надання гуманітарної допомоги та послуг з метою ефективного задоволення потреб жінок і дівчат з груп ризику**, зокрема жінок- і дівчат-ВПО, дівчат-підлітків, літніх жінок, жінок і дівчат з інвалідністю, ромських жінок та дівчат, вагітних жінок і жінок, які годують груддю, а також жінок, які очолюють домогосподарства.

3. **Забезпечення цільового підходу, який є гендерно орієнтованим та ґрунтується на задоволенні інклюзивних потреб, а також подолання перешкод на шляху реєстрації**, щоб уможливити отримання гуманітарної допомоги і послуг жінками, дівчатами та представниками(-цями) інших груп ризику.

4. **Впровадження рекомендацій за результатами перевірок щодо безпеки від ГЗН** та **покращення умов безпеки та дотримання гідності для жінок, дівчат та представників(-ць) інших груп ризику в місцях тимчасового проживання і транзитних центрах**.

5. Подальше **впровадження шкільних ініціатив з подолання насильства,** спрямованих на дітей, підлітків та батьків / опікунів, із **підвищенням обізнаності щодо ГЗН, сексуального та репродуктивного здоров'я (СРЗ) та захисту дітей (зокрема, щодо ГЗН із застосуванням технологій) у школах і під час навчального процесу**.

6. **Збільшення обсягів грошової та ваучерної допомоги** (**ГВД) і допомоги з забезпечення засобів до існування для жінок і дівчат з груп ризику з урахуванням гендерних аспектів та інклюзивності**, а також розширення обсягів екстреної грошової допомоги в межах ведення випадків осіб, постраждалих від ГЗН.

7. **Розширення інформаційно-просвітницької роботи з питань захисту від сексуальної експлуатації та наруги (ЗСЕН) та спрямування зусиль у впровадження стандартних операційних процедур (СОП) щодо ЗСЕН у всіх секторах** з метою **виявлення та зменшення ризиків СЕН,** а також **розширення наявних каналів зворотного зв'язку та механізмів** реагування, які мають бути доступними для жінок, дівчат та представників(-ць) інших уразливих груп**.**

У сферах координації, політики та адвокації

1. **Спрямування додаткових ресурсів та підвищення пріоритетності протидії ГЗН** у гуманітарному плануванні та в контексті національних ініціатив і стратегій. **Забезпечення розширення програм протидії ГЗН як у прифронтових, так і в інших районах**, включно зі створенням безпечних просторів для жінок і дівчат (БПЖД), веденням випадків постраждалих від ГЗН та наданням інших спеціалізованих послуг.

2. **Адвокація національних ініціатив із запобігання насильству** в сім'ях ветеранів та військовослужбовців.

3. **Адвокація на підтримку заходів громадської безпеки, які мають бути вжиті урядом та місцевою владою** для мінімізації ризиків ГЗН та підвищення почуття безпеки жінок, дівчат та представників(-ць) інших груп ризику, зокрема інвестування у вуличне освітлення, доступну інфраструктуру та транспорт, розширення присутності поліції та камер відеоспостереження в громадських місцях.

4. **Збереження питання реформи законодавства на порядку денному та сприяння в приведенні її у відповідність до міжнародних зобов'язань із протидії ГЗН,** з одночасною роботою над створенням гендерно чутливої правової бази, а також **підтримкою в ефективному виконанні** чинних законів, спрямованих на боротьбу з ГЗН.

5. **Збільшення можливостей фінансування разом з організованою поетапною розбудовою потенціалу жіночих правозахисних організацій (ПЖО) з питань протидії ГЗН в умовах надзвичайних ситуацій**.

6. **Спрямування зусиль на розбудову спроможності та систематичне проведення змістовних консультацій із жінками, дівчатами та представниками(-цями) інших груп ризику в межах програм з протидії ГЗН та гуманітарних програм,** зокрема, шляхом розширення **дослідження *«Голоси з України»*** на національному рівні та системного проведення відповідного оцінювання за участі жінок та дівчат, що перебувають у центрах евакуації та місцях тимчасового проживання.

2

ВСТУП

ЯКОЮ БУЛА СФЕРА ДІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ «ГОЛОСИ З УКРАЇНИ» У 2024 РОЦІ?

Регіони та локації проведення ФГД[2]

Східний, Південний та Західний регіони

Харківська, Херсонська, Львівська та Закарпатська області

Кількість учасників ФГД[4]

49 проведені фокус-групи

рівень громади	**42 фокус-групи** (**30** разом із жінками та дівчатами)
рівень експертів з питань ГЗН	**7 фокус-груп**

362 усього

рівень громади	**304 особи** (**224** жінок і дівчат)
рівень експертів з питань ГЗН	**58 осіб**

Що передбачає методика дослідження *«Голоси з України»*?

✔ **Фокус-групові дискусії (ФГД) з жінками та дівчатами старшого підліткового віку в громадах**, а також з чоловіками та хлопцями старшого підліткового віку, з групами, розділеними в такий спосіб за ознаками різноманітності:

- Жінки та дівчата з-поміж ВПО
- Літні жінки
- Жінки та дівчата з інвалідністю та особи, які здійснюють догляд за ними
- Ромські громади
- ЛГБТКІ+ спільноти

✔ **ФГД з «експертами(-ками)» з питань ГЗН**

✔ **Вторинний аналіз даних**

Більше інформації наведено у розділі **Підходи та методологія дослідження «Голоси** (Додаток А).

2 В географічному плані дослідження включає регіони, які сильно постраждали від воєнних дій і приймають значну кількість ВПО. Дослідження проводилося в одній референтній області кожного регіону, а також у ще одній області на заході з ромськими громадами. У кожній області були залучені дві громади: одна громада з міськими умовами й одна громада в сільській місцевості.

3 Адміністративний поділ України передбачає такі рівні: область, район і громада, що відповідає Планові гуманітарних потреб і реагування (ПГПР). Регіон використовується на позначення ширших територій, що складаються з декількох областей у різних частинах України: Центр, Схід, Південь та Захід.

4 Для забезпечення роботи крізь призму інтерсекціонального підходу, під час збору та аналізу даних за дослідження ***«Голоси»*** були виділені категорії соціальної вразливості, які взаємодіють із гендером, такі як вік, статус переміщення, етнічна приналежність, інвалідність та сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність і самовираження та статеві характеристики (СОГІЕСО), і були взяті до уваги географічні чинники та чинники, пов'язані з оточенням.

a. КЛЮЧОВІ КОНТЕКСТУАЛЬНІ ПОДІЇ В 2023–2024 РОКАХ

Контекстуальні тенденції в 2023–2024 роках

- Небезпека та бойові дії
- Природні та викликані війною стихійні лиха (наприклад, повені, лісові пожежі)
- Переміщення
- Пошкодження цивільної інфраструктури
- Погіршення економічної ситуації
- Недостатнє надання базових послуг
- Порушення сімейних і суспільних структур
- Обмеження пересування та соціальна ізоляція
- Потреби в контексті психічного здоров'я та психосоціальної підтримки (ПЗПСП)

що призводить до...

- Збільшення кількості осіб, які потребують допомоги
- Підвищення вразливості та зниження стійкості жінок і дівчат та інших маргіналізованих груп

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року спричинило тривалу нестабільність, масове вимушене переселення та загострення гуманітарних потреб по всій країні. У Плані гуманітарних потреб і реагування (ПГПР) в Україні на 2024 рік йдеться про «ескалацію» бойових дій протягом минулого року, а нинішня гуманітарна криза та криза у сфері захисту класифікується як «навіть гостріша»[5]. Протягом 2023–2024 років «драматична ескалація війни… неухильно посилювалася… спустошуючи прифронтові громади, спричиняючи вимушене переміщення, роз'єднання сімей і масштабне руйнування життєво важливої інфраструктури, [і] знищуючи базові послуги по всій країні»[6]. Кількість жертв серед цивільного населення продовжує зростати[7], а населення щодня відчуває страх від повітряних атак. Цілеспрямовані обстріли та пошкодження цивільної інфраструктури позначилися на доступності основних послуг та суттєво обмежили подачу населенню електроенергії, газу та води, що призвело до перебоїв з електропостачанням по всій країні[8]. Бойові дії та високий рівень небезпеки спричинили масштабне переміщення населення, особливо з прифронтових регіонів на сході та півдні України. За оцінками, станом на серпень 2024 року статус ВПО отримали три з половиною мільйони людей[9]. Протягом останніх двох років одна за одною відбувалися хвилі евакуації з Донецької, Харківської та Сумської областей. Руйнування Каховської дамби в Херсонській області та лісові пожежі дедалі більше загострили проблему переміщення населення.

Переміщення людей в межах та за межі України розділяє багато сімей. Мобілізація великої кількості чоловіків до лав Збройних сил України та посилення заходів з мобілізації протягом ос-

5 Управління ООН з координації гуманітарних справ (УКГС ООН). ***Україна: план гуманітарних потреб і реагування***. Грудень 2023 року: 3; 7.
6 УКГС ООН. ***Україна: план гуманітарних потреб і реагування.*** Грудень 2023 року: 7.
7 УКГС ООН. ***Україна: план гуманітарних потреб і реагування.*** Грудень 2023 року: 8.
8 УКГС ООН. ***Україна: план гуманітарних потреб і реагування.*** Грудень 2023 року: 8.
9 «Згідно з оцінками, в Україні 3 млн 669 тис. внутрішньо переміщених осіб (ВПО) (станом на серпень 2024 року)». Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН). ***Оперативна інформація щодо ситуації в Україні № 75.*** 2024 рік: 1. УКГС ООН. ***Україна: план гуманітарних потреб і реагування.*** Грудень 2023 року: 8.

Що таке *«Голоси з України»*?

«Голоси з України» — це **якісне дослідження, що ґрунтується на змістовних консультаціях із жінками та дівчатами, а також чоловіками, хлопцями та представниками(-цями) інших груп у громадах**. **Різноманітні *погляди* жінок та дівчат покладено в основу дослідження «Голоси», яке їх поширює**. Воно надає **важливу можливість дізнатися безпосередньо від жінок і дівчат в Україні про їхній життєвий досвід та дає розуміння того, як відбувається гендерно зумовлене насильство (ГЗН) в нинішній ситуації.**

«Голоси» — це **глобальний підхід, який був протестований і успішно використовувався в різних гуманітарних контекстах**, спочатку в Сирії, а потім у Судані, Лівії та Сомалі. ***«Голоси»*** було **розроблено у відповідь на насамперед кількісні підходи і дані, які використовуються в гуманітарному плануванні, а також на брак систематичних змістовних консультацій з жінками та дівчатами в умовах надзвичайних ситуацій**.

У перший рік своєї діяльності в Україні **дослідження *«Голоси»* очолював та підтримував UNFPA, Фонд ООН у галузі народонаселення) у тісній співпраці з партнерами Гуманітарної координації у сфері ГЗН. *Дослідження*** «Голоси 2024» планувався як пілотний, з подальшим розширенням на національному рівні у 2025 році.

таннього року[10] призвели до появи багатьох домогосподарств, які очолюють жінки. Серед осіб, що мешкають у місцях тимчасового проживання, висока частка літніх жінок та представників(-ць) інших вразливих груп[11]. Значний відсоток складають домогосподарства, де принаймні є одна літня людина, людина з інвалідністю або має хронічне захворювання[12]. Багато літніх жінок і чоловіків залишаються наодинці, позбавлені родинної підтримки, насамперед у прифронтових районах, і є надзвичайно вразливими[13]. Інфляція, безробіття та економічна криза в країні продовжують погіршуватися, зі значними потрясіннями для аграрно-продовольчого сектору, внаслідок небезпеки, руйнування інфраструктури та підприємств, відключення електроенергії та вимушеного переселення[14]. Погіршення економічної ситуації суттєво вплинуло на вразливі групи населення, які й до того зазнавали соціально-економічних перешкод і дискримінації[15]. Соціальна ізоляція посилюється, оскільки в багатьох регіонах зберігаються обмежені можливості для пересування та навчання дітей онлайн. Окрім загальнонаціональної комендантської години, мобільність людей обмежують й інші чинники, зокрема, відсутність безпеки, пошкоджена інфраструктура та недостатні фінансові можливості для оплати транспортних послуг. Зафіксовано високий рівень тривоги та проблем із психічним здоров'ям в людей, які намагаються впоратися з наслідками багаторічної незахищеності, розривом сімейних зв'язків та сімейної підтримки, а також зі збільшенням стресу та тиску[16].

Вразливі сім'ї в Україні дедалі частіше не в змозі задовольнити базові потреби та отримати доступ до основних послуг. У ПГПР до 2024 року зазначено, що кількість осіб, які потребують допомоги в Україні, зростає, і очікується, що ця цифра буде збільшуватися в умовах тривалої кризи: «У 2024 році гуманітарної допомоги потребуватимуть понад 14,6 мільйони осіб — близько 40 відсотків населення, що проживає в Україні. Хоча наслідки війни, як і раніше, мають довготривалий характер, наражаючи цивільне населення більшості регіонів країни на постійну загрозу обстрілів та інші ризики, гуманітарні потреби є найгострішими на сході та півдні країни. У цій частині України цілі громади було зруйновано внаслідок інтенсивних бойових дій, а гуманітарні потреби людей, які живуть у прифронтових населених пунктах, досягли екстремального та навіть катастрофічного рівня»[17]. Ризики та потреби у сфері безпеки у прифронтовій зоні так званого «півмісяця» залишаються надзвичайно високими. Інші регіони України також зазнають частих ракетних ударів і приймають велику кількість ВПО — нещодавно евакуйованих на додачу до тих, хто переїхав уже давно. Часто ВПО доводиться переїжджати кілька разів і жити в складних умовах, особливо в переповнених місцях тимчасового проживання, позбавлених умов для приватного життя[18]. Про це зазначається у ПГПР за 2024 рік: «Майже 3,6 млн з 4 млн ВПО в Україні потребують гуманітарної допомоги»[19]. Попри небезпеку, що зберігається, у ПГПР зазначено, що 2,6 мільйона людей повернулися назад[20]. Люди, які повернулися, стикаються з проблемами реінтеграції та обмеженої підтримки внаслідок пошкоджень майна та інфраструктури, а також браку послуг і можливостей у місцях, звідки вони виїжджали. В Україні існує велика диспропорція між міськими та сільськими територіями. На територіях за межами міст менше інфраструктури, послуг та можливостей працевлаштування. Відсутність безпеки та інші наслідки війни створили ще більші проблеми для людей, які живуть у віддалених районах, у плані доступності допомоги та послуг у найближчому місті.

10 CARE. ***Оперативний гендерний аналіз: Україна***. 2024 рік: 16.
11 CARE. ***Оперативний гендерний аналіз: Україна***. 2024 рік: 27.
12 ***Ініціатива*** REACH. ***Оцінка потреб ВСГ в Україні***. 2023 рік: 27.
13 «В Огляді гуманітарних потреб наголошується, що «в Україні зафіксовано найбільший відсоток літніх людей, які постраждали від конфлікту, серед усіх країн світу», і припускається, що літні люди та люди з інвалідністю на сході України були менш схильними тікати звідти внаслідок обмеженої мобільності, небажання залишати рідні домівки та брак грошей». Ініціатива REACH. ***Оцінка потреб у ВСГ***. 2023 рік: 7.
14 УКГС ООН. ***Україна: план гуманітарних потреб і реагування*** 2023 рік: 11–12.
15 CARE. ***Оперативний гендерний аналіз: Україна***. 2024 рік: 18.
16 УКГС ООН. ***Україна: план гуманітарних потреб і реагування.*** Грудень 2023 року: 7.
17 УКГС ООН. ***Україна: план гуманітарних потреб і реагування*** 2023 рік: 17.
18 УКГС ООН. ***Україна: план гуманітарних потреб і реагування*** 2023 рік: 15.
19 УКГС ООН. ***Україна: план гуманітарних потреб і реагування*** 2023 рік: 15.
20 УКГС ООН. ***Україна: план гуманітарних потреб і реагування*** 2023 рік: 34.

Вплив економічної кризи, брак робочих місць, відключення електроенергії, колективне проживання та обмежена мобільність поглиблюють вразливість та ризики по всій країні. Повідомляється про помітну нестачу державних послуг, при чому переміщене населення перевантажує і без того виснажені ресурси[21]. Кадрів і ресурсів бракує, а об'єкти або пошкоджені, або слугують для розміщення ВПО, і це зменшує доступність послуг, особливо у сфері охорони здоров'я, освіти та соціальних послуг. Хоча гуманітарні програми й надалі намагаються задовольнити потреби українців, які зростають, піврічний аналіз реагування за період з січня по липень 2024 року показав, що ПГПР на 2024 рік[22] профінансовано лише частково — на 38 відсотків. Під час консультацій, проведених за дослідження ***«Голоси»***, постраждалі спільноти повідомили про скорочення гуманітарної допомоги та її нестачу в різних секторах, причому потреби перевищували можливості реагування на них.

Війна в Україні триває вже четвертий рік. Ситуація, в якій опинилися жінки, дівчата та представники(-ці) інших груп ризику, стає дедалі більш нестабільною. У ПГПР зазначено, що «народ України — переважно найбільш вразливі верстви населення: жінки, діти, літні люди, маргіналізовані групи, як-от люди, що живуть з ВІЛ / СНІДом, роми, лесбійки, геї, бісексуали, трансгендери, квіри, інтерсексуали (ЛГБТКІ+), а також люди з інвалідністю — продовжують й надалі найбільше страждати від війни»[23]. **Тривала криза значно підвищує ризики насильства, на які щодня наражаються жінки, дівчата та інші вразливі групи населення, і водночас виснажує їхню здатність захиститися від стресу та насильства у своєму житті та впоратися з ними**[24].

21 УКГС ООН. ***Україна: план гуманітарних потреб і реагування*** 2023 рік: 10.
22 УКГС ООН. ***Гуманітарне реагування та фінансування: короткий огляд та аналіз за півріччя.*** 2024 рік: 1.
23 УКГС ООН. ***Україна: план гуманітарних потреб і реагування*** 2023 рік: 8.
24 «На додаток до проблем захисту цивільного населення, висвітлених у цьому контексті, ризики у сфері захисту, що потребували негайної уваги в період, якого стосується цей аналіз, були такими: 1. Обмеження свободи пересування, примусове переміщення та вимушене повернення; 2. Фізична та психосоціальна безпека і добробут дітей під загрозою внаслідок сукупності небезпек; 3. Гендерно зумовлене насильство, з підвищеним ризиком сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, сексуальної експлуатації та насильства у зв'язку з торгівлею людьми, сексуальних домагань та інших форм ГЗН; 4. Наявність мін та інших вибухонебезпечних предметів; 5. Перешкоди або обмеження в плані визнання правосуб'єктності, засобів правового захисту та правосуддя». Кластер захисту. ***Оновлений аналіз захисту.*** 2024 рік: 2.

b. КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ЩОДО ГЗН У 2023–2024 РОКАХ

Тенденції ГЗН у 2023–2024 роках

Зростання ризиків та форм ГЗН

Жінки та дівчата відчувають зменшення безпеки й більшу незахищеність

Зниження здатності до подолання труднощів у жінок і дівчат

«Проблеми були й до війни, а зараз стало ще гірше».

Жінка-ВПО, місце тимчасового проживання, Харківська область[25]

«Зараз більше насильства, тому що люди стали більш агресивними».

Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд в сільській місцевості, Львівська область

«Ситуація погіршилася, і зараз ніхто не знає, в який момент або в який період часу жінки, дівчата і будь-хто інший можуть постраждати від насильства».

Жінка, Харківська область

«Якщо насильства стане ще більше, то це вже буде нестерпним».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

Внаслідок тривалої небезпеки та інших, пов'язаних з війною, чинників (див. розділ **Ключові контекстуальні події в 2023-2024 роках**), **жінки та дівчата в Україні дедалі більше наражаються на ризики ГЗН і зазнають насильства.** Загалом, жінки та дівчата в усіх регіонах констатували, що почуваються менш захищеними та частіше стикаються з насильством у повсякденному житті. Вимушене переміщення та колективне проживання, додаткові обмеження щодо пересування та недостатнє освітлення, економічна криза, високий рівень стресу, зростання агресії та зловживання психоактивними речовинами в громадах значно підвищують ризики насильства для жінок, дівчат та представників(-ць) інших вразливих груп населення. Стрімко поширюються певні форми ГЗН, які вже були присутні в Україні, зокрема, НІП / ДН. З'являється небезпека інших видів ГЗН, як-от сексуальна експлуатація та ГЗНТ. Зафіксовані випадки СНПК під час окупації[26] і досі викликають сильний страх у спільнотах на раніше окупованих і прифронтових територіях. Постраждалі від СНПК часто страждають від довготривалих наслідків і відчувають істотні перешкоди на шляху звернень за підтримкою.

Жінки та дівчата в Україні часто страждають від множинних форм насильства, що поширюються. НІП / ДН, поширене до війни[27], залишається основною формою міжособистісного насильства, з яким стикаються жінки та дівчата в Україні. Згідно з повідомленнями, інтенсивність і частота НІП / ДН значно зростають під впливом стресових обставин, як-от проведення сім'ями більшої кількості часу вдома через комендантську годину, незахищеність, перебої в електропостачанні та страх перед мобілізацією. Військовослужбовці та ветерани, які повертаються додому, асоціюються з підвищеною небезпекою агресії та зловживанням психотропними речовинами внаслідок впливу стресу від пережитого, недостатньої допомоги з боку системи ПЗПСП та мілітаризації, що сприяє посиленню насильства в домогосподарствах. Повідомляється про посилення НІП щодо жінок, а також про випадки домашнього насильства протидівчат-підлітків та літніх жінок. НІП / ДН проявляється як фізичне, психологічне, економічне та сексуальне насильство, а також обмеження прав і доступу до можливостей, ресурсів і послуг.

Хоча дім не завжди є безпечним місцем, жінки та дівчата також повідомляли, що почуваються більш незахищеними, коли виходять з дому. Відсутність освітлення внаслідок пошкоджен-

25 Коли ми цитуємо висловлювання, зроблені під час ФГД, ми вказуємо джерело лише на рівні області (і не вказуємо ані район, ані громаду). Ми робимо це, щоб зберегти анонімність та мінімізувати потенційні небезпеки, адже в цьому році географічна сфера пілотного дослідження є невеликою. Особиста інформація, за якою можна визначити учасників ФГД, не фіксується і не включається на жодному етапі збору та аналізу даних.

26 CARE. ***Оперативний гендерний аналіз: Україна***. 2024 рік: 32.
27 CARE. ***Оперативний гендерний аналіз: Україна***. 2024 рік: 33.

ня інфраструктури та міркувань безпеки (див. розділ **Ключові контекстуальні події в 2023-2024 роках**), призводить до того, що жінки та дівчата почуваються менш захищеними, а це обмежує їхню здатність до пересування. Жінки та дівчата зазначали, що перебувають в умовах підвищеної небезпеки сексуального насильства під час пересування у громадах, де вони проживають, наприклад, у громадських місцях і транспорті. Джерелом цієї небезпеки є також зловживанням чоловіками психотропними речовинами. Скупченість і відсутність приватності в умовах колективного проживання сімей ВПО сприяють НІП / ДН, а також підвищують небезпеку сексуального насильства. Наявність територій з присутністю великої кількості військових суб'єктів, а також військовослужбовців, які перебувають у стані алкогольного сп'яніння під час відпусток, так само викликають у деяких жінок і дівчат відчуття незахищеності й підвищують імовірність сексуального насильства.

Статус ВПО, зростання фінансових потреб, обмежені можливості безпечного проживання та труднощі з пошуком роботи підвищують вразливість жінок, дівчат та інших представників(-ць) груп ризику до експлуатації, зокрема й СЕН з боку осіб, залучених до надання гуманітарної допомоги. Згідно з повідомленнями, багато жінок намагаються знайти роботу внаслідок зміни гендерних ролей, коли чоловіка немає в сім'ї, що збільшує їхню вразливість до експлуатації та насильства на робочому місці. Жінки, які втратили роботу внаслідок вимушеного переміщення, небезпеки та інших чинників, пов'язаних із війною, стикаються з труднощами в пошуку безпечної та гідної роботи. Випадки торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації були зафіксовані в Україні ще до ескалації 2022 року[28], а ризики сексуальної експлуатації та торгівлі людьми продовжують зростати внаслідок посилення вразливості. Відповідно до повідомлень, дитячі (ранні) шлюби не є поширеним явищем в Україні. Утім, вони разом із підлітковою вагітністю продовжують викликати занепокоєння в ромських та сільських громадах. Хоча вплив кризи на кількість дитячих шлюбів поки що невідомий — а в деяких громадах, згідно з повідомленнями, стало більше інформації про таку небезпеку — відбувається посилення чинників, що сприяють дитячим шлюбам. Наслідком кризи став той факт, що було зафіксовано більше випадків та нові форми ГЗНТ, як і інших видів ГЗН. Жінки та дівчата повідомляли, що зазнавали кібербулінгу, сексуального насильства у віртуальному просторі, а також онлайн-шахрайства та махінацій.

Жінки та дівчата в Україні часто стають жертвами гендерної дискримінації в різних сферах свого життя, що посилює небезпеки для них та обмежує доступність послуг для них та

28 CARE. ***Оперативний гендерний аналіз: Україна***. 2024 рік: 33.

їхні можливості. Згідно з повідомленнями, гендерна дискримінація перетинається з іншими формами дискримінації та суттєво впливає на жінок і дівчат з маргіналізованих груп. Літні жінки зазначили, що зазнавали дискримінації за ознакою віку під час працевлаштування. Жінки й дівчата з числа ВПО та ромської спільноти стикаються з перешкодами та зазнають дискримінації у житловій сфері, у працевлаштуванні та отриманні послуг, а також наражаються на небезпеку знущань і переслідувань у школах і громадах. Задокументовано, що ВІЛ-позитивні (ВІЛ+) жінки зазнавали акушерського насильства, зокрема позбавлення доступу до медичних послуг, що вказує на поширені в суспільстві ризики та перешкоди, з якими вони можуть зіткнутися унаслідок супутньої стигматизації. Представники ЛГБТІК+ повідомили про зростаючі ризики переслідувань, розкриття інформації про їхню сексуальну орієнтацію, гендерну ідентичність та статеві характеристики (СОГІЕСО) та негативної реакції на це, включно з сексуальним насильством, пов'язаним із конфліктом, та іншим насильством під час окупації.

Оскільки криза вже наближається до свого четвертого року, зменшення ресурсів підвищує вразливість до ризиків ГЗН і знижує здатність жінок і дівчат протистояти насильству. Згідно з повідомленнями, зросла залежність постраждалих від кривдників унаслідок незахищеності, дефіциту доступного житла та обмеженості сімейних фінансових ресурсів. **Постраждалі від насильства в Україні і надалі наштовхуються на серйозні перешкоди у пошуках підтримки і часто мовчать про насильство, оскільки чимало перешкод зростають у зв'язку з війною.** Жінки та дівчата повідомляли, що постраждалі бояться помсти та сорому, що підживлюється поширеним звинуваченням жертви та нормалізацією насильствав українському контексті, і часом навіть не усвідомлюють, що зазнають насильства. Поряд із поширеними шкідливими соціальними нормами, у багатьох спільнотах спостерігається недостатня обізнаність про ГЗН та наявні послуги. Крім того, дедалі більші перешкоди, пов'язані з війною, створюють додаткові труднощі для постраждалих, і позбавляють їх можливості звернутися за допомогою. Незахищеність, відсутність доступного транспорту та обмеженість часу через догляд за дітьми та домашні обов'язки, особливо там, де жінки очолюють домогосподарства, ускладнюють участь жінок і дівчат у заходах та можливість для них потрапити в безпечні простори та до відповідних служб. Страх, що кривдників призвуть до армії, ідеалізація чоловіків, які служать в армії, та людей, які займаються гуманітарною допомогою, а також «знецінення» ГЗН ще більше стримують постраждалих від звернення по допомогу.

Ми розуміємо, що статистика випадків ГЗН в країні значно занижена, що спостерігається в роботі гуманітарних організацій у всьому світі[29]. Жінки та дівчата часто не наважуються обговорювати тему ГЗН через її делікатність. Отже, зрозуміло, що дослідження ***«Голоси»*** надає лише зріз питань, порушених жінками та дівчатами під час проведених консультацій. Можуть існувати й інші форми та виміри насильства, про які не говорилося.

Більш детальну інформацію про типи насильства та ризики, з якими стикаються жінки та дівчата, наведено в розділі **Результати** нижче.

29 Гуманітарна координація у сфері ГЗН. ***Міжвідомчі мінімальні стандарти запобігання гендерно зумовленому насильству та реагування на нього в умовах надзвичайних ситуацій***. 2019 рік: 107; 122.

Протягом останніх років в Україні були зроблені значні кроки на шляху до подолання проблеми ГЗН через зміни в законодавстві та інші заходи, зокрема:

1981 — ратифіковано Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), що набула чинності 1981 року

2005 — ухвалено Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» у 2005 році

2017 — ухвалено Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству» у 2017 році

2018 — ухвалено Указ Президента України «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» у 2018 році

2020 — громади-учасниці ініціативи «Міста та громади, вільні від домашнього насильства», що підтримується Фондом ООН у галузі народонаселення, розбудовують муніципальні системи запобігання та протидії ГЗН у 2020–2024 роках

2021 — затверджено стратегічні засади протидії ГЗН на 2021-2025 роки, включно з переведенням коштів з державного до місцевих бюджетів на спеціалізовані послуги з підтримки постраждалих

2022 — ратифіковано у 2022 році Стамбульську конвенцію про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами

у 2022 році розширено повноваження спеціалізованих служб підтримки в плані роботи з постраждалими від насильства, пов'язаного з війною, включно з сексуальним насильством та торгівлею людьми

2024 — у 2024 році внесено зміни до Кримінального кодексу України (у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами), зокрема відбувся офіційний перехід від поняття домашнього насиль-

3

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ

a. ТИПИ ГЗН

«Жінки та дівчата зазнають різних видів насильства, включно з емоційним, фізичним, сексуальним і економічним насильством».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Фізичне, економічне, сексуальне, психологічне».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Звичайно, фізичне, сексуальне, економічне та психологічне насильство існують».

Літня жінка з сільської місцевості, Харківська область

«Я знаю про психологічне, фізичне та сексуальне насильство».

Хлопець-підліток з сільської місцевості, Львівська область

«Тенденція розвитку форм ГЗН демонструє, що насильство над жінками та дівчатами залишається поширеним у багатьох випадках, а тим більше зараз. До видів насильства, яких зазнають жінки та дівчата, відносять фізичне, сексуальне, психологічне та економічне насильство. Найпоширеніші з них — психологічне та фізичне. Тенденція свідчить про збільшення кількості таких випадків».

Експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область

«Сексуальне та економічне насильство — найпоширеніші його види. Це почалося ще за карантину, а під час війни стало ще гірше. Неконтрольована агресія з боку партнера».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

Див. також таблицю **Основні результати** у розділі Резюме.

Ризики насильства для жінок і дівчат в умовах війни зростають як удома, так і поза домом. Жінки та дівчата в усіх регіонах України зазначили, що протягом останнього року почувалися менш безпечно та частіше стикалися з насильством. Зокрема, вони розповіли про зростання рівня НІП та ДН у сім'ях, а також про посилення відчуття незахищеності та небезпеки сексуального насильства, коли вони виходять на вулицю. Жінки та дівчата також відзначили, що високий рівень стресу в сім'ях і спільнотах унаслідок війни сприяє посиленню агресії та насильства. **Відповідно до повідомлень, ризики сексуальної та трудової експлуатації, зокрема СЕН і торгівлі з метою сексуального рабства, також значно підвищуються з поглибленням вразливості.**

В Україні від ГЗН набагато більше страждають жінки та дівчата. Жінки та дівчата з ознаками соціальної вразливості, які перетинаються, стикаються з підвищеною небезпекою насильства. В Україні жінки та дівчата з числа ВПО та осіб, що повернулись до місць свого постійного проживання, дівчата-підлітки, літні жінки, жінки та дівчата з інвалідністю, ромські жінки та дівчата, жінки та дівчата в сільській місцевості та жінки та дівчата з соціально та економічно неблагополучних сімей частіше наражаються на небезпеку ГЗН, а також натрапляють на перешкоди на шляху звернення за підтримкою у випадках насильства. До інших груп підвищеного ризику ГЗН належать представники ЛГБТКІ+ та ВІЛ-позитивні жінки. Жінки та дівчата дійсно частіше ризикують стати і стають жертвами ГЗН, утім, чоловіки та хлопці — особливо з маргіналізованих груп — також наражаються на специфічні ризики сексуального насильства, а також зазнають гендерних обмежень у доступі до послуг, зокрема, обмежень у плані мобільності через страх перед мобілізацією. Ризики сексуального насильства для чолові-

ків і хлопців насамперед пов'язані з триманням під вартою та катуванням на територіях, що перебували або продовжують перебувати під окупацією.

Жінки та дівчата в Україні часто зазнають множинних форм ГЗН. Вони страждають від різних видів насильства протягом усього свого життя, зокрема в підлітковому та старшому віці. Хоча більшість форм ГЗН в Україні існували ще до кризи, насильство проти жінок і дівчат та інших груп ризику значно загострилося під впливом війни[30]. **Основні форми ГЗН, визначені експертами з ГЗН в Україні під час консультацій за дослідження *«Голоси»*, включають таке: НІП / ДН; сексуальне насильство разом із сексуальними домаганнями, сексуальні напади, зґвалтування, (дитяче) сексуальне насильство, сексуальну експлуатацію, СЕН та торгівлю людьми; фізичне насильство; психологічне насильство, включно з булінгом; економічне насильство; обмеження свободи пересування та вираження поглядів; ГЗНТ; гендерну дискримінацію; трудову експлуатацію жінок, а також аутинг(викриття) та залякування, що більшою мірою пов'язане з ЛГБТКІ+ спільнотами.** Про випадки СНПК — і про поширений страх серед жінок і дівчат перед цим явищем — зазначалося на раніше окупованих територіях. Окрім СНПК щодо жінок та дівчат, були також повідомлення про випадки СНПК щодо ЛГБТКІ+ осіб, чоловіків і хлопців.

Найпоширеніші форми ГЗН, що трапляються нині — відповідно до свідчень жінок та дівчат — детально розглянуто в наступних розділах. У розділі «Результати» описано основні форми насильства, які викликали занепокоєння під час консультацій за дослідження ***«Голоси»***, але цей перелік не є вичерпним. Жінки та дівчата можуть бути менш обізнаними з певними видами насильства або неохоче говорити про них, адже ці питання є чутливими.

Більше додаткової інформації наведено у Вступі, в розділі **Ключові тенденції щодо ГЗН**.

30 «Унаслідок війни, вимушеного переміщення та втрати доходів люди з множинними типами вразливості постійно зазнають різних форм ГЗН, серед яких — насильство з боку інтимного партнера (НІП), сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (СНПК), секс-торгівля та секс заради виживання». CARE. ***Оперативний гендерний аналіз: Україна.*** 2024 рік: 32.

Поширені та дедалі частіші форми ГЗН, зафіксовані в Україні

- **Насильство з боку інтимного партнера та домашнє насильство**
- **Сексуальне насильство**
  (Сексуальні домагання, сексуальні напади, зґвалтування, сексуальна експлуатація, сексуальна експлуатація та наруга, торгівля людьми та сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом)
- **Фізичне насильство**
- **Психологічне насильство** (включно з булінгом)
- **Економічне насильство**
- **Позбавлення прав, ресурсів, можливостей та послуг**
  (Обмеження свободи пересування та вираження поглядів)
- **ГЗН із застосуванням технологій**
- **Гендерна дискримінація**
- **Трудова експлуатація жінок**
- **Аутинг (викриття) і залякування** (ЛГБТКІ+ осіб)

I. Насильство з боку інтимного партнера та домашнє насильство (НІП / ДН)

«Можливо, домашнього насильства стало більше, адже люди проводять більше часу вдома».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Він напивається, приходить, лупцює її, а їй що робити?»

Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, із сільської місцевості, Львівська область

«Здебільшого в сім'ях б'ються і сваряться, але я думаю, що вдаватися до дій намагаються тільки тоді, коли доходить до фізичного насильства, а так — миряться, чекають, що само пройде, повідомляють про насильство у крайньому разі, коли це вже неможливо приховувати».

Жінка із сільської місцевості, Харківська область

«Воно, звичайно, є, але в сім'ях його терплять».

Літня жінка із сільської місцевості, Харківська область

Найпоширенішими формами ГЗН було визнано насильство з боку інтимного партнера (НІП) та — в ширшому сенсі — домашнє насильство (ДН), частота яких, за повідомленнями спільнот та експертів з питань ГЗН, значно зросла внаслідок війни. На допоміжних ресурсах також містилися попередження про вплив війни, що триває, на посилення напруженості та насильства в сім'ях[31]. Жінки в Україні все частіше зазнають НІП з боку чоловіків та партнерів, що зумовлено дедалі більшим стресом. Також повідомлялося про зростання насильства щодо літніх жінок з боку їхніх синів і дітей, тоді як дівчата-підлітки зазнають насильства переважно з боку тата або обох батьків. Новими ризиками, пов'язаними з війною, що посилюють НІП / ДН, є стрес, спричинений відсутністю безпеки, переселенням та колективним проживанням. Сім'ї, які проводять більше часу вдома, перебої з електрикою, економічний тиск та відсутність роботи — усе це також було визначено як чинники, що сприяють насильству в сім'ї. Ці фактори ризику сприяють насильству і часто зустрічаються в поєднанні зі зловживанням психоактивними речовинами, що ще більше підживлює його.. Зростання агресії в сім'ях тісно пов'язане зі зростанням споживанням алкоголю та наркотиків чоловіками та молоддю. Підвищена небезпека НІП / ДН також асоціювалася із сім'ями, де чоловіки сиділи вдома, боячись мобілізації, та де чоловіки повертаються у відпустку або демобілізуються.

31 «Домашнє насильство, зокрема НІП, залишається поширеним в Україні, і ця проблема значно загострилася внаслідок війни». CARE. ***Оперативний гендерний аналіз: Україна.*** 2024 рік: 32.

Повідомлялося про поширеність насильства щодо жінок і дівчат у сім'ях, зокрема НІП: ***«Жінок б'ють чоловіки, і це може бути звичайним явищем у сім'ях»*** (ромська дівчина-підліток, Закарпатська область). Жінки та дівчата розповіли про ескалацію напруженості та насильства в сім'ях, адже криза триває вже третій рік. НІП / ДН зазвичай виражається у поєднанні фізичного, психологічного, економічного та сексуального насильства. Хоча під час фокус-групових дискусій (ФГД) менше згадувалося саме про зґвалтування в шлюбі, це, ймовірно, пов'язано з чутливістю теми. Також повідомлялося про те, що, в контексті НІП та ДН, кривдники встановлювали контроль над свободою пересування та вираженням поглядів з боку своїх жертв та позбавляли їх вищезгаданого. Жінки найчастіше страждають від насильства з боку чоловіків та інтимних партнерів: ***«У нас є дівчина, яку постійно б'ють її хлопці на очах в її дітей»*** (літня жінка із сільської місцевості, Харківська область). Жінки та дівчата також часто зазнають насильства з боку інших членів сім'ї. Повідомлялося, що деякі літні жінки зазнавали насильства з боку своїх синів або дітей. Насильство над дівчатами-підлітками часто вчиняли батьки, насамперед батько: ***«Так, є одна дівчинка, яка сама викликає поліцію. Коли батько починає її бити, вона одразу викликає поліцію»*** (жінка із сільської місцевості, Херсонська область).

Серед причин зростання кількості випадків НІП та домашнього насильства було названо посилення чинників небезпеки. Сім'ї переживають стрес через відсутність безпеки та економічні негаразди, а також умови життя сімей ВПО в місцях спільного проживання: ***«Один з найбільших чинників ризику — це власне війна. Люди перебувають у постійному стресі та страху... Як наслідок, згодом вони зриваються на родині та дітях»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, із сільської місцевості, Харківська область). Люди проводять більше часу вдома через комендантську годину, перебої з електропостачанням та ризики, пов'язані із безпекою, що призводить до більшої вразливості жінок і дівчат до насильства з боку членів сім'ї. Чоловіки, які бояться мобілізації, часто сидять вдома. Під час фокус-груп жінки зазначали, що деякі чоловіки відчувають сумнів у своїй маскулінності та зганяють стрес і розчарування на жінках, присутніх в їхньому житті. Особливо це стосується чоловіків, які не мають роботи, перебувають у статусі ВПО, а також сидять вдома, боячись мобілізації: ***«Люди, які раніше не вживали алкоголь, зараз призвичаїлися до нього. Бували випадки, коли ВПО, які мали бізнес і все було добре, переїжджали в село, починали пиячити і... починалося насильство. Вона каже, що він ніколи її не чіпав і пальцем, а тут почав»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Відсутність інших варіантів помешкання — і, як наслідок, перенаселеність — розглядається як чинник, що сприяє насильству, а також ускладнює окреме проживання постраждалих: ***«Майнове питання стимулює домашнє насильство, людям бракує коштів, щоб роз'їхатися, орендувати або купити власне окреме житло»*** (особа ЛГБТКІ+)[32]. Сім'ї військовослужбовців також були визначені як такі, що наражаються на підвищений ризик НІП / ДН: ***«У гуртожитку є кілька неблагополучних сімей, партнер застосовував фізичне насильство до своєї жінки, навіть коли та була вагітною. Кілька разів викликали поліцію. Крім того, кривдник становить небезпеку для інших мешканців гуртожитку. Кривдник у гуртожитку — це колишній військовослужбовець, який має проблеми зі здоров'ям. Коли стан його здоров'я погіршується, він вживає алкоголь і стає агресивнішим»*** (жінка-ВПО, яка мешкає у місці тимчасового проживання, Львівська область). Мобілізовані чоловіки часто відчували страждання після пережитого досвіду і не завжди отримували необхідну підтримку з боку ПЗПСП: ***«Належної соціальної підтримки для них не передбачено, немає психолога під час відпустки»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд,

32 У цьому звіті висловлювання, зроблені в ході ФГД, проведених з ЛГБТКІ+ спільнотами, подаються без зазначення області в цілях посиленого захисту анонімності та зменшення ризиків.

Львівська область). У деяких випадках ветерани мають справу з травмами, пов'язаними з війною, або з інвалідністю. Зловживання психотропними речовинами було визначено як чинник, що, в поєднанні з іншими ризиками, призводить до зростання частоти й тяжкості НІП / ДН і часто асоціюється з військовослужбовцями у відпустці та ветеранами.

Переселені та ромські[33] жінки та дівчата вважаються такими, що особливо стикаються з підвищеною небезпекою НІП / ДН: ***«Насильство досить поширене явище серед жінок-ВПО… оскільки вони не мають житла, роботи, грошей, мають дітей, за якими потрібно доглядати, а їхні чоловіки починають зловживати алкоголем»*** (дівчина-ВПО-підліток, Львівська область). Крім того, дівчата-підлітки, літні жінки, а також жінки та дівчата з інвалідністю розглядалися як такі, що наражаються на підвищений ризик НІП / ДН. А ще й представники спільноти ЛГБТКІ+ зазначали, що їхня громада теж стикається з проблемами НІП та ДН. Була низка повідомлень про зростання кількості чоловіків, які зазнали НІП[34].

НІП / ДН було визначено як одну з форм ГЗН, про яку постраждалим найважче розповісти, особливо про НІП: ***«Якщо це відбувається в сім'ї, з родичами, батьками, чоловіком, я думаю, що небагато жінок звертаються до таких служб по допомогу. Є ті, хто звертається по допомогу, але їх менше, ніж тих, хто не знає свого кривдника»*** (дівчина-ВПО-підліток з сільської місцевості, Львівська область). У суспільстві поширено ставлення до НІП / ДН як до нормального явища та пов'язаний з цим віктімблеймінг. Тож жінки можуть відмовлятися обговорювати насильство, адже на них чинять тиск, вимагаючи, щоб ці проблеми залишилися «приватним» родинним питанням: ***«Важко відповісти на запитання про домашнє насильство, тому що люди не хочуть про це говорити»*** (жінка із сільської місцевості, Харківська область). Згідно з розповсюдженими у громадах міфами, жінки самі «обирають» стосунки з насильством і нормалізують НІП як частину «любові»: ***«Ти знаєш наших людей. Вони посварилися, але на ранок усе буде добре. Так вони живуть. Їм це подобається»*** (жінка, яка здійснює догляд, із сільської місцевості, Херсонська область). Жінок часто звинувачують у тому, що вони «провокують» своїх чоловіків: ***«Насильство трапляється лише з нечесними жінками, які провокують своїх чоловіків, зраджують їх або спілкуються з іншими чоловіками»*** (ромська жінка з сільської місцевості, Львівська область). Члени громад зазвичай ігнорують випадки НІП / ДН, вважаючи, що вони є нормальним явищем, це не «їхня справа», і бояться помсти: ***«Я б не стала втручатися в справи чужої сім'ї. Якщо постраждала дитина, тоді — так. Але якщо вони дорослі, я викликаю поліцію, вони приїжджають, а дружина вже цілує його. Тоді лише я виявляюсь винною»*** (жінка із сільської місцевості, Херсонська область). Інша жінка пояснила: ***«Бувають випадки, коли чоловік і дружина сваряться, але ніхто не втручається, бо вони ж усе одно потім миряться. А якщо ми втрутимося, то просто перетворимося на ворогів»*** (літня жінка із сільської місцевості, Херсонська область).

Учасники ФГД зазначили, що жінки звертаються до поліції лише в разі «серйозних» випадків НІП, тобто коли постраждалі отримують тяжкі тілесні ушкодження або бояться за своє життя. Рівень обізнаності та визнання психологічного насильства як частини НІП / ДН був нижчим.

Було виявлено, що перешкоди, які не дають постраждалим можливості розповісти про ГЗН та звернутися по підтримку, збільшуються внаслідок війни. Згідно з повідомленнями, жінки, побоюючись, що чоловіків можуть мобілізувати, зараз повідомлятимуть про насильство з ще меншою ймовірністю. Було кілька повідомлень про те, що

33 «Фізичне насильство найчастіше є наслідком того, що в ромській громаді жінки захищені найменше, не мають механізмів розв'язання своїх проблем, є залежними фінансово та психологічно. Насправді в таких випадках це часто породжує системне домашнє насильство». «Голос Ромні». ***Ідентичність, гендерні аспекти та традиції***. 2024 рік: 34–35.

34 Зазначається, що це варто тлумачити у ширшому розумінні обмеженої обізнаності спільноти щодо ГЗН та поширеності в Україні віктімблеймінгу, коли провину часто покладають на самих жінок.

представники Територіального центру комплектування (ТЦК)[35] супроводжували поліцію у відповідь на виклики. Поширена думка, що ідеалізує чоловіків-військових як «героїв», також утримує жінок від рішучих дій, оскільки вони відчувають, що повинні «поважати їхню жертву»: ***«Реальна ситуація з життя: чоловік повертається з війни у відпустку, б'є жінку, сусіди викликають поліцію, а жінка відмовляється писати заяву, бо це ж її чоловік воює. Романтизація військових»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область). Крім того, постраждалі від насильства все частіше стикаються з викликами, пов'язаними з їхнім економічним та житловим становищем, що заважає їм залишити помешкання, де відбувається насильство. За повідомленнями, пов'язана з війною незахищеність збільшує страх жінок опинитися на самоті. Серед інших перешкод у зверненні за підтримкою у випадках НІП / ДН — сором; недостатність знань про НІП / ДН; фінансова залежність і ситуація, за якої нема куди піти від кривдника; захист дітей та сім'ї, захист кривдника; штрафи, які має сплачувати за кривдника постраждала особа; відсутність довіри до поліції та органів влади; обмежений доступ до послуг з протидії ГЗН. Зазначалося, що випадки, коли поліція відмовляється розслідувати НІП / ДН або применшує його серйозність, стримують інших постраждалих від розголошення: ***«Ми бачимо, що працівники поліції часто неправильно кваліфікують випадки ГЗН [в сім'ї] як конфлікт [а не як злочин]. Потерпілі не бачать належної реакції з боку поліції, тож не звертаються по подальшу допомогу»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Певні групи — особливо жінки та дівчата в сільській місцевості, дівчата-підлітки, ромські жінки та дівчата, а також представники спільноти ЛГБТКІ+ — розглядаються як такі, що мають посилені перешкоди на шляху до викриття випадків НІП / ДН.

35 Територіальні центри комплектування та соціальної підтримки є органами військового управління, які забезпечують виконання законодавства про військовий обов'язок і військову службу, мобілізаційну підготовку та мобілізацію. ***Постанова КМУ***, 2022 рік.

Специфічні перешкоди, які не дають змоги постраждалим повідомляти про НІП / ДН та звертатися по підтримку в Україні

Постраждала група	Типи перешкод
Жінки та дівчата в сільській місцевості	Менша обізнаність про насильство та обмежений доступ до інформації; укорінені соціальні норми; великий страх з приводу відсутності конфіденційності, адже в громаді всі знають одне одного; послуг з протидії ГЗН менше, а перешкоди на шляху їх отримання — більші
Ромські жінки та дівчата	Соціальний тиск та вимоги про те, щоб інформація про ці випадки не виходила за межі сім'ї та громади (наприклад, звернення до «старшого» чоловіка в сім'ї або «барона» в громаді)
ЛГБТКІ+ особи	Небажання повідомляти про партнерів у правоохоронні органи; страх дискримінації, жорстокого поводження та аутингу: ***«Я не піду в поліцію, щоб заявити, що моя подруга (партнерка) вчиняє домашнє насильство, сексуальне насильство»*** (ЛГБТКІ+ особа)

Більше інформації наведено в підрозділі **Дім** розділу Локації вчинення ГЗН.

II. Сексуальне насильство

Жінки та дівчата в різних регіонах почуваються менш захищеними. Жінки та дівчата розповіли про підвищені ризики та випадки сексуального насильства в місцях загального користування та під час пересування поза домом. Зокрема, жінки та дівчата зазначили, що недостатнє освітлення сприяє зростанню почуття незахищеності та зменшенню їхньої мобільності. Іншими чинниками ризику сексуального насильства є скупченість людей, відсутність приватного життя, спільне проживання з людьми, які не є родичами, у місцях тимчасового проживання, широке розповсюдження зловживання алкоголем та наркотиками та значна присутність військовослужбовців у прифронтових зонах. Жінки та дівчата розповідали про страхи перед чоловіками у стані алкогольного та наркотичного сп'яніння у громадських місцях, транспорті та в місцях тимчасового проживання. Певні ризики були також виявлені на маршрутах евакуації жінок і дівчат, яких вивозили з прифронтових територій. Серед згаданих форм сексуального насильства — зґвалтування, сексуальний напад, сексуальні домагання, сексуальне насильство над дітьми, сексуальна експлуатація та торгівля людьми, СЕН, а також сексуальне насильство як частина ГЗНТ. Повідомлялося про випадки СНПК на окупованих територіях щодо жінок і дівчат, а також чоловіків і хлопців та ЛГБТКІ+ осіб в ситуаціях свавільного тримання під вартою.

«Алкоголь, наркотики, незнайомі люди — усе це становить ризик і небезпеку».

Жінка, яка здійснює догляд, із сільської місцевості, Херсонська область

«Чому ти не виходиш, коли стемніє? З обережності — хто знає, що може статися вночі, якісь компанії молодиків, що палять і таке інше. Транспортне сполучення таке, що спочатку потрібно дістатися до зупинки. Нині я б не ходила вздовж траси сама, тому що хтось може з'явитися і щось мені заподіяти. Одного разу мене підвозив один чолов'яга й почав чіплятися до мене, тому я більше ніколи так не буду робити».

Літня жінка із сільської місцевості, Харківська область

«Та я боюся. Тут багато наших військових. Так, хлопці свої. Але я не знаю, що вони пережили, які в них травми, і чого можна очікувати. Я нормально орієнтуюся в селі. Але все одно...»

Жінка, яка здійснює догляд, із сільської місцевості, Херсонська область

«У селі говорили про ґвалтування. Коли [росіяни] там були».

Дівчина-підліток з інвалідністю із сільської місцевості, Херсонська область

«Повідомляти про сексуальну експлуатацію та насильство надзвичайно складно».

ЛГБТКІ+ особа

Сексуальне насильство в громадах: жінки та дівчата часто висловлювали дедалі сильніше відчуття незахищеності та вказували на підвищений ризик сексуального насильства в їхньому середовищі. Страх зазнати сексуального насильства впливає на їхні можливості щодо пересування та отримання гуманітарної допомоги та послуг з протидії ГЗН. Часто жінки та дівчата зазначали, що вони уникають виходу на вулицю, коли вночі вимикається світло, навіть у нагальних потребах. Жінки та дівчата розповідали, що небезпека сексуального насильства присутня скрізь. Надходили повідомлення про сексуальні домагання, сексуальні напади та спроби зґвалтування, а також власне зґвалтування на вулицях, у громадських місцях і в транспорті, часто скоєні чоловіками, які перебували під впливом алкоголю і наркотиків: ***«Ми боїмося. Ну, коли чоловік йде позаду мене. Ти не знаєш, чого він хоче»*** (дівчина-ВПО-підліток із сільської місцевості, Херсонська область). Інша жінка розповіла: ***«Цей хлопець приходив до сільради взимку. Важко було змусити його замовкнути. Він торкався тіла моєї подруги. Довелося йти в одному напрямку, щоб дістатися додому, і він йшов за мною і робив дивакуваті зауваження. Ось цитата: «Я вважаю тебе подругою, але якщо ти не захочеш нею бути, я знайду тебе і приріжу тебе і твою сім'ю»*** (жінка із сільської місцевості, Харківська область). Особливо небезпечними вважалися райони зі значною присутністю «чужих» або військових: «Одного разу одна дівчина йшла сама по вулиці, а двоє чоловіків йшли за нею і намагалися вчинити наругу щодо неї. Їй пощастило, що вона втекла. Було темно, і ми не знаємо, чи то були цивільні, чи військові, не було можливості їх ідентифікувати. Пройти через це дуже важко, це викликає багато емоцій. Тому ми й відчуваємо страх»[36]. Крім того, було відзначено, що сексуальне насильство стається в місцях тимчасового проживання.

36 Гуманітарна координація у сфері ГЗН. ***Фокус-групові дискусії з жінками та дівчатами. Харків***. 2024 рік: 3.

Каскадний ефект, породжений незахищеністю, яку відчувають жінки та дівчата, та небезпекою сексуального насильства

Посилення **відчуття незахищеності** внаслідок бойових дій, відсутність вуличного освітлення та поширення зловживання алкоголем та наркотиками в громадах

↓

Впливає на **мобільність** жінок та дівчат

↓

Впливає на **можливості отримання** жінками та дівчатами гуманітарної допомоги та послуг, а також послуг з протидії ГЗН

Сексуальне насильство в сім'ях: у повідомленнях йшлося як про сексуальне насильство як частину НІП / ДН, так і про сексуальну наругу над дівчатами та дітьми з боку членів сім'ї: ***«У нас був випадок, коли дівчина-підліток майже півроку терпіла сексуальне насильство з боку співмешканця своєї матері, а потім сама нам про це розповіла. Вона викликала поліцію»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Про зґвалтування у шлюбі говорили менше, ймовірно, тому, що ця тема чутлива й менше людей знають, що це також одна з форм насильства. Сексуальне насильство також притаманне дитячим шлюбам (див. розділ **Дитячі та примусові шлюби**), оскільки дівчата-підлітки не в змозі надати усвідомлену згоду, адже дорослі мають над ними владу й вони ще перебувають у стані розвитку.

Сексуальне насильство в місцях тимчасового проживання: жінки, які перебувають у місцях тимчасового проживання, висловлювали побоювання щодо безпеки своїх дітей та інших людей на їхньому утриманні, коли доводиться залишати їх наодинці, що ускладнює пересування таких жінок, адже немає інших можливостей з догляду за дітьми.

Деякі жінки та дівчата з-поміж ВПО, які брали участь у фокус-групових дискусіях на заході країни, відзначають крім іншого, ризики сексуального насильства на шляху переміщення під час евакуації, зокрема, в поїздах та після прибуття на вокзали.

Сексуальне насильство на територіях з присутністю великої кількості військових суб'єктів та СНПК: деякі жінки та дівчата зазначили, що почуваються більш комфортно і захищеними за присутності поруч ЗСУ порівняно з тим, як вони почувалися раніше під час окупації. Однак інші висловлювали занепокоєння великою присутністю військових там, де вони проживали, бо ті не є місцевими, а також з приводу впливу на них стресу та перебування у війську і відсутності відповідальності: ***«Я поїхала додому в Донецьку область... Коли моя мама була жива, вона не дозволяла мені виходити на вулицю, тому що багато чого могло статися. Зараз там багато військових, я не кажу, що військові погані, але бувають різні випадки. Буває, що вони просто вивозять дівчат кудись за місто, а потім інші шукають їх днями... Там за це не карають. Усі поїхали»*** (дівчина-ВПО-підліток із сільської місцевості, Львівська область). Члени спільноти не наважувалися обговорювати сексуальне насильство, пов'язане з ЗСУ, оскільки військові ідеалістично сприймаються як герої, а їх критика є соціальним табу, а також з огляду на те, що ГЗН припинило бути пріоритетом під час війни. Більше інформації наведено у підрозділі **Території з присутністю великої кількості військових суб'єктів** розділу Локації вчинення ГЗН.

Повідомлялося про випадки СНПК щодо жінок і дівчат під час окупації в південних і східних регіонах. У деяких випадках жінки та дівчата не визнавали, що сексуальне насильство відбувалося в їхній місцевості, але розповідали про зґвалтування, що відбувалися на інших територіях, можливо, для них це була форма дисоціації: ***«Що ж до сексуального насильства... У селі не вчиняли сексуального насильства.[37] / Воно було в Херсоні. Це сталося з моєю подругою. То були російські військові під час окупації»*** (дівчата-ВПО-підліток із сільської місцевості, Херсонська область). Також повідомлялося про випадки СНПК щодо чоловіків і хлопців та ЛГБТКІ+ осіб, яких було свавільно затримано та піддано катуванням: ***«Були випадки, коли людей забирали, але це було в період окупації. Було насильство і багато чого іншого. Але це складна тема — ті, хто пережив це, не здатні говорити про це з легкістю. Це залишається з тобою назавжди»*** (чоловік із сільської місцевості, Херсонська область).

Були також згадки про наявність сексу за винагороду та комерційного сексу / секс-праці на територіях з присутністю великої кількості військових суб'єктів[38] — як під час окупації, так і після деокупації.

Сексуальна експлуатація, торгівля людьми та СЕН: було відзначено, що небезпека сексуальної експлуатації значно загострилася внаслідок погіршення економічного становища домогосподарств[39]. Надходили повідомлення про те, що сім'ї, які перебували в скрутному становищі, брали кредити[40] або зазнавали трудової експлуатації в обмін на житло та їжу, що вказує на підвищену небезпеку сексуальної експлуатації: «Витрати

37 Пряма похила риска «/» використовується на позначення того, що в обговоренні беруть участь кілька осіб від ФГД.
38 Слід відзначити, що терміни «секс заради виживання», «секс-праця» та «комерційний секс», які використовуються у звіті, не мають на меті вказувати на осуд чи підтекст відповідальності з боку жінок і дівчат, а також осіб, які займаються сексом заради виживання та секс-працею, визнаючи, що ці тенденції зумовлені домінуванням чоловіків. УКГС ООН. ***Пропозиції щодо термінології для гуманітарних звітів***. 2024 рік: 1.
39 «Вплив вимушеного переміщення та економічної вразливості посилює небезпеку застосування негативних механізмів виживання, включно із сексуальною експлуатацією та стосунками на основі експлуатації як способу задоволення базових потреб». Кластер захисту. ***Оновлений аналіз захисту.*** 2024 рік: 10.
40 Данська рада у справах біженців (DRC). ***Огляд моніторингу захисту населення***. 2024: 6.

на життя змушують їх брати кредити, в основному для покриття витрат на лікування та похорон. Однак позичити гроші стало вкрай складно».[41]. Сексуальна експлуатація та сексуальне насильство також пов'язані з роботою: ***«Я чула кілька історій про роботодавців, які домагаються працівниць, змушують їх робити те, що вони не повинні робити»*** (жінка, Харківська область). Хоча первинні дані містили менше прямих посилань на секс-торгівлю, вторинні звіти вказували на наявність попередніх схем торгівлі людьми, які дедалі посилилися внаслідок переміщення, розлучення сімей та складного матеріального стану[42].

Спільноти не бажали обговорювати можливість СЕН внаслідок недостатнього знання ризиків та небажання критикувати соціальних працівників і владу. Попри поширеність міфів щодо СЕН, учасники(-ці) кількох ФГД повідомили, що їм відомі факти скоєння СЕН: ***«Звичайно, всім відомо про такі випадки. Буває, що людина залежить від сторонньої допомоги, вона самотня і не має в кого спитати поради, тому її легко можна ошукати»*** (ЛГБТКІ+ особа). Експерт(-ка) з питань ГЗН висловив(-ла) аналогічну думку: ***«Такі випадки в Україні були. Це були представники гуманітарних організацій»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область). Додаткову інформацію див. у розділі **Ризики ГЗН та перешкоди в доступі за гуманітарними секторами.**

Жінки та дівчата підкреслювали, що небезпека зазнати сексуального насильства присутня повсюди. Чинниками небезпеки є недостатнє вуличне освітлення та збільшення споживання наркотиків і алкоголю, а також спільне проживання з людьми, які не є родичами: ***«Я живу в гуртожитку... на інших поверхах багато чого відбувається, наприклад, скандали»*** (дівчина-ВПО-підліток із сільської місцевості, Львівська область). Одна жінка розповіла про велике почуття незахищеності та страх сексуального насильства, що виникає внаслідок зростання зловживання чоловіками алкоголем: ***«Адже чоловіки, які п'ють, мають підвищену агресивність. І вже зовсім не важливо, чи проходить жінка або дівчина повз гуртожиток, в якому є кривдник, чи це вдень, чи вночі»*** (жінка, Харківська область). Збільшення присутності військовослужбовців також посилює побоювання щодо сексуального насильства: «Декілька учасниць ФГД повідомили, що посилена присутність військових, які переважно є чоловіками, у громадах посилює відчуття вразливості та незахищеності серед жінок»[43]. Крім того, у спільнотах відзначалося збільшення випадків крадіжок і злочинності, недостатня присутність правоохоронців і відсутність камер спостереження в громадських місцях — як чинники, що посилюють відчуття незахищеності, причому жінки і дівчата наражаються на більшу небезпеку стати жертвами нападів з боку кримінальних елементів: «Було виявлено, що жінки, які живуть у домогосподарствах у сільській місцевості, чиї родичі-чоловіки служать у ЗСУ, наражаються на підвищений ризик мародерства та фізичного насильства з боку чоловіків-маргіналів у сільській місцевості, яких не призвали на військову службу. Це також було відзначено як небезпека у ширшому розумінні для осіб з інвалідністю, що живуть ізольовано, та самотніх літніх людей»[44].

Певні місця та час доби асоціюються з підвищеною небезпекою сексуального насильства. Це насамперед стосується темної пори доби та подорожей наодинці. Місцями, що викликають побоювання, є неосвітлені та занедбані території; території з присутністю великої кількості військових суб'єктів; місця тимчасового проживання; вулиці, громадський транспорт і громадські місця; сходові клітини, ліфти та укриття. Жінок та дівчат турбують

41 Гуманітарна координація у сфері ГЗН. ***Фокус-групові дискусії з жінками та дівчатами. Харків.*** 2024 рік: 4.
42 «Якщо до ескалації воєнних дій Україна була джерелом, транзитною країною та країною призначення для торгівлі людьми, то з початком повномасштабного вторгнення ризик торгівлі людьми підвищився. Брак фінансових ресурсів і безпечних альтернатив для отримання доходу, переселення, втрата ключової інфраструктури та механізмів підтримки створили умови, які ставлять людей, особливо жінок, дівчат і хлопців, у вразливе становище в плані торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації... Останні дані свідчать про те, що брак доходів і економічних можливостей пов'язаний з підвищеним ризиком занять сексом заради виживання та торгівлі людьми, особливо в деяких сільських районах поблизу лінії фронту. Крім того, спостерігається зростання онлайн-рекрутингу для надання сексуальних послуг, оскільки торговці людьми та зловмисники користуються вразливим становищем людей». CARE. ***Оперативний гендерний аналіз: Україна.*** 2024 рік: 33–34.
43 Данська рада у справах біженців (DRC). ***Оперативна оцінка ГЗН: Чернігівська та Сумська області.*** 2024 рік: 3
44 Данська рада у справах біженців (DRC). ***Оперативна оцінка ГЗН: Дніпропетровська та Запорізька області.*** 2024 рік: 4

повсюдні перебої в електропостачанні та те, що взимку їм доводиться довше перебувати в темряві. До груп, які вважаються особливо вразливими до сексуального насильства, відносять жінок і дівчат ВПО, дівчат підліткового віку, жінок і дівчат з інвалідністю, а також дітей.

Сексуальне насильство також було визначено як одна з форм ГЗН, про яку постраждалим найважче повідомляти та від якої шукати підтримки, оскільки з ним асоціюються почуття сорому та ганьби: ***«Жінки, які зазнали сексуального насильства, не звертаються по допомогу, вони тримають все в собі»*** (жінка-ВПО, Львівська область). Здебільшого це стосується СНПК, скоєного в умовах окупації, сексуального насильства, вчиненого українськими військовими, та СЕН з боку надавачів гуманітарної допомоги, оскільки жінки перебувають у нерівному становищі і відчувають пов'язаний з цим ризик соціального відторгнення. Соціальні установки посилюють звинувачення жінок і дівчат у тому, що вони «провокують» сексуальне насильство тим, як вони одягаються або поводяться. Були поширені й сексуальні домагання з боку чоловіків і хлопців.

Приклади віктімблеймінгу (звинувачення жертви) в контексті сексуального насильства

«Треба носити більш закритий одяг».
Хлопець-підліток із сільської місцевості, Львівська область

«Ви можете змінити вбрання або поведінку, щоб уникнути провокацій».
Хлопець-підліток, Львівська область

«Звичайно, чоловіки дивляться на короткі спідниці, на [жінок і дівчат], у яких стрункі, красиві ноги, на декольте».
Літня жінка із сільської місцевості, Харківська область

Постраждалі від СНПК зіштовхуються зі значними перешкодами у разі звернення за підтримкою. Жінки та дівчата, яких підозрюють у зв'язках з російськими військовими під час окупації, відчувають сильний осуд з боку громади, що не дає їм змоги розповідати про це: ***«Найогиднішим було те, що дівчата самі йшли до них, я розумію, що ми зараз не про це, але все ж таки...»*** (жінка-ВПО, місце тимчасового проживання, Херсонська область). Інша жінка зазначила те саме: ***«Були дівчата, які вдень зустрічалися з якимись хлопцями — солдатами, а були й такі, які добровільно йшли до російських солдатів. Кожна отара не без паршивої вівці»*** (літня жінка-ВПО, місце тимчасового проживання, Харківська область). Уявлення про жінок і дівчат, пов'язаних із російськими солдатами, полягає в тому, що вони «зробили вибір» «співпрацювати», що свідчить про недостатнє розуміння в громадах того, якими можуть бути ситуації сексуального насильства або сексу заради виживання: ***«Я чула, що вони жили з росіянами й за власним бажанням. Деякі почали співпрацювати. / Ну, насильство — це щось проти твоєї волі»*** (дівчата-підлітки з інвалідністю із сільської місцевості, Херсонська область). Учасниці ФГД часто вдавалися до дисоціації — відмежовували жінок і дівчат, які контактували з російськими солдатами, від їхніх власних громад і називали їх приїжджими: ***«Тому що дівчата до них ходили. Ні, не місцеві. Вони приїжджали на велосипедах із сусіднього села»*** (жінка, яка здійснює догляд, із сільської місцевості, Херсонська область).

У випадках сексуального насильства, скоєного особами, пов'язаними з українським військом або гуманітарними організаціями, постраждалі також не наважуються заявляти про це: ***«Що ж до сексуальної експлуатації, то, на жаль, не кожна людина повідомить про це, тому що це соромно, люди будуть тикати пальцями, тож вони (постраждалі) відчувають страх»*** (літня

жінка-ВПО, місце тимчасового проживання, Харківська область). У спільнотах поширена думка, що сексуальне насильство не може бути скоєно українськими військовими або гуманітарним персоналом: ***«До нас приїжджають хороші люди. Я навіть уявити собі такого не можу»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область). Таке уявлення призводить до того, що постраждалі бояться зіткнутися з недовірою та суспільним осудом якщо вони вирішать говорити. Різниця у статусі, супутній страх переслідувань і відчуття безкарності дедалі посилюють небажання постраждалих розповідати про те, що з ними сталося. Часто учасники(-ці) ФГД не вірили, що СЕН може статися в їхній громаді, і вважали, що таке трапляється лише в інших країнах: ***«Наші діти та знайомі були волонтерами на пунктах роздачі, тому такого не могло бути»*** (літня жінка із сільської місцевості, Харківська область). Недостатня обізнаність про ризики СЕН сприяє тому, що це явище стає більш прихованим.

Фізичне, психологічне та економічне насильство є формами насильства, від яких часто страждають жінки та дівчата в Україні. Його обсяги значно зростають внаслідок війни. Ці три форми насильства найчастіше описувалися в контексті НІП / ДН як елементи ГЗН, що трапляються вдома, між членами родини.

III. Фізичне насильство

Жінки та дівчата повідомляють про те, що фізичне насильство стає дедалі поширенішим і тяжчим, часто посилюється внаслідок зловживання психотропними речовинами у сім'ях і громадах. Фізичне насильство найчастіше згадувалося як елемент НІП / ДН: *«Найпоширенішим видом насильства в нашій спільноті є домашнє фізичне насильство»* (ромська жінка, Закарпатська область). **Фізичне насильство розглядалося як форма ГЗН, яку визнають частіше, ніж інші, більш «приховані» форми насильства (як-от психологічне або економічне насильство), які громади сприймають меншою мірою як прояв ГЗН. Однак фізичне насильство як частина НІП / ДН все ще часто ігнорується та його значення применшується сім'ями та спільнотами, якщо тільки воно не вважається «тяжким» або не стосується малолітніх дітей. Окрім частих повідомлень про побиття й інші форми фізичного насильства в сім'ях, було також зафіксовано кілька випадків вбивств жінок, що були або елементами НІП або пов'язані із сексуальним насильством поза родиною.**

«Фізичне насильство».
Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд з сільської місцевості, Львівська область

«Якось, коли я ще жила в своїй квартирі, до сусідів приїхала поліція. Згодом я дізналася, що чоловік побив дружину».
Жінка-ВПО, місце тимчасового поселення, Херсонська область

«Коли чоловік бачить, що жінка терпить емоційне насильство, він може вдатися й до фізичного насильства. Вона терпить, бо вважає, що щось може змінитися».
Дівчина-ВПО-підліток із сільської місцевості, Львівська область

Побиття та фізичні напади: згідно з описами, фізичне насильство мало переважно вигляд побиття та фізичного нападу. Жінки в усіх регіонах України відзначили підвищення рівня агресії та насильства в сім'ях: ***«Жінки частіше зазнають фізичного насильства»*** (дівчина-ВПО-підліток із сільської місцевості, Львівська область). Фізичне насильство стається як частина НІП щодо жінок з боку чоловіків та партнерів: ***«Кілька років тому моя сестра жила з одним чоловіком, і він бив її. Нам навіть довелося шукати їй новий дім, а вона кілька разів викликала «ПОЛІНУ»[45] [поліцію]. Її врятувала наша поліція»*** (чоловік із сільської місцевості, Херсонська область). Насильство над жінками та дівчатами з боку членів сім'ї у ширшому розумінні також часто включає фізичне насильство, до прикладу, насильство над дівчатами-підлітками з боку їхніх батьків. Дівчинка-підліток зазначила: ***«Мені здається, що діти до 16–18 років страждають від фізичного насильства»*** (дівчина-ВПО-підліток із сільської місцевості, Львівська область). Були також повідомлення про те, що брати били сестер. Повідомлялося про зростання фізичного насильства в громадах внаслідок підвищення рівня стресу, агресії та впливу алкоголю і наркотиків.

Високий рівень фізичного насильства було зафіксовано у місцях тимчасового проживання людей. Окрім домашнього насильства, фізичне насильство щодо жінок та дівчат відбувається у громадських місцях, в місцях загального користування, під час суперечок у пунктах роздачі допомоги, а також — у формі булінгу — в школах. Злодійство також може бути пов'язаним із фізичним насильством, трапляючись у поїздах, біля пунктів видачі допомоги та в будинках. Його об'єктами часто стають самотні жінки або ж люди з інших груп ризику.

Феміцид: вважається, що інформація про це явище приховується від гуманітарних структур; утім, під час ФГД було наведено кілька прикладів феміциду. В описаних випадках вбивство жінок було наслідком як НІП / ДН, так і сексуального насильства. Згадує одна жінка: ***«Мою подругу вбив чоловік, вона жила на околиці міста і не поїхала б сюди [до безпечного місця], бо далеко, а якби притулок для жінок був ближче, можливо, вона б не померла того фатального вечора»*** (жінка, Харківська область). Також було повідомлення про жінку, яка зазнала сексуального насильства і була вбита в парку. За словами іншої жінки: ***«жінок душили до смерті після сексуального насильства в Херсоні. Дівчат відпускали після зґвалтування. Це було наприкінці весни 2022 року»*** (дівчина-ВПО-підліток із сільської місцевості, Херсонська область).

Чинниками, що сприяють зростанню фізичного насильства в нинішніх умовах, є такі: стрес внаслідок бойових дій, переміщення, спільне проживання, проведення більшої кількості часу вдома, фінансові потреби та втрата роботи. Зростання рівня злочин-

45 Мережа мобільних підрозділів поліції з реагування на домашнє насильство в Україні, скорочено «ПОЛІНА».

ності та незахищеності в громадах також сприяє поширенню фізичного насильства. Фізичне насильство часто пов'язувалося з гуртожитками / місцями тимчасового проживання та військовослужбовцями у відпустці або демобілізованими. Згадувалося про більшу кількість випадків насильства в районах, що сильно постраждали від конфлікту: ***«Я поїхала додому в Донецьку область, і там я помітила більше насильства, саме фізичного насильства»*** (дівчина-ВПО-підліток із сільської місцевості, Львівська область). Збільшення кількості крадіжок, об'єктами яких були жінки та представники(-ці) вразливих груп населення пояснюється економічною кризою, відсутністю можливостей для працевлаштування, відключенням освітлення та зловживанням алкоголем і наркотиками. Фізичне насильство як у сім'ї, так і за її межами часто пов'язане з чоловіками та молоддю у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння. Вважається, що зловживання психотропними речовинами збільшує інтенсивність насильства. Експерти з протидії ГЗН констатували підвищення рівня агресії та жорстокості фізичного насильства: ***«Почастішали випадки фізичного насильства, іноді з сильними побоями та подальшою госпіталізацією. Підвищилася агресія та жорстокість у суспільстві»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область).

Фізичне насильство описується як форма ГЗН, яку громадам і надавачам послуг «легше» ідентифікувати. Фізичне насильство часто є єдиним відомим чоловікам і хлопцям видом ГЗН: ***«Я знаю про фізичне насильство. Інших [форм насильства] я не знаю. Я чув про чоловіків, які можуть побити жінку вдома»*** (хлопець-підліток, Львівська область). Згідно з повідомленнями, жінки та спільноти більшою мірою усвідомлювали неприйнятність фізичного насильства та повідомляли про нього, ніж стосовно інших форм насильства, насамперед у випадках тяжких тілесних ушкоджень. Утім, серйозність фізичного насильства все ще применшується, навіть з боку поліції, зокрема, у випадках НІП. Фізичне насильство часто сприймається як цілком нормальне і несерйозне явище: ***«Я чув, що чоловік б'є свою дружину, але ніколи не чув про щось серйозне»*** (чоловік у сільській місцевості, Львівська область). Жінки та дівчата розповідали про ставлення до фізичного насильства як до норми: ***«Також було зафіксовано фізичне насильство, тобто, коли жінок б'ють чоловіки, і це може бути цілком природним у сім'ях»*** (ромська дівчина-підліток, Закарпатська область). Дівчинка-підліток пояснила: ***«Коли діти бачать насильство в сім'ї, вони виростають із переконанням, що фізичне насильство — це нормально»*** (дівчина-ВПО-підліток із сільської місцевості, Львівська область). Деякі учасники відзначили зміну поглядів у зв'язку зі зміною поколінь в плані усвідомлення неприйнятності фізичного насильства: ***«Більшість дорослого населення вважає таку поведінку [фізичне домашнє насильство] у подружніх відносинах нормою. Тоді як молодші хлопці та дівчата вже знають, що така поведінка є неприйнятною, і розповідають про це своїм дітям»*** (ромська жінка, Закарпатська область).

IV. Психологічне насильство

> ***«[Жінки] в цей час зазнають насильства, здебільшого психологічного».***
>
> Жінка, Харківська область

> ***«Образи на адресу жінок, чиї чоловіки мобілізовані, і тих, чиї не мобілізовані».***
>
> Експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область

Психологічне насильство, яке також називають вербальним та емоційним, описували як одну з найпоширеніших форм насильства. Згідно з повідомленнями, воно зростає внаслідок дії чинників, пов'язаних із війною. До елементів емоційного насильства можна віднести лайку, образи, погрози, маніпуляції, осуд, булінг і словесні домагання. Словесні образи часто супроводжуються фізичним насильством і є складовою НІП / ДН. Жінки все частіше зазнають психологічного насильства з боку чоловіків і партнерів. Крім того, згідно з повідомленнями, літні жінки часто стають об'єктами емоційного насильства з боку дітей, зятів та невісток. За наявними повідомленнями, зростає кількість знущань і домагань поза сім'ями. Їх об'єктами є маргіналізовані групи, як-от ВПО, роми та спільноти ЛГБТКІ+, причому відповідний ризик є вищим для жінок та дівчат з цих груп. Дівчата-підлітки розповіли, що зазнають значного булінгу та кібербулінгу з боку однолітків-хлопців та інших членів спільноти. Попри свою поширеність, психологічне насильство вважається недостатньо визнаним і відомим у спільнотах, оскільки воно є менш явним. У спільнотах в цілому люди не усвідомлюють, що вербальні образи є формою насильства.

«Також важливо звернути увагу на можливе почастішання випадків психологічного насильства, оскільки стрес і тривога можуть погіршити ситуацію».

Дівчина-підліток,
Херсонська область

«Люди здебільшого зазнають психологічного насильства, оскільки воно завжди присутнє поряд з фізичним та економічним».

Дівчина-ВПО-підліток, Львівська область

«Булінг у школах та в інших соціальних групах також є чинником небезпеки, який може підвищити ймовірність насильства».

Дівчина-підліток, Херсонська область

Типові вчинки, які жінки та дівчата в Україні визначають як психологічне насильство

- Крик; галасування, вереск
- Образи
- Приниження; очорнення
- Маніпуляція; газлайтинг
- Булінг
- Наклеп
- Погрози; тиск; залякування

Психологічне насильство в сім'ї було, згідно з повідомленнями, найпоширенішою формою насильства. Воно зростає внаслідок посилення стресу від війни. Будучи елементом НІП / ДН, психологічне насильство часто супроводжується фізичним та іншими видами насильства: ***«Там, де є фізичне насильство, присутнє й емоційне; якщо це робить людина, яку ти любиш, розлучитися з нею може бути важко»*** (дівчина-ВПО-підліток із сільської місцевості, Львівська область). Жінки та дівчата описали засоби, якими користуються кривдники, щоб знизити їхню самооцінку, ізолювати та контролювати їх: ***«Якщо це психологічне насильство,***

то жінка страждає, тому що чоловік може маніпулювати нею, щоб вона нічого не робила, кажучи їй, що без нього вона нічого не варта і робити нічого не зможе» (дівчина-ВПО-підліток із сільської місцевості, Львівська область). Кривдники використовують словесні образи, щоб змусити жертву почуватися неповноцінною і тримати її в залежності. Як і фізичне насильство, психологічне насильство найчастіше відбувається в сім'ях і є складовою НІП. Посилюється емоційне насильство щодо жінок, яке вчиняють їхні чоловіки, оскільки ті намагаються впоратися зі стресом у своєму житті та дедалі частіше вдаються до зловживання психотропними речовинами. Також повідомлялося про зростання психологічного насильства щодо жінок та дівчат у сім'ях як елемента домашнього насильства. Учасники ФГД розповідали про словесне насильство над дітьми з боку їхніх батьків, а також стосовно літніх жінок з боку їхніх дітей (зятів та невісток): ***«Хочу додати, що окрім фізичного та економічного насильства, літні люди часто зазнають і психологічного насильства, яке чинять їхні власні діти або онуки, а літнім людям важко навіть викликати поліцію»*** (дівчина-ВПО-підліток, Львівська область).

Словесних образ стає більше і в громадах. Були повідомлення про підвищений рівень агресії у громадських місцях, особливо серед чоловіків та молоді під впливом наркотиків та алкоголю. Повідомлялося про високий рівень знущань і насильства серед дітей та підлітків: ***«Психологічне насильство дуже поширене, особливо серед підлітків у формі приниження, нецензурної лайки»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область). Знижена соціалізація дітей та вплив соціальних мереж розглядалися як чинники, що сприяють зростанню агресії. Жінки та дівчата розповідали про негативний вплив на дітей стресу внаслідок обстрілів, вимушеного переміщення, а також тривалих періодів навчання онлайн. Незахищеність та інші обмеження звужують безпечний простір для дітей, де вони могли б спілкуватися з однолітками та брати участь у психосоціальних і рекреаційних заходах. Зокрема, дівчата підліткового віку часто зазнають булінгу, зокрема і з боку хлопців-однолітків: ***«Наші однолітки не дуже добре ставляться до дівчаток»*** (дівчина-ВПО-підліток із сільської місцевості, Херсонська область). Булінг трапляється в школах й під час навчального процесу онлайн. Згідно з повідомленнями, булінг та словесні образи вчиняють як інші діти, так і вчителі. Повідомлялося про зростання обсягів кібербулінгу серед підлітків в Інтернеті. До числа дітей та підлітків, які мають підвищений ризик стати жертвами булінгу, належать діти-переселенці, роми, ЛГБТКІ+ діти та діти з інвалідністю, причому дівчата в цих групах зазнають підвищеної небезпеки внаслідок перетину гендерних чинників з іншими чинниками вразливості: ***«Російськомовних дітей не приймають однолітки на дитячих майданчиках, тому мами не інтегруються в життя громад і спілкуються окремо у своєму колі ВПО»*** (жінка-ВПО, Львівська область).

Так само об'єктами словесних образ, знущання та переслідування частіше стають маргіналізовані групи населення, зокрема ВПО, представники спільноти ЛГБТКІ+ та ромських спільнот, а також люди з інвалідністю. Жінки та дівчата з цих груп зазнають підвищеної небезпеки психологічного насильства, оскільки соціальні чинники ризику ускладнюються гендерними. ВПО можуть зазнавати словесних образ на людях через свій акцент і мову. Представники спільноти ЛГБТКІ+ також описували випадки знущань, переслідувань і негативної реакції на різноманітні СОГІС: ***«Найчастіше наша [ЛГБТКІ+] спільнота зазнає психологічного насильства»*** (ЛГБТКІ+ особа). Ризики психологічного насильства зростають внаслідок посилення мі-

літаризації та агресії в громадах. Згідно з повідомленнями, зазвичай його скоюють люди, які мають владу над іншими. Наприклад, жінки відзначали словесні образи на роботі, в школах і медичних установах з боку керівників, вчителів і лікарів, а також з боку осіб, які не є ВПО, / представників приймаючої громади щодо ВПО. Також повідомлялося про суперечки в чергах на роздачі. Деякі жінки зазнають осуду та образ з боку родичів та спільнот у зв'язку з мобілізацією їхніх чоловіків. Жінки зазнають словесних образ як за те, що в їхніх сім'ях є мобілізовані чоловіки, так і за те, що їх не мобілізували: ***«Конфлікти внаслідок мобілізації виникають з різних причин. Якщо чоловіка мобілізували — залишив сім'ю, дружину; не пішов служити в армію — так само осуд з боку громадськості та сім'ї»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область). Словесні образи також є частиною сексуальних домагань та ГЗН. Жінки та дівчата, а також експерти з ГЗН, повідомляли про домагання на вулиці з боку чоловіків та молоді у стані алкогольного та наркотичного сп'яніння, зокрема і військовослужбовців у відпустці.

Представники спільнот розповіли, що вербальне насильство є не таким помітним і його важче довести, ніж фізичне, що часто заважає постраждалим звертатися по підтримку: ***«Фізичне насильство просто легше довести. І менше людей будуть терпіти фізичне насильство. Мені відомо про випадки, коли жінки терпіли психологічне насильство, але коли їх били, вони зверталися в поліцію і до служб, які надають допомогу саме таким людям»*** (дівчина-ВПО-підліток із сільської місцевості, Львівська область). Інша учасниця ФГД підкреслила, що жінки часто вважають, що емоційне насильство минеться, або не усвідомлюють, що це насильство: ***«Здебільшого в сім'ях б'ються і сваряться, але намагаються діяти тільки тоді, коли доходить вже до фізичного насильства, а так миряться з цим і чекають, що якось минеться само по собі; вони повідомляють про насильство у крайньому разі, коли приховувати його вже неможливо»*** (жінка із сільської місцевості, Харківська область). Поліція та органи влади недостатньо обізнані про психологічне насильство в спільнотах, а до того ж рідко сприймають серйозно психологічне насильство та інші види насильства, про які вони мало що знають. Крім того, маніпуляції, погрози та залякування, яким піддаються постраждалі від психологічного насильства, часто роблять їх залежними від кривдників і не дають їм змоги звертатися по допомогу: ***«Чоловіки закохують жінок у себе, тримають жінок у сім'ї, щоб вони не пішли звідти, а потім починають кричати, наприклад, а далі знову стають добрими, поки жінка не звикне до цього. Жінка може вважати, що трохи потерпить, а тоді все буде добре»*** (дівчина-ВПО-підліток із сільської місцевості, Львівська область).

V. Економічне насильство

«Жінки здебільшого зазнають домашнього насильства з боку чоловіків: фізичного та економічного. Особливо це стосується домогосподарок, які повністю залежать від чоловіків».

Дівчина-ВПО-підліток, Львівська область

«Економічне насильство часто не помічають, хоча воно є поширеним».

Експерт(-ка) з ГЗН, Львів

Згідно з повідомленнями, економічне насильство щодо жінок і дівчат було так само поширеним. Попри поширеність, повідомлялося, що економічне насильство часто залишається поза увагою, оскільки воно не визнається громадами як форма насильства. Економічне насильство часто трапляється як елемент НІП / ДН, яке вчиняють чоловіки щодо жінок та діти — щодо літніх жінок. Літніх жінок часом позбавляють пенсій і соціальних виплат їхні ж діти. Фінансова напруженість у домогосподарствах зростає, оскільки зростають потреби, а можливості працевлаштування обмежені, що також посилює економічне насильство та форми контролю.

Економічне насильство, особливо економічний контроль та жорстоке поводження з жінками з боку їхніх чоловіків, є поширеною формою ГЗН як елемент НІП / ДН. Деякі жінки обмежені в ухваленні фінансових рішень та доступі до економічних ресурсів: ***«Фінансова залежність від чоловіка. Жінка може все залишити та повністю залежати від нього; чоловік робить так, що вона не має нічого і не може ані працювати, ані заробляти грошей, ані поїхати кудись»*** (дівчина-ВПО-підліток із сільської місцевості, Львівська область). Були повідомлення про те, що чоловіки вчиняли економічне насильство щодо дружин і контролювали їх, часто разом із психологічним насильством: ***«Я чув про випадки психологічного та економічного насильства»*** (чоловік з сільської місцевості, Харківська область). Економічне насильство також трапляється щодо літніх та інших уразливих жінок. Описували випадки, коли діти, зяті, невістки чи онуки відбирали в літніх жінок пенсії та користувалися ними: ***«Я знаю, що це — насильство, я з цим зіткнулася, у моєї знайомої діти забрали пенсію і навіть кудись її вивезли, я не знаю подробиць, але розумію, що мова йде про насильство»*** (жінка-ВПО, місце тимчасового проживання, Херсонська область).

Первинні дані містили менше інформації про процес ухвалення фінансових рішень та користування ресурсами в домогосподарствах, що має бути досліджено під час подальших оцінювань. Однак наявні звіти свідчать про те, що жінки, особливо з маргіналізованих груп, далеко не завжди беруть рівноправну участь в ухваленні фінансових рішень і контролюють активи, включно з грошима, які вони заробляють.[46]. Це особливо характерно для ромських[47] та сільських громад, а також для літніх жінок. Учасники фокус-груп відзначили, що зростання економічних потреб посилило напруженість у сім'ях у плані ухвалення фінансових рішень, і це також підтверджується наявними вторинними звітами[48]. Жінки стають все більш фінансово вразливими та залежними від чоловіків у своєму житті: «Було відзначено, що вплив війни на економічні можливості є чинником, який впливає на безпечність середовища для жінок. Згідно з повідомленнями, незначні економічні можливості для жінок збільшують їхню залежність від фінансової підтримки з боку партнерів та/або членів сім'ї. Зазначалося, що таке посилення економічної залежності призводить до посилення вразливості деяких жінок і, відповідно, підвищує небезпеку ГЗН»[49].

46 «Літні жінки, особливо в сільській місцевості, зазначають, що мають менше можливостей ухвалювати рішення, аніж молоді жінки. Це може бути відображенням усталених традиційних гендерних норм та уявлень людей старшого віку. Під час ФГД насамперед ромки наголошували, що в них чоловіки залишаються авторитетом в ухваленні рішень на сімейному рівні, тоді як роль жінок часто зводиться до підтримки та консультацій». CARE. ***Оперативний гендерний аналіз: Україна.*** 2024 рік: 16.

47 «Фінансова залежність жінок, попри їхній внесок у сімейний бюджет. Респондентки зазначали, що вони не в змозі розпоряджатися власними коштами, навіть якщо працюють нарівні з чоловіками або більше за них. Кілька респонденток зазначили, що мали особистий досвід і знають про подібний досвід знайомих жінок, коли чоловіки в сім'ї взагалі не працювали, а жінкам доводилося і за домашнім господарством дбати, і сім'ю забезпечувати. У цих випадках вони обговорювали те, як жінки віддавали свої заробітки чоловікам, які розпоряджалися грошима та розподіляли їх. Більшість жінок, які працюють, також підтвердили, що їхній фінансовий внесок дорівнює внескові чоловіка або навіть є більшим. Однак, поширеною є практика віддавати зароблені гроші чоловікам на зберігання. І лише поодинокі жінки, чиї досвід і погляди можна назвати більш прогресивними або менш консервативними, говорять про рівноправне / партнерське управління сімейним бюджетом. У тих випадках, коли чоловік заробляє гроші, жінки майже завжди змушені просити чоловіка купити або виділити кошти навіть на особисті речі». «Голос Ромні». ***Ідентичність, гендерні аспекти та традиції.*** 2024 рік: 32–33.

48 «Зокрема відзначалося, що, за словами учасників ФГД та ключових інформаторів, чоловіки зганяють злість і незадоволеність своїм матеріальним становищем на дружинах і дітях, вчиняючи домашнє насильство». Данська рада у справах біженців (DRC). ***Оперативна оцінка ситуації з ГЗН у Харківській області***, 2024 рік: 5

49 Данська рада у справах біженців (DRC). ***Оперативна оцінка ГЗН: Чернігівська та Сумська області,*** 2024 рік: 3.

Було відзначено, що, так само як і психологічне насильство, економічне насильство є менш помітним внаслідок меншої обізнаності з ним з боку суспільства. Постраждалі не надто схильні розцінювати економічне насильство як форму насильства і звертатися по підтримку. Чимало надавачів послуг та органів влади так само не знайомі з цією проблематикою. Експерт(-ка) з ГЗН розповів(-ла) про те, як часто факти економічного насильства вияв-лялися в процесі надання підтримки жінкам: ***«Як тільки починаєш працювати з жінкою, спливає багато різних речей. І психологічне, і економічне насильство»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область).

Бракувало доступної інформації про житлові, земельні та майнові проблеми жінок, як-от позбавлення можливості користуванні майном, спадщиною та соціальною допомогою подружжю / дітям.

VI. Позбавлення прав, ресурсів, можливостей і послуг: *акцент на обмеження свободи пересування та висловлювання*

Також спостерігалися обмеження щодо ухвалення жінками та дівчатами рішень та контроль з боку чоловіків над їхніми рішеннями. Хоча ситуація різниться залежно від домогосподарства та локації, а також від масштабу явища, жінки та дівчата в Україні часто відчувають обмеження у пересуванні або доступі до ресурсів, можливостей та послуг. Деякі жінки та дівчата, насамперед з маргіналізованих груп, а також представники(-ці) ЛГБТКІ+ спільноти зазнають обмежень з боку своїх родин і спільнот, які перешкоджають їм у реалізації їхніх прав. За повідомленнями, це насамперед характерно для ромських спільнот і сільської місцевості, а також для літніх жінок. Вважалося також, що статус ВПО загострює вже наявну гендерну нерівність. Позбавлення прав здебільшого описували в контексті НІП / ДН щодо жінок і дівчат із боку їхніх чоловіків і батьків, а також щодо літніх жінок із боку їхніх дітей (зятів / невісток). Були повідомлення про обмеження щодо пересування дівчат-підлітків, встановлені їхніми сім'ями з міркувань безпеки у зв'язку з недостатнім освітленням і незахищеністю. Крім того, занепокоєння родин ВПО з приводу безпеки дівчат підліткового віку обумовлюються незнайомим середовищем та необхідністю мешкати разом з людьми, які не є родичами. Також було відзначено обмеження свободи пересування та вираження поглядів щодо представників(-ць) спільноти ЛГБТКІ+. Деякі з яких зазнають насильства як форми примусу до виконання бінарних гендерних ролей та дотримання традиційних норм сексуальності. Представники(-ці) спільноти ЛГБТКІ+ розповідали, що бояться стати об'єктами нападів у громадських місцях через свій зовнішній вигляд, манеру одягатися або демонстрацію символіки ЛГБТКІ+. Зростання агресії до різноманітних СОГІС у публічній сфері було пов'язане зі зростанням мілітаризації суспільства.

«Іноді надмірний сімейний контроль може призводити до обмеження свободи та соціальної ізоляції, що також може стати проблемою».
Дівчина-підліток, Херсонська область

«Чинниками ризику [насильства] є зовнішність або поведінка».
ЛГБТКІ+ особа

«Психологічне насильство, переслідування за зовнішній вигляд або поведінку».
ЛГБТКІ+ особа

«У громадських місцях присутня небезпека насильства на ґрунті ненависті до ЛГБТКІ+. Носіння символіки є проблемою, тому що військові ставляться до цього агресивно».
ЛГБТКІ+ особа

«Мені зараз не турбує зовнішній вигляд, якщо це у великому місті, то так [там більше свободи], але якщо це невеликий населений пункт, то ситуація там не змінилася, і це був вагомий чинник небезпеки насильства».
ЛГБТКІ+ особа

Повідомлення про позбавлення жінок і дівчат в Україні прав, ресурсів, можливостей та послуг стосувалися переважно ухвалення рішень, доступу до фінансових ресурсів, освіти та працевлаштування, а також свободи пересування та висловлення поглядів. Певні групи, як-от роми та літні жінки, є особливо вразливими до подібного позбавлення. Наявні дані містять дуже обмежену інформацію про те, як саме проявляється позбавлення прав. Утім, наведені приклади свідчать про те, що жінки та дівчата, особливо в маргіналізованих групах, перебувають у дедалі більш вразливому становищі, що ускладнює для них відстоювання своїх прав і можливостей та користування ними. У попередньому оцінюванні було зроблено резюме тих обмежень, які встановлюються для жінок та дівчат у деяких сім'ях, а надто в закритих спільнотах: «Нерівність за правом народження. Усі без винятку респонденти описують статус жінок у ромських громадах як нерівноправний з чоловіками: наявні обмеження в одязі, поведінці, спілкуванні, можливостях вести власний бізнес і навіть керувати автомобілем. Загалом, не можна сказати, що всі обмеження стосуються більшості жінок у ромських громадах. Однак їх поширення залежить, серед іншого, від «лояльності» чи «прогресивності» чоловіка або батьків жінки, і це обмежує можливості жінок».[50]

У зв'язку з роз'єднанням сімей все більше жінок, які очолюють домогосподарства, беруть на себе більшу роль в ухваленні рішень. Тим не менш, згідно з повідомленнями, багато жінок і дівчат відіграють обмежену роль у ухваленні рішень щодо ведення домашнього господарства. Це впливає на їхню здатність користуватися ресурсами, послугами та можливостями і заважає їм робити власний життєвий вибір. Під час попереднього оцінювання ромська жінка розповіла про те, що деякі жінки не мають вдома жодної влади: «Я не маю «права голосу». Він [чоловік] — це той, хто має право голосу. Ну... він не завжди погоджується з моєю думкою. У місті, в самому місті, на вулиці — демократія, але коли ти йдеш [додому], за ворота, там зовсім «інша країна» [для жінки]»[51]. Контроль за ухваленням рішень жінками та дівчатами здійснюють насамперед чоловіки / партнери та тати / батьки. Крім того, учасники ФГД згадували про тиск з боку матерів / тещ / тестів / свекрух / свекрів і родичів, особливо в ромських громадах[52]. Деякі жінки та дівчата мають обмаль можливостей користуватися

50 «Голос Ромні». ***Ідентичність, гендерні аспекти та традиції***. 2024 рік: 31.
51 «Голос Ромні». ***Ідентичність, гендерні аспекти та традиції***. 2024 рік: 81.
52 «Голос Ромні». ***Ідентичність, гендерні аспекти та традиції***. 2024 рік: 81.

та розпоряджатися ресурсами та активами домогосподарства поряд із обмеженими можливостями економічної діяльності. Більше додаткової інформації див. у підрозділі **Економічне насильство** розділу Форми ГЗН. Нещодавній звіт про гендерні практики в ромських громадах також продемонстрував, що жінки та дівчата мають обмаль можливостей ухвалювати рішення та стають об'єктами тиску в питаннях освіти, шлюбу та в репродуктивній сфері[53]. Під час ФГД наводилися приклади, коли під час суперечок чоловіки / партнери виганяли жінок з домівок і відмовляли їм у прихистку. Були також повідомлення про контроль за зовнішнім виглядом і поведінкою, зокрема, ромських жінок і дівчат.

Інформації про позбавлення житла, землі, майна та спадщини, а також про те, як це відбувається на практиці, було небагато. Проте, як правило, цей вид насильства з'являється, якщо наявні інші форми позбавлення прав і гендерної дискримінації, особливо стосовно ВПО[54].

Обмеження свободи пересування та вираження поглядів дівчат підліткового віку: були певні повідомлення про обмеження пересування дівчат-підлітків через побоювання за їхню безпеку. Деякі дівчата-підлітки згадували про те, що їм не дозволяли пересуватися поза домом. Експерти з ГЗН також описували, як деякі матері та батьки встановлювали обмеження: ***«[Вони] боялися і залишалися вдома [і] тримали дітей вдома, тобто нікуди без них не виходили. І цей страх нікуди не зникає. І, як ви зазначили, є проблеми з підлітками. Гіперопіка з боку батьків, мами; дитині може здаватися, що це недоречно. Несанкціоноване проникнення. Але мама все ще хвилюється за життя. А мама бачить ворога — не ходи туди, вже темно тощо. Вона пам'ятає, що страхи були то тут, то там… і ми говоримо, що такий контроль — це насильство. Дитина має право вибору. І вона [мати] не може переключитися на це фізично, психологічно»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область). Було менше інформації саме про здатність дівчат-підлітків, особливо з ромських громад, самостійно ухвалювати рішення[55].

Обмеження свободи пересування та вираження поглядів представників(-ць) спільноти ЛГБТКІ+: ЛГБТКІ+ особи та особи, яких вважають такими, що відхиляються від гендерних норм, зазнають тиску та змушені приховувати свої СОГІЕСО на публіці через побоювання негативної реакції та насильства: ***«Якщо виділяєшся зовнішнім виглядом, завжди є ризик спровокувати когось»*** (ЛГБТКІ+ особа). Представники спільноти ЛГБТКІ+ розповідали про переслідування та насильство через їхню зовнішність, одяг або символіку: ***«Провокувати може зовнішній вигляд: довге або фарбоване волосся, проколоті вуха… Представники субкультур мають більше шансів зустрітися з насильством»*** (хлопець-підліток із сільської місцевості, Львівська область). У деяких випадках повідомлялося про суспільну прийнятність різноманітних СОГІЕСО, особливо у великих містах. Інші ж відзначали протилежне, посилаючись на зростання негативної реакції на посилення суспільної присутності ЛГБТКІ+: ***«Коли представники ЛГБТ стали більш помітними, зросла кількість людей, які виступають проти цього і цькують людей з ЛГБТКІ+ спільноти»*** (ЛГБТКІ+ особа). Деякі учасники(-ці) ФГД зазначили, що небезпека та вимоги щодо відповідності нормам були вищими у невеликих містах і сільській місцевості: ***«У великих містах ситуація краща, а в***

53 «Як зазначено в низці досліджень та аналітичних матеріалів, жінки в ромських громадах зазнають тиску / примусу з боку спільноти, зокрема і з боку членів сім'ї, в питаннях одруження, народження дітей, переривання освіти, а також відчувають матеріальну та психологічну залежність від сім'ї та чоловіка. Відповідно, взаємодіючи з зовнішнім світом, ромки мають невеликі можливості користуватися ресурсами спільноти і не мають належної можливості користуватися ресурсами поза її межами. У контексті дотримання прав ромські жінки зазнають різних видів дискримінації». «Голос Ромні». ***Ідентичність, гендерні аспекти та традиції.*** 2024 рік: 10.

54 Міжвідомчий постійний комітет (МПК). ***Інтеграція заходів з протидії ГЗН у гуманітарну діяльність.*** 2015 рік: 168–169.

55 «Практики психологічного тиску не є рідкістю в сім'ях, з яких походять респондентки. Зокрема, йдеться про правила поведінки жінок (дружин) у ромських сім'ях: вони не можуть сидіти за одним столом з чоловіками, мають «прислуговувати», поки чоловіки «розмовляють», а також дотримуватися норм щодо зовнішнього вигляду (просити дозвіл на зміну зачіски чи певну косметичну процедуру тощо)». «Голос Ромні». ***Ідентичність, гендерні аспекти та традиції.*** 2024 рік: 33.

малих нічого не змінилося» (ЛГБТКІ+ особа). Небезпека, пов'язана з ворожістю до різноманітних СОГІ-ЕСО зростає у зв'язку з кризою внаслідок посилення мілітаризації в громадах, збільшення масштабів агресивної поведінки та пов'язаного з цим поширення гегемоністських концепцій маскулінності.

Поєднання декількох чинників може блокувати здатність жінок і дівчат користуватися правами і можливостями. Учасники ФГД часто відзначали гендерний розподіл домашніх обов'язків та обов'язків з догляду як один з таких чинників, що ускладнюється дистанційним навчанням дітей[56]. Важкий подвійний тягар — особливо щодо жінок, чиї чоловіки розлучені з сім'єю або ж сидять вдома, боячись мобілізації — посилює стрес жінок і дівчат та обмежує час, який вони мають для отримання послуг.

Жінки та дівчата розповіли про поширення

56 «Дистанційне навчання може непропорційно обтяжувати осіб, які здійснюють догляд, насамперед матерів, зводячи нанівець їхні економічні можливості та збільшуючи для них робоче навантаження, яке не оплачується». Ініціатива REACH. ***Багатосекторальна оцінка потреб: огляд ситуації щодо гендеру, віку та інвалідності***. 2024 рік: 1. «Чинники, що впливають на працевлаштування: домашня робота / догляд за дітьми: 12,5%». Данська рада у справах біженців (DRC). ***Огляд моніторингу захисту населення***. 2024: 6.

VII. ГЗН із застосуванням технологій

ГЗНТ розглядається як відносно нове явище — повідомляється про його зростання внаслідок війни. У громадах відчувалася стурбованість з приводу посилення небезпеки насильства в Інтернеті. Жінки, дівчата та представники(-ці) спільноти ЛГБТКІ+ стикаються з підвищеним рівнем насильства у віртуальному просторі. Зокрема, у повідомленнях йдеться про поширення кібербулінгу і висловлюється занепокоєння з цього приводу, оскільки він зачіпає насамперед дівчат-підлітків. Жінки та дівчата також повідомляли про інші форми насильства в Інтернеті, здебільшого пов'язані з сексуальним насильством: кривдники надсилали небажаний контент сексуального характеру, публічно поширювали приватні світлини, погрожували та залякували. Крім того, були виявлені підвищені ризики ошуканства, шахрайства, хакерства та клонування на віртуальних платформах. Іноді зловмисники видають себе за надавачів допомоги або роблять інші оманливі заяви. Літні жінки часто можуть стати жертвами, оскільки меншою мірою обізнані з тим, як захистити себе в Інтернеті. Представники спільноти ЛГБТКІ+ висловлювали побоювання щодо порушення приватності в цифровому вимірі внаслідок небезпеки аутингу та залякування. Недостатня обізнаність про ризики та форми насильства в Інтернеті, а також проблеми із вжиттям заходів із протидії ГЗНТ сприяють зростанню цифрового насильства та безкарності кривдників. Серед чинників ризику було також згадано соціальну ізоляцію та поглиблення вразливості.

«В онлайн-просторі почастішали випадки кібербулінгу, можливо, внаслідок активнішого використання соціальних мереж та Інтернету».
Дівчина-підліток, Херсон

«Також кривдники можуть поширювати оголені фотографії в соціальних мережах. Моя однокласниця зіткнулася з цим».
Дівчина-ВПО-підліток, Львівська область

«Найбільше насильства відбувається в соціальних мережах. За це не передбачено жодної відповідальності».
Хлопець-підліток, Львівська область

різних форм ГЗНТ, зокрема кібербулінгу, сексуального насильства в Інтернеті, залякування та шахрайства. Зокрема, було виявлено стрімке зростання кібербулінгу, спрямованого переважно на дівчат-підлітків. Дівчата-підлітки зазначали, що часто зазнають булінгу як офлайн, так і онлайн. Формами сексуального насильства в Інтернеті є домагання за допомогою повідомлень та небажаний контент відверто сексуального характеру. У деяких випадках кривдники поширюють відверті зображення жінок та дівчат без їхньої згоди: ***«Буває, що надсилають непристойні фото»*** (жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, із сільської місцевості, Львівська область). В інших випадках вони надсилають приватні фотографії жінок і дівчат людям, з якими вони перебувають в контакті, або поширюють їх вірусним шляхом. Жертвами цих актів сексуального ГЗНТ стають неповнолітні. Крім того, деякі жінки та дівчата стикаються з погрозами та залякуваннями в Інтернеті, а представникам(-цям) спільноти ЛГБТКІ+ погрожують публічним розголошенням / оприлюдненням їхньої СОГІЕСО. Серед інших форм цифрового насильства — афери та шахрайство. Зловмисники видають себе за інших людей, отримують доступ до облікових записів і обманом змушують жертв ділитися приватною інформацією, як правило, заради фінансової вигоди. У деяких випадках шахраї пропонують допомогу, щоб ввести жертву в оману. На раніше окупованих територіях російські військовослужбовці отримали доступ до телефонів та акаунтів у соціальних мережах осіб, затриманих під час окупації, намагаючись встановити, чи є вони представниками(-цями) спільноти ЛГБТКІ+, або щоб знайти інші контакти в їхніх мережах.

До груп, які вважаються особливо вразливими до ГЗНТ, належать дівчата-підлітки, представники спільноти ЛГБТКІ+, літні жінки, а також жінки та дівчата в сільській місцевості, тобто особи з недостатньою цифровою грамотністю. Зважаючи на такі ризики, вразливі люди іноді відмовляються від присутності в Інтернеті та не довіряють інформації, яку бачать у соціальних мережах, що може ускладнити їм доступ до інформації та допомоги. До прикладу, представники спільноти ЛГБТКІ+ розповідали, що деякі люди уникають онлайн-активності через страх: ***«Питання конфіденційності. Необхідність мати акаунти в соціальних мережах є проблемою для людей, які не користуються ними, маючи соціофобію»*** (ЛГБТКІ+ особа).

Серед чинників, що посилюють ГЗНТ, відзначають недостатню обізнаність вразливих груп населення про те, як захистити себе та свою цифрову ідентичність, дані та конфіденційність: ***«Бракує розуміння та обізнаності про способи захисту себе від кібербулінгу або інших форм насильства в Інтернеті, що може призвести до збільшення кількості випадків насильства»*** (дівчина-підліток, Херсонська область). Кривдникам вдається легко уникнути покарання за насильство в Інтернеті, оскільки вони можуть залишатися анонімними, при чому законодавство має прогалини, а заходів з їх

усунення для подолання ГЗНТ не вжито. Серед інших чинників ризику, про які було згадано, — дедалі більша соціальна ізоляція та фінансова вразливість представниць груп ризику, як-от літніх жінок, жінок, що очолюють домогосподарства, та дівчат підліткового віку. Серед підлітків чинниками, що сприяють ГЗН, є негативний вплив тривалого перебування в соцмережах, відсутність фільтрації відповідного контенту та недостатній нагляд з боку батьків: ***«Підтримка [нормалізації] ненормативної лексики в суспільстві, в інформаційному просторі та серед підлітків, що іноді сприяє насильству. / Погане виховання. / Відсутність цензури»*** (жінки-ВПО, Львівська область).

Оскільки це явище є відносно новим, а спільноти про нього мало що знають, важливим є проведення подальших досліджень, щоб визначити, як проявляється ГЗНТ, і в тому числі — інші його форми, як-от сексуальний шантаж та онлайн-грумінг. Про залякування згадувалося здебільшого в контексті спільноти ЛГБТКІ+, натомість про залякування жінок і дівчат в контексті сексуальної експлуатації безпосередніх повідомлень було менше. Однак, якщо маємо повідомлення про інші форми знущань і сексуального насильства в Інтернеті, зазвичай при цьому присутній і сексуальний шантаж[57].

57 UNFPA,Фонд ООН у галузі народонаселення) ***Гендерно зумовлене насильство із застосуванням технологій: загроза, що зростає.*** UNFPA. ***Брошура з ГЗНТ: Що таке ГЗН із застосуванням технологій?*** 2023 рік.

VIII. Дитячі та примусові шлюби

Примусові шлюби, зокрема дитячі, сприймаються як менш поширені в Україні. Однак, згідно з повідомленнями, в деяких випадках дитячі шлюби (шлюби між особами до 18 років) все ж таки відбуваються, переважно в ромських спільнотах та сільських громадах58. Дитячі шлюби асоціюються з подальшим виникненням НІП через різницю в статусі між дівчатами-підлітками та їхніми дорослими чоловіками: *«Психологічне насильство у зв'язку із раннім шлюбом»* (ромська дівчина-підліток, Закарпатська область). **Інші наслідки включають ранню вагітність і пов'язані з нею ризики для здоров'я, а також позбавлення можливостей і прав, зокрема права на освіту. Також було виявлено, що підліткова вагітність трапляється в ромських та сільських громадах, хоча й незрозуміло, якою мірою вона є наслідком дитячих шлюбів: *«Ми бачимо, що в селах рання вагітність вважається нормальним явищем»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). **Також спостерігався тиск на повнолітніх жінок та обмеження їхніх можливостей ухвалювати рішення щодо шлюбу, 59а також випадки примусових шлюбів, відповідно до повідомлень переважно з ромських спільнот.**

58 «Дослідники відзначають практику ранніх шлюбів і раннього народження дітей у ромських спільнотах». «Голос Ромні». ***Ідентичність, гендерні аспекти та традиції***. 2024 рік: 9.

59 «Жіноча доля» як альтернатива професійній, особистісній та міжособистісній самореалізації. На противагу освіті, за особистими спогадами респонденток, в їхніх сім'ях культивувалися ідеї та настанови щодо реалізації «долі гарної жінки»: вийти заміж, бажано за рома, вміти подавати чай та їжу, бути турботливою. Іншими словами, майже всі респондентки так чи інакше отримували такі настанови як підґрунтя для побудови життєвого шляху. Для чоловіків створення сім'ї у старшому віці було бажаною перспективою, але водночас вони також пам'ятають настанови батьків (частіше, ніж жінки) про необхідність здобути освіту, професію тощо. Це означає, що з дитинства дівчата і хлопці опиняються в бінарній системі вибору, який людина може зробити, виходячи зі своєї статі». «Голос Ромні». ***Ідентичність, гендерні аспекти та традиції***. 2024 рік: 28–29.

> ***«Роми одружуються в ранньому віці за домовленістю батьків».***
> Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, м. Львів
>
> ***«Наприклад, ми знаємо 13-річну дівчинку... яка вже вагітна».***
> Експерт(-ка) з ГЗН, Харків

Дитячі шлюби: в Україні дитячі шлюби трапляються внаслідок негативних соціальних норм, браку поінформованості громад, недостатніх можливостей для дівчат підліткового віку ухвалювати рішення, а також бідності. Учасниці фокус-групових дискусій повідомили про прогрес у зменшенні поширеності дитячих шлюбів у деяких регіонах завдяки підвищенню рівня обізнаності в громадах: ***«Останнім часом ситуація змінилася завдяки участі в інформаційних заходах та церковних зібраннях, на яких пастори постійно розповідають про правильні стосунки між жінками та чоловіками та про неприйнятність ранніх шлюбів (адже в ромській спільноті вони укладаються з 13 років)»*** (ромська жінка, Закарпатська область). З наявних даних незрозуміло, чи дійсно ризики, пов'язані з війною, сприяють збільшенню випадків дитячих шлюбів та зміцнюють цю практику. Однак чимало загальних гуманітарних чинників, що призводять до дитячих шлюбів, наприклад зростання економічних потреб, незахищеність і руйнування соціальних структур, стають дедалі гострішими[60].

Примусовий шлюб. Первинні дані містили мало інформації про примусові шлюби жінок, але ця практика згадувалася у вторинних джерелах, присвячених ромським спільнотам[61]. Також згадувалося про примусові шлюби внаслідок вагітності після зґвалтування: ***«Я б хотіла, щоб люди одружувалися, бо кохають одне одного, а не тому, що її зґвалтували і вона завагітніла, і вони одружилися, а потім все життя будуть страждати. А для цього має бути освіта»*** (жінка-ВПО, місце тимчасового проживання, Харківська область). В одному місці жінки під час ФГД розповіли про шлюби трьох місцевих «дівчат» (невідомо, чи були вони молодими жінками, чи молодшими за 18 років) з військовими, що перебували в їхніх громадах, і які потім народили дітей. Однак додаткових подробиць надано не було. Ці приклади потенційно вказують на примусові шлюби жінок і дівчат, які завагітніли поза шлюбом або навіть після випадків сексуального насильства (чи то з кривдниками, чи то з інших чоловіками). У звіті про гендерні практики в ромських спільнотах відзначено обмеженість можливостей жінок з ухвалення рішень про шлюб: «Примусовий шлюб або несвідомий вибір. Як і в інших випадках гендерно зумовленого насильства, питання шлюбу також може бути елементом цих практик, коли домовленість про «гарну пару» для дівчини чи жінки укладається батьками нареченої або нареченого, за умови, що обидва належать до ромської спільноти»[62].

Надавачі послуг з протидії ГЗН мало знали про практику дитячих та примусових шлюбів, зокрема, деякі з них вважали, що такого в Україні немає[63]. Ця тема мало обговорювалася експертами з ГЗН під час ФГД, що може свідчити про зменшення кількості цільових заходів з розв'язання цієї проблеми.

60 Дівчата, а не наречені. ***Поширені причини дитячих шлюбів та брак якісної освіти для дівчат.***

61 «Голос Ромні». ***Ідентичність, гендерні аспекти та традиції***. 2024 рік: 31.
62 «Голос Ромні». ***Ідентичність, гендерні аспекти та традиції***. 2024 рік: 31.
63 Обговорення під час інструктажу зі збору даних за інструментом для проведення ФГД в різних регіонах.

IX. Гендерна дискримінація

Гендерна дискримінація разом з іншими соціальними чинниками посилює ризики та створює перешкоди. Жінки та дівчата, а також експерти з ГЗН, відзначали існування «гендерних стереотипів», шкідливих «поглядів і традицій» та «знецінення жінок», які лежать в основі гендерної дискримінації та нерівності в Україні. Дискримінаційні практики та таврування викликали занепокоєння насамперед у жінок та дівчат з маргіналізованих груп. Гендер перетинається з іншими чинниками вразливості, що ускладнює ризики дискримінації та форми ГЗН. Відзначалися і деякі позитивні зміни — наприклад, робочі місця, традиційно зарезервовані для чоловіків, відкриваються для жінок через відсутність чоловіків. Утім, у багатьох випадках дискримінація посилюється чинниками, пов'язаними з кризовими явищами. Жінки та дівчата, особливо з груп ризику, натрапляють на перешкоди, зумовлені дискримінацією у сферах зайнятості, освіти, житла та охорони здоров'я. Повідомлялося про випадки дискримінації та булінгу жінок і дівчат у громадських місцях та службах, у школах і на роботі. Зокрема, небезпека дискримінації є вищою для жінок і дівчат із-поміж ВПО[64] і з ромських спільнот;[65] літніхжінок; жінок і дівчат з інвалідністю й ВІЛ-позитивних жінок, а також для осіб ЛГБТКІ+.

> ***«Ми не отримуємо допомоги, не працевлаштовані офіційно, під час прийому на роботу до ромів ставляться упереджено (бояться, що вони можуть обдурити або щось вкрасти)».***
>
> Ромська жінка із сільської місцевості, Львівська область

> ***«Жінки з психічними розладами здебільшого не є небезпечними, але люди їх бояться, і середовище їх не сприймає».***
>
> Експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область

Деякі жінки розповіли про зростання можливостей для жінок з офіційного працевлаштування: ***«З початку війни жінок почали брати на чоловічі професії (водійка вантажівки, трактористка), гендерні стереотипи у працевлаштуванні зменшилися»*** (жінка-ВПО, Львівська область). Однак було зафіксовано перешкоди для жінок середнього та старшого віку у пошуку роботи та можливостей професійного розвитку внаслідок ейджизму: ***«Є вікові обмеження, я відчуваю упередження під час працевлаштування через вік»*** (жінка-ВПО, Львівська область). Жінки віком від 40 до 50 років і до 60 років повідомляли, що їх не розглядають як кандидаток на ринку праці, при цьому вони не мають права на соціальні виплати та допомогу для літніх людей, а отже стають жертвами прогалин у системі. Додаткову інформацію див. у підрозділі **Робочі місця** розділу «Локації вчинення насильства» або в підрозділі **Засоби до існування** розділу «Гуманітарні сектори».

64 «Загалом 2% керівників місць тимчасового проживання ВПО (25 МТП) повідомили, що мають інформацію про дискримінацію мешканців гуртожитків за ознаками політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, мови або за будь-якою іншою ознакою». Ініціатива REACH. ***Моніторинг місць тимчасового проживання ВПО в Україні. Раунд 12***. 2024 рік: 10.

65 «Гендерна нерівність призводить до дискримінації ромських жінок як всередині спільноти, так і за її межами, а також обмежує участь ромської спільноти в різних сферах життя». «Голос Ромні». ***Ідентичність, гендерні аспекти та традиції.*** 2024 рік: 8.

ВПО, ромські спільноти та представники спільноти ЛГБТКІ+ можуть зазнавати утисків і дискримінації в громадах. Деякі жінки-ВПО повідомляли, що зазнавали словесних образ, коли розмовляли російською мовою або з акцентом: ***«Словесне насильство. Тому що розмовляю російською, з акцентом, у магазинах, на ринку, у сфері обслуговування»*** (жінка-ВПО, Львівська область). Під час ФГД ромські жінки розповідали, що зазнають дискримінації у сфері житла та з приводу можливостей працевлаштування. Деякі ромські діти та діти-ВПО зазнають булінгу в школах і в соціальному середовищі, наприклад, на дитячих майданчиках. Ромська жінка навела приклад того, як вік, етнічна приналежність та інвалідність перетинаються, посилюючи дискримінацію та перешкоди в доступі, що в деяких випадках призводить до відрахування зі школи: ***«Не всі діти ходять до школи, здебільшого лише до початкової школи, старші діти піддаються знущанням, тому не ходять. Одна дитина має проблеми із зором, тож лікар порадив не ходити до школи»*** (ромська жінка із сільської місцевості, Львівська область). Дівчата-підлітки повідомляли про постійні знущання й домагання, які, ймовірно, є навіть частішими щодо дівчат-підлітків з маргіналізованих груп.

Бракувало інформації про перетинання чинників інвалідності та гендеру і про те, як це впливає на ризики щодо ГЗН, а також на ЛГБТКІ+ осіб з ромських спільнот[66]. Дані про дискримінацію щодо ВІЛ-позитивних жінок здебільшого стосуються доступності послуг репродуктивного здоров'я, утім, вони свідчать про те, що вони зазнають дискримінації й суспільного таврування в ширшому сенсі[67].

66 «Хоча теми ЛГБТ та ромської меншини не є темами цього дослідження, варто відзначити збільшення кількості робіт, в яких розглядається дискримінація осіб ЛГБТ, що належать до ромської спільноти, та особливості їхнього життєвого досвіду». «Голос Ромні». ***Ідентичність, гендерні аспекти та традиції***. 2024 рік: 12.
67 Кластер захисту. ***Оновлений аналіз захисту***. 2024 рік: 10. Позитивні жінки. ***Акушерське насильство щодо ВІЛ-позитивних жінок в Україні***. 2023 рік.

X. Трудова експлуатація жінок

Повідомлялося про зростання трудової експлуатації та інших форм пов'язаного з роботою насильства щодо жінок. Ризики трудової експлуатації для жінок зростають внаслідок збільшення фінансових потреб сімей, недостатнього обсягу доступного житла, звільнень й нестачі робочих місць, розлучення сімей і зміни гендерних ролей. Можливості гідної та безпечної праці стають дедалі більш обмеженими внаслідок тривалої війни та економічного спаду. Під час кількох ФГД жінки повідомляли, що втратили роботу з причин, пов'язаних із кризою, зокрема, небезпеки, руйнування будівель та інфраструктури, а також економічного спаду. Учасниці ФГД зазначали, що жінки дедалі частіше прагнуть вийти на ринок праці та змушені брати на себе подвійну роль. У деяких домогосподарствах жінкам доводилося шукати роботу і фінансово підтримувати сім'ю, оскільки чоловіки були далеко або не могли працювати, адже сиділи вдома, боячись мобілізації: *«Жінки працюють, а чоловіки ні, тому що бояться мобілізації»* (дівчина-ВПО-підліток, Львівська область). **Такі тенденції свідчать про те, що жінки дедалі частіше стикаються з експлуатацією та іншими формами насильства на роботі.**

> ***«У громадах існують ризики та випадки трудової експлуатації в обмін на безкоштовне житло та їжу».***
> Експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область
>
> ***«У нас була лише трудова експлуатація, але її жертви навіть не усвідомлювали, що їх експлуатують».***
> Експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область

Повідомлялося про випадки трудової експлуатації, коли людей змушували працювати в обмін на житло та їжу. Було наголошено на посиленні небезпеки трудової експлуатації, оскільки потреби вразливих домогосподарств збільшуються. Бракувало інформації про види експлуатації на робочому місці, як-от сексуальне насильство та експлуатація жінок з боку роботодавців: «***Ми чули, що є трудова та сексуальна експлуатація»*** (жінка із сільської місцевості, Харківська область). Повідомлялося про інші форми насильства на робочому місці, що збільшує ймовірність їх поєднання з трудовою експлуатацією. Зокрема, згідно з повідомленнями, на роботі відбуваються словесні образи: ***«[Булінг] трапляється й на роботі. / Ми згодні… це залежить від колективу та оточення»*** (чоловіки із сільської місцевості, Львівська область). Учасниця ФГД також розповідала, як роботодавці змушують співробітників до праці: «***Робити те, що вони не повинні робити»*** (жінка, Харківська область), ймовірно, натякаючи на сексуальний підтекст. Повідомлення про ромських жінок, які жебракують на вулиці, також є «червоними прапорцями» в контексті потенційних випадків трудової та сексуальної експлуатації: ***«Роми просять допомоги на дорогах, переважно молоді або вагітні жінки. Це більше схоже на економічне насильство»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область).

XI. Аутинг та залякування

Аутинг було визначено як форму насильства щодо спільнот ЛГБТКІ+, і як загальний ризик для ЛГБТКІ+ осіб, що виражали страх перед публічним розкриттям своїх СОГІЕСО та пов'язаними з цим наслідками: *«Серйозною проблемою є аутинг»* (ЛГБТКІ+ особа). **Про гендерну ідентичність або сексуальну орієнтацію постраждалих може бути розголошено їхній родині та друзям або шляхом публічного / вірусного поширення інформації. Вважалося, що небезпека та наслідки аутингу є вищими в невеликих і закритих громадах і спільнотах, до прикладу, у сільській місцевості: *«Залякування, булінг, переслідування частіше стаються в обмеженому колі спілкування, коли людина змушена спілкуватися в обмеженій групі людей»*** (ЛГБТКІ+ особа). **Аутинг часто пов'язаний з іншими формами насильства, такими як залякування, булінг та переслідування. Представники спільноти ЛГБТКІ+ висловили особливе занепокоєння щодо захисту та конфіденційності їхньої цифрової ідентичності. Було визначено значні ризики в контексті даних в Інтернеті, а аутинг міг проявлятися як форма ГЗН із застосуванням технологій. Аутинг призводить до серйозних наслідків для представників спільноти ЛГБТКІ+ як у приватному, так і в суспільному та професійному житті («руйнування кар'єри»).**

> ***«Це — булінг з причини орієнтації людини. Починається з чого завгодно: залякування, «розповімо колегам», «зруйнуємо кар'єру» чи чогось подібного. Або просто з булінгу, але вже в дорослому житті й на роботі».***
>
> ЛГБТКІ+ особа

Під час окупації були зафіксовані випадки, коли в осіб ЛГБТКІ+ відбирали телефони та інше майно, втручалися в їхнє особисте життя, допитували та катували в ході свавільного тримання під вартою, щоб примусити їх та інших осіб у такий спосіб зректися своєї спільноти[68].

Було менше інформації про те, як статус ВПО або етнічна приналежність впливають на ризики аутингу та інших форм насильства щодо спільнот ЛГБТКІ+.

Вторинні ресурси також містили повідомлення[69] про аутинг та залякування ВІЛ-позитивних жінок з боку членів сім'ї та надавачів послуг.

68 Outright International. ***Документування воєнних злочинів щодо представників(-ць) ЛГБТКІ+ на Херсонщині.*** 2023 рік.
69 Позитивні жінки. ***Акушерське насильство щодо ВІЛ-позитивних жінок в Україні***. 2023 рік: 8.

XII. Інші форми ГЗН: репродуктивний примус та репродуктивне насильство

Інформації про репродуктивний примус та репродуктивне насильство в Україні було обмаль, але загалом ці явища з'являються разом із НІП / ДН, позбавленням прав, ресурсів, можливостей та послуг, а також із гендерною дискримінацією[70]. Деякі жінки та дівчата в Україні мають менше можливостей у власних сім'ях ухвалювати рішення щодо свого тіла та життя. Більше додаткової інформації див. у підрозділі **Позбавлення прав** розділу Види насильства. Існує обмежена кількість даних про здатність жінок робити вибір щодо того, чи мати і коли мати дітей, а також щодо використання контрацептивів. Однак, репродуктивний контроль часто є аспектом НІП, поширеного в Україні. Звіти вказують на те, що, попри можливі відмінності, жінки та дівчата в ромських громадах часто зазнають тиску та обмежені в можливості самостійно ухвалювати рішення щодо шлюбу та дітонародження[71].

Було також кілька повідомлень про те, що жінки народжували третю дитину, щоб дати можливість чоловікам отримати відстрочку від мобілізації. Те, наскільки жінки відчували себе здатними брати участь в ухваленні таких рішень, потребує подальшого вивчення: ***«Деякі з двома дітьми народили третю дитину. Найчастіше це було рішення жінок, які хотіли захистити своїх чоловіків (від мобілізації). / Є приклади усиновлення дітей. Відомо про випадок, коли чоловік усиновив двох дітей і тепер він батько трьох»*** (експерти з ГЗН, Харківська область).

Також повідомлялося про акушерське насильство[72]. Звіт за 2023 рік відзначає велику кількість випадків акушерського насильства щодо ВІЛ-позитивних жінок з боку медичного персоналу в закладах охорони здоров'я України[73]. Насильство, якого зазнають ВІЛ-позитивні жінки до, під час та після пологів, включають таке: фізичне насильство; приниження, крики, звинувачення та погрози; тиск щодо ухвалення рішень та здійснення процедур без інформованої згоди; порушення права на приватність та конфіденційність[74].

70 Міжвідомча робоча група з питань гендеру. ***Вивчення впливу репродуктивного примусу на результати сексуального та репродуктивного здоров'я.*** 2022 рік.
71 «Голос Ромні». ***Ідентичність, гендерні аспекти та традиції***. 2024 рік: 9; 43-44; 53; 79.

72 «За даними ВООЗ, майже кожна четверта жінка зазнала насильства під час вагітності, пологів та післяпологового періоду в закладах охорони здоров'я — так званого акушерського насильства, яке може проявлятися в будь-яких діях, вчинених проти волі породіллі». Позитивні жінки. ***Акушерське насильство щодо ВІЛ-позитивних жінок в Україні***. 2023 рік: 1.
73 Позитивні жінки. ***Акушерське насильство щодо ВІЛ-позитивних жінок в Україні***. 2023 ркі: 5–7.
74 «Порушення прав жінок, які живуть з ВІЛ, у сфері акушерства та гінекології були зафіксовано в закладах охорони здоров'я, як-от жіночі консультації, гінекологічні відділення, пологові будинки, центри екстреної медичної допомоги та медицини катастроф (ЦЕМД та МК)... Результати опитування, проведеного БО «Позитивні жінки» серед 104 жінок, які живуть з ВІЛ, в Україні, щодо їхнього досвіду акушерського насильства за останні 2–3 роки, свідчать про те, що жінкам, які живуть з ВІЛ, відмовляли в наданні медичних послуг або ж надавали їх у незадовільний спосіб насамперед тому, що вони є ВІЛ-позитивними». Позитивні жінки. ***Акушерське насильство щодо ВІЛ-позитивних жінок в Україні***. 2023: 1;4;7.

b. ЛОКАЦІЇ ВЧИНЕННЯ НАСИЛЬСТВА

Жінки та дівчата в Україні все частіше стикаються із загрозою ГЗН у різних середовищах, в яких вони перебувають у повсякденному житті, що впливає на їхню мобільність та здатність жити повноцінним життям. Одна жінка з району, що сильно постраждав від конфлікту, наголосила на поширеності насильства, якого зазнають жінки та дівчата: ***«[ГЗН] може статися де завгодно. Не буває такого, що в одному місці воно відбувається, а в іншому це неможливо»*** (жінка-ВПО, місце тимчасового проживання, Херсонська область). Підвищення небезпеки насильства та незахищеності жінок та дівчат у місцях загального користування та громадських місцях, значно обмежують їхнє пересування, насамперед у темну пору доби, та ускладнюють для них можливість скористатися допомогою та послугами.

Жінки та дівчата в Україні зазнають насильства як у сім'ї, так і поза нею. Відзначалося, що саме сім'я є тим місцем, в якому жінки та дівчата стикаються з найбільшим ризиком ГЗН та зазнають найбільше насильства. Водночас, жінки та дівчата дедалі частіше відчувають себе незахищеними, пересуваючись своїми громадами поза домом.

«Це частіше трапляється вдома, в перенаселених місцях. Де темно, там і небезпечно, тому що вуличного освітлення просто немає».

Літня жінка-ВПО, місце тимчасового проживання, Харківська область

«Насильство може відбуватися на вулиці, серед друзів. / Вдома, з боку батьків. / У школі. / На роботі».

Хлопці-підлітки із сільської місцевості, Львівська область

«Насильства можна зазнати будь-де».

ЛГБТКІ+ особа

«Адже насильство повсюди».

Жінка-ВПО, Львівська

«Небезпечно скрізь, не можна сказати, що в цьому місці насильства більше або менше. Немає вуличного освітлення, тому небезпечно».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

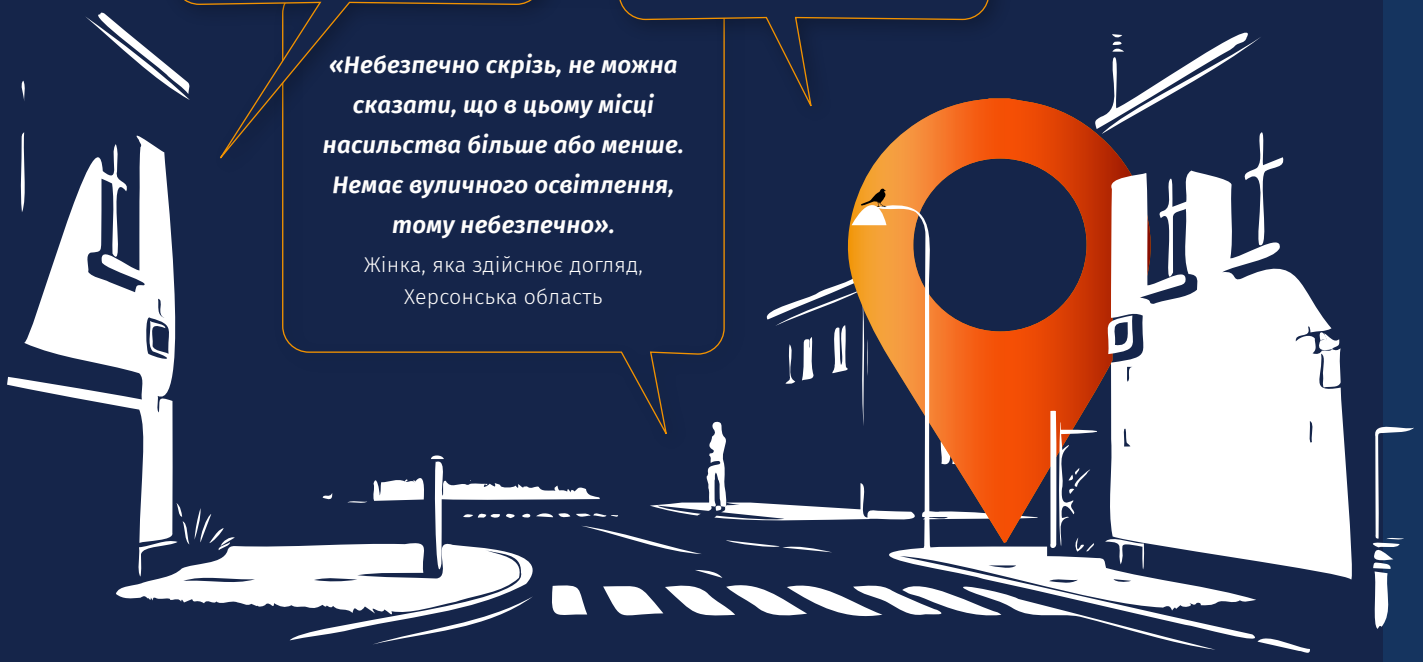

Одна дівчинка описала, як це відбувається: «***Найбільша частка насильства, здається, відбувається вдома, де жінки та дівчата проводять більше часу»*** (дівчина-підліток, Херсонська область). Інша дівчинка відповіла: ***«На вулиці також небезпечно, особливо вночі, коли через обстріли немає електрики»*** (дівчина-підліток, Херсонська область). Експерт(-ка) з ГЗН розповів(-ла), як побоювання жінок за свою безпеку обмежують їхню мобільність та доступ до різних об'єктів: ***«Я можу говорити про жінок, з якими ми спілкувалися. Жінки дуже суворо дотримуються комендантської години у своїй громаді. Вони намагаються не ходити наодинці, коли на вулиці вже темно. Жінки почуваються в безпеці лише вдома або коли приходять у безпечне місце для роботи з нами, [вони приходять], якщо можуть легко дістатися до безпечного місця»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область). Жінки та дівчата говорили про те, що бояться відвідувати різні громадські місця, оскільки зростають такі види небезпеки, як недостатнє освітлення, частіші випадки зловживання алкоголем і наркотиками, а також — здебільшого в сільській місцевості — недостатнє транспортне забезпечення. Водночас ці чинники збільшують рівень насильства в сім'ї, оскільки сім'ї проводять більше часу вдома.

Місця та простори, в яких жінки та дівчата зазнають насильства в Україні, включають таке: дім, місця тимчасового проживання, вулиці, занедбані території, громадські місця, громадський транспорт, школи, робочі місця, онлайн / віртуальні простори, місця роздачі допомоги та надання послуг, а також території з присутністю великої кількості військових суб'єктів. Підвищені ризики ГЗН у цих місцях обмежують можливості жінок і дівчат та інших груп ризику вільно й безпечно пересуватися у своїй громаді. Жінки та дівчата дедалі частіше почуваються менш безпечно на вулицях, у місцях загального користування та громадських місцях, а також у транспорті, насамперед у темний час доби або далеко від дому. У занедбаних та віддалених районах рівень небезпеки є вищим. Жінки та дівчата також відчувають дискомфорт у місцях великого скупчення людей через підвищений ризик сексуального насильства та обстрілів. Зростання рівня насильства було виявлено зокрема в місцях тимчасового проживання людей і в транзитних центрах. Повідомлялося про підвищені ризики для жінок і дівчат на територіях з присутністю великої кількості військових суб'єктів і в небезпечних районах поблизу лінії фронту. Зростання насильства спостерігалося в школах та під час навчального процесу онлайн, на додаток до підвищеного ризику експлуатації та зловживань на робочому місці.

Далі наведені основні місця, де, як визначили жінки та дівчата під час консультацій за дослідженням ***«Голоси»***, присутня небезпека насильства, однак цей перелік не є вичерпним.

Пункти розподілу допомоги та об'єкти надання послуг: підвищений ризик обстрілів, коли люди чекають у чергах і скупчуються, суперечки в чергах, небезпека сексуального насильства на шляху до таких місць та на зворотному шляху; зростання небезпеки СЕН; у деяких випадках — жорстоке поводження та насильство з боку персоналу, насамперед, у школах та в медичних установах

Інтернет і віртуальні простори: зростання кількості випадків ГЗНТ, у тому числі кібербулінгу, сексуального насильства в Інтернеті та шахрайства.

Локації вчинення насильства з підвищеним ризиком ГЗН для жінок і дівчат

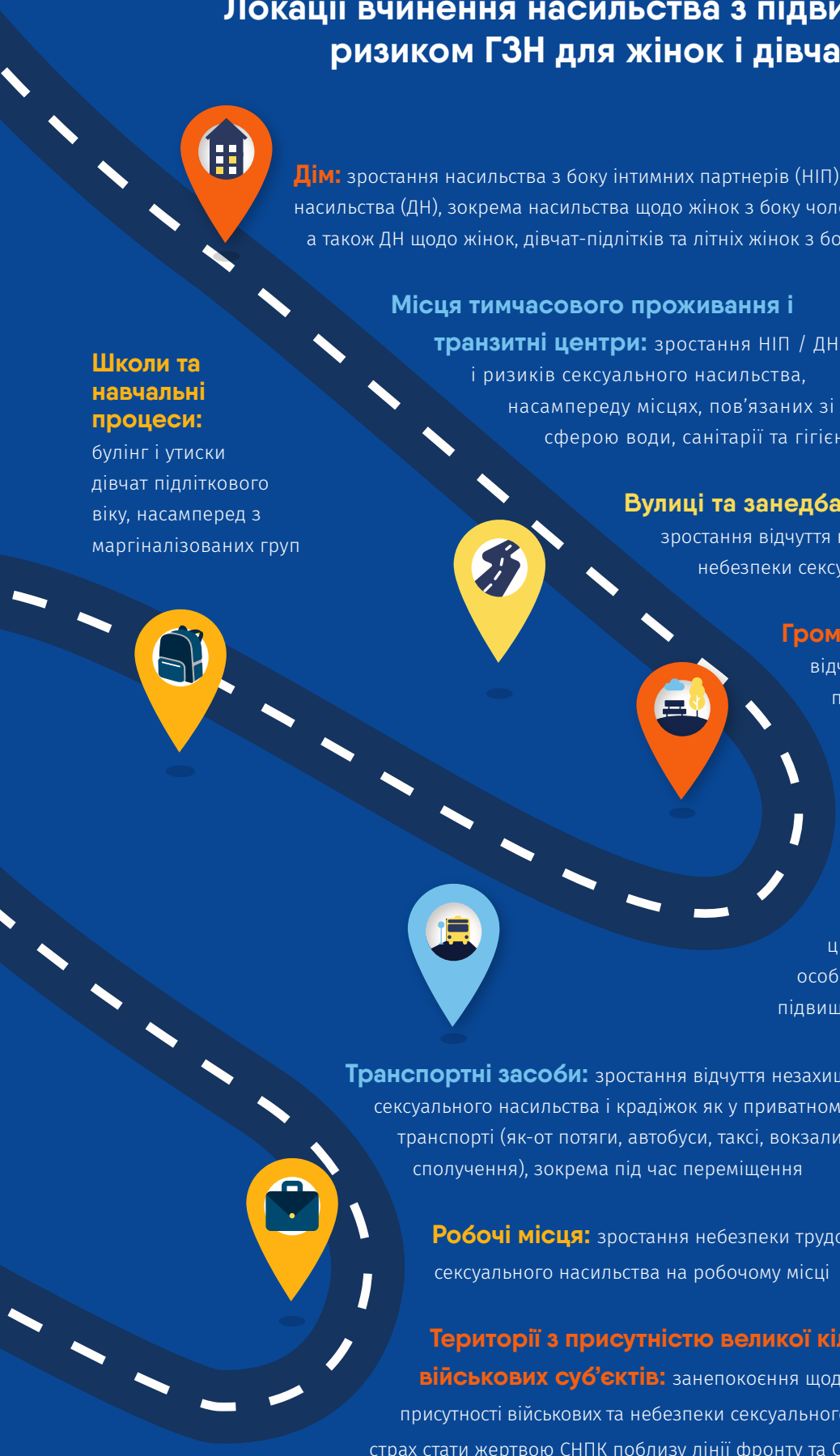

Дім: зростання насильства з боку інтимних партнерів (НІП) / домашнього насильства (ДН), зокрема насильства щодо жінок з боку чоловіків / партнерів, а також ДН щодо жінок, дівчат-підлітків та літніх жінок з боку членів сім'ї

Місця тимчасового проживання і транзитні центри: зростання НІП / ДН і ризиків сексуального насильства, насамперед місцях, пов'язаних зі сферою води, санітарії та гігієни (WASH)

Школи та навчальні процеси: булінг і утиски дівчат підліткового віку, насамперед з маргіналізованих груп

Вулиці та занедбані території: зростання відчуття незахищеності та небезпеки сексуального насильства

Громадські місця: посилення відчуття незахищеності та небезпеки сексуального насильства в різних громадських місцях (як-от парки, сходи, ліфти, бомбосховища); знущання, дискримінація та інші види насильства щодо маргіналізованих груп, як-от ВПО та спільноти ромів. При цьому жінки та дівчата, а також особи ЛГБТКІ+ перебувають у групі підвищеного ризику

Транспортні засоби: зростання відчуття незахищеності та небезпеки сексуального насильства і крадіжок як у приватному, так і в громадському транспорті (як-от потяги, автобуси, таксі, вокзали, пункти транспортного сполучення), зокрема під час переміщення

Робочі місця: зростання небезпеки трудової експлуатації жінок та сексуального насильства на робочому місці

Території з присутністю великої кількості військових суб'єктів: занепокоєння щодо значної присутності військових та небезпеки сексуального насильства; страх стати жертвою СНПК поблизу лінії фронту та СНПК на територіях, що були або залишаються окупованими

I. Дім

«Найбільший ризик — це зазнати насильства вдома».

ЛГБТКІ+ особа

«Насильство найчастіше відбувається вдома, за закритими вікнами».

Жінка-ВПО, місце тимчасового проживання, Львівська область

«Темні періоди року стали більш відчутними, оскільки більше людей проводять час вдома внаслідок обмежень, що може позначитися на кількості випадків насильства».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Більшість випадків насильства відбувається вдома, між подружжям».

Ромська жінка, Закарпатська область

Жінки та дівчата в усіх регіонах України визначили дім як основне місце, де вони зазнають насильства: ***«Найчастіше насильство може статися вдома»*** (хлопець-підліток, Львівська область). Значно підвищилася небезпека насильства в сім'ї: ***«Напевно, насильства стало більше, тому що більше людей залишаються вдома внаслідок обстрілів та небезпеки на вулицях»*** (дівчина-підліток, Херсонська область). Експерт(-ка) з ГЗН також підкреслив(-ла), що за останній рік ***«жінки почуваються менш захищеними вдома, на побутовому рівні»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область)[75]. Серед чинників, пов'язаних з війною, що посилюють насильство в сім'ї, можна відзначити таке: тривале перебування вдома внаслідок небезпеки, перебоїв з електропостачанням, безробіття, а для чоловіків — страху мобілізації; зростання зловживання психоактивними речовинами; повернення військовослужбовців у відпустки, для відновлення після поранення або у зв'язку з демобілізацією. Як пояснив(-ла) експерт(-ка) з ГЗН: ***«Люди все частіше залишаються вдома. Це також впливає на рівень насильства вдома»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Крім того, згадувалося про те, що розлука членів сім'ї посилює відчуття незахищеності та незахищеності жінок вдома, насамперед у незвичних обставинах і в умовах спільного проживання: ***«Жінки стали більш беззахисними, оскільки їхні чоловіки пішли воювати. У будинку багато незнайомих людей»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область).

Жінки та дівчата наражаються на підвищену небезпеку зазнати НІП / ДН вдома з боку чоловіків / партнерів, татусів та батьків, синів, дітей та інших членів сім'ї. Це підтвердив(-ла) експерт(-ка) з питань ГЗН: ***«Домашнє насильство є найпоширенішим типом [насильства в сім'ї]»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Зазначалося, що НІП щодо жінок з боку чоловіків та інтимних партнерів є дуже поширеним у домашньому середовищі. Паралельно зростає рівень насильства в сім'ї в ширшому сенсі, зокрема фізичного та словесного насильства щодо дітей з боку батьків. Дівчата-підлітки та літні жінки часто зазнають домашнього насильства. Окрім сімей чоловіків-військових, було відзначено, що жінки- та дівчата-ВПО, а також ромські жінки та дівчата стикаються з підвищеною небезпекою насильства в приватній сфері. Представники спільноти ЛГБТКІ+ також повідомили, що стикаються зі значною небезпекою НІП / ДН у житлових приміщеннях.

Насильство в сім'ї часто ніхто не бачить і воно вважається нормою, насамперед НІП: ***«Якщо десь і є насильство, то воно вдома і приховане»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Харківська область). Постраждалі від насильства в сім'ї стикаються з великими пере-

75 В опитуванні голів домогосподарств (ОГД), проведеному в межах нещодавнього експрес-аналізу CARE, «26% жінок і 17% чоловіків-респондентів ОГД висловили занепокоєння щодо насильства в сім'ї». У той же час було відзначено значне заниження кількості повідомлень про випадки НІП / ДН, оскільки потерпілі стикаються з перешкодами в цьому. CARE. ***Оперативний гендерний аналіз: Україна.*** 2024 рік: 33.

шкодами на шляху до його розкриття інформації та пошуку підтримки: ***«Якщо насильство вдома продовжується, до нього звикаєш, і стає важко просити про допомогу. Залишається очікувати тільки найгіршого. Особливо людям, які не мають жодної підтримки»*** (ЛГБТКІ+ особа). Зазнавши НІП / ДН, постраждалі часто мовчать і «терплять» насильство, тому що їм важко вийти з дому і звернутися до відповідних служб; через страх переслідувань; а також внаслідок вимог з боку сім'ї та суспільства не «виносити сміття під чужу хату», що не дозволяє повідомляти про насильство з боку родичів. Жінка розповіла, як це було: ***«Більшість жінок мовчать, не згадують про це. Якщо воно відбувається вдома»*** (переміщена дівчина-підліток із сільської місцевості, Львівська область). Часто жінки, які зазнають насильства в приватному просторі, намагаються захистити дітей і залишаються вдома, адже їм нема куди більше йти.

Більше інформації див. у підрозділі **НІП / ДН** розділу Форми ГЗН.

II. Місця тимчасового проживання і транзитні центри

«Насильство траплялося і в родині наших сусідів, і після цього вони якось навіть потрапили до лікарні з підвищенням тиску. Ми не мовчали, бо лікар швидкої допомоги сказав, що треба викликати поліцію, і якщо ми не заявимо, то це буде продовжуватися і далі. Ми подзвонили раз, два, а потім хлопця виселили. Тепер у нас тихі сусіди, і справи пішли на краще. Але у нього залишився брат-інвалід, який, хоч і прикутий до інвалідного візка, буянив, коли напивався. Але тепер йому ніхто не дає випивку, тож він став спокійнішим».

Жінка-ВПО, місце тимчасового проживання, Харківська область

«А крім того, фізичне насильство. Ми бачимо, що це відбувається як вдома, так і в місцях тимчасового проживання. В місцях тимчасового проживання ми бачили, що в сім'ях трапляється психологічне насильство, яке поширюється і на людей, що мешкають поблизу. Люди скаржилися, що це було внаслідок вживання алкоголю».

Експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область

«Живе понад 300 людей, майже 400, є чоловіки. Іноді чоловіки задивляються на молодих дівчат».

Жінка-ВПО, місце тимчасового проживання, Харківська область

Місця тимчасового проживання: високий рівень насильства, особливо НІП / ДН та сексуального насильства, спостерігався в місцях тимчасового проживання. Експерт(-ка) з ГЗН підтвердив(-ла) незахищеність жінок і дівчат, які перебувають у місцях тимчасового проживання: ***«На практиці це виглядає так: умови проживання в притулках не завжди безпечні, часто вони просять, щоб їх відселили»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область). Жінки- та дівчата-ВПО в місцях тимчасового проживання повідомляли, що були свідками та/або жертвами насильства як з боку членів своєї сім'ї, так і з боку інших мешканців. Спільне проживання, погані умови та відсутність приватності значно посилюють напруженість і насильство в сім'ї та між сусідами. Стрес внаслідок вимушеного переселення та складні обставини сприяють зростанню зловживання чоловіками психоактивними речовинами в місцях тимчасового проживання, що посилює ризики ГЗН як у сім'ях, так і поза ними. Багато ВПО проживають у спільному житлі вже понад

рік. Згадувалося про будівництво модульних містечок із кращими умовами, яке триває; однак багато таких територій все ще перебувають на стадії будівництва. Однак, згідно з повідомленнями, рівень насильства зростає й у модульних містечках: ***«ВПО вже два роки живуть у місцях тимчасового проживання, і там більше насильства, особливо в модульних містечках»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область).

Спільна житлова площа, скупченість, складні умови проживання та фінансова незахищеність загострюють напруженість у сім'ях ВПО, які мешкають у спільному житлі. Сім'ї ВПО переживають труднощі в пошуку роботи, оскільки роботи обмаль, вони планують повернутися додому, зазнають дискримінації, а в районах, що сильно постраждали від конфлікту, — мають ризики щодо власної безпеки. Жінки та дівчата повідомляли, що чоловіки часто вживають алкоголь та наркотики як негативний спосіб подолання труднощів, пов'язаних із реаліями статусу ВПО і неможливістю працювати та забезпечувати сім'ї. Повідомлялося про підвищений рівень НІП / ДН у місцях тимчасового проживання. У випадках насильства часто фігурують чоловіки, які мешкають в гуртожитках і під впливом алкоголю які зганяють роздратування на своїх дружинах і сім'ях: ***«Наш батько іноді випиває і через це може бути агресивним»*** (хлопець-ВПО-підліток, місце тимчасового проживання, Харківська область).

Присутність незнайомих людей і представників різних спільнот у спільному житлі змушує жінок і дівчат почуватися менш безпечно. Одна жінка-ВПО поділилася досвідом своєї подруги, яка була змушена переїхати через проблеми з безпекою в місці тимчасового проживання, де вона перебувала: ***«Я знаю про один випадок насильства. Моя подруга жила в гуртожитку, де з одного боку від неї жила [інша] сім'я, а з другого — наркомани. Вони створили такі умови, щоб змусити її піти, а вона хороша, порядна людина, але на неї так сильно тиснули, що вона змушена була піти в державну установу, щоб змінити гуртожиток, ці хлопці досягли своєї мети. На щастя, для неї знайшлося місце в іншому гуртожитку. Вона так нервувала, що сильно схудла, і ніхто, крім мене, навіть не хотів її підтримати. Я пішла в той гуртожиток, щоб підтримати знайому жінку, я відчувала співчуття до неї, мені теж було страшно, але я хотіла їй допомогти… Коли жінка пішла звідти, вона настільки боялася повертатися туди, що попросила мене забрати світлину її сина, який зараз захищає нас на війні»*** (літня жінка-ВПО, місце тимчасового проживання, Харківська область). Жінкам і дівчатам бракує приватності у загальних приміщеннях та санвузлах, а іноді й в кімнатах, які вони вимушені ділити з людьми, які не є родичами. Інша жінка розповіла про ризики, пов'язані з відсутністю особистого простору: ***«Ризик ГЗН високий у місцях тимчасового проживання, гуртожитках, в яких бракує особистого простору. Мамам часто доводиться залишати одну дитину в загальному приміщенні, поки вона доглядає чи миє іншу»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область). За даними моніторингу місць тимчасового проживання, який проводиться з весни 2024 року, майже половина таких місць використовується не лише для розміщення ВПО, але й за своїм основним призначенням, і подекуди ці зони не відокремлені одна від одної. Житлові зони не завжди відокремлені від зон загального користування. У значній частині місць тимчасового проживання у кімнатах живуть кілька сімей, деякі з таких кімнат не мають перегородок чи відокремлення спальних місць для жінок від місць для чоловіків[76], що знач-

76 «Повідомлялося, що майже половина (49%) МТП [місць тимчасового проживання ВПО] використовувалися не лише для розміщення ВПО, але й для виконання основних функцій. З них у 35% випадків зони, виділені для проживання ВПО, не були відокремлені від зон, де об'єкт використовується за основним призначенням… Крім того, 6% керівників МТП стверджували, що місця загального користування, виділені для ВПО, не були відокремлені від їхніх житлових приміщень… Приблизно в п'ятій частині МТП (22%) житлові приміщення ВПО використовувалися не лише як їхній особистий простір, а й для інших цілей, як-от відпочинок або спільне харчування…Переважна більшість (88%) керівників МТП повідомили про розміщення ВПО в однокімнатах, а 40% зазначили, що деякі або всі кімнати були спільними для кількох сімей, зокрема 21% з них не мали засобів розділення простору (ширм, перегородок)… Загалом, у 2% досліджених МТП мешканці, за їхніми словами, жили в одному відкритому просторі з перегородками або без них… Варто зазначити, що у 36% МТП, де, за повідомленнями, спальні приміщення були спільними для кількох сімей, так само не було, згідно з повідоленнями, гендерного поділу у цих спальних приміщеннях. Про частковий розподіл таких приміщень повідомили 14% керівників об'єктів… Крім того, було виявлено, що 90% місць колективного проживання надають житло для ВПО в усіх або деяких кімнатах, розрахованих на проживання 4 осіб або менше. Водночас у 18% МТП, у спальному приміщенні могло проживати до 8 мешканців; у 3% керівники місць колективного проживання повідомили про випадки проживання до 12 осіб у спальному приміщенні… У деяких досліджених МТП повідомлялося, що в одному спальному приміщенні могли проживати до 20 і більше осіб». Ініціатива REACH. ***Моніторинг місць тимчасового проживання ВПО в Україні. Раунд 12***. 2024 рік: 5.

но посилює небезпеку ГЗН. У деяких місцях туалети не розділено за статтю і не замикаються[77]. Відсутність освітлення та темні зони в місцях тимчасового проживання дедалі більше посилюють відчуття незахищеності жінок і дівчат та підвищують небезпеку сексуального насильства[78].

Транзитні центри: попри те, що в транзитних центрах не проводилися консультації за дослідження ***«Голоси»***, інші дослідження показують[79], що підвищена небезпека ГЗН так само присутня в транзитних центрах для осіб, яких евакуюють. Серед ризиків були названі стрес і розгубленість, спричинені нещодавнім переміщенням; непоінформованість, логістичні обмеження та проблеми з координацією під час евакуації, а також необізнаність із наявними послугами[80].

У місцях тимчасового проживання і транзитних центрах багато представників маргіналізованих і соціально незахищених груп, зокрема літніх жінок, жінок і дівчат з інвалідністю, а також жінок, які доглядають за людьми з інвалідністю. Місця тимчасового проживання і транзитні центри часто не відповідають стандартам доступного житла, що призводить до проблем з доступом та мобільністю[81]. Відсутність інклюзивного обладнання підвищує ризики насильства та експлуатації для вразливих груп населення. Інформації про мешкання представників спільноти ЛГБТКІ+ та ромів у місцях тимчасового проживання було небагато, але поточні ризики, які були визначені для цих груп, ймовірно, ускладнюються в умовах спільного проживання. Учасники(-ці) ФГД відзначали, що погані умови та небезпека в місцях тимчасового проживання є причинами, які спонукають ВПО повертатися до своїх домівок у районах, що сильно постраждали від конфлікту[82].

Додаткову інформацію див. у підрозділі **Колективне проживання** розділу Чинники ризику, що сприяють ГЗН.

III. Вулиці та занедбані території

«Найбільше турбує ймовірність насильства вдома та на вулицях унаслідок темряви, оскільки в багатьох місцях немає світла з причини обстрілів».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Однак вулиці темні через перебої з електропостачанням, і пересуватися ввечері небезпечно».

Жінка-ВПО, місце тимчасового проживання, Львівська область

«Але село розташоване на трасі. І це певний ризик. А дорога небезпечна, і повз проходять незнайомі люди. Ми про це не говорили».

Експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область

«У нас є покинуті будівлі. Саме там збільшується небезпека потрапити в ситуацію насильства».

Чоловік із сільської місцевості, Львівська область

77 «Аудит безпеки щодо ГЗН виявив численні проблеми, перед якими постають мешканці місць тимчасового проживання ВПО (МТП), що підвищують небезпеку ГЗН, зокрема відсутність приватного житла, небезпечні санвузли та інші місця загального користування, відсутність доступу до життєво необхідної інформації та послуг, а також інші проблеми». Кластер захисту. ***Оновлений аналіз захисту.*** 2024 рік: 10–11.
78 «Окрім недостатнього освітлення в місцях загального користування, таких як кухні, коридори та холи, ситуація в місцях тимчасового проживання ВПО дає потенційним кривдникам приховувати свої дії та змушує мешканців відчувати себе вразливими, особливо в нічний час. Крім того, присутність осіб, які зловживають алкоголем і наркотиками, а також спостереження за насильством, яке вчиняють подібні особи, змушує жінок почуватися в небезпеці». Кластер захисту. ***Оновлений аналіз захисту.*** 2024 рік: 10.
79 Це пов'язано з тим, що, за повідомленнями, кількість осіб, які перебувають у транзитних центрах Харківської області була меншою на момент проведення оцінювання.
80 «Однією з важливих проблем стало перетворення транзитного центру на великий хаб, що створило логістичні складнощі... У місцях тимчасового проживання були особливі проблеми, зокрема, із забезпеченням належних умов для осіб з інвалідністю та літніх людей... Партнери зіткнулися зі значними труднощами через завантаженість і непорозуміння, що призвело до затримок, а в деяких випадках — до очікування на евакуацію з прифронтових районів, що тривало аж до трьох днів... Крім того, стандарти розміщення маломобільних груп населення не відповідали вимогам, зокрема, не вистачало кімнат, розташованих на перших поверхах». Кластер захисту. ***Вивчені уроки — послуги з евакуації та підтримки в Харкові***. 2024 рік: 2.
81 УВКБ ООН. ***Звіт про аудит безпеки***. 2023: 6.
82 «Повернення людей у райони, які все ще вважаються небезпечними, вказує на можливу втому від довгого перебування в статусі ВПО, яке триває вже понад два роки з моменту вторгнення в лютому 2022 року. Затяжний характер перебування в статусі ВПО ускладнюється дедалі більш відчутним браком фінансових коштів і зменшенням обсягів гуманітарної допомоги, особливо на заході та в центрі країни. У теперішній час ситуація для деяких ВПО може ще більше загостритися внаслідок скорочення виплат, передбачених для ВПО, підштовхуючи їх до повернення... Основними причинами від'їзду ВПО з місць тимчасового проживання були названі такі: 1) відсутність можливостей мати засоби до існування, можливостей працевлаштування та економічних можливостей; 2) відсутність безпечного та гідного житла». Кластер захисту. ***Оновлений аналіз захисту.*** 2024 рік: 6.

Жінки та дівчата в Україні почуваються менш безпечно під час прогулянок та пересування поза домом. Унаслідок відключень світла останнім роком жінки та дівчата відчувають себе дедалі більш незахищеними: ***«На вулиці темно, моторошно»*** (жінка із сільської місцевості, Харківська область). Відсутність освітлення значно знизила мобільність жінок і дівчат, особливо в темний час доби: ***«Ніхто не повинен гуляти допізна. Я боюся виходити за ворота будинку, щоб вигуляти собаку після 21:00, мені некомфортно»*** (жінка із сільської місцевості, Харківська область). Коли вони пересуваються в громаді поза домом, їхнє відчуття незахищеності посилюється, оскільки зростає вживання алкоголю та наркотиків, цілі райони ізольовані або будинки в них стоять пусткою внаслідок війни, а транспорту — насамперед у сільській місцевості — немає.

Багато жінок і дівчат під час ФГД зазначили, що вони не виходять з дому після певної години, уникають виходів на вулицю та перебування там. Коли жінки та дівчата виходять на вулицю, вони почуваються менш захищеними, ніж раніше, особливо у віддалених та безлюдних районах: ***«[Жінкам і дівчатам] не варто виходити на вулицю в темний час доби, гуляти треба тільки в людних місцях»*** (хлопець-підліток із сільської місцевості, Львівська область). Деякі жінки зазначили, що виходять з дому самі, а інші, особливо дівчата-підлітки, пересуваються лише у супроводі інших: ***«Мої батьки не дозволяли мені гуляти самій у Харкові, наш район був не зовсім безпечним. Тут також є райони, де краще не ходити наодинці — за межами нашої вулиці, біля будинку. До лісу, наприклад»*** (жінка із сільської місцевості, Харківська область). Звіт за підсумками дискусій, проведених раніше в Харкові, підтверджує це: «Коли жінок і дівчат запитували про проблеми / виклики, перед якими вони постають під час пересування в громаді, найбільше занепокоєнь висловили дівчата підліткового віку, зазначивши, що основними проблемами для них є страх ходити наодинці поза домом і відсутність освітлення в громадських місцях»[83].

Жінки та дівчата визначили підвищену небезпеку у районах з покинутими будівлями або там, де їм доводиться йти порожніми вулицями, щоб дістатися до транспортних зупинок. Місця, де присутні незнайомі чоловіки, наприклад, поблизу автомагістралей або в регіонах зі значною військовою присутністю, також викликають занепокоєння. Жінки та дівчата поділилися досвідом зіткнення з чоловіками та молодими людьми у стані алкогольного сп'яніння, які поводилися агресивно на вулицях та в громадських місцях. Вони, зокрема, висловили занепокоєння відсутністю світла на вулицях вночі, відзначивши побоювання щодо майбутньої зими: ***«Ніякого вуличного освітлення, хоч і комендантська година, але зимовими вечорами нічого не видно. І нікого не видно, це дуже велика небезпека»*** (жінка-ВПО, місце тимчасового проживання, Херсонська область). Крім того, під час різних ФГД відзначалося, що на вулицях мало поліції та камер спостереження, це посилює небезпеку та відчуття кривдниками своєї безкарності.

Небезпека насильства в разі виходу з дому збільшує кількість часу, який люди проводять вдома, що також сприяє НІП / ДН в сім'ях. Неможливість вийти з дому обмежує здатність жінок та дівчат отримувати гуманітарну допомогу та послуги з протидії ГЗН, насамперед, якщо місця, до вони надаються, розташовані далеко, а також задовольняти негайні потреби в разі їх виникнення в нічний час.

83 Гуманітарна координація у сфері ГЗН. ***Фокус-групові дискусії з жінками та дівчатами. Харків.*** 2024 рік: 2.

IV. Громадські місця і транспортні засоби

«Насильство може трапитися де завгодно, але особливо небезпечними для дівчат є темна пора доби, а також парки, сквери, сходи та ліфти багатоквартирних будинків».

Дівчина-ВПО-підліток,
Львівська область

«Поява великої кількості незнайомих людей також становить небезпеку. Особливо насторожують чоловіки, які ніде не працюють, а сидять на лавках і вживають алкоголь».

Дівчина-ВПО-підліток,
Львівська область

«У громадському транспорті, особливо в години пік, коли транспорт переповнений. Нерідкі випадки пограбувань та протиправних дій збоченців».

Дівчина-ВПО-підліток,
Львівська область

«Залізничний вокзал — небезпечне місце».

Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, із сільської місцевості, Львівська область

«Я пам'ятаю окупацію, я іноді навіть боялася вийти з дому, одного разу я наштовхнулася на російського [солдата] в магазині, і після цього мені було дуже страшно, я вже не молода, але боялася, що він мені щось зробить, переживала, що він зробить щось з моєю дитиною».

Жінка, яка здійснює
догляд, Херсонська область

Жінки та дівчата часто почуваються незахищеними в громадських місцях і на транспорті та наражаються на підвищену небезпеку сексуального насильства, зокрема сексуальних домагань і зґвалтувань, а також крадіжок. Жінки та дівчата висловлювали такі ж побоювання щодо громадських місць та транспорту, як і стосовно пішої ходи вулицями[84]. Зокрема, жінки та дівчата відзначали, що почуваються небезпечно у віддалених, ізольованих і темних районах, а також у громадських місцях, де присутні чоловіки напідпитку. Деякі жінки та дівчата розповіли, що стикалися з чоловіками або молодими людьми, які вживали алкоголь або наркотики на вулиці та в транспорті. Хоча в деяких випадках учасники ФГД відзначали зменшення присутності чоловіків у певних районах, інші вказували на те, що більша кількість чоловіків залишилася у своїх громадах для охорони майна: ***«Оскільки більшість жінок із дітьми втекли, а чоловіки залишилися, небезпека сексуального насильства зберігається і в громадських місцях»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область).

Жінки та дівчата говорили про проблеми з безпекою в громадських місцях і в місцях загального користування різних видів, зокрема в парках, на сходах, у ліфтах та у сховищах: ***«Парки становлять небезпеку, так само як і сходи та ліфти в багатоквартирних будинках»*** (дівчина-ВПО-підліток, Львівська область). Обстріли, недостатнє освітлення, ізольовані райони, присутність незнайомих чоловіків, а також чоловіків у стані наркотичного та алкогольного сп'яніння розглядалися як чинники ризику, що сприяють насильству, з яким стикаються жінки та дівчата в громадських місцях. Жінки та дівчата почува-

84 «Ризики насильства переважно пов'язані з недостатнім освітленням у громадських місцях, пересуванням наодинці у вечірні години, а також обмеженнями пересування внаслідок комендантської години та повітряних тривог». Гуманітарна координація у сфері ГЗН. ***Фокус-групові дискусії з жінками та дівчатами. Харків***. 2024 рік: 1.

ються менш безпечно у місцях загального користування, як-от сходи, ліфти та укриття, особливо коли дістаються цих місць поодинці вночі. Через брак освітлення вони відчувають посилену небезпеку в місцях, розташованих поруч із житлом, насамперед у місцях загального користування житлових будинків та центрів колективного проживання: ***«В укриттях і ліфтах може бути дуже небезпечно»*** (жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область). Жінки та дівчата почуваються незахищеними та наражаються на небезпеку зазнати ГЗН навіть у місцях, які мали б гарантувати їм безпеку, як-от сховища: ***«Є заяви жінок, подані до правоохоронних органів, де ті скаржаться на насильство з боку чоловіків. Коли жінкам доводилося спускатися до сховища під час повітряної тривоги, вони зазнавали насильства з боку незнайомих або малознайомих чоловіків, які іноді використовують сховище як «нічний притулок». Важко отримати допомогу від поліції під час повітряної тривоги, оскільки вважається, що поліція не реагує на виклики в цей час»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область).

Жінки та дівчата також розповіли про ризики та випадки насильства на різних видах транспорту — як громадського, так і приватного, у тому числі в поїздах, автобусах і таксі: ***«У громадському транспорті теж небезпечно. Можливе навіть сексуальне насильство»*** (дівчина-ВПО-підліток, Львівська область). Вважається, що велика кількість і скупчення людей у громадському транспорті, наприклад, у годину пік, підвищують ризик насильства: ***«У переповнених автобусах не почуваєшся в безпеці»*** (жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, із сільської місцевості, Львівська область). Жінки та дівчата також зазначили, що транспортні вузли, як-от залізничні станції та автобусні зупинки, є місцями підвищеної небезпеки. Транспортне сполучення між містами і селищами обмежене — важко діставатися до зупинок і пересаджуватися на інші види транспорту. Це посилює небезпеку та перешкоди в користуванні громадським транспортом для жінок та дівчат. У віддалених районах, як правило, необхідно ще дістатися до зупинок транспортних засобів, що, на думку жінок і дівчат, підвищує рівень небезпеки. Одна жінка поділилася досвідом щодо небезпеки під час піших переходів та поїздок автостопом до транспортних розв'язок: ***«Транспортне сполучення є таким, що спочатку потрібно дістатися хоча б до автобусної зупинки. Нині я б не ходила вздовж траси сама, тому що хтось може з'явитися і щось мені заподіяти. Одного разу чоловік, що мене підвозив, почав чіплятися до мене, тому я більше ніколи так не буду робити»*** (літня жінка із сільської місцевості, Харківська область).

Деякі жінки та дівчата повідомляли, що зазнавали нападів на шляху евакуації під час подорожі потягом або після прибуття на вокзал. Були згадки про крадіжки та сексуальне насильство щодо жінок і дівчат під час евакуації: «***Пограбування жінок і дітей в евакуаційних поїздах»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область). Дівчинка-підліток описала ситуацію потенційної сексуальної експлуатації та торгівлі людьми, з якою вона зіткнулася разом із матір'ю під час евакуації на Захід: ***«Я теж із Донецької області, і коли ми вперше приїхали сюди, ми перебували у Львові на залізничному вокзалі, нам довелося там ночувати, тому що не було ні автобусів, ні машин, які б нас привезли сюди. Ми збиралися зняти кімнату, до нас підійшла жінка і сказала, що здає кімнату і може запропонувати нам місце для ночівлі. Я тоді була з мамою і ми пішли з цією жінкою. Ми пройшли досить велику відстань від залізничного вокзалу незнайомими дорогами, і коли ми проходили повз якийсь будинок чи щось подібне, я побачила групу***

чоловіків, що пішли за нами, коли побачили цю жінку. Я сказала про це мамі, і вона сказала: «Ми зайдемо в магазин, а потім підемо далі». Так ми й зробили, відійшли від жінки, вийшли з магазину і повернулися назад, перш ніж вона щось помітила. Ми повернулися на вокзал, вирішили заночувати там. Наступного дня ми поїхали до [місця призначення]. На вокзалі теж було багато людей, було не дуже спокійно. Я заснула, бо втомилася, а мама взагалі не спала» (дівчина-ВПО-підліток із сільської місцевості, Львівська область).

Жінки та дівчата на півдні також повідомляли, що під час окупації відчували страх у громадських місцях, бо могли зіткнутися з російськими військовими[85]: ***«Вони можуть зайти в магазин. Навіть купити шоколадку, якщо ви там»*** (дівчина-ВПО-підліток із сільської місцевості, Херсонська область). Більшість жінок і дівчат розповіли, що під час окупації вони переважно залишалися вдома або обмежували своє пересування і неохоче виходили в магазини або на ринок: ***«Я боялася ходити за покупками; було так огидно, коли вони фліртували з нашими дівчатами»*** (жінка-ВПО, місце тимчасового проживання, Херсонська область). Вони описували випадки, коли в таких місцях вони натрапляли на російських солдат і були змушені взаємодіяти з окупаційною армією, почуваючись незахищеними і некомфортно.

Нарешті, ВПО, особи ЛГБТКІ+ та роми теж розповіли, що зазнавали насильства та дискримінації в громадських місцях. ВПО іноді стикаються з роздратуванням, бо говорять російською або з акцентом, тоді як представники спільноти ЛГБТКІ+ відзначають зростання негативної реакції, пов'язаної з зовнішнім виглядом, одягом або носінням символіки, що асоціюється з ЛГБТКІ+.

85 «Ми знаємо про одну жінку, яка зазнала сексуального насильства, вона моя сусідка. Вона з [іншого міста], але переїхала до Харкова. Коли [її рідне місто] було окуповане, вона прийшла на ринок, і російські солдати її кудись забрали. Вона повернулася через два дні. Вона не розповідала усіх деталей, але я бачила її стан». Гуманітарна координація у сфері ГЗН. ***Фокус-групові дискусії з жінками та дівчатами. Харків***. 2024 рік: 3.

V. Школи та освітнє середовище

«Булінг у школах та в інших соціальних групах також є чинником небезпеки, який може підвищити ймовірність насильства».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Діти військових також перебувають у стресовому стані, що проявляється в агресії та позначається на стосунках з однолітками в школі. Підлітки перебувають під сильним впливом соціальних мереж».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Багато випадків насильства в школі — з боку вчителів та школярів».

Хлопець-підліток з сільської місцевості, Львівська область

Школи та освітнє середовище часто характеризувалися як місця насильства. Дівчата-підлітки часто розповідали про насильство в школах: ***«Мені здається, що діти також часто зазнають насильства з боку дорослих — мами чи тата, однокласників у школі, а іноді навіть вчителів (коли їх порівнюють з іншими дітьми)»*** (дівчина-ВПО-підліток, Львівська область). Зокрема, повідомлялося про зростання кількості випадків булінгу в школах та під час навчання онлайн: ***«У школі [є] булінг»*** (ромська дівчина-підліток, Закарпатська область). Термін «булінг» учасники ФГД використовували на позначення словесних образ і переслідувань дітей з боку інших дітей, а також вчителів. Ті, кого вважають більш вразливими й менш здатними захистити себе, часто стають мішенню для знущань: ***«У школах бувають випадки, коли знущаються з молодших дітей»*** (хлопець-підліток, Львівська область). Дівчата-підліт-

ки розповідали, що їхні однолітки-хлопці були не «надто лагідними» з ними й долучалися до знущань і домагань. Окрім булінгу в школі, дівчата-підлітки все частіше страждають від кібербулінгу в Інтернеті, зокрема, коли навчаються онлайн.

Відзначалося, що ромські діти, діти-ВПО та діти з інвалідністю стикаються з підвищеною небезпекою знущань та дискримінації — і часто їх зазнають. У деяких випадках булінг призводить до відрахування зі школи, особливо серед ромських громад: ***«Не всі діти ходять до школи, і то здебільшого тільки в початкову школу. Над старшими дітьми знущаються, тому вони туди не ходять»*** (ромська жінка із сільської місцевості, Львівська область). Перетинання гендерного аспекту з іншими чинниками вразливості посилює ризики виникнення булінгу, переслідувань та інших форм насильства в шкільному середовищі щодо дівчат-підлітків з маргіналізованих груп.

Зростання агресії та насильства в школах пояснювалося стресом, пов'язаним з війною, відсутністю безпеки, перебуванням у статусі ВПО та розлукою сімей. Жінки розповіли про страждання дітей і про те, як часті повітряні тривоги та необхідність ховатися в укриттях позначаються на їхньому психічному здоров'ї : ***«Діти страждають від повітряних тривог, бояться сирен, їм доводиться йти до сховища, коли вони в школі та дитячому садку. Це викликає стрес у дітей, і вони багато плачуть»*** (ромська жінка із сільської місцевості, Львівська область). Багато дітей продовжують навчатися онлайн і не були присутні в класах протягом тривалого періоду, починаючи з COVID-19, й під час війни, що триває. Поєднання онлайн-навчання з проведенням більшої кількості часу вдома внаслідок небезпек означає, що діти зазвичай мають обмежені можливості для соціалізації та психосоціальної підтримки: ***«Наші діти взагалі не соціалізовані»*** (чоловік, Херсонська область). Жінки помітили зміни в поведінці дітей, що виникають, оскільки ті більше не ходять до школи: ***«Діти не хочуть слухати порад. У школах вони слухалися класного керівника. Тепер вони нікого не слухають»*** (жінка-ВПО з інвалідністю із сільської місцевості, Херсонська область). Учасники ФГД відзначали, що дітям бракує необхідних соціальних навичок, і вони демонструють дедалі більш агресивну поведінку: ***«Навчання тільки онлайн. Мені взагалі здається, що наші діти вже забули, як то сидіти за партою в школі або ходити до школи або університету. / Дійсно, освіта наразі — це величезна прогалина»*** (чоловіки, Херсон). Крім того, зазначалося, що насильству в освітньому середовищі сприяє негативний вплив соціальних мереж на дітей.

Більше інформації див. у підрозділі **Освіта** розділу Перешкоди в доступі та ризики ГЗН за гуманітарними секторами.

VI. Робочі місця

«Психологічне насильство спостерігається не лише в контексті війни, але й на робочому місці з боку керівників або тих, хто вище за ієрархією».

Жінка-ВПО, Львівська область

«У працевлаштуванні існує ейджизм. Коли твій вік 40+, тобі пропонують низькооплачувану роботу на кшталт прибирання або приготування їжі, незалежно від рівня освіти або попереднього досвіду».

Жінка-ВПО, Львівська область

Відзначалося, що насильство стається і на робочому місці, причому посилена небезпека стосується саме жінок: ***«[Насильство] трапляється***

і на роботі» (чоловік із сільської місцевості, Львівська область). Словесні образи з боку керівників та колег були описані як поширені, хоча деякі учасники ФГД зазначали, що це може залежати від колективу. Жінки також зазнають дискримінації на роботі, що обмежує для них можливості працевлаштування та професійного розвитку. Зокрема, жінки з маргіналізованих груп, як-от жінки старшого віку, ромські жінки й ВПО, зазнають дискримінації, що ускладнює для них пошук безпечної, гідної роботи. Літні жінки повідомляли, що часто зазнають дискримінації за ознакою статі на робочому місці, причому перешкоди починають з'являтися у жінок у віці 40 років і старше. Представники спільноти ЛГБТКІ+ також розповідали, що зазнавали булінгу з негативними наслідками на роботі внаслідок аутингу.

Зростають ризики трудової експлуатації та сексуального насильства на робочому місці. Жінки відзначали під час ФГД нестачу можливостей працевлаштування, пов'язану з економічною кризою, небезпекою та пошкодженням об'єктів. У поєднанні з погіршенням фінансового становища домогосподарств це створює сприятливе середовище для експлуатації та зловживань. Зростає кількість жінок, які офіційно працевлаштовуються, поки чоловіки відсутні, що робить їх більш вразливими до ризиків на робочому місці. Експерти з ГЗН зазначали, що в громадах недостатньо знають, що саме становить експлуатацію та насильство на робочому місці. Роботодавці користуються економічними потребами жінок та їхньою необізнаністю щодо своїх прав. У випадку експлуатації, описаному експертом(-кою) з ГЗН, людей змушували працювати в обмін на їжу та житло. Також згадувалося про сексуальні домагання, експлуатацію та насильство з боку роботодавців щодо працівниць, наприклад, ***«змушували їх [працівниць] робити те, що вони не повинні робити»*** (жінка, Харківська область).

Додаткову інформацію наведено в частині **Трудова експлуатація** розділу Типи ГЗН.

VII. Онлайн / віртуальні простори

«У соціальних мережах багато насильства, образ, що дратує [людей]. Це є в телеграм-каналах».

Хлопець-підліток, Львівська область

«Вони надсилають посилання, і ми боїмося переходити за ним, тому що рахунки багатьох людей «зламали» й заблокували останнім часом. Потім вони намагалися зняти готівку з цих рахунків, а це ще один ризик».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

Було виявлено зростання ризиків насильства у віртуальному просторі, де жінки та дівчата все частіше зазнають ГЗН . Серед типів насильства, що трапляються в онлайн-просторі, виділяють кібербулінг, сексуальні домагання, образи, погрози та залякування, а також онлайн-шахрайство, афери, хакерство та клонування. Формами сексуального насильства в Інтернеті є, наприклад, коли жінкам і дівчатам надсилають «непристойні» зображення або публікують їхні приватні світлини без їхньої згоди. Жінки та дівчата також розповідали про значне зростання кібербулінгу та онлайн-шахрайства. Чинники, пов'язані з війною, підвищують ризики насильства в Інтернеті, а вразливість постраждалих осіб зловмисники використовують у власних цілях: ***«Шахраї часто поширюють фейкові пости на сторінці людини у Facebook, збираючи «кошти на лікування». Друзі читають, співчувають і переказують гроші на банківську картку шахраїв. А потім з'ясовується, що інформація на сторінці їхнього друга була фейковою. І люди відчувають себе ошуканими. Це сталося з моєю подругою»*** (дівчина-ВПО-підліток, Львівська область).

Дівчата-підлітки, зокрема, скаржилися на кібербулінг та інші форми насильства в Інтернеті. Літні жінки часто стають об'єктами і жертвами онлайн-шахрайства та ошуканства. Представники спільноти ЛГБТКІ+ також розповідали, що стикаються з підвищеною небезпекою аутингу та залякування в Інтернеті, а також висловлювали занепокоєння щодо цифрового захисту. Під час окупації була підвищена увага до осіб, які сприймалися як ЛГБТКІ+, їхня приватність у цифровому просторі порушувалася на блокпостах і під час затримання[86]. Були задокументовані випадки, коли російські солдати переглядали телефони та акаунти в соціальних мережах, щоб ідентифікувати їхні СОГІЕСО та знайти інформацію, що стосується інших представників спільноти ЛГБТКІ+ [87].

Чинниками, що сприяють зростанню ризиків ГЗН в Інтернеті, є недостатня обізнаність про те, що таке насильство в Інтернеті і як себе захистити, а також негативний вплив соціальних мереж. Жінки та дівчата з нижчим рівнем цифрової грамотності — наприклад, у сільській місцевості або жінки старшого віку — менше обізнані про способи й методи захисту своєї цифрової ідентичності. Жінки та дівчата з вразливих груп ризикують бути ошуканими онлайн-пропозиціями допомоги чи послуг: ***«Шукати допомогу в онлайн-просторі може бути небезпечно, якщо людина не знає, як захистити свою приватність»*** (дівчина-підліток, Херсонська область). Згідно з повідомленнями, оскільки частота подібних ситуацій зростає, деякі жінки стали з недовірою ставитися до веб сайтів і неохоче надавати в електронному вигляді інформацію, пов'язану з гуманітарною допомогою: ***«Я дуже обачно користуюся цими чатами, оскільки мій Телеграм якось «зламали», і тепер я побоююся переходити за деякими посиланнями»*** (жінка-ВПО, місце тимчасового проживання, Херсонська область). Жінки розповідали, що нездатність батьків фільтрувати та контролювати контент в Інтернеті для дітей створює проблеми в плані їхньої безпеки та захисту. Із збільшенням економічних потреб збільшуються й ризики сексуальної експлуатації / сексуального шантажу в Інтернеті. Згідно з повідомленнями, негативний вплив соціальних медіа сприяє насильству серед дітей та підлітків як онлайн, так і офлайн.

Відзначається значний рівень перешкод на шляху звернень за підтримкою у випадках насильства в Інтернеті, оскільки обізнаність із ГЗНТ є обмеженою, а кривдники не несуть відповідальності. Для дівчат-підлітків особливо вагомим чинником є страх, що про це дізнаються їхні батьки: ***«Підлітки перебувають під сильним впливом соціальних мереж, через які надходять погрози та залякування, бояться повідомляти про це поліцію або батьків, є потреба і в психологах»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область).

Більше інформації наведено в частині **ГЗН із застосуванням технологій** розділу Типи ГЗН.

VIII. Пункти роздачі допомоги та місця отримання послуг

«Ви знаєте, що саме у прифронтовій території часто трапляються обстріли, особливо там, де надається гуманітарна допомога. Я не знаю, звідки вони отримують цю інформацію, але дуже часто стаються ракетні обстріли, особливо тих місць де роздають воду і гуманітарну допомогу».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

86 Outright International. ***Документування воєнних злочинів щодо представників(-ць) ЛГБТКІ+ на Херсонщині.*** 2023 рік.
87 «Під час різних перевірок російські військові змушували чоловіків роздягатися і перевіряли смартфони на наявність застосунків для одностатевих знайомств». Outright International. ***Документування воєнних злочинів щодо представників(-ць) ЛГБТКІ+ на Херсонщині.*** 2023 рік: 7.

> ***«Коли колись давно сюди привозили великі пакунки з рисом, вишиковувалася величезна черга, і всі люди дуже нервували через це та сварилися між собою».***
>
> Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, із сільської місцевості, Харківська область

Деякі жінки та дівчата повідомляли, що почуваються в безпеці, коли мають доступ до гуманітарної допомоги та послуг, інші ж відчували себе незахищеними, особливо в пунктах роздачі. Жінки та дівчата зазначили, що їх непокоять питання безпеки в пунктах видачі, особливо в районах, що сильно постраждали від конфлікту. Зазначалося, що пункти роздачі є місцями підвищеної небезпеки внаслідок обстрілів. Жінки висловлювали серйозні побоювання з приводу скупчення людей і часу очікування в чергах за допомогою та наданням послуг. Жінки та дівчата також розповідали про словесні образи, знущання, дискримінацію та сексуальне насильство, що трапляються в школах, медичних закладах, місцях тимчасового проживання ВПО та інших місцях надання послуг. Зазначалося про небезпеку як у самих пунктах роздачі та надання послуг, так і під час поїздок туди для отримання допомоги та послуг[88].

Жінки та дівчата побоюються потрапити під обстріл під час очікування допомоги, насамперед у районах, що сильно постраждали від конфлікту: ***«Я взагалі боюся ходити до пунктів видачі, бо пам'ятаєте, як їх недавно обстрілювали; хоча я ходжу туди, бо мені потрібна допомога, без неї важко»*** (жінка-ВПО, місце тимчасового проживання, Херсонська область). Часто саме жінки — інколи в супроводі дітей — оскільки багатьох чоловіків немає вдома, а деякі з тих, що залишилися, сидять удома. Натовпи, довгі черги та проблеми з організацією видачі призводять до скупчення великої кількості людей і збільшують час очікування, що підвищує небезпеку: ***«Ризики присутні завжди, навіть коли ми отримуємо хліб, збирається багато людей, а процес організовано не дуже добре. Скупчення людей — це завжди високий ризик стати мішенню для обстрілу»*** (літня жінка із сільської місцевості, Херсонська область). Ці чинники також потенційно загрожують безпеці маломобільних груп населення та їхньому здоров'ю, якщо їм доводиться тривалий час перебувати в місцях великого скупчення людей, особливо в екстремальних погодних умовах. Крім того, були повідомлення про суперечки, які час від часу трапляється, коли люди перебувають у стані очікування, стресу, а допомоги недостатньо.

Жінки та дівчата також повідомляли про небезпеку для себе в плані можливості користуватися іншими видами гуманітарної допомоги та послуг. Серед місць, згаданих учасницями ФГД як такі де стаються випадки насильства, — пункти видачі допомоги, школи, медичні заклади, пункти ВГС та колективні укриття. На безпеку в установах впливають скупченість, відсутність освітлення, замків і гендерного поділу (стосується житлових приміщень і туалетів), а також недостатня кількість аварійних укриттів. Представники спільнот розповідали про психологічне та фізичне насильство в школах і навчальних закладах. Булінг та жорстоке поводження з дітьми з боку однолітків та вчителів є поширеною формою насильства в школах: ***«Адже насильство повсюди, і діти також зазнають знущань з боку вчителів»*** (жінка-ВПО, Львівська область). Як місця підвищеної небезпеки сексуального насильства відзначалися місця спільного проживання, громадські туалети, школи та медичні установи: ***«Був чоловік, який працював гінекологом... він і зараз там працює, кажуть, що він зачиняв жінок і ґвал-***

88 Гуманітарна координація у сфері ГЗН та Жіноча комісія у справах біженців. ***Перешкоди в отриманні послуг, з якими зіткнулися чоловіки, що пережили сексуальне насильство в Україні***. 2023 рік: 5–6.

тував їх під час прийому. Проте я цього не перевіряла, я просто знаю, що так стверджують люди» (жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, із сільської місцевості, Львівська область). У деяких притулках, а також у сільських громадах, загальні туалети не були розділені за статтю і не мали замків, що становило небезпеку для жінок, дівчат та представниць інших уразливих груп. На території деяких закладів обслуговування та громадських місць бракує доступних укриттів.

Крім того, жінки та дівчата висловили занепокоєння щодо шахрайства та обманних схем з боку осіб, які видають себе за надавачів допомоги і часто полюють на літніх жінок з низьким рівнем цифрової грамотності.

Нарешті, критично важливою формою ГЗН, пов'язаною з роздачею допомоги та наданням послуг, є СЕН. У громадах бракувало обізнаності щодо ризиків СЕН і панувало небажання обговорювати цю тему. Утім, деякі учасники(-ці) ФГД визнали, що випадки СЕН все ж траплялися, а небезпека СЕН лише зростає, адже вразливість поглиблюється в контексті тривалої гуманітарної кризи.

Більше інформації див. у розділі **Перешкоди в доступі та ризики ГЗН за гуманітарними секторами**.

IX. Території з присутністю великої кількості військових суб'єктів

«***Уся громада в небезпеці, тому не вгадаєш, де щось може трапитися; багато зброї, військових, люди перебувають у постійній психічній та емоційній напрузі».***

Експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область

Регіони, що сильно постраждали від конфлікту, та райони поблизу лінії фронту були відзначені жінками й дівчатами як вкрай небезпечні, з підвищеною небезпекою насильства. Багато жінок і дівчат у прифронтових областях зазначили, що основна проблема для них — постійні обстріли та бойові дії, які негативно впливають на їхнє повсякденне життя. Страх перед обстрілами суттєво впливає на можливість пересування жінок і дівчат та отримання ними допомоги та послуг.

У той час, як деякі жінки та дівчата почуваються безпечніше, коли поруч військові, інші, що мешкають у прифронтових регіонах, висловлюють занепокоєння через значну присутність військовослужбовців — переважно чоловіків — та військової техніки поблизу: ***«Українські військові поводяться ввічливо. Нічого не можу сказати тут. Я не помічав(-ла), щоб вони були під впливом [алкоголю, наркотиків] або поводилися неадекватно. Мені спокійніше, коли вони тут. / Правильно. Але ви маєте бути чесними. Ми не знаємо, що ці люди пережили і як вони можуть зреагувати. / Так, це правда. Спокійно, але не варто ігнорувати потенційний ризик. Хоча, пригадуючи, як люди раділи, коли наші хлопці (військові) з'явилися після деокупації, не можна [не хочеться] вірити в погане»*** (експерти з ГЗН, Херсонська область). Жінки відчувають себе незахищеними, коли поблизу — військова техніка, а місцевість може стати об'єктом обстрілів: ***«Мене найбільше лякає, коли вони ставлять військову техніку біля наших будинків. Це страшить нас більше, ніж насильство. Хоча я вважаю, що це також форма насильства, просто іншого характеру. Звичайно, ми розуміємо, що це наші хлопці. Мій син — герой України, і він каже, що не можна ставити техніку так близь-***

ко» (літня жінка із сільської місцевості, Херсонська область). Крім того, кількість незнайомих чоловіків у районі викликає у деяких жінок відчуття дискомфорту: ***«Основний ризик — повсюдна присутність військових»*** (жінка, Харківська область). Хоча багато жінок на територіях, що раніше перебували під окупацією, зазначали, що почуваються в більшій безпеці, ніж за присутності російських військових, вони все ж висловлювали занепокоєння значною присутністю незнайомих чоловіків у їхньому селищі: «***Ми не знали, чого очікувати від росіян. Нам було страшно. Зараз вже ні. Однак село велике. Багато тих, що не є місцевими»*** (дівчина-підліток з інвалідністю із сільської місцевості, Херсонська область). Жінки помітили, що психічний стан і реакція чоловіків, які брали участь у бойових діях, можуть бути непередбачуваними. Деякі з них також висловлювали занепокоєння з приводу відчуття безкарності. Крім того, зростання вживання алкоголю та наркотиків у громадах було відзначено як проблема на територіях з присутністю великої кількості військових суб'єктів.

Представники спільноти ЛГБТКІ+ зазначили, що вони частіше зазнають переслідувань та насильства у зв'язку з активізацією мобілізації та мілітаризацією суспільства. Секс-робота та комерційний секс [89]також асоціювався з територіями з присутністю великої кількості військових суб'єктів, як під час окупації, так і після неї: ***«Під час окупації було страшно. / Але у нас були «старости», які їх задовольняли. / Тепер вони задовольняють наших військових. Ми їх не розуміємо. Але ми їм вдячні»*** (жінки-ВПО з інвалідністю із сільської місцевості, Херсонська область).

89 Див. попередній коментар щодо термінів «секс-робота», «комерційний секс», «секс заради виживання» та «основні чинники».

Зміна лінії фронту та евакуація у прифронтових районах створюють ризики в плані безпеки, зокрема небезпеку сексуального насильства, особливо для жінок і дівчат. Жінки та дівчата у прифронтових районах стикаються з підвищеною небезпекою СНПК та сексуального насильства під час евакуації, а також його зазнають. Після евакуації жінки відчували сильний стрес і потребу в ПСП внаслідок страху потенційного сексуального насильства з боку груп військових[90]. Представники спільноти ЛГБТКІ+ та свавільно затримані особи, включно з чоловіками й хлопцями, також зазнали СНПК з боку російських військових під час окупації[91]. В одній з областей, де тривають бойові дії, було отримано повідомлення про викрадення молодих жінок / «дівчат» українськими військовими. Відзначалося, що зведена до мінімуму присутність громадянського суспільства та гуманітарних організацій, а також відсутність відповідальності в цій сфері є причинами відчуття безкарності серед порушників.

90 Кластер захисту. ***Вивчені уроки — послуги з евакуації та підтримки***. 2024 рік: 2.
91 Outright International. ***Документування воєнних злочинів щодо представників(-ць) ЛГБТКІ+ на Херсонщині.*** 2023 рік.

c. ЧИННИКИ РИЗИКУ

> ***«Я ніколи не виходжу ввечері туди, де немає освітлення, де мало людей, немає транспорту, немає автобусів».***
>
> Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд із сільської місцевості, Львівська область

> ***«Ми стурбовані... ситуація в громаді погіршується, більшість людей втратили роботу, зловживають алкоголем або наркотиками».***
>
> Жінка, Харківська область

> ***«Люди змушені перебувати в одному приміщенні. А ще зростання насильства в сім'ях, де один з партнерів є військовослужбовцем(-ицею). Це відбувається з цілого ряду причин, включно з ПТСР, травматичним досвідом в цілому і демобілізацією у зв'язку із втратою кінцівок; все це значно підвищує ризик насильства щодо жінок і дівчат».***
>
> Експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область

> ***«Зловживання алкоголем і підвищена агресія в суспільстві».***
>
> Експерт(-ка) з ГЗН, Львів

Повідомлялося, що чинники, які сприяють гендерно зумовленому насильству (ГЗН), значно зросли внаслідок війни. Небезпеки зростають і, поєднуючись між собою, роблять жінок, дівчат та інші вразливі групи в Україні дедалі менш захищеними від насильства, створюючи для них проблеми, які вони мають розв'язувати та щодо яких мають звертатися по підтримку. Експерт(-ка) з ГЗН так описав(-ла) взаємопов'язані ризики, які в нинішній ситуації дають поштовх зростанню гендерного насильства: ***«Ситуація з ГЗН може змінюватися залежно від багатьох чинників, як-от економічні умови... і ситуація з безпекою в цілому. Як зазначив(-ла) колега, тенденція [до насильства] посилюється з огляду на поточну ситуацію»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область).

Чинники ризику ГЗН тісно взаємопов'язані та посилюють один одного, що підвищує вразливість жінок, дівчат та інших маргіналізованих груп до насильства[92]. Недостатня обізнаність про ГЗН, шкідливі гендерні норми та погляди, наприклад, перекладання відповідальності на потерпілих, а також безкарність злочинів, продовжують спричинювати насильство з боку близького партнера та інші форми насильства і сприяти цьому. Ризики, пов'язані з війною, включають відсутність освітлення; проживання в спільних житлових приміщеннях; посилення стресу; збільшення масштабів зловживання психоактивними речовинами; погіршення економічної ситуації та відсутність можливостей працевлаштування: ***«Економічна ситуація впливає на зростання насильства. А також наркотики»*** (чоловік у сільській місцевості, Львівська область). Вплив мобілізації на чоловіків у ЗСУ; страх перед призовом на військову службу серед чоловіків, які не були мобілізовані; зміна гендерних ролей; посилення мілітаризації суспільства — все це було визначено як чинники, що сприяють загостренню ГЗН: ***«Агресія сприяє насильству, особливо під час війни, в умовах стресу і вживання алкоголю»*** (ромська жінка в сільській місцевості, Львівська область).

92 Були названі такі чинники, що підвищують вразливість жінок і дівчат і посилюють ГЗН: військові дії; зловживання алкоголем; агресія з боку чоловіків, які повертаються з фронту; «у громадах стає більше військових, що є переважно чоловіками»; члени сімей проживають окремо у зв'язку зі службою чоловіків у ЗСУ; «самообмеження в пересуванні» чоловіків через страх перед призовом в армію, що «впливає на відчуття чоловіками власної маскулінності»; відключення вулично-го освітлення; неможливість забезпечити приватність життя в умовах проживання в спільних житлових приміщеннях; зменшення економічних можливостей, зменшення доходів та відсутність можливостей працевлаштування; обмежені транспортні можливості в сільській місцевості. Данська рада у справах біженців (DRC). ***Оперативна оцінка ситуації з ГЗН в Чернігівській та Сумській областях***, 2024 рік. Данська рада у справах біженців (DRC). ***Оперативна оцінка ситуації з ГЗН в Дніпропетровській та Запорізькій областях***, 2024 рік. Данська рада у справах біженців (DRC). ***Оперативна оцінка ситуації з ГЗН у Харківській області***, 2024 рік.

Чинники, що збільшують ризик появи насильства або посилюють його

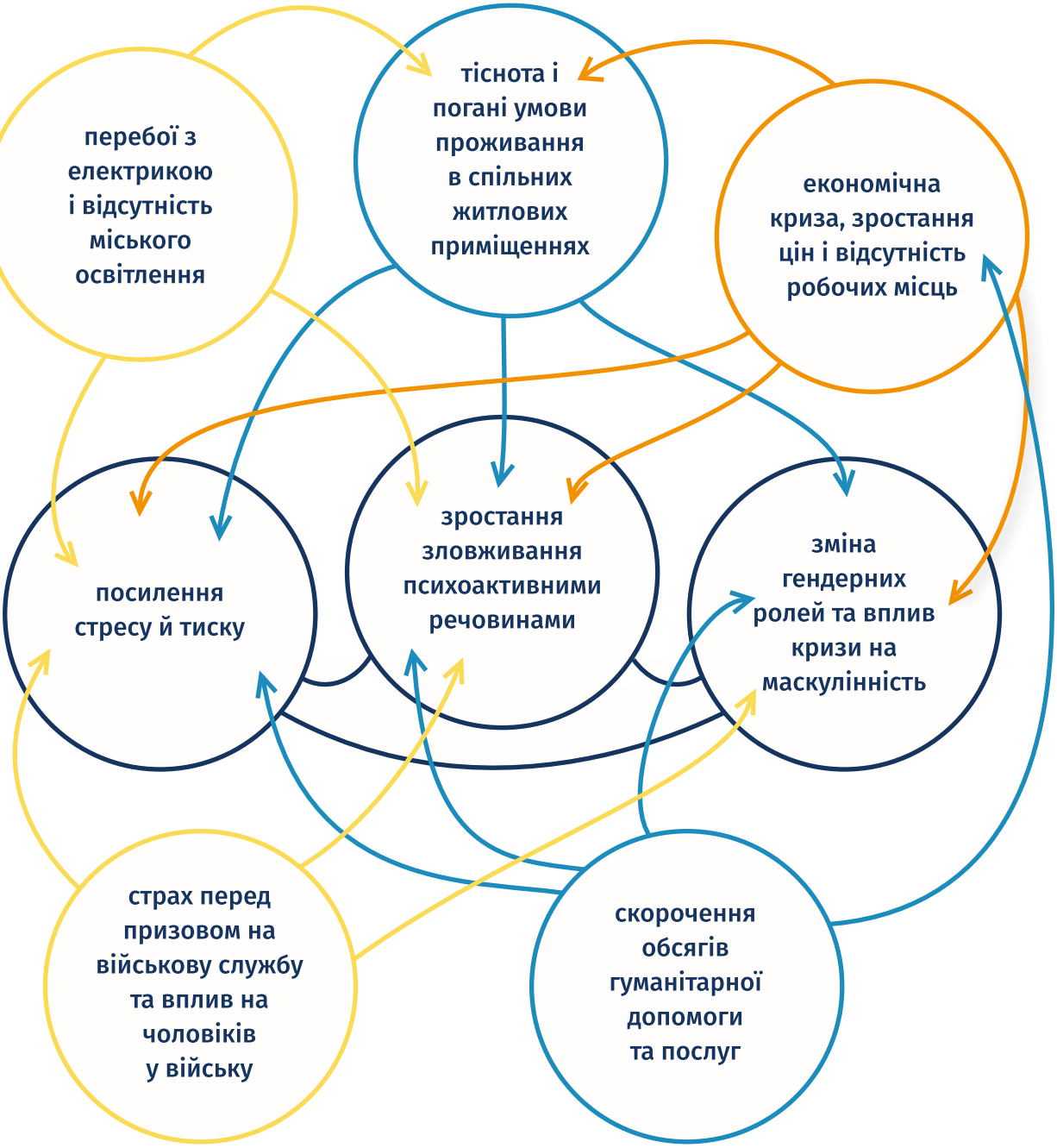

недостатня обізнаність про ГЗН та шкідливі гендерні соціальні норми

безкарність і непритягнення кривдників до відповідальності

I. Перебої з електрикою і відсутність освітлення

«Це було жахливо, коли все місто залишилося без світла».

Жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Херсонська область

«На вулиці теж небезпечно, особливо вночі, коли через обстріли немає електрики».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Після десятої вечора ніхто не виходить на вулицю, насамперед жінки. Адже вони бояться стати жертвами насильства, бояться, що кривдник не понесе відповідальності».

Жінка, Харківська область

«Освітлення вимкнено, тому навіть якщо мені потрібні продукти харчування, я не вийду на вулицю, бо боюся».

Жінка, Харківська область

Відсутність освітлення є одним із чинників, які найчастіше згадують жінки та дівчата в різних регіонах України в контексті зростання відчуття незахищеності[93]: ***«Ось що нас найбільше лякає — відсутність вуличного освітлення в селі»*** (літня жінка в сільській місцевості, Херсонська область). Протягом останнього року відключення електрики стали джерелом значного зростання небезпеки для жінок та дівчат наразитися на насильство — як вдома, так і в громадах: ***«Відсутність вуличного освітлення — це небезпека стати жертвою ГЗН»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). На деяких територіях обмежено години освітлення внаслідок перебоїв з електрикою, викликаних цілеспрямованим руйнуванням інфраструктури в результаті ракетно-бомбових ударів збройних сил Росії. На інших територіях, які сильно постраждали від війни, за наявною інформацією, вуличне освітлення взагалі вимикається вночі з міркувань безпеки[94]. Жінки та дівчата по всій Україні відзначають, що електроенергії стало менше: ***«У селі взагалі немає вуличного освітлення. Раніше воно було до десятої вечора, а зараз його взагалі немає»*** (жінка із сільської місцевості, Харківська область). Вони заявляли, що бояться подальшого погіршення ситуації взимку, оскільки дефіцит електроенергії в країні продовжує посилюватися: ***«А що стосується зимового періоду — взимку буде набагато страшніше, або вам доведеться повертатися додому о 16:00»*** (жінка із сільської місцевості, Харківська область).

Як в міських, так і в сільських районах відсутність освітлення призводить до того, що жінки та дівчата відчувають себе набагато менш захищеними, й це істотно впливає на їхню мобільність: ***«Неспокоїть ще й те, що вже о 9-10 годині вечора на вулицях взагалі немає людей, бо немає освітлення, а жінки та дівчата ще більше бояться***

93 «Коли на вулиці темніє, нам страшно йти додому. Тут немає вуличних ліхтарів. Тож, коли я повертаюся додому одна, мені страшно.» Гуманітарна координація у сфері ГЗН. ***Фокус-групові дискусії з жінками та дівчатами. Харків***. 2024: 2.

94 «В Україні в 2024 році тривали важкі й інтенсивні бомбардування, а також наземні бої. Наслідком цього стали смерті цивільних та руйнування, що стаються на постійній основі, з тяжкими гуманітарними наслідками. Крім того, відбуваються атаки на енергетичну інфраструктуру, в результаті яких багато жителів України залишаються без електрики. В країні немає регіонів, які б не зазнали подібних наслідків, однак, мешканці сходу та півдня несуть основний тягар руйнувань, спричинених війною.» Гуманітарна координація у сфері ГЗН. ***Рекомендації для надавачів допомоги щодо ГЗН та допомоги, не пов'язаної з ГЗН, під час евакуації***. 2024: 1.

виходити на вулицю» (жінка, Харківська область). Жінки та дівчата відзначили, що в темних районах зростає небезпека сексуального насильства, і це змушує їх почуватися невпевнено: ***«Вуличне освітлення відсутнє, хоча в нас комендантська година, але зимовими вечорами нічого не видно. І нікого не видно, це дуже велика небезпека»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Херсонська область). Якщо немає освітлення, для жінок та дівчат небезпечно виходити на вулицю та пересуватися ними й громадськими місцями: ***«Коли виходиш на вулицю в темний час доби, це також небезпечно»*** (дівчина-підліток, Херсонська область). Вони також відчувають себе в небезпеці в місцях загального користування, пов'язаних із житловими приміщеннями, де немає освітлення, як-от сходові клітки, коридори, підземні сховища і автостоянки, особливо в місцях тимчасового проживання. Оскільки освітлення немає, жінки та дівчата, як правило, уникають виходити з дому після настання темряви: ***«На вулицях темно через перебої з електрикою, і пересуватися вечорами небезпечно»*** (жінка-ВПО з центру тимчасового проживання, Львівська область). Це призводить до того, що у жінок і дівчат залишається мало денного часу, насамперед узимку, для того, щоб виконувати повсякденні справи та хатні обов'язки, працювати та навчатися: ***«Жінки не можуть вільно розпоряджатися часом через перебої з електрикою*** (дівчина-ВПО-підліток, Львівська область). Отже, відсутність освітлення обмежує для них можливість отримувати послуги з протидії ГЗН та гуманітарну допомогу. Жінки та дівчата мають обмаль часу на звернення по послуги і тому менше можливостей для поїздок до віддалених районів. За наявною інформацією, відсутність електрики також впливає на функціонування і доступність деяких послуг, наприклад, в медичних установах.

Оскільки освітлення немає, сім'ї проводять більше часу вдома, що призводить до зростання НІП / ДН. Також, згідно з повідомленнями, у загальному плані відсутність електроенергії підвищує дратівливість і посилює напруженість в сім'ї: ***«Коли електрика є [всього] чотири години на день, це злить людей, і вони можуть бути схильні до насильства»*** (хлопець-підліток, Львівська область).

Крім того, відсутність електроенергії впливає на доступ жінок та дівчат до інформації та можливість для них звертатися по підтримку у випадках жорстокого поводження. Обмежена подача електроенергії ускладнює зарядку телефонів та інших пристроїв, доступ до цифрової інформації та послуг. Через перебої в підключенні до Інтернету у жінок і дівчат менше можливостей знайти інформацію про гуманітарну допомогу і послуги з протидії ГЗН та скористатися онлайн-підтримкою: ***«Навіть якщо жінці потрібна допомога, вона її не отримає, тому що немає зв'язку через перебої з електроенергією»*** (жінка, Харківська область). Крім того, постраждалі не завжди можуть звернутися по допомогу в екстрених ситуаціях, пов'язаних з насильством. Відключення електроенергії та пов'язані з цим самообмеження в плані мобільності так само ускладнюють для постраждалих можливості пережити насильство. Жінкам та дівчатам важче знайти бодай якусь втіху в таких видах діяльності, як користування соціальними мережами, читання, прогулянки і відвідування друзів та подруг.

Обмежена подача електроенергії значно утруднює задоволення потреб для жінок та дівчат з інвалідністю, літніх жінок та жінок, які здійснюють догляд. Так само зростають ризики для здоров'я та гігієни вразливих жінок і дівчат внаслідок відсутності опалення / охолодження в будинках та тепла для нагрівання води.

II. Спільне проживання, скупченість і погані житлові умови

> ***«Я ВПО (внутрішньо переміщена особа), раніше я жила в дитячому садку, а тепер нас поселили в школі-інтернаті; це важко, більше 70 осіб разом, це дійсно незручно».***
> Жінка в сільській місцевості, Харківська область
>
> ***«Для ВПО ситуація ускладнюється відсутністю житла для матерів з дітьми, які змушені жити в місцях спільного проживання, а іноді й в одній кімнаті з іншими сім'ями».***
> Дівчина-ВПО-підліток, Львівська область
>
> ***«Проживання в притулках не завжди безпечно, [це] небезпечне середовище».***
> Експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область

Тісні умови життя значно підвищують ризик насильства для жінок- та дівчат-ВПО та представників(-ць) інших вразливих груп. Відсутність доступного житла часто не дає сім'ям ВПО іншого вибору, окрім як жити у важких умовах: ***«Це просто ганьба. У людей нічого не залишилося, і вони перебувають у таких умовах, це було просто жахливо. Якщо їх поселили в цих кімнатах і змусили митися в цій ванній з тарганами, а вночі в гуртожитку вимикають світло через «відключення електроенергії», це абсурд. Люди втратили все, а до них ще й так ставляться»*** (чоловік у сільській місцевості, Херсонська область). Жінки та дівчата, які мешкають у приміщеннях для спільного проживання в різних регіонах України, відчувають свою незахищеність і відсутність приватності. Скупченість, погані умови життя, стрес і зловживання психоактивними речовинами підвищують ризик як НІП / ДН, так і сексуального насильства для жінок та дівчат, які мешкають в центрах тимчасового проживання та в інших місцях спільного проживання. Ці чинники посилюють ГЗН, що вчиняється чоловіками та іншими членами сім'ї, а також насильство з боку інших мешканців. Жінки та дівчата з-поміж ВПО часто стають свідками суперечок та насильства в інших сім'ях і висловлюють побоювання, що й вони можуть теж стати жертвами насильства. Надходили повідомлення про те, що чоловіки, які мешкають у центрах тимчасового проживання, вживають більше алкоголю та наркотиків[95]: ***«Тут є люди, які зловживають алкоголем»*** (дівчина-підліток в центрі тимчасового проживання, Харківська область). Випадки фізичного, словесного та сексуального насильства в центрах колективного проживання часто були пов'язані з чоловіками, які перебували у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння: ***«Також фізичне насильство. Ми бачимо, що це відбувається як вдома, так і в центрах тимчасового проживання. В центрах тимчасового проживання ми бачили, що в сім'ях трапляється психологічне насильство, яке поширюється і на людей, що мешкають поблизу. Люди скаржилися, що причиною цьому був алкоголь»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Зловживання психоактивними речовинами в «гуртожитках» було згадано як істотний чинник, що сприяє як НІП / ДН, так і сексуальному насильству по відношенню до жінок-ВПО та представників(-ць) інших груп ризику.

95 «[Деякі] центри тимчасового проживання повідомляли про випадки ГЗН, пов'язані з насильством з боку близького партнера/домашнім насильством, посиленим зловживанням алкоголем та стресовими чинниками, такими як обмежене задоволення базових потреб, безробіття та війна, що триває». УВКБ ООН. ***Звіт про аудит безпеки***. 2023: 6.

Скупченість мешканців значно підвищує рівень насильства в родинах. Стрес, викликаний переміщенням, відсутністю можливостей працевлаштування та фінансовими потребами, які зростають, ускладнює виконання чоловіками-ВПО їхньої традиційної ролі і суперечить суспільним очікуванням від них. Зазначалося, що чоловіки, які мешкають в умовах спільного проживання, часто зловживають психоактивними речовинами і зганяють незадоволення на жінках і дітях у власних сім'ях.

Ризики сексуального насильства також зростають в умовах спільного проживання через відсутність приватності, електроенергії і заходів безпеки з WASH. Житлові приміщення часто використовуються різними сім'ями спільно, а в деяких випадках виконують різні функції та є відкритими для інших осіб[96]. У багатьох центрах туалети і ванні кімнати не розділені за статтю й не мають ані запорів, ані освітлення[97]. Крім того, жінки та дівчата, які мешкають у центрах тимчасового проживання, зазначали, що відчувають себе незахищеними, рухаючись місцями загального користування, як-от сходові клітки, у тому числі в нічний час, оскільки в них немає світла.

Згідно з повідомленнями, складні життєві умови в місцях тимчасового проживання стали чинником, який спонукав деякі сім'ї повернутися до власних осель у небезпечних районах, які все ще сильно страждають від війни. Багато жінок вказали, що, попри складні та небезпечні умови спільного проживання, їм більше нікуди піти: ***«Тут... ми всі живемо в центрі тимчасового проживання, харчування там не надається, і ми живемо в гуртожитку зі спільною їдальнею та спільною кухнею. Незручно їхати у Валки з якоїсь однієї причини... Будинки зруйновані, важко жити всім разом, [але] будинок зруйнований, і повертатися нікуди»*** (жінка із сільської місцевості, Харківська область). Жінки та дівчата також розповідали про ізольованість центрів тимчасового проживання. Багато центрів спільного проживання, особливо в сільській місцевості, розташовані далеко від послуг і можливостей, в тому числі можливостей працевлаштування[98]. Жінкам, дівчатам та представникам(-цям) інших груп ризику з обмеженими можливостями пересування, які мешкають у центрах тимчасового проживання, як правило, важко виїжджати з них і потрапляти до міст, оскільки в них немає приватних транспортних засобів, обмаль грошей, а громадський транспорт коштує дорого. Унаслідок проблем із транспортом жінкам-ВПО не лише важко залишати місця спільного проживання, де вони змушені терпіти тисняву та сварки. У разі насильства їм важче дістатися до служб із протидії ГЗН.

Додаткову інформацію див. у частині **Центри тимчасового проживання та транзитні центри** розділу Локації вчинення насильства.

96 «Проблеми, пов'язані з умовами проживання: згідно з отриманими даними, близько половини (49%) досліджених МТП використовувалися не тільки для розміщення внутрішньо переміщених осіб (ВПО), а й здійснювали основну діяльність». Ініціатива REACH. ***Моніторинг місць тимчасового проживання ВПО в Україні: раунд 12***. 2024: 1.

97 «Санітарно-гігієнічні приміщення: лише третина керівників МТП повідомила про наявність окремих ванних кімнат (32%) і туалетів (33%) для чоловіків та жінок, інші 10% та 14%, відповідно, вказали на часткове розділення». Ініціатива REACH. ***Моніторинг місць тимчасового проживання ВПО в Україні: раунд 12***. 2024: 1.

98 «12 відсотків перевірених центрів тимчасового проживання розташовані ізольовано (далеко від будь-яких об'єктів соціальної інфраструктури, таких як ринки, лікарні, школи)». УВКБ ООН. ***Звіт про аудит безпеки***. 2023: 7.

III. Стрес і тиск

«Війна. Війна сама по собі збільшує ризик насильства, люди налякані, люди розгублені».

Жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Харківська область

«Насильства стає все більше, люди живуть під постійним тиском і психологічно не можуть цього винести».

Жінка в сільській місцевості, Харківська область

> ***«Новим чинником є також зростання стресу внаслідок невизначеності та складних умов життя, що може сприяти підвищенню рівня насильства».***
>
> Дівчина-підліток, Херсонська область

Жінки та дівчата з різних регіонів України відзначали підвищення рівня стресу і вказували, що це посилює насильство. Жінка з району, який сильно постраждав від конфлікту, розповіла про постійну напругу, в якій вони перебувають: ***«Ми перестали посміхатися. Живемо в стресі»*** (жінка-ВПО з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область). Війна, що триває, та пов'язана з нею нестабільність, чинять все більший тиск на сім'ї та громади. Військові дії та ракетно-бомбові обстріли були визначені як одна з основних причин страждань, поряд із переміщенням населення, проживанням у спільних житлових приміщеннях, економічними потребами, відсутністю можливостей працевлаштування, обмеженою мобільністю та розлукою сімей. У різних регіонах було особливо відзначено вплив на психічне здоров'я чоловіків, які є чи були учасниками бойових дій. Жінки та дівчата назвали стрес важливим чинником ГЗН та насильства в громадах у ширшому сенсі. Стрес тісно пов'язаний з іншими чинниками ризику, а саме із зловживанням психоактивними речовинами: ***«Алкоголь, наркотики та депресивні стани дорослих сприяють [насильству]»*** (дівчина-ВПО-підліток у центрі тимчасового проживання, Харківська область).

Жінки та дівчата часто згадували обстріли як основний чинник, що викликає стрес у них самих і в більш широкому масштабі — в їхніх громадах, особливо в прифронтових регіонах. Жінки щодня відчувають страх перед обстрілами і постійно турбуються про безпеку своїх дітей. Крім того, небезпека часто обмежує мобільність і змушує людей проводити більше часу вдома, що посилює напруженість у сім'ях. Було відзначено, що часті перебої з електрикою, які порушують роботу систем опалення, побутової техніки і приладів, дедалі підвищують рівень стресу. Рівень тиску особливо високий для сімей ВПО, що живуть в бідності та в умовах скупчення: ***«Вчора я вийшов на вулицю, і в мене зверху з вікна полетіла тарілка, хтось посварився, але вбити вони могли саме мене. Той факт, що ми всі живемо разом, впливає на наш психічний стан і посилює психологічний тиск»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Харківська область). Невизначеність щодо майбутнього також була згадана як один із чинників, насамперед у районах, що сильно постраждали від війни, звідки проводиться евакуація.

Різні гендерні чинники, зумовлені кризою, посилюють тиск на чоловіків, що призводить до зростання агресії. Зазначалося, що чоловіки, яких не мобілізували й які змушені сидіти вдома, маючи страх перед мобілізацією, перебувають у постійному стресі. І жінки, й чоловіки страждають від стресу внаслідок неможливості працевлаштуватися та економічної кризи, а ось нездатність забезпечити сім'ю змушує відчувати сумніви у своїй маскулінності саме чоловіків. Зазначалося, що чоловіки, які залишилися в громадах, відчувають тиск через нездатність виконувати традиційну роль у сім'ї (для отримання додаткової інформації див. главу **Зміни щодо гендерних ролей та маскулінності** у розділі Чинники ризику). Більше того, жінки висловлюють побоювання, що стрес, який відчувають чоловіки в армії, змусить їх поводитися агресивно. Вони висловлювали занепокоєння з приводу психічного здоров'я військовослужбовців-чоловіків у районах, де вони мешкають, а також чоловіків та партнерів, які повертаються з фронту.

Ці чинники також посилюють стрес і навантаження на жінок та дівчат. Жінки, які стають лідерками в сім'ях, де чоловіки відсутні або не можуть пересуватися, несуть подвійний тягар. У жінок, які нещодавно почали працювати, зросли обов'язки і

залишилося менше часу для себе. Жінкам, відрізаним від своїх сімей і структур підтримки, надається обмежена допомога з догляду за дітьми. Самотність може також посилювати їхнє відчуття невпевненості. Одна жінка розповіла таке: ***«Найважливішим чинником є війна і той факт, що жінки самотні і все домогосподарство залежить від нас. Наприклад, мій брат на війні, а його дружина залишилася одна з тримісячною дитиною. Він не виходить на зв'язок, і вона турбується про нього, про себе і про грудне вигодовування, необхідне, звичайно, для дитини. Вона постійно нервує й каже, що зійде з глузду. Звичайно, я підтримую її і допомагаю, але це зовсім не те, коли твій чоловік вдома»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Харківська область). Жінки, як правило, несуть відповідальність за догляд за дітьми, особами з інвалідністю та літніми людьми. Для них це — джерело потужного тиску у дедалі більш напруженій обстановці: ***«На мій психічний стан найбільше впливає той факт, що зараз я залишилася одна з дітьми і не можу працювати за станом здоров'я, і все це сприймається дуже важко і болісно»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Харківська область).

Війна, що триває вже третій рік, посилює стрес, який, за наданими описами, провокує агресію та насильство як вдома, так і поза домом. Жінки та дівчата розповідали про те, як стрес загострює конфлікти в сім'ях і спільнотах та збільшує їхню частоту: ***«Люди перебувають в умовах війни, вони — у стресовому стані. Для початку суперечки досить декількох невеликих іскор. Коли люди живуть разом і ведуть домогосподарство, якоїсь миті вони починають ненавидіти одне одного просто тому, що перебувають поруч»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Стрес тісно пов'язаний зі збільшенням вживанням алкоголю та наркотиків, головним чином чоловіками, що є негативною стратегією подолання проблем, що й собі призвела до зростання ГЗН: ***«Насильство відбувається на вулицях, де немає освітлення, а також його чинять ті, хто зловживає алкоголем та наркотиками. І чому це відбувається? Тому що це війна, і вони не можуть змиритися з жахливою реальністю — гинуть люди, гинуть діти»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Харківська область).

IV. Наркотики та алкоголь

> ***«Чоловіки знімають стрес за допомогою алкоголю».***
>
> Хлопець-підліток, Львівська область
>
> ***«Алкоголь та наркотики підвищують ризики».***
>
> Чоловік у сільській місцевості, Львівська область
>
> ***«І майже не залишилося чоловіків [у громадах]. Наркомани, алкоголіки».***
>
> Жінка-ВПО з інвалідністю у сільській місцевості, Херсонська область
>
> ***«Ще одним чинником ризику [ГЗН] є оточення, насамперед ті, хто пельку заливає».***
>
> Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

Спільноти в Україні та експерти з ГЗН відзначили зростання зловживання психоактивними речовинами і безпосередньо пов'язали це зі збільшенням випадків ГЗН: ***«Чоловіки п'ють, ризики зростають»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасмового проживан-

ня, Харківська область). Жінки та дівчата описували вживання алкоголю та наркотиків на тлі їх легкої доступності як форму негативної стратегії подолання проблем серед чоловіків та хлопців: ***«Відкривається багато нових магазинів алкогольних напоїв, і це небезпечно»*** (жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Львівська область). Споживання алкоголю та наркотиків у більших обсягах сприяє зростанню агресії та насильства як у сім'ях, так і поза ними: ***«Доступність алкоголю та наркотиків має сильний вплив на схильність до насильства»*** (жінка-ВПО, Львівська область). Підвищені частота та інтенсивність НІП / ДН корелюються з наявністю в сім'ях чоловіків, які перебувають у стані сп'яніння. При цьому зростання зловживання психоактивними речовинами теж асоціюється з підвищеним ризиком сексуального насильства.

Продовження війни, тривале переміщення та страждання посилюють залежність від алкоголю та наркотиків, особливо серед чоловіків. Експерти з ГЗН придумали термін для цього явища: ***«[Вони це звуть] «алкоголізацією». І все сприяє цьому. Економічна ситуація, стреси і обстріли. Можливо, простіше сказати, чи є бодай щось, що цьому не сприяє»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область). Повідомлялося, що чоловіки часто звертаються до алкоголю та наркотиків, щоб згаяти час, якщо мають обмежені можливості працевлаштування та не здатні виконувати очікувану від них роль годувальника: ***«Було б краще, якби більше чоловіків мали якесь заняття замість пияцтва»*** (жінка у сільській місцевості, Харківська область). Чоловіки з сімей ВПО, що проживають у приміщеннях для спільного проживання, чоловіки, що залишилися одні після того, як їхні сім'ї виїхали, а також військовослужбовці вважаються особливо схильними до зловживання психоактивними речовинами: ***«Ось я бачу в своєму районі, що жінки з дітьми виїхали, а чоловіки залишилися наглядати за житлом, і вони просто п'ють, не всі, але дуже великий відсоток»*** (жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область). Вважається, що обмежена доступність ПЗПСП відіграє певну роль у зростанні залежності від психоактивних речовин, насамперед серед чоловіків, які повертаються з фронту. Жінки та дівчата розповідали, що значна кількість ветеранів війни, чоловіків, які перебувають у відпустках, а також чоловіків, які отримали поранення та інвалідність унаслідок війні, звертаються до алкоголю і наркотиків, щоб впоратися зі стресом. Надійшло кілька повідомлень про зростання споживання алкоголю в сільській місцевості: ***«У селі може бути більше насильства, ніж у місті, через вживання горілки»*** (хлопець-підліток, Львівська область). Жінки та дівчата ромської національності також повідомляли про високий рівень зловживання алкоголем і наркотиками з боку чоловіків та хлопців у своїх спільнотах.

За словами жінок, посилення небезпеки та зростання випадків ГЗН тісно пов'язані зі зростанням кількості чоловіків, які перебувають у стані сп'яніння: ***«Найбільший ризик — це алкоголь, він змушує людей робити незрозумілі вчинки. / Саме так, і алкоголь, і наркотики»*** (літні жінки в сільській місцевості, Херсонська область). Той факт, що чоловіки застосовують негативну стратегію боротьби з проблемами, вживаючи наркотики та алкоголь, призводить до зростання жорстокого поводження в сім'ї: ***«У більшості випадків це ставалося під впливом алкоголю»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область). У той же час жінки та дівчата відчувають себе менш захищеними в громадських місцях і в транспорті і бояться зіткнутися з чоловіками і молоддю в нетверезому вигляді: ***«Зловживання алкоголем і наркотиками збільшує небезпеку. Ніхто ні від чого не застрахований»*** (жінка в сільській місцевості, Харківська область). Жінки та дівчата ділилися прикладами того, як вони зустрічали чоловіків, які пили та вживали наркотики, тиняючись на лавках, у парках та в сховищах, а також у поїздах, і стикалися з їхньою агресивною поведінкою: ***«[Я хотіла би] висловити обурення тим, що [навколо]***

багато чоловіків... по всьому місту, які постійно перебувають у нетверезому стані, буйствують і поводяться агресивно» (жінка, Харківська область).

Були повідомлення про те, що жінки теж починали більше пити, при цьому постраждалі інколи звертались до алкоголю як до способу подолання труднощів. Вважається, що жінки, які зловживають психотропними речовинами, а також дівчата підліткового віку, батьки яких є залежними, є більш вразливими та мають більшу ймовірність стати жертвами ГЗН.

V. Чоловіки, звільнені з військової служби, військовослужбовці у відпустці та страх мобілізації

«Ризики такі: мобілізація чоловіків, напруженість у відносинах між чоловіками і військовими».

Експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область

«Для ветеранів не організовано жодних заходів, і це впливає на якість сімейного життя».

ЛГБТКІ+ особа

«Хоча, судячи зі статистики, загальна кількість випадків тут збільшилася. Якийсь хлопець (солдат) повернувся додому у відпустку — і змусив дружину тікати...»

Експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область

«Люди змушені перебувати в одному приміщенні. А ще зростання насильства в сім'ях, де один з партнерів є військовослужбовцем. Це відбувається з цілого ряду причин, включно з ПТСР, травматичним досвідом у цілому і демобілізацію у зв'язку із втратою кінцівок; все це значно підвищує ризик насильства по відношенню до жінок та дівчат».

Експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область

«Ну, хіба що дійсно. Коли навколо багато приїжджих. Військовослужбовців. Хто знає».

Жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Херсонська область

Експерти з ГЗН відзначили підвищений ризик НІП / ДН у домогосподарствах, в яких чоловіки сидять удома зі страху перед мобілізацією, а також коли чоловіки повертаються з бойових дій, тимчасово або після демобілізації. Небезпека сексуального насильства також асоціювалася з присутністю військовослужбовців, які перебувають у відпустці, та з перебуванням на територіях з присутністю великої кількості військових суб'єктів.

Чоловіки, які не були мобілізовані, як правило, обмежують своє пересування і часом змушені сидіти вдома: ***«В наші дні на вулицях стало менше хлопців, деякі вже воюють, а деякі бояться мобілізації, ховаються»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Харківська область). Для чоловіків посилюються ризики мобілізації, адже війна триває вже третій рік і заходи з мобілізації набрали посилених обертів[99]. Обмежена мобільність і страх перед мобілізацією посилюють стрес для чоловіків і призводять до зростання напруженості в сім'ї: «Вони відзначили, що чоловіки в сім'ях, як правило, вчиняють більше насильства, пояснюючи таку поведінку страхом і тривогою, пов'язаними із мобілізацією»[100]. Оскільки чоловіки проводять більше часу вдома, жінки та дівчата частіше піддаються НІП / ДН. Страх перед мобілізацією також утри-

99 «Збільшення числа незареєстрованих дорослих чоловіків (+15%) може бути пов'язано з набранням чинності 18 травня новими положеннями законодавства про мобілізацію. Це законодавство спрямоване на стимулювання мобілізації чоловіків шляхом зниження призовного віку, звуження підстав для відстрочки і посилення покарань за несвоєчасне оновлення облікових даних військового обліку». Данська рада у справах біженців (DRC). ***Огляд моніторингу захисту населення***. 2024: 3.

100 Сектор відповідальності з питань ГЗН. ***Фокус-групові дискусії з жінками та дівчатами. Харків***. 2024: 3.

мує постраждалих від пошуку підтримки внаслідок побоювань, що кривдників відправлять воювати: ***«Сільські жінки в основному займаються домогосподарством, і не повідомляють про насильство, скоєне проти них чоловіками, маючи страх залишитися без чоловіка і боячись, що їхніх дітей заберуть у сирітський притулок. Ситуація погіршилася після повномасштабного вторгнення, страх, що чоловіка мобілізують на війну. І цього бояться не лише сільські жінки»*** (дівчина-ВПО-підліток, Львівська область).

Зростання насильства в сім'ї також було пов'язане з поверненням чоловіків з фронту: ***«Надходить все більше повідомлень про інциденти, коли кривдниками стають військовослужбовці, які тимчасово повернулися, перебувають у відпустці або демобілізовані»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область). Жінки та експерти з ГЗН повідомляли, що спостерігали багато випадків агресії по відношенню до членів сім'ї з боку чоловіків, які звільняються зі служби, відновлюються після травм або перебувають у відпустці[101]: ***«Я ознайомилася зі статистикою очільника Міністерства внутрішніх справ, згідно з якою кількість звернень збільшилася на 14%. 60% з цих 14% — це сім'ї військовослужбовців, де ветерани повернулися або військовослужбовці перебувають у відпустках»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область). Зловживання психоактивними речовинами ветеранами та військовослужбовцями, які перебувають у відпустках, було тісно пов'язане з підвищеним ризиком насильства: ***«Абьюзер у гуртожитку — це колишній військовослужбовець, який має проблеми зі здоров'ям, і коли його стан погіршується, він стає більш агресивним, вживає алкоголь»*** (жінка-ВПО в центрі колективного проживання, Львівська область). Було відзначено, що зростанню рівня насильства сприяє таке: високий рівень стресу, травми і недостатні обсяги ПЗПСП та реабілітаційної підтримки військовослужбовців, ветеранів та членів їх сімей: ***«Я могла би також додати до цього, що існує поняття колишніх комбатантів, людей, які повернулися з фронту і яким потрібно багато уваги та часу, щоб адаптуватися до перебування по цей бік фронту. І це також є чинником зростання побутового насильства»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область). Одна жінка розповіла про вплив на фізичне і психічне здоров'я чоловіків-комбатантів: ***«Ситуація з насильством загострилася через війну, чоловікам потрібно багато часу, щоб оговтатися від травм, вони не можуть спати і мають проблеми з психічним здоров'ям»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Львівська область). Інша жінка підкреслила серйозність ситуації: ***«Але вони божевільні***[102]***, мій сусід повернувся з війни, він повернувся божевільним. Вони всі повертаються з війни божевільними»*** (жінка з інвалідністю, Харківська область). Було відзначено, що посилення мілітаризації теж підливає оливи у вогонь агресії на рівні суспільства.

Також було висловлено занепокоєння щодо безпеки жінок на територіях з присутністю великої кількості військовослужбовців та у зв'язку зі зловживанням чоловіками у відпустці психоактивними речовинами. Жінки та дівчата поділилися побоюваннями з приводу кількості незнайомих чоловіків з інших міст і розповіли, як змінюється їхня поведінка на територіях з присутністю великої кількості військовослужбовців: ***«Ми не боїмося наших чоловіків. Ні місцевих, ні військових. / Ну, в темряві трохи страшнувато. Але я не виходжу на вулицю одна»*** (дівчата-підлітки з інвалідністю у сільській місцевості, Херсонська область). Інші учасники ФГД розповіли, що військовослужбовці, які перебувають у відпустці в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, можуть посилювати ризики насильства, включно з сексуальним насильством: ***«Військовослужбовці, які перебувають у відпустці, можуть***

101 «Партнери повідомляють про зростання кількості випадків НІП, вчиненого ветеранами війни, що повертаються». Кластер захисту. ***Оновлений аналіз захисту.*** 2024: 11.

102 У просторіччі так кажуть про чоловіків, які відчувають стрес і проблеми з психічним здоров'ям.

приставати до перехожих, будучи п'яними» (хлопець-підліток, Львівська область). Також були згадані додаткові пов'язані з цим ризики: ***«Військовослужбовці, які зловживають алкоголем, становлять загрозу не тільки для своїх сімей та оточення, але [вони] також сідають за кермо в стані алкогольного сп'яніння»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область).

Ідеалізація та «романтизація» чоловіків-учасників бойових дій як героїв стримує постраждалих від подання заяв про насильство і посилює безвідповідальність. Жінки часто миряться з насильством, тому що їхні чоловіки «воюють на війні» і «жертвують собою», служачи своїй країні. Постраждалим, які викривають насильство, доводиться стикатися зі значним суспільним несхваленням і недовірою.

Для отримання додаткової інформації див. частину **Зміна гендерних ролей та маскулінність** у розділі Чинники ризику.

VI. Економічна криза, відсутність можливостей працевлаштування і скорочення гуманітарної допомоги

«Так, у [попередні] роки працездатні чоловіки, які мали роботу, знали, що їм є куди піти працювати... а зараз ситуація з працевлаштуванням погана. Деякі [чоловіки] пішли служити, а деякі не можуть знайти роботу».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

«У мене немає роботи, у мене двоє дітей, мій чоловік на війні. Нам потрібна допомога, тому що багато людей не мають роботи».

Жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Всі жінки зараз потребують гуманітарної допомоги, тому що в такі часи ціни зростають. Багато людей не можуть купити нічого для себе, для дитини. Навіть серед тих жінок, які раніше могли собі це дозволити. Багато людей втратили роботу або отримують ті ж гроші, що і чотири роки тому, але вони не можуть купувати ті ж речі, що і раніше».

Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Львівська область

Скорочення фінансових ресурсів, обмежені можливості працевлаштування та скорочення обсягів гуманітарної допомоги, взяті разом, збільшують ризики насильства по відношенню до жінок та дівчат в Україні. Жінки з різних регіонів розповідали про те, що економічна криза сприяє поширенню ГЗН в сім'ях і спільнотах: ***«Умови життя і економічна ситуація чинять негативний вплив»*** (ЛГБТКІ+ особа). Фінансові проблеми не тільки посилюють напруженість у відносинах і жорстоке поводження в сім'ї, але і підвищує ризики експлуатації — в тому числі СЕН — для жінок, дівчат та представниць інших вразливих груп. Скорочення ресурсів також ускладнює для постраждалих можливості справитись із ГЗН та пошуком підтримки.

Економічна криза в Україні підвищує ризик насильства для жінок та дівчат і знижує здатність постраждалих долати його наслідки. Сім'ї все частіше стикаються з економічними труднощами і не можуть задовольнити основні потреби внаслідок зростання цін[103]. Під час ФГД жінки вказували на зростання витрат на оренду житла, харчування,

103 «Структурні недоліки економіки, які існували й до того, ще більше посилилися в результаті війни, що завдало шкоди економіці України... а високі ціни на продовольство негативно позначилися на економіці домогосподарств». УКГС ООН. ***Україна. План гуманітарних потреб і реагування***. 2024 рік: 12.

медикаменти та медичні процедури, при чому багато домогосподарств, очолюваних жінками, виявилися особливо вразливими в економічному плані[104]. Жінки ВПО в центрах тимчасового проживання розповідали про відсутність у них вибору, оскільки вони не можуть дозволити собі ремонт житла за місцем постійного проживання, а недорогого житла, що здається в оренду, замало. Фінансовий тиск посилює стрес, з яким стикаються сім'ї, і збільшує ризик НІП / ДН. Особливо страждають жінки та дівчата з числа ВПО, а також жителі сильно постраждалих від конфлікту та сільських районів. Економічна ситуація також посилює нестабільність у громадах у широкому сенсі. Відомості про зростання крадіжок та злочинів змушують жінок та дівчат відчувати себе менш захищеними: ***«Зараз відбувається багато дрібних крадіжок — молоді люди не мають роботи»*** (літня жінка в сільській місцевості, Харківська область).

Крім того, стає менше можливостей отримати гідну роботу: ***«Для людей немає роботи, або ж вона важка й низькооплачувана. Людям нічим зайнятися, немає грошей купити їжу»*** (літня жінка в сільській місцевості, Харківська область). Громади повідомляли про брак роботи, особливо в сильно постраждалих від конфлікту сільських районах[105]. Деякі люди не можуть працювати або втратили роботу під час війни внаслідок небезпеки[106]: «***Раніше я працювала на лакофарбовому заводі. Тепер його вже немає. Він був зруйнований»*** (жінка-ВПО з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область). Жінки розповідали про втрату роботи з таких причин як відсутність безпеки, зруйновані будівлі, перебування в статусі ВПО і відсутність доступного транспорту: ***«Так, я пішла працювати в наші «Парки Херсона», але не змогла, тому що це робота на вулиці і під обстрілами. А ще важко працювати в захисному спорядженні, у мене проблеми зі спиною»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Херсонська область). Жінки, які очолюють домогосподарства, також стикаються з труднощами, пов'язаними з відсутністю догляду за дітьми. ВПО, особи ромської національності і літні жінки стикаються з підвищеними перешкодами у пошуку роботи. Повідомлялося, що дедалі більше жінок намагаються влаштуватися на роботу за відсутності чоловіків, але можливостей отримати безпечну та гідну роботу дуже мало.

Для чоловіків страх перед мобілізацією, що обмежує їхню мобільність, є перешкодою для працевлаштування: ***«Багато людей зараз втрачають роботу, і це теж впливає. І багато чоловіків не можуть вийти на роботу, [оскільки] намагаються уникнути мобілізації»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Ось як жінки описували вплив зазначеного на чоловіків, які вважають, що вони не відповідають гендерним очікуванням суспільства, бо нездатні забезпечувати свої сім'ї: ***«Зростання насильства відбувається внаслідок війни, а також економічної та безпекової нестабільності. Чоловіки не можуть реалізувати себе й добре забезпечувати сім'ї і дітей, все коштує дорого, включно з продуктами, одягом та освітою для дітей»*** (жінка в сільській місцевості, Харківська область). Згідно з повідомленнями, брак можливостей працевлаштування є важливим чинником, що стимулює споживання алкоголю та наркотиків чоловіками, а з цим пов'язані й ризики ГЗН. Безробітні чоловіки та молодь були охарактеризовані як схильні до зловживання психоактивними речовинами та байдикування, що підвищує ризики НІП / ДН та сексуального насильства.

Обмежені фінансові ресурси та відсутність інших варіантів проживання також підвищують

104 «Результати показали, що стать [голови домогосподарства] виявилася не найпомітнішим демографічним чинником, що впливає на гуманітарні потреби та розрив у рівні життя. Однак перетинання таких ознак, як сімейний стан, стать голови домогосподарства та наявність дітей значно збільшує ці потреби, в результаті чого одинокі домогосподарства, очолювані жінками з дитиною, стають дуже вразливою демографічною групою... Одинокі [домогосподарства очолювані жінками] з дитиною частіше вказували на нестабільність джерел доходу... Крім того, такі домогосподарства набагато частіше, ніж решта домогосподарств, зазначали, що додатково беруть гроші в борг для задоволення базових потреб». Ініціатива REACH. ***Багатосекторальна оцінка потреб: огляд ситуації щодо гендеру, віку та інвалідності***. 2024 рік: 9.

105 «Той факт, що робочих місць обмаль, продовжує вважатися основним чинником, що впливає на зайнятість». Данська рада у справах біженців (DRC). ***Огляд моніторингу захисту населення***. 2024: 6.

106 «У нас тут нічого немає. Раніше у нас було дві фабрики, а зараз вони зруйновані. Отже, ми просто залишаємось вдома, у людей немає роботи, ми просто сидимо вдома». Гуманітарна координація у сфері ГЗН. ***Фокус-групові дискусії з жінками та дівчатами. Харків***. 2024: 5.

ймовірність експлуатації. Очікується, що ці ризики продовжуватимуть зростати з подальшим погіршенням ситуації. Були приклади, коли людям доводилося брати позики, щоб мати можливість задовольнити основні потреби, такі як житло, харчування та медичне обслуговування[107]. Зростання залежності від позик та інших людей робить жінок вразливими. Експерти з ГЗН повідомили про деякі перші випадки трудової експлуатації, які були виявлені, зазначивши, що в більшості випадків постраждалі не знали про те, що це є формою насильства, так само як і про свої права. Крім того, нинішні економічні умови посилюють залежність постраждалих від кривдників і знижують їхню здатність долати наслідки насильства. Експерти з ГЗН відзначили зростання фінансової залежності жінок від чоловіків, яка обмежує їхню здатність «протистояти насильству»: ***«Залежність від партнера, особливо економічна залежність, догляд за дітьми. Постраждалі не тікають від кривдників, тому що їм нема куди йти, вони не можуть зняти власне житло і піти з центрів тимчасового проживання, вони не можуть забезпечити себе і своїх дітей»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Львівська область). Жінкам, зокрема з сімей ВПО, дедалі більше бракує ресурсів і можливостей, щоб покинути місця, де відбувається НІП.

Незважаючи на погіршення економічної ситуації і зростання потреб, було багато повідомлень про скорочення обсягів гуманітарної допомоги. Нещодавні заходи уряду щодо зменшення фінансової допомоги ВПО мали значний вплив на сім'ї ВПО[108] і навіть вважається, що вони стимулюють повернення до небезпечних регіонів[109]. Учасники ФГД неодноразово повідомляли про призупинення надання допомоги в регіонах, що не є прифронтовими, навіть таким вразливим групам, як ВПО, літні люди та особи з інвалідністю. Крім того, висловлювалися занепокоєння з приводу недостатньої роздачі допомоги та її нерегулярності у районах, які сильно постраждали від конфлікту. У всіх регіонах України було виявлено недостатнє забезпечення гуманітарною допомогою та недостатнє надання послуг у сільській місцевості. Оскільки допомоги стало менше, жінки та дівчата, які перебувають у групах ризику, та їхні сім'ї, яким важко задовольнити основні потреби, стають більш вразливими до насильства та експлуатації .

Більше інформації див. у розділі **Перешкоди в доступі та ризики ГЗН за гуманітарними секторами**.

VII. Недостатня обізнаність про ГЗН та шкідливі гендерні норми

«Можливо, маємо насильство, ми просто не знали, що це таке».

Жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Херсонська область

«Не прийнято говорити про такі речі».

Жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Низька обізнаність населення про насильство».

Жінка-ВПО, Львівська область

«Деякі люди знають про гендерно зумовлене насильство, але потребують додаткової інформації про те, як звертатися по допомогу».

Дівчина-підліток, Херсонська область

107 «Ми всі робимо те ж саме, користуємось кредитами. Ми не можемо ніде позичити грошей.» Гуманітарна координація у сфері ГЗН. ***Фокус-групові дискусії з жінками та дівчатами. Харків***. 2024: 4.
108 «Після змін в системі житлової допомоги ВПО відповідно до Постанови № 332, значно зросла кількість ВПО, які відзначали, що їм бракує коштів для задоволення основних потреб, на 37% більше, ніж у березні». Данська рада у справах біженців (DRC). ***Огляд моніторингу захисту населення***. 2024: 6.
109 «У східних і південних областях основною причиною повернення є фінансові труднощі, з якими стикаються ВПО, викликані високою вартістю оренди і браком можливостей отримати дохід. Це свідчить про те, що в деяких випадках повернення додому є негативним механізмом подолання труднощів, що виникають внаслідок відсутності можливостей працевлаштування та недостатньої державної або гуманітарної підтримки в районах тимчасового проживання, і ця ситуація може погіршитися після набрання чинності Постанови Уряду № 332». Данська рада у справах біженців (DRC). ***Огляд моніторингу захисту населення***. 2024: 2.

«Це звичайне явище, про це просто потрібно говорити».

Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Львівська область

«Велика частина дорослого населення вважає таку поведінку у подружніх відносинах нормою».

Ромська жінка, Закарпатська область

«Суспільство нормалізує насильство».

ЛГБТКІ+ особа

«Очікування та відповідність стандартним ролям чоловіків і жінок мають сильний вплив».

ЛГБТКІ+ особа

«Давайте говорити відверто, відсоток людей, які розуміють, що таке сексуальна експлуатація або домашнє насильство, їх види, що таке гендерно зумовлене насильство, на жаль, не такий великий, як нам хотілося б. Серед населення існує багато стереотипів щодо різних видів насильства, таких як «б'є — значить любить» тощо».

Експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область

Недостатня обізнаність і шкідливі соціальні норми, що лежать в основі ГЗН в Україні, перешкоджають постраждалим заявляти про насильство і гарантують безкарність для кривдників. Жінки та дівчата, а також спільноти, часто не знають про те, що таке ГЗН та які послуги доступні в їхньому регіоні: ***«Мало хто знає про те, що таке гендерно зумовлене насильство»*** (жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область). Згідно з повідомленнями, міфи про ГЗН та осуд постраждалих поширені не лише в громадах, а й в установах, правоохоронних органах та владних структурах. Відзначалося, що перекладення провини на постраждалих і підтримка уникнення відповідальності за насильство розв'язують руки кривдникам, які знають, що не відповідатимуть за наслідки своїх дій.

Згідно з повідомленнями, в громадах панує необізнаність про ГЗН, особливо в сільській місцевості та серед старшого покоління. Експерти з ГЗН вказали на ***«низьку суспільну обізнаність»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область). Постраждалі часто не усвідомлюють, що те, з чим вони стикаються, є насильством, і не знають, як звертатися по підтримку: ***«Я не знаю, що таке ГЗН»*** (дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Львівська область). Поінформованість про деякі форми насильства, такі як психологічне та економічне насильство, була ще меншою: ***«Насильство — це побиття, я не знаю інших його видів»*** (чоловік, Львівська область). Жінки та дівчата розповідали про недостатню обізнаність із тим, як захистити себе від такого нового явища, як ГЗНТ. Недостатньою була й обізнаність із ризиками, пов'язаними з СЕН. Дуже часто жінки не мали можливості обговорювати ГЗН та отримувати інформацію про нього в громадах: ***«Жінки не готові говорити про насильство»*** (жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область). Чинниками, що сприяють

недостатній обізнаності про ГЗН, є, зокрема поширеність поглядів, за якими насильство є нормою, а винні постраждалі, а також перешкоди в отриманні інформації. Люди, які не мають смартфонів або цифрової грамотності, а також люди з обмеженою мобільністю стикаються з великими труднощами в отриманні інформації про насильство. Жінки та підлітки також вказали на відсутність інформації про ГЗН, яка була б частиною освіти, при чому ситуацію погіршують притаманні онлайн-навчанню обмеження. Було відзначено, що певні групи населення частіше стикаються з інформаційними перешкодами та менше знають про насильство. До них відносяться жінки та дівчата, що мають статус ВПО, проживають у селі, належать до ромської меншини та мають інвалідність, а також жінки старшого віку. Учасники(-ці) ФГД також відзначили брак знань про ГЗН серед чоловіків і хлопців: ***«У випадку з хлопцями ця інформація відсутня в системі освіти»*** (ЛГБТКІ+ особа). Брак знань про насильство була визначена як важливий чинник ризику, що сприяє ГЗН та посилює проблеми, з якими стикаються постраждалі, коли про нього повідомляють.

Повсюдне ставлення до насильства як до норми та віктімблеймінг усталюють проблему ГЗН і здатні перешкодити постраждалим в одержанні послуг. Шкідливі гендерні норми поширені в спільнотах і виправдовують насильство по відношенню до жінок та дівчат: ***«Основними чинниками, що підвищують ризик насильства, є людське невігластво з цього питання, застарілі погляди і традиції в громаді»*** (ромська жінка, Закарпатська область). Літні жінки вказали, що про ГЗН, як правило, відкрито не говорять через почуття сорому: ***«Ви знаєте, ми люди старого гарту, і ми не звикли говорити про це, та й навіть соромно про це розмовляти»*** (літня жінка в сільській місцевості, Херсонська область). Насильство в сім'ї, як правило, применшується, якщо тільки воно не вважається «тяжким» фізичним насильством. Часто об'єктами посоромлення в плані насильства виступають одяг та поведінка жінок, які, в тому числі, «провокують» чоловіків, призводячи до сексуального насильства: ***«Жінки можуть провокувати агресію своєю поведінкою, одягом»*** (хлопець-підліток, Львівська область). Шкідливі гендерні норми особливо вкорінені в сільській місцевості та в закритих спільнотах, як-от спільноти ромів, а також серед літніх людей: ***«Ромська громада має свої особливості і відмінності в поглядах, тож вони мовчать і вважають, що домашнє насильство є прийнятним»*** (ромська жінка, Закарпатська область). Наприклад, жінка ромської національності розповіла про гендерні очікування щодо ролі жінок: ***«Жінка не повинна зустрічатися з іншими чоловіками, щоб мати можливість підтримувати порядок у домі. Вона не повинна спілкуватися з іншими чоловіками, повинна сидіти вдома, доглядати за дітьми»*** (ромська жінка в сільській місцевості, Львівська область). У деяких випадках дівчат-підлітків та молодих жінок характеризували як більш обізнаних про свої права та таких, що відкрито виступають проти насильства. Однак багато дівчат-підлітків та молодих жінок все ще стикаються з обмеженим доступом до інформації і мають обмаль знань про ГЗН, насамперед у віддалених районах. Поширене у суспільстві звинувачення жертви змушує постраждалих боятися осуду з боку членів сім'ї і спільнот та пов'язаної з цим небезпеки суспільного таврування та неприйняття.

Застосування бінарних гендерних норм сприяє насильству щодо представників ЛГБТКІ+ спільноти. Відзначалося зростання ворожої реакції на різноманіття СОГІЕСО. Було зазначено, що посилення мілітаризації суспільства і держави в поєднанні з негативною реакцією на поширення суспільної присутності різноманітних СОГІЕСО збільшують ризики для осіб ЛГБТКІ+.

Приклади шкідливих міфів і установок, що сприяють ГЗН в Україні

«Як поводяться дівчата».

Жінка-ВПО з інвалідністю в сільській місцевості, Харківська область

«Це ваша власна вина. Не носіть коротких спідниць».

Дівчина-підліток в сільській місцевості, Херсонська область

«Їм потрібно одягатися менш зухвало, щоб уникнути насильства щодо жінок. Це хороша стратегія».

Чоловік у сільській місцевості, Львівська область

«Коли одяг жінки занадто відкритий».

Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Львівська область

«Ви повинні залишатися вдома, а чоловік хай працює».

Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Львівська область

«Бувають випадки, коли жінка сама провокує чоловіка, і тоді відбувається домашнє насильство».

Ромська жінка, Закарпатська область

«Насильство трапляється лише з нечесними жінками, які провокують своїх чоловіків, обманюють їх або спілкуються з іншими чоловіками».

Ромська жінка в сільській місцевості, Львівська область

«Порушення в цій сфері неможливі в нашому місті, їх неможливо приховати».

Чоловік у сільській місцевості, Львівська область

«Тут немає ніякого насильства. Це все за взаємною згодою [сміється]».

Жінка в сільській місцевості, Херсонська область

«Є ті, хто цього заслужили. Так, саме так кажуть люди. До ранку вони помиряться».

Жінка в сільській місцевості, Херсонська область

«Є сім'я, яка телефонує на номер 102. Однак для них це спосіб життя. Їм це подобається».

Жінка в сільській місцевості, Херсонська область

«У нашій країні жінки не допускають, щоб їх ображали. Звичайно, бувають випадки. Є неблагополучні сім'ї. Але для них це норма. І якщо сусіди викличуть поліцію, то винні будуть вони самі. Тому що там така любов. Вони п'ють разом. Вони і б'ються разом».

Експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область

«Але в цілому, на мою думку, обидва партнери часто однаково винні в домашньому насильстві».

Жінка з інвалідністю/ жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Харківська область

«Все залежить від того, [наскільки] порядна жінка, якщо вона доброчесна і не розмовляє з іншими чоловіками, то не стається ніякого насильства. Жінка повинна залишатися вдома, піклуватися про дітей і підтримувати порядок в домогосподарстві. Має бути дисципліна, жінка має бути порядною, тоді вона не буде провокувати чоловіка».

Жінка в сільській місцевості, Львівська область

«Перестаньте, дівчата, ніякого насильства тут немає».

Жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Херсонська область

«Я думаю, що про те, як впоратися з насильством, треба буде говорити після перемоги. Наразі є більш актуальні теми, хай не буде обстрілів, а все решта — потім».

Жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Херсонська область

«Жінки не схильні відкрито говорити про насильство. Для нас зараз для цього невідповідний час».

Жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«На мій погляд, головне зло і небезпека походять від росіян. Так, і місцеві жителі, і українські військовослужбовці можуть робити погані вчинки. Але, знаєте, таке відчуття, що це наші солдати, вони не завдадуть шкоди. Ну, ми хотіли б у це вірити».

Експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область

«Я навіть уявити собі не можу сексуальну експлуатацію з боку гуманітарних організацій. Ну, у нас цього немає».

Жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Херсонська область

«Психологічно люди завжди віддають перевагу чоловікові. Чоловік заходить до кімнати, і всі бігають навколо нього».

Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Львівська область

Типи шкідливих міфів і установок, що сприяють ГЗН, за повідомленнями спільнот в Україні

Заперечення насильства, зведення його до мінімуму та ставлення до нього як до норми

- ГЗН тут немає
- Обговорювати насильство — соромно
- Приватні справи слід залишати вдома
- Нам немає діла до насильства — і насамперед вдома
- Насильство — це нормально і нічого серйозного там немає
- Насильство — це частина любові / стосунків
- Чоловіки та жінки однаково відповідальні за ГЗН та однаково страждають від нього
- Потрапити в ситуацію насильства — це «власний вибір» жінок / постраждалих
- СЕН — це явище, що трапляється в інших країнах / не трапляється в нашій громаді
- Для постраждалих немає ніяких перешкод, щоб повідомити про насильство і звернутися по підтримку

Звинувачення на адресу постраждалих

- Постраждалі самі винні і своїми діями заслужили насильство
  - **Щодо сексуального насильства:** жінки та дівчата провокують чоловіків своїм зовнішнім виглядом і одягом
  - **Щодо насильства з боку інтимного партнера (НІП) / домашнього насильства (ДН):** жінки самі винні в тому, що змушують чоловіків вдаватися до насильства, наприклад, не виконуючи традиційні для жінок гендерні ролі

Применшення важливості ГЗН у зв'язку з війною

- Зараз не час говорити про насильство; насильство слід обговорювати лише після війни
- Військовослужбовці, співробітники гуманітарних організацій і волонтери ніколи не вдадуться до СЕН чи іншого насильства (ідеалізація / шанування «героїв»); якщо вони і поводяться жорстоко, на це не слід звертати уваги, бо вони «приносять жертву», і не завдавати шкоди їхньому іміджу
- У всіх проблемах і насильстві винна війна; без війни не було б насильства

VIII. Зміна гендерних ролей та маскулінність

«Наприклад, чинників ризику стало більше порівняно з минулим роком, бо змінилися ролі».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Мені здається, що в місті залишилося мало чоловіків, і жінки взяли на себе роль голів сімей».

Жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Херсонська область

«Ситуація з хлопцями і чоловіками в цілому така, що під час окупації і після деокупації багато хто втратив роботу і просто, як то кажуть, пустилися берега, почали вживати алкоголь, та й не тільки».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

«Зміна ролей, як ви говорите, — от саме це й породжує ризики зростання насильства, тому що, якщо жінка одна виховує дітей у той час, як її чоловік перебуває на військовій службі, вона є і матір'ю, й батьком, самостійно веде домогосподарство, а крім того, їй доводиться ще й працювати, все це, звичайно, сприяє зростанню домашнього насильства і впливає на дітей».

Жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Харківська область

Розлука членів сімей, а також той факт, що жінки, які очолюють домогосподарства, беруть на себе подвійну роль, підвищують для них небезпеку експлуатації та жорстокого поводження, а також створюють перешкоди на шляху отримання послуг для постраждалих від ГЗН. Зміна гендерних ролей разом з іншими чинниками, пов'язаними з кризою, поставила під сумнів уявлення деяких чоловіків про маскулінність у контексті війни, що триває. Згідно з повідомленнями, домінантна маскулінність стає дедалі більш мілітаризованою і асоціюється з більшою агресією. Як повідомляється, в поєднанні із зростанням зловживання психоактивними речовинами, ці тенденції щодо маскулінності стають дедалі токсичнішими, що призводить до збільшення насильства по відношенню до та ризиків для жінок та дівчат, а також, особливо, осіб ЛГБТКІ+.

Було зазначено, що розлука членів сімей підвищує ризики для жінок, дівчат та літніх людей. Жінки, які очолюють домогосподарства, почуваються менш захищеними: ***«Вони бояться залишитися наодинці, їхні чоловіки воюють на війні, і їх немає кому захистити»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Львівська область). Жінкам, чиї чоловіки відсутні або померли, доводиться виконувати подвійну роль з великим тягарем обов'язків: ***«Багато чоловіків були мо-***

білізовані, і дружинам цих чоловіків доводиться виконувати роботу, яка їм не під силу, але більше нікому це робити» (дівчина-ВПО-підліток, Львівська область). Іноді жінкам доводиться шукати роботу або нести повну відповідальність за забезпечення сім'ї, оскільки чоловіки бояться мобілізації. Оскільки схеми підтримки не працюють повною мірою, жінки часто несуть повну відповідальність за догляд за дітьми та іншими особами на утриманні, що обмежує їхній вільний час та мобільність. Згідно з повідомленнями, деякі жінки, які раніше офіційно не працювали, шукають роботу, виходять на ринок праці, що потенційно може спровокувати негативну реакцію в сім'ях і громадах. Подвійна роль, яку виконують жінки, також посилює їхній стрес та обмежує можливості для отримання допомоги й послуг: ***«Вони насильно забирають людей з роботи для військової служби. Це теж насильство. І його мати залишилася одна. І взагалі, зараз жінки залишені наодинці: їй доводиться піклуватися про дітей, а її чоловік — у війську, і тоді жінка не витримує, адже їй важко. Можна знайти підтримку, але де взяти для цього час і енергію»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Харківська область). Хоча зменшення кількості чоловіків у деяких громадах розглядалося як чинник зниження небезпеки сексуального насильства, в інших випадках говорилося про підвищену небезпеку на територіях, де в громадах переважно залишилися чоловіки для охорони майна.

Згідно з повідомленнями, війна вплинула на уявлення про маскулінність. Стрес і посилення мілітаризації чоловіків розглядалися як чинники, що сприяють агресії в сім'ї та за її межами: ***«Постраждалі від домашнього насильства розповідають, що саме сприяло цьому. Чоловіки стали більш агресивними, тому й трапляється більше таких випадків. Такого раніше не було»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Переміщення населення, відсутність можливостей для гідної роботи і зростання економічних потреб сімей посилюють тиск на чоловіків і ускладнюють виконання ними очікуваної від них соціальної ролі годувальників. Боячись бути мобілізованими, деякі чоловіки сидять вдома і не працюють. Якщо чоловіків немає в сім'ї, або вони сидять вдома через мобілізацію або інвалідність, їхні жінки дедалі частіше шукають офіційного працевлаштування, що також може викликати невдоволення. Під впливом цих чинників деякі чоловіки мають проблеми з почуттям маскулінності, оскільки відчувають, що не відповідають традиційним очікуванням від «захисника» і «годувальника» власної сім'ї: ***«Бувають ситуації, коли людина не може себе реалізувати, не має роботи і не знає, чим себе зайняти (це стосується чоловіків), тож такі люди починають пиячити і вживати наркотики, а потім вчиняють насильство»*** (жінка в сільській місцевості, Харківська область). Чоловіки часто вдаються до алкоголю та наркотиків, щоб впоратися з ситуацією, а це ще більше розпалює агресію та насильство. Під час деяких ФГД жінки скаржилися на те, що в громадах залишаються чоловіки, які вважають, що їм є що «доводити», і що у них є влада над жінками: ***«Ну, давайте чесно скажемо, як ми вже говорили раніше, що ці чоловіки нікому не потрібні, наприклад, ЗСУ. І справа не в тому, що я так про них думаю. А в тому, що саме так вони думають про себе. Вони дуже агресивні. Вони самостверджуються через жінок»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область). Паралельно з цим зростання мілітаризації суспільства і той факт, що багато чоловіків проходять службу в Збройних Силах, формують більш агресивну гегемоністську маскулінність.

IX. Безкарність і відсутність відповідальності

> ***«Почуття безкарності».***
>
> Жінка з інвалідністю/ жінка, яка здійснює догляд, Львівська область
>
> ***«Відсутність чітко визначених дій щодо кривдників».***
>
> ЛГБТКІ+ особа
>
> ***«Ставлення поліції до заявника погане, допитують мене, людину, яка викликала поліцію зі скаргою на моїх сусідів, а не тих, хто чинить насильство».***
>
> ЛГБТКІ+ особа
>
> ***«Щоб звернутися по підтримку або допомогу до державних органів, з вами вже має щось трапитися, і ви повинні довести, що це не ваша вина».***
>
> Дівчина-ВПО-підліток, Львівська область

Часто зазначалося, що бездіяльність та безкарність кривдників дуже сприяють насильству: ***«Насильство відбувається через відсутність покарання»*** (дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Львівська область). Повідомлялося, що прогалини в законодавстві та правозастосовній практиці[110] змушують кривдників вважати, що по відношенню до них не буде вжито заходів, і утримують постраждалих від викриття насильства: ***«Безкарність — ще один чинник. Мало хто звертається до суду по захист. Люди не сподіваються на справедливість»*** (чоловік, Львівська область). Згідно з повідомленнями, применшення серйозності НІП та ставлення до нього як до норми є повсюдним, в тому числі з боку поліції. Незважаючи на досягнутий законодавчий прогрес у боротьбі з ГЗН (див. розділ про **кроки України щодо боротьби з ГЗН** у вступній частині), законодавча база не повністю відповідає міжнародним стандартам і не охоплює ГЗН у всій його повноті[111]. Кібербулінг / кіберзлочини, будучи новим явищем, не відображені належним чином у поточному законодавстві[112]. Деякі форми насильства рідше сприймаються серйозно поліцією та владою: ***«Фізичне насильство, швидше за все, буде покарано, тоді як психологічне насильство — ні»*** (дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Львівська область). Дівчата і хлопці підліткового віку розповіли, що стикаються з особливими віковими перешкодами на шляху до розкриття інформації, оскільки їм необхідно отримати згоду батьків / опікунів, що за своєю суттю вимагає порушення конфіденційності. Учасники(-ці) ФГД також відзначили законодавчі прогалини в області захисту меншин, у тому числі ЛГБТКІ+ спільнот, ромських спільнот та ВІЛ-позитивних жінок[113].

Жінки та дівчата вказували на неможливість притягнути кривдників до відповідальності та обмежений доступ до правосуддя, засобів правового захисту та захисту постраждалих, що заважає їм викривати насильство: ***«Якщо я повідомлю про насильство, мені буде тільки гірше. Що вони можуть зробити кривднику? Нічого»*** (жінка, Львів-

110 Організація Об'єднаних Націй (ООН) в Україні. ***Аналітична довідка ООН. Гендерно зумовлене насильство***. 3. Європейський Союз(ЄС)/Рада Європи. ***Перешкоди, засоби юридичного захисту та передовий досвід для доступу жінок до правосуддя в Україні.*** 2023: 14-16.

111 ООН Жінки. ***Процес європейської інтеграції України: від партнерства до членства***. 2024: 9-10.

112 Данська рада у справах біженців (DRC). ***ГЗН. Довідка № 1. Поняття та обсяг гендерно зумовленого насильства***. 2024: 3.

113 ООН Жінки. ***Процес європейської інтеграції України: від партнерства до членства.*** 2024: 11.

ська область). Було відзначено, що зумовлені мілітаризацією чинники, пов'язані з війною, недостатня присутність поліції, а також — в деяких регіонах — обмежена присутність організацій громадянського суспільства посилюють безкарність, насамперед в регіонах, сильно постраждалих від конфлікту, а також у прифронтових районах: ***«Тут буде справедливо сказати, що воює велика кількість людей, але є частка, яка насправді не потрібна ЗСУ, і вони відчувають певну безкарність і тому дозволяють це собі. Крім того, в період окупації [існувала] також певна безкарність, тому що наша поліція там не працювала, а поліція не дуже дбала про це. Ось чому якась частина [деяка частка] цих людей вирішила, що їм дозволено це робити [вчиняти насильство]»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область). Соціальна роль кривдника в деяких випадках відзначалася як така, що забезпечує певний рівень імунітету. Наприклад, якщо кривдники пов'язані зі збройними силами або беруть участь у гуманітарній діяльності, постраждалі більшою мірою вагаються повідомляти про насильство: ***«Вони вважають, що звертатися по допомогу для тих, хто постраждав від ГЗН, здається, «не на часі», особливо якщо кривдник є військовослужбовцем. Існують навіть певні закони про «дискредитацію» Збройних Сил, ось чому вони не роблять заяв. Вони діляться цим «просто так», щоб полегшити тягар, і не хочуть звертатися по допомогу до психолога, юриста та інших фахівців. Вони діляться цим після групового заняття, і тільки від людини, яка буде їх слухати, залежить, чи переконає ця людина їх звернутися по допомогу»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Жінки в цілому поділяли думку про те, що ГЗН не повинно обговорюватися до закінчення війни, що відображає тиск з боку суспільства, який вимагає пріоритетності військових зусиль: ***«Ми не обговорюємо такі речі. Після перемоги, можливо, ми поговоримо про це»*** (жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область).

d. СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ

«Багато хто просто сховає це в собі, і все. На жаль, багато людей просто нікуди не звертаються по допомогу».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

«Зміни в суспільстві, переміщення, втрата соціальних зв'язків впливають на випадки домашнього насильства. Якщо раніше жінка могла піти від кривдника, то зараз вона вирішує терпіти».

Експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область

«Кожна людина сама вибирає, як справлятися з насильством або як йому запобігати. Тобто вони або плачуть, замикаються в собі, або, навпаки, самі починають проявляти насильство».

Жінка, Харківська область

«Деякі не сприймають це як насильство і живуть з цим все життя. Жінки чомусь частіше мовчать, і тільки з однією метою — зберегти сім'ю».

Жінка, Харківська область

«Відсутність економічних можливостей негативно позначається на прагненні змінювати життя, протистояти насильству».

ЛГБТКІ+ особа

Згідно з повідомленнями, здатність жінок та дівчат справлятися з труднощами в Україні значно знизилася внаслідок дії чинників стресу, пов'язаних із війною[114]. Стратегії подолання труднощів є індивідуальними для кожної постраждалої особи, і можуть змінюватися залежно від типу постраждалої групи та форми ГЗН. Засоби, яких вживають постраждалі, щоб справитися з наслідками насильства, значною мірою залежать від виду насильства та від кривдника; від рівня обізнаності постраждалих; від їхньої спроможності та можливостей підтримки з боку інших людей та організацій, а також від наявності послуг для постраждалих від ГЗН на території, де вони проживають. **Посилення дії чинників стресу, що збільшує небезпеку насильства по відношенню до жінок та дівчат та представників(-ць) інших вразливих груп, одночасно зменшує їхню спроможність долати наслідки насильства та звертатися до служб з протидії ГЗН. До таких чинників відносяться виснаження фінансових ресурсів, відсутність житла, обмежені можливості працевлаштування, перебування в статусі ВПО, розлучення сімей, відсутність безпеки, а також перебої з електрикою і освітленням.**

Згідно з повідомленнями з різних регіонів України**, жінки, дівчата та інші постраждалі швидше за все, мовчатимуть, коли зіткнуться з насильством, через *«сором і страх»*** (жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Львівська область). **Серед причин, чому постраждалі мовчать, коли зазнають насильства, є такі: страх перед подальшим насильством, помстою та відторгненням; сором, таврування та традиційні звичаї; звинувачення жертви та ставлення до насильства як до норми; незнання своїх прав і того, як шукати підтримки; відчуття, що у них немає вибору; залежність від кривдника; недовіра до влади; намагання захистити дітей та зберегти сім'ю.** Ризики, пов'язані з мобілізацією чоловіків; сприйняття чоловіків, які служать в армії, як героїв; страх жінок залишитися на самоті у часи небезпеки лише посилюють перешкоди на шляху звернень по підтримку у зв'язку з ГЗН. Ці причини, з яких постраждалі зберігають мовчання, тісно взаємопов'язані і підсилюють одна одну.

Представники(-ці) певних груп, ймовірно, виявляють меншу стійкість після насильства і стикаються з більшими перешкодами у подоланні наслідків та пошуку підтримки, як-от жінки та дівчата у сільській місцевості та в районах, які сильно постраждали від конфліктів; жінки та дівчата з ромських громад; дівчата-підлітки та літні жінки; жінки та дівчата з інвалідністю; особи ЛГБТКІ+. Наприклад, учасники(-ці) ФГД відзначали: ***«Впоратися зі стресом [від насильства] важче в селі і легше в місті»*** (хлопець-підліток, Львівська область), оскільки там менше доступних послуг і можливостей. Було відзначено, що особи, які стали жертвами НІП / ДН та сексуального насильства, рідше почуваються здатними звернутися по допомогу, а насамперед тоді, коли кривдники асоціюються зі збройними силами чи гуманітарними службами. Громади вказали, що постраждалі навряд чи повідомлять про жорстоке поводження, якщо кривдники займають керівні посади або ідеалізуються суспільством у зв'язку з військовими діями, оскільки бояться помсти та безкарності. Було зазначено, що підтримка — або її відсутність — з

> ***«Кожна людина по-своєму справляється зі стресом, викликаним насильством».***
>
> Хлопець-підліток у сільській місцевості, Львівська область

> ***«Я думаю, якщо щось трапиться, людина замкнеться в собі. Вона нікому нічого не скаже».***
>
> Жінка в сільській місцевості, Херсонська область

114 «Постійне зниження здатності справлятися з труднощами, що впливає на найбільш вразливі групи населення. Негативні наслідки конфлікту та безліч проблем, пов'язаних із захистом, найважче вплинули на найбільш вразливі верстви населення, як-от особи з інвалідністю, літні особи, діти, жінки та чоловіки з груп підвищеного ризику, особи ЛГБТКІ+ та представники(-ці) інших груп, яким загрожує відчуження, як-от спільнота ромів, і цим дедалі більше посилили нерівність та ризики в плані захисту, що існували раніше». Кластер захисту. ***Оновлений аналіз захисту.*** 2024: 5.

боку членів сім'ї також визначає, чи заявлять про насильство постраждалі, і чи будуть вони шукати підтримки. Зокрема, підтримка батьків та опікунів розглядалася як ключовий чинник того, наскільки дівчата та хлопці-підлітки зможуть із цим впоратись: ***«Стосунки з батьками впливають на здатність людини звернутися по допомогу в разі насильства»*** (хлопець-підліток у сільській місцевості, Львівська область). Загалом, **згідно з повідомленнями, минулого року жінки та дівчата були більш схильні миритися з ситуаціями насильства і не припиняти їх, оскільки під час війни ГЗН втратило пріоритетність, а також внаслідок відчуття обмеження варіантів реагування.**

Найпоширеніші стратегії дій постраждалих — мовчання та уникнення розголосу. Деякі жінки та дівчата також шукають підтримки в інших людей, насамперед у членів сім'ї та друзів / подруг із найближчого оточення. Крім цього, жінки та дівчата — але це стається рідше — вживають заходів щодо насильства та відкрито говорять про нього, наприклад, звертаються до відповідних служб, планують заходи безпеки або розлучаються. Жінки та дівчата розповідали про різні способи, якими вони намагаються знайти полегшення та втіху від насильства та стресу у своєму житті; однак вживати ці засоби самодопомоги стає дедалі складніше з огляду на небезпеку, нестачу електроенергії та відсутність транспорту. Щоб впоратися з цим, жінки та дівчата займаються хобі, слухають музику, проводять час на природі, займаються фізичними вправами, беруть участь у громадській діяльності і проводять час з друзями, родиною, дітьми та домашніми тваринами. Існує стурбованість тим, що постраждалі все частіше вдаються до стратегій, які можуть завдати їм шкоди та призвести до нових випадків ГЗН, таких як зловживання психоактивними речовинами, секс заради виживання, втеча з дому, припинення шкільного навчання та перенесення насильства на інших людей.

Існують також механізми, які використовуються сім'ями та громадами для боротьби з насильством та захисту жінок та дівчат. Однак ці механізми не завжди узгоджуються з підходом, орієнтованим на постраждалих, і можуть завдати постраждалим додаткової шкоди.

Загалом, було наголошено на критичній важливості наявності людини, яка могла б підтримати постраждалих і вислухати їх без осуду: ***«Важливо, щоб хтось вислухав постраждалих [і щоб вони відчували], що їх розуміють»*** (дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Херсонська область). Той факт, що постраждалі мають або не мають людей, до яких вони могли б звернутися, вельми впливає на їхню здатність уникнути стратегій подолання проблеми, які лише завдають додаткової шкоди, і натомість звернутися по допомогу.

I. Мовчання

«Деякі з них [постраждалих жінок] мовчать з цього приводу, терплять це і нікуди не звертаються».
Чоловік, Львівська область

«Страшно кудись звертатись».
Жінка з інвалідністю, Харківська область

«Вони знають, до кого звернутися, але розірвати порочне коло насильства важко».
Експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область

«Іноді це може бути важко через страх або сором».
Дівчина-підліток, Херсонська область

Причини, чому постраждалі мовчать

- Страх і прагнення уникнути ще більшого насильства, помсти і відторгнення
- Сором, таврування та звичаї
- Звинувачення жертви та ставлення до насильства як до норми
- Необізнаність із правами людини, ГЗН, нерозуміння того, як звернутися по допомогу
- Відчуття того, що немає інших варіантів
- Залежність від інших осіб / кривдників
- Недовіра до поліції, влади та надавачів послуг
- Захист дітей та сім'ї

«А постраждалі зберігають мовчання. Вони бояться засудження».
Жінка-ВПО з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Ми не звикли виносити брудну білизну на публіку, і багато хто терпимо ставиться до [насильства]».
Жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Херсонська область

«Жінки мовчать, тому що їм так легше, вони думають, що ніхто про це не знає».
Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Львівська область

«Це село. Ти навіть подрузі не можеш всього розповісти. Тому що існує ризик розкриття інформації. А відкритися фахівцеві — це дійсно щось неймовірне».
Експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область

Страх і прагнення уникнути насильства і помсти

«Багато хто [з постраждалих] боїться осуду або боїться помсти з боку кривдника».
Дівчина-підліток, Херсонська область

«Страх помсти та наслідків насильницького характеру є постійним».
ЛГБТКІ+ особа

«Причина мовчання полягає в тому, що громадяни не переконані в невідворотності покарання. Вони бояться подальшого загострення ГЗН».
Експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область

Постраждалі бояться помсти з боку кривдників і стикаються із ще більшим насильством та відторгненням з боку сімей та громад: ***«Вона боїться, що може зіткнутися з відторгненням»*** (хлопець-підліток, Львівська область). Жінки та експерти з ГЗН повідомили, що постраждалі від ГЗН бояться «бути покараними», «погіршити ситуацію» або «потрапити в біду» і ще більше «погіршити» насильство. Жінки розповіли, що, коли постраждалі зважують переваги та ризики викриття насильства, у них виникають побоювання, що кривдники не будуть притягнуті до відповідальності і замість цього вони самі зіткнуться з негативними наслідками: ***«Невідомо, чи піде їй на користь, якщо вона повідомить про те, що трапилося, або ж це погіршить її становище»*** (літня жінка в сільській місцевості, Харківська область). Жінки та дівчата розповіли про випадки, коли викриття ГЗН «погіршувало ситуацію» та завдавало ще більшої шкоди та страждань постраждалим, а це потім стримувало інших постраждалих від викриття. Ризики, пов'язані з применшенням ГЗН, особливо у випадках НІП, неналежне поводження з боку поліції і відсутність конфіденційності породжують побоювання у постраждалих: ***«У них немає можливості робити заяви анонімно, вони бояться переслідування»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область). Жінки та дівчата бояться, що люди дізнаються про насильство, якого вони зазнали, і іноді вказують на те, що вони не довірили б щось подібне навіть подругам.

Жінки та дівчата стають свідками або чують про ситуації, коли поліція, влада чи надавачі послуг ігнорують випадки ГЗН, а постраждалі зазнають додаткової шкоди

Це для постраждалих — стримувальний чинник, який зменшує ймовірність того, що постраждалі звернуться по підтримку в разі насильства.

Постраждалі, які зазнають насильства з боку кривдників, наділених владою, відчувають більший страх перед помстою, а також суспільним осудом та відторгненням. Постраждалі у сільській місцевості або там, де менше підтримки в сім'ї, як правило, більше бояться негативної реакції родичів і громад: ***«Особливо важко звернутися по допомогу, якщо є страх перед членами сім'ї або суспільним осудом»*** (дівчина-підліток, Херсонська область). Було відзначено, що дівчата-підлітки, які зазнали насильства, бояться наслідків з боку батьків: ***«Вони бояться того, що можуть сказати їм батьки»*** (хлопець-підліток, Львівська область).

Сором, таврування та звичаї

«Вони бояться, що суспільство їх засудить. Сором — ось головний чинник».

Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Львівська область

«Жінкам може бути незручно звертатися до [надавачів послуг] через міфи та упередження. Вони можуть соромитися звертатися по допомогу і відчувати незручність, розповідаючи про це кому б то не було».

Хлопець-підліток, Львівська область

«Люди все ще упереджено ставляться до ситуацій насильства. / А жінки соромляться говорити про це».

Чоловіки в сільській місцевості, Львівська область

«Постраждалі не звертаються по допомогу, бо бояться осуду в суспільстві, з боку сусідів».

Ромська жінка в сільській місцевості, Львівська область

Крім того, постраждалі бояться зіткнутися з осудом і стигматизацією з боку сімей і суспільства. Жінки та дівчата висловлювали значну стурбованість з приводу їхньої репутації та бажання уникнути «скандалів» та пліток: «***Вона могла б мовчати, щоб про неї менше говорили»*** (літня жінка в сільській місцевості, Харківська область). Вони відзначили високий рівень соціального контролю за жінками та дівчатами у сім'ях та громадах. Родичі та сусіди, згідно з повідомленнями, швидко покладають провину на жінок та дівчат і засуджують їх за насильство, яке ті зазнають: ***«Вони мовчать або діляться зі своїми подругами; вони бояться осуду і не розповідають, оскільки суспільство скаже,***

що це ваша власна вина, особливо у віддалених громадах» (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область). Певні звичаї та традиції посилюють ГЗН та стримують постраждалих від звернення по підтримку: ***«Дівчата почуваються незручно, коли просять про допомогу. Тут також відчувається вплив «виховання»*** (жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область).

Жінки та дівчата в Україні стикаються з суспільним тиском, який видає насильство за норму і стримує їх від викриття, насамперед, насильства в сім'ї. Соціальні норми наказують жінкам та дівчатам тримати насильство при собі, щоб «особисті справи» залишалися вдома: ***«Брудну білизну не слід прати на людях. Ми намагаємося не говорити про це»*** (жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область). Одна жінка пояснила: ***«Я думаю, що якщо щось подібне [НІП] відбувається вдома, жертви бояться осуду»*** (жінка в сільській місцевості, Херсонська область). Постраждалі від ГЗН, зокрема сексуального насильства, продовжують стикатися з тавруванням, а їхні дії й далі вважаються «ганебними»: ***«Рівень таврування, як і раніше, високий»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Вважається, що гендерні соціальні очікування та звичаї глибоко вкорінені в закритих громадах, як-от сільська місцевість та ромські громади: «***Ті, хто займаються проблемою ГЗН [розуміють, що ГЗН неприйнятне], але звичайні люди цього не розуміють, це може бути табу, особливо в релігійних громадах»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область).

Страх осуду є серйозною перешкодою на шляху звернень жінок та дівчат по підтримку та послуги з протидії ГЗН: ***«Страх осуду може бути перешкодою»*** (дівчина-ВПО-підліток, Львівська область). Експерт(-ка) з ГЗН пояснив(-ла), що постраждалі воліють не звертатися до знайомих людей, побоюючись, що їхнє оточення дізнається про це: ***«Але [звертаються] до родичів або знайомих — в дуже рідкісних випадках, тому що їм це робити ніяково. Вони завжди просять [нас] не розповідати про це їхнім сусідам, не говорити, навіщо ми прийшли. Тому що через це вони почуваються ніяково»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Одна жінка розповіла, що постраждалі неохоче звертаються по доступні послуги через острах осуду: «***Більшість з них бояться звертатися по допомогу — вони збентежені або соромляться... осуд з боку інших, потрібно бути більш чуйними. Ось чому мало хто звертається по допомогу»*** (літня жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Харківська область). Так само батьки неохоче звертаються по підтримку для дітей, які пережили ГЗН: ***«Вони можуть мовчати про ситуацію, що склалася. Вони не дозволили б дитині робити самостійні кроки. Тому що це село. Що скажуть люди? Такий ось менталітет. Вони бояться осуду. Пліток. Якщо, не дай Бог, щось трапиться, про це заговорить все село. Потім у цьому беруть участь і поліція, і всі служби»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область). Цей страх сприяє тому, що постраждалі замикаються в собі і самоізолюються: ***«Вони часто не хочуть спілкуватися з іншими людьми, щоб їх не засуджували і не давали порад»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Львівська область).

Звинувачення жертви та ставлення до насильства як до норми

В Україні звинувачення жертви і ставлення до насильства як до норми є поширеним у громадах: ***«Виправдання насильства — у нас таке дійсно є»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Загальноприйняті погляди та установки в громадах применшують ГЗН та покладають провину на постраждалих. Насильство часто вважається нормою, а не чимось «серйозним» і розглядається як частина відносин і «любові». Інші форми ГЗН, крім фізичного насильства, часто не визнаються

жорстоким поводженням. Вважається, що одяг та поведінка жінок та дівчат «провокують» насильство, включно із сексуальним насильством. Особливо в невеликих громадах, де кривдника знають, постраждалі непокояться тим, що їм можуть не повірити і люди стануть на бік кривдника. Секс для виживання, комерційний секс та секс-робота, як правило, затавровані, і вина за них покладається на жінок та дівчат. Так само громади часто за замовчуванням припускають, що жінки та дівчата, яких пов'язують із російськими військовослужбовцями, «самі вирішили» вдатися до «колаборації» з окупантами.

«Постраждалу «покарають» двічі [якщо вона до когось звернеться], а потім ще й обґрешуть / вигадають щось, [скажуть], що вона сама винна».

Літня жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Потрібно розлучитися з кривдником. Однак вони мовчать, бо суспільство засуджує їх».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

За словами жінок та дівчат в Україні, постраждалих часто «карають двічі»:

уперше — під час насильства

і вдруге на них перекладають провину за насильство, якого вони зазнали, і вони страждають від наслідків викриття та звернення по підтримку.

Насильство часто вважається нормою і применшується в сім'ях та громадах. ГЗН часто розглядається як явище, з яким жінки повинні миритися: ***«Мій чоловік бив мене, бив мою дитину. Я терпіла це, адже вони говорили, що така вже моя доля»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Харківська область). Постраждалі можуть навіть не усвідомлювати, що це — одна з форм насильства, і вважати його нормальним: ***«Часто постраждалі піддаються газлайтингу [з боку кривдників], тому їм важко усвідомити, що вони піддаються насильству»*** (жінка-ВПО, Львівська область). Одна жінка розповіла, що провина приписується постраждалим, а не кривдникові: ***«У подібній ситуації її [жінку] засудили б. Вони б не думали про її почуття»*** (жінка в сільській місцевості, Харківська область). Часто насильство ігнорують, особливо якщо воно має інші форми, ніж фізичне насильство, або якщо фізичне насильство не вважають «тяжким». У деяких випадках влада та надавачі послуг також применшують або ігнорують ГЗН, особливо НІП / ДН. Учасники ФГД відзначили, що ***«ризик сприйняття насильства як норми зростає»*** (ЛГБТКІ+ особа) в пріоритеті — війна, і мілітаризація посилюється.

На жінок та дівчат часто перекладають провину за насильство, яке вони зазнають, внаслідок поширеного звинувачення жертви, який стримує постраждалих від звернення по підтримку до інших людей. Жінки та дівчата вказали, що постраждалі бояться, що їм не повірять або що саме їх вважатимуть винними у насильстві: ***«Суспільство не готове до таких розмов; ніхто не захистить вас, і ви будете винні самі»*** (літня жінка в сільській місцевості, Харківська область). Кривдники, а також їхні сім'ї та громади, часто говорять постраждалим, що це їхня вина. У випадку НІП / ДН вважається, що жінки підштовхували своїх чоловіків до насильства, не виконували своїх обов'язків і не поводилися в межах соціально прийнятної для дружини ролі: ***«Жінки вагаються говорити про це, вони пригнічені й бояться осуду, ніби це вина жінки в тому, що зробив її чоловік»*** (жінка в сільській місцевості, Харківська область). У випадках сексуального насильства провину на жінок та дівчат покладають, посилаючись на їхній одяг, зовнішній вигляд і поведінку, які «провокують» кривдників: ***«Це залишилося з тих часів — говорити про це соромно і ніяково. Це її вина. Міні-спідниця, макіяж»*** (жінка в сільській місцевості, Харківська область). Учасники ФГД зазначали, що часто люди не вірять у те, що чоловіки вчиняють насильство, особливо в невеликих громадах, де люди знають одне одного: ***«Жінка боялася б сказати це комусь із громади. Вона боялася б засудження, бо звинуватили б саме її. Її [сусіди] сказали б: "Та ви що, я знаю його [ґвалтівника]! Про що ви говорите? Я знаю його, він дуже гарний, він хороший сім'янин. Значить, вона сама в цьому винна"»*** (жінка в сільській місцевості, Харківська область). На жінок, які викривають насильство, покладають за це провину, насамперед якщо йдеться про насильство в сім'ї: ***«Найменше знають про свої права жінки у віддалених громадах. Крім того, їх сильно таврують. Постраждалих від домашнього насильства засуджують і кажуть їм: «Як ви могли написати таке (мається на увазі скарга в поліцію) на своїх родичів, батька своїх дітей?» Є багато випадків, коли родичі не підтримують жінку, яка пережила насильство в сім'ї»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Звинувачують і випадкових свідків, які втручаються: ***«З її сусідкою стався інцидент, вона викликала поліцію. Тоді всі сусіди запитали, навіщо ви викликали поліцію, і звалили всю провину на неї. А жертва отримала медичну допомогу в лікарні і повернулася додому»*** (жінка, Харківська область).

Незнання своїх прав і шляхів звернення по підтримку

> ***«Вони не звертаються по допомогу і не усвідомлюють, що зіткнулися з домашнім насильством або ГЗН».***
>
> Експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область

> ***«Люди не знають, що робити в таких випадках. Не знають, куди звертатися».***
>
> Ромський хлопець-підліток, Закарпатська область

Багато постраждалих не знають про те, що таке насильство, не знають своїх прав, не знають про наявні послуги з протидії ГЗН та про те, як одержати підтримку. Жінки та дівчата не завжди мають доступ до інформації про ГЗН, особливо жінки та дівчата в сільських та малих громадах, а також представниці старших поколінь. Було відзначено, що перешкоди на шляху отримання інформації зростають унаслідок небезпеки, дефіциту електроенергії та обмеження мобільності, а також, у деяких районах, через те, що наявних послуг стало менше. Відзначалося, що знань про ГЗН є, ймовірно, найменше в осіб, які перебувають під сильним тиском традиційних суспільних гендерних норм і не мають цифрової грамотності. Жінки та дівчата також посилалися на маніпуляції та «газлайтинг» з боку кривдників, які заважають багатьом постраждалим усвідомити, що вони піддаються насильству. Ця недостатня обізнаність заважає багатьом постраждалим звернутися по підтримку: ***«Жертви часто не повідомляють про насильство внаслідок необізнаності, особливо в громадах»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область).

Недостатня обізнаність про ГЗН була названа як одна з причин того, чому жінки та дівчата часто мовчать. Постраждалі часто вважають насильство нормальним і прийнятним: ***«Багато людей не розуміють, що вони піддаються насильству»*** (ЛГБТКІ+ особа). Більшість жінок та дівчат-підлітків, які взяли участь у ФГД, раніше не мали можливості обговорювати тему ГЗН і не знали, що робити у випадках насильства: ***«Я можу сказати, що ми насправді не в курсі цієї теми, і тому нам важко відповідати на питання»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Херсонська область). Спільноти мали обмаль знань про конкретні види ГЗН, зокрема психологічне насильство, економічне насильство, ГЗНТ та СЕН. Знань було мало і про наявні на певній території послуги та про шляхи їх отримання, хоча це й залежало від конкретної особи та локації: ***«Раніше в моєму домі були випадки насильства, але я не знала, куди звернутися по допомогу, тому я продовжувала жити з ним, поки він не пішов від мене до іншої жінки»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Харківська область). Найважливіше те, що, коли стається екстрений випадок, постраждалі не завжди знають, куди і до кого звернутися: ***«Жінки не знають, куди звертатися. Звісно, вони можуть знайти необхідну інформацію в Інтернеті, але, коли стаються екстрені випадки, вони цього не знають»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область). Жінки та дівчата також вказали, що, оскільки вони мало що знають про закони та судовий процес, вони навряд чи викриватимуть насильство та звертатимуться по підтримку: ***«У нас недостатньо інформації про те, як працюють судові механізми в нашій громаді»*** (дівчина-підліток, Херсонська область).

Представники(-ці) маргіналізованих груп, як правило, мають менше можливостей отримати ін-

формацію та знання про насильство, а отже, вони частіше мовчать і терплять насильство. Було відзначено, що особи, залежні від інших, які не мають сучасних технологій, мають обмежену мобільність або живуть у закритих спільнотах чи громадах, які сильно постраждали від конфлікту, стикаються з більшими перешкодами на шляху отримання інформації, а отже, менш обізнані про ГЗН. Експерт(-ка) з ГЗН розповів(-ла), що літні жінки часто не усвідомлюють, що по відношенню до них вчинено насильство: ***«Що стосується можливості повідомляти про СЕН: люди все ще дуже мало знають про сексуальне насильство, особливо літні жінки. Ось чому вони часто не можуть розпізнати сексуальне насильство по відношенню до себе»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Жінки та дівчата в сільських громадах та ромських спільнотах, як правило, ще менше про це знають: ***«Сільські райони — це таке, як правило, «активне суспільство», де жінки бояться говорити про свій досвід насильства. І жінки там часто взагалі не розуміють, що з ними відбувається. Вони кажуть: "Люди так жили раніше, значить, і ми теж так живемо..." Сільські жителі не знають про це й досі бояться говорити про це»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Жінки- та дівчата-ВПО стикаються з труднощами в отриманні інформації, бо перебувають в новому оточенні. Іншими групами, які, відповідно до повідомлень, мовчать внаслідок браку знань, є жінки та дівчата з інвалідністю, дівчата підліткового віку та діти. Обмеженість державних та гуманітарних послуг та доступу до них на певних територіях, як-от регіони, які сильно постраждали від конфлікту, ще більше посилює бар'єри на шляху отримання інформації про ГЗН. Наприклад, деякі жінки відзначили, що з того часу, як почалася повномасштабна війна, вони більше не знають, хто дільничний офіцер поліції в їхньому районі і чи є ще хтось взагалі на цій посаді.

Експерт(-ка) з ГЗН підкреслив(-ла) різницю між усвідомленням та соціальними й поведінковими змінами: ***«Одного тільки усвідомлення недостатньо. Існує величезна прірва між отриманням інформації та визнанням себе як постраждалої особи. Психіці потрібно багато часу, щоб перетравити це, особливо якщо мова йде про літню людину. Вони часто не асоціюють себе з тим, що чують про види і форми насильства»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область).

Відсутність вибору, залежність і недовіра

«Жінка також турбується про дитину і про те, куди її йти».
Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Львівська область

«Жінкам кажуть, що нічого не можна зробити».
Дівчина-підліток у сільській місцевості, Львівська область

«Безкарність кривдників».
Жінка-ВПО, Львівська область

«Є [занепокоєння з приводу] розголосу. У нас немає конфіденційності. / Якщо в регіоніпроводиться опитування або послугу надає сусід, є побоювання, що інформація поширится всім селом».
Експерти з ГЗН, Миколаївська область

«Жінки шукають підтримки, щоб впоратися з ситуацією, пов'язаною з насильством, але часто вони мовчать і терплять це, бо не вірять у те, що їм допоможуть».
Дівчина-ВПО-підліток, Львівська область

На думку жінок та дівчат в Україні, постраждалі відчувають, що у них немає можливості уникнути ситуацій насильства. Постраждалі часто мовчать, бо гадають, що не мають нікого, до кого вони могли б звернутися і кому довіряли б[115]. Жінки і експерти з ГЗН зазначали, що постраждалі часто залежать від кривдників у плані фінансових ресурсів та догляду, і їм не завжди є куди піти з дому. Дефіцит житла, виснаження економічних ресурсів і обмежені можливості працевлаштування дедалі більше ускладнюють можливість для постраждалих забезпечувати фінансово себе і своїх дітей, що змушує постраждалих зберігати мовчання. Постраждалі також, як правило, мають емоційну прихильність до кривдників, яких вони знають, а також низьку впевненість у собі внаслідок насильства. Жінки — «домогосподарки», дівчата-підлітки, літні жінки, жінки та дівчата з інвалідністю, жінки та дівчата ромської національності, а також жінки та дівчата в сільській місцевості мають дуже обмаль варіантів дій після насильства. Крім того, високою є недовіра до поліції, влади та надавачів послуг, що знеохочує постраждалих звертатися по підтримку, насамперед через побоювання розголосу. Постраждалі мають обмежені знання про правовий захист та правосуддя і не вдаються до них. Жінки та дівчата часто висловлювали погляд про те, що «нічого не зміниться», ситуацію не буде розв'язано, а викриття тільки завдасть ще більшої шкоди: ***«Ну, я не вірю, що хтось може щось зробити і допомогти»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Харківська область).

Постраждалі часто не можуть звернутися по підтримку, оскільки залежать від кривдників і вважають, що у них немає іншого вибору, крім як миритися з насильством, насамперед тому, що в кризу домогосподарства мають обмаль ресурсів. Одна жінка розповіла про фінансову залежність постраждалих від кривдників: ***«У наші дні жінкам та дівчатам важко протистояти насильству, на жаль, більшість з них перебувають в економічній залежності від своїх кривдників і не мають можливості піти від них»*** (жінка, Харківська область). Експерт(-ка) з ГЗН пояснив(-ла), що жінки більшою мірою залежать від своїх партнерів, оскільки варіантів знайти житло небагато, фінансових ресурсів обмаль, роботи немає й панує небезпека: ***«Жінки також мовчать, бо бояться залишитися наодинці під час війни. Наприклад, у нас спільна машина, а потім почнеться обстріл, і я не зможу виїхати одна... Мені нема до кого звернутися по допомогу, а він допомагає батькам, тому що вони втратили роботу, і так далі, і тому подібне»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Люди, які залежать від сторонньої допомоги, мають обмежені можливості: ***«Якщо ви залежні від когось, ви не захищені, це особливо актуально для літніх людей, людей з інвалідністю, вони безпорадні і бояться навіть повідомляти про жорстоке поводження або не визнають його»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область).

Суспільство часто говорить жінкам та дівчатам, що їм не залишається іншого вибору, як терпіти, особливо під час війни. Жінки часто відчували, що їм більше нікуди йти: ***«Жінки дуже часто поводяться як рабині. Її б'ють, мучать, ображають, а вона терпить і мовчить, заяву не подає. Тому що вона думає, що їй нема куди йти»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область).

Постраждалі мають низьку самооцінку та почуття безпорадності внаслідок жорстокого поводження, а кривдники посилюють у постраждалих думку про те, що ті не зможуть жити без них: ***«Люди-***

115 «Коли жінки та дівчата стають об'єктами насильства, багато хто з них не бажає обговорювати його з іншими людьми, адже бояться, що нікому не можна довіряти». Гуманітарна координація у сфері ГЗН. ***ФГД з жінками та дівчатами. Харків***. Лютий 2024 року: 4.

на також може залежати від своїх внутрішніх страхів. Війна, стрес і тривога посилюють внутрішні страхи і невпевненість у собі» (жінка-ВПО, Львівська область). Експерт(-ка) з ГЗН розповів(-ла) про ситуацію, яка ілюструє, що постраждалі часто не усвідомлюють, що можуть піти, або не відчувають, що здатні це зробити: ***«Маю також приклад, коли жінка все своє життя терпіла й пішла від чоловіка, коли їхні діти вже виросли. Вона просто зібрала валізи і пішла, а тепер каже: "Чому я цього раніше не зробила?"»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Окрім того, що кривдники змушують жінок та дівчат мовчати, останні вважають, під впливом своїх сімей та громад, що з цим нічого не можна зробити. У деяких випадках жінки та дівчата мають обмаль можливостей ухвалювати рішення в домогосподарстві: ***«Все вирішує сім'я»*** (жінка в сільської місцевості, Херсонська область). Матері, які не отримують доходу й сидять удома, дівчата з інвалідністю, дівчата-підлітки та діти, літні жінки, а також ромські жінки та дівчата, як правило, мають менше незалежності й можливостей, якими вони можуть скористатися.

Крім того, постраждалі часто не довіряють іншим людям, що посилює їхнє почуття безпорадності та заважає їм звертатися до інших по підтримку: ***«Вони не звертаються по допомогу, бо недовіряють і бояться, особливо сільські жінки»*** (дівчина-ВП-підліток, Львівська область). Ця недовіра виникає внаслідок насильства, з яким вони стикалися, а також тому, що вони бачили приклади людей, які викрили насильство і потім постраждали ще більше. Існує глибока недовіра до поліції і влади, які часто є єдиним механізмом підтримки, з яким знайомі постраждалі: ***«Ви можете звертатися до сільської ради, але особисто я б не стала»*** (літня жінка в сільській місцевості, Херсонська область). Жінки та дівчата турбуються про конфіденційність під час звернень, насамперед до державних служб: ***«Вони бояться звертатися до державних установ, оскільки конфіденційності немає. Всі будуть знати все»*** (дівчина-ВПО-підліток, Львівська область). Експерт(-ка) з ГЗН розповів(-ла) про небажання — особливо серед жінок у сільській місцевості — обговорювати особисті питання з іншими людьми: ***«З досвіду можу сказати, що вони рідко розповідають про себе. Про свої власні справи. Більше про дітей. Навіть тема відносин з чоловіком особливо не розкривається. Я розумію. Це село. Бояться, що ніякої конфіденційності не буде»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область). Постраждалі стурбовані тим, що відносини між владою, надавачами послуг і членами спільноти, серед яких, можливо, буде й кривдник, можуть призвести до порушення конфіденційності або конфлікту інтересів: ***«Якщо це кричущий випадок, то реагує поліція, медики реагують, а якщо мова йде про дітей, то служба у справах дітей вже реагує, і, відповідно, влада і громадськість знають про це. А якщо це відбувається в невеликому населеному пункті або в селі, то починається з того, що у одного там є двоюрідний брат в сільраді, а в іншого там є хтось ще. І людина може не прийти і не заявити. Це дуже вузьке коло спілкування»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область). Жінки та дівчата також розповіли, що чули про ситуації, коли постраждалі стикалися з відмовою, осудом та неналежним ставленням з боку людей, до яких вони зверталися, що потім посилює інстинктивне бажання мовчати: ***«Вони також можуть бути критично налаштованими [людьми], і тоді постраждала особа більше нікуди не звертається»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область). ЛГБТКІ+ особи та ВІЛ+ жінки також часто вагаються звертатися до інших людей, оскільки побоюються розголосу та неналежного ставлення з боку надавачів послуг, поліції та влади.

Захист дітей та сім'ї

> ***«Більшість жінок мовчать, не згадують [намагаються забути]. Якщо це відбувається вдома, вони, напевно, не хочуть, щоб від цього страждали діти».***
>
> Дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Львівська область

> ***«Є жінки, які миряться з цим, бо є діти, вони не хочуть руйнувати сім'ю, у дітей повинен бути батько. Але сім'я нездорова, і нічого доброго не станеться, коли між батьками такі відносини».***
>
> Дівчина-підліток в сільській місцевості, Львівська область

> ***«Можливо, вона не захоче викривати його. / Якщо вона любить його».***
>
> Дівчата-ВПО-підлітки в сільській місцевості, Львівська область

Жінки та дівчата, які стикаються з ГЗН, часто вагаються висловлюватися, адже бояться наслідків для дітей та сім'ї, особливо у випадках НІП / ДН. Учасники(-ці) ФГД зазначали, що жінки, як правило, прагнуть захистити дітей і зберегти сім'ю. Жінки висловлювали побоювання втратити будинок або дітей, якщо викриють насильство. У деяких випадках постраждалі мовчать, щоб захистити кривдника. Жінки та дівчата також стикаються з тиском з боку родичів та спільноти, які вимагають не обговорювати «особисті питання» поза домом і ставити на перше місце «порятунок сім'ї», а не свою безпеку та добробут. Оскільки останнім часом зростає ймовірність мобілізації, жінки та дівчата бояться викривати чоловіків, які не були мобілізовані, побоюючись, що їх відправлять на передову. У тих випадках, коли кривдники служать в армії, жінки та дівчата також не наважуються викривати насильство, зважаючи на їх «самопожертву» і статус героїв.

Жінки висловлювали занепокоєння щодо своїх дітей та сімей, що, разом із сприйняттям суспільством їхньої ролі як дружин та матерів, заважає їм повідомляти про насильство. Почуття «жіночого обов'язку» перед сім'єю є особливо потужними в ромських спільнотах і в сільських громадах. Жінки стикаються з сімейним і соціальним тиском, який змушує їх ставити чоловіка, дітей і сімейний осередок вище власного благополуччя: ***«Якщо мова йде про пошук коштів для лікування дитини, батька, то, звичайно, жінка відсуває на другий план питання, які стосуються її самої»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область). Жінки висловили побоювання, що звернення по підтримку може призвести до того, що вони втратять можливість виховувати дітей: ***«Можливо, жінка боїться через дітей»*** (дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Львівська область). Постраждалі намагаються не викликати стрес дітей і не псувати їхнє самопочуття, особливо коли діти вже перебувають у небезпеці і в розлуці з членами сімей: ***«Вони не хочуть говорити про це своїм дітям, щоб вони не хвилювалися. Вони не хочуть йти в кризовий центр, тому що кажуть: "Як я піду з сім'ї?"»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Експерт(-ка) з ГЗН навів / навела інший приклад: ***«Одна постраждала жінка, чоловік якої є кривдником, а син служить в армії, каже: "Я завжди чекала дзвінка від сина, але зараз — ні. Бо я не хочу говорити йому, що його батько завдає мені болю". Вона мириться з цим і каже, що син захистив би її, але, оскільки його немає поруч, вона терпить це і мовчить, щоб не засмучувати його»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Жінки бояться втратити дім і сім'ю і стати об'єктом суспільного

осуду за те, що подають заяви про членів власної сім'ї. У кількох випадках жінки, які страждали від НІП, чекали, поки діти виростуть, щоб позбутися ситуацій насильства.

Дружини і діти чоловіків, яких не мобілізували, відмовляються звертатися до будь-кого по підтримку або отримувати послуги, боячись, що кривдник буде призваний в армію: ***«Якщо щось трапиться, не всі захочуть звертатися в поліцію, щоб уникнути мобілізації [свого чоловіка]»*** (жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область). Якщо члени домогосподарства служать в ЗСУ, постраждалі вважають, що їм необхідно мовчати з огляду на те, що пережили учасники бойових дій і з якими небезпеками вони стикаються, а також внаслідок суспільної ідеалізації військовослужбовців: ***«Постраждалі не хочуть викликати поліцію, якщо кривдник є військовослужбовцем або колишнім військовослужбовцем, є почуття поваги до них»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область).

II. Інші стратегії подолання труднощів

«Люди з різних груп мають різні можливості протистояти неприйнятним пропозиціям. Молодим людям легше».

Хлопець-підліток, Львівська область

«Моя мама одного разу сказала мені, що шкодує, що не пішла від мого батька раніше, коли він бив її. Вона сказала: "Я повинна була зібрати речі і негайно піти"».

Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Львівська область

«Впоратися з цим можна по-різному, у більшості людей є друзі, родичі, тому, коли ви бачите, що людина засмучена, ви говорите з нею, розказуєте, до кого звернутися».

Літня жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Харківська область

«Звернутися до своїх близьких за моральною підтримкою, допомогою в переїзді з небезпечного місця або в тимчасовому розміщенні».

Експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область

«Я знайома з сім'ями, які розпалися і змінили своє життя, і я знаю ще одну пару, яка все життя билася і досі живе разом».

Жінка з інвалідністю, Харківська область

«Тоді у вас в голові буде менше поганих думок. Працюйте, не пийте. Ви дбаєте про сім'ю».

Жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Херсонська область

«Не всі потребують психосоціальної підтримки, далеко не всі. Наприклад, мені вона потрібна».

Жінка-ВПО в сільській місцевості, Львівська область

Типи механізмів подолання проблем, які застосовують в Україні жінки, дівчата та інші постраждалі від ГЗН

У наступних розділах описані інші поширені стратегії подолання проблем, які застосовують в Україні жінки, дівчата та інші постраждалі від ГЗН, коли піддаються насильству.

1. Уникнення та зниження напруги

«Звичайно, жінки намагаються уникати конфліктів і насильства, але це не завжди можливо».

Ромська жінка, Закарпатська область

«Я думаю, що більшість жінок не намагаються якось боротися з наслідками насильства, вони воліють тихо сидіти вдома або йти до батьків / подруг, щоб перечекати, поки чоловік у роздратованому стані».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Харківська область

«Під час окупації нас не чіпали. Хоча самі ми нікуди не ходили. Або вдома, або з батьками».

Дівчина-підліток з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

Найбільш поширені стратегії:

- ➤ Мовчання
- ➤ Уникнення та зниження напруги

Часто використовувані стратегії:

- ➤ Пошук підтримки в інших осіб, а саме в сім'ї та в друзів
- ➤ Пошук певного полегшення та втіхи: турбота про себе

Менш поширені стратегії:

- ➤ Викриття насильства, повідомлення про нього та/або звернення по допомогу

Постраждалі часто намагаються «знизити напругу» і уникають присутності кривдника або ситуацій, в яких вони стають жертвами насильства. Жінки та дівчата описали багато різних засобів уникнення та зниження напруги, наприклад, такі: триматися подалі від кривдника, заспокоювати кривдника та уникати «тригерів», тимчасово залишати дім, самоізолюватися, обмежити пересування, мати супровід під час виходу назовні, уникати певних місць або змінити одяг. Один учасник ФГД зазначив: ***«[Постраждалі] можуть [спробувати] уникнути насильства, ігноруючи кривдника»*** (хлопець-підліток, Львівська область). Хоча відповідальність лежить не на постраждалих, а виключно на кривдниках, жінки та дівчата використовують ці стратегії, щоб спробувати зменшити частоту та інтенсивність насильства або уникнути його повторення. Однак слід зазначити, що ці стратегії не розв'язують ситуацію, і постраждалі як правило, продовжують стикатися з жорстоким поводженням, особливо якщо кривдники живуть разом із ними.

У випадках НІП / ДН жінки і діти іноді тимчасово залишають дім, щоб пожити у родичів або друзів. Жінки та дівчата намагаються уникати того, щоб кривдники в сім'ї ставали «злішими», в тому числі, погоджуючись грати очікувані гендерні ролі. Було описано, як жінки і діти намагаються обережно обходити членів сім'ї чоловічої статі, коли ті перебувають у стані алкогольного сп'яніння: ***«Жінки знають, як розрядити ситуацію і уникнути насильства. Ось з чим ми стикаємося. Як кажуть жінки, вони знають: коли чоловік п'яний, його краще не чіпати. І вони й дітям кажуть, щоб ті його не чіпали. Це механізм, який відпрацьовувався роками. Він не завжди спрацьовує, але він є. Жінки говорять дітям, що вони будуть спати у сусідів, але тата ми чіпати не будемо»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область). Однак слід зазначити, що в умовах війни стає дедалі важче уникати кривдників і тимчасово перебувати в інших місцях.

Уникнення інших видів насильства може передбачати зміну поведінки та одягу. Наприклад, багато жінок та дівчат залишаються вдома і не виходять на вулицю після настання темряви. Під час окупації багато жінок та дівчат обмежували себе в пересуванні. Жінки та дівчата — учасниці ФГД на півдні країни розповідали, що вони сиділи вдома в ізоляції або виходили з дому тільки в супроводі. У прифронтових районах з інтенсивною військовою присутністю деякі жінки та дівчата також обмежують свій рух. Жінки, дівчата і ЛГБТКІ+ особи також можуть змінювати зовнішність або одяг, щоб звести до мінімуму ризик насильства. Такі підходи можуть представляти засоби подолання проблем, які застосовують жінки та дівчата, або ж різновид обмежень, які встановлює сім'я. Осуд та суспільний тиск на жінок та дівчат щодо їхнього одягу та поведінки також є частиною гендерних норм, які лежать в основі ГЗН та сприяють йому: ***«їм потрібно одягатися менш зухвало, щоб уникнути насильства по відношенню до жінок. Це хороший підхід»*** (чоловік у сільській місцевості, Львівська область).

2. Пошук підтримки в інших людей

«Іноді ми ділимося своїми проблемами з кращими подругами або родичами, але це трапляється рідко».

Жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Можливо, ми могли б звернутися до когось із близьких, розповісти [їм], поскаржитися. Але тільки до дуже близьких людей».

Жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Дехто звертається по допомогу до людей, яких вони знають».

Жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Харківська область

«Розповісти батькам. Щоб попросити поради».

Дівчина-підліток з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Вони підуть до своїх батьків, родичів».

Жінка в сільській місцевості, Херсонська область

«У мене є подруга. Я думаю, що пораджуся з нею».

Дівчина-підліток з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Деякі дівчата віддають перевагу особистим рекомендаціям подруг та родини».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Жінки шукають захисту у родичів та подруг».

Чоловік, Львівська область

Жінки та дівчата також звертаються до людей зі свого близького кола, причому деякі учасники(-ці) ФГД вказували, що в разі насильства вони будуть шукати підтримки у членів сім'ї та подруг: ***«Як вони справляються зі стресом? Вони звертаються до людей, які можуть їх вислухати»*** (ЛГБТКІ+ особа). Зокрема, серед можливих джерел підтримки постраждалих згадувалися батьки, друзі та сусіди: ***«[Дівчата] звертаються до батьків або людей, яким вони довіряють»*** (хлопець-підліток в сільській місцевості, Львівська область).

Деякі жінки та дівчата зазначили, що постраждалі звертаються по пораду та знаходять емоційну підтримку в компанії людей, яким вони довіряють. Однак інші учасники ФГД помітили, що постраждалі вагаються ділитися інформацією навіть з близькими людьми, бо бояться осуду й сорому, щоб уникнути подальшого її поширення. Підтверджуючи цю тезу, хлопець підліткового віку зазначив: ***«Я думаю, що постраждалі дівчата нікому не довіряють»*** (хлопець-підліток в сільській місцевості, Львівська область). У деяких випадках жінки та дівчата можуть не мати жодної людини, до якої вони могли б звернутися: ***«Якщо вона може сказати подрузі, то так, це все одно може допомогти; якщо вона скаже мамі, та знає, як діяти; можливо, у когось є коуч, але не у всіх»*** (жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область). В інших випадках члени сім'ї, до яких вони звертаються, можуть не захотіти втручатися і не нададуть підтримку: ***«Вони можуть зв'язатися з родичами, але ті можуть не захотіти допомогти, сказавши, що це сімейна справа»*** (жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Львівська область).

Жінки та дівчата також зазначили, що в певних ситуаціях постраждалі можуть звернутися до голів громад чи місцевих релігійних лідерів, як-от сільські голови чи ради, священики та керівники притулків. Це насамперед характерно для невеликих громад, наприклад, у сільській місцевості, спільнот ромів та центрів тимчасового проживання. Зокрема, відзначалося, що в ромських громадах діє механізм, за яким жінки повинні звертатися з проблемами до старшого чоловіка в сім'ї або до «барона» / лідера громади: ***«Ми знаємо, куди звертатися по допомогу, проте в ромській громаді в разі вчинення домашнього насильства постраждала особа повідомляє свого батька, брата, а потім сім'я вирішує, що робити з кривдником. Найчастіше кривдника виганяють з сім'ї, навіть якщо в нього є діти... якщо в сім'ї немає старшого чоловіка, то слід порадитися з бароном. Або якщо вчиняється інший вид насильства, то барон також його судить»*** (ромська жінка в сільській місцевості, Львівська область). У закритих спільнотах жінок та дівчат знеохочують розповідати про насильство за межами сім'ї або спільноти. Однак, на думку жінок та дівчат, такі засоби інформування є проблематичними, адже постраждалі зазвичай не довіряють керівникам спільнот і неохоче звертаються до них. Представники спільнот та експерти з ГЗН також відзначили небезпеку того, що постраждалі, які звертаються до знайомих людей, можуть наразитися на осуд з їхнього боку. Постраждалим може бути надана неточна інформація та оманливі поради, які завдадуть додаткової шкоди та завадять їм звертатися по послуги з протидії ГЗН. Одна жінка зазначила, що керівники громад можуть не розуміти ситуації, в якій перебувають постраждалі, і замість цього засуджувати їх: ***«І голові теж. Але в чому ж причина? Він може не зрозуміти»*** (дівчина-підліток в сільській місцевості, Херсонська область). Інша жінка також висловила сумнів у тому, що керівники громад зможуть розв'язати ситуацію: ***«Ми могли б також зателефонувати на гарячу лінію міської адміністрації, але я не впевнена, що вони зможуть допомогти»*** (літня жінка в сільській місцевості, Херсонська область).

Жінки та дівчата, які звертаються до інших осіб по підтримку після насильства[116]

Сім'я та родичі	Друзі	Лідери громади
• Жінки та дівчата найчастіше звертаються по пораду і підтримку до родичів • Матері / батьки, насамперед це стосується дівчат та хлопців-підлітків • Дехто згадує свекрух та дідусів / бабусь / хрещених батьків; у ромських громадах — це старші чоловіки в сім'ї • У деяких випадках батьки радять підліткам, куди йти, звертаються до лідерів громад або надавачів послуг або втручаються безпосередньо	• Жінки та дівчата також найчастіше звертаються по пораду та підтримку до друзів та однолітків • Наприклад, до друзів та сусідів, насамперед, до інших жінок та дівчат	• Деякі постраждалі можуть звернутися до місцевих лідерів у своїх районах • Наприклад, до сільського голови / голови сільради / голови адміністрації, священика / пастора, а у випадку ромських громад — до «барона»
«Я думаю, це залежить від ситуації, якби щось сталося, люди повідомили б родичів» (жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Херсонська область). ***«Члени сім'ї»*** (дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Херсонська область). ***«Поговорити з родиною, родичами»*** (ромська жінка в сільській місцевості, Львівська область). ***«Багато з нас намагаються звернутися по допомогу до батьків або опікунів, коли трапляється насильство»*** (дівчина-підліток, Херсонська область). ***«Питання про насильство... Ну, спочатку потрібно розповісти батькам»*** (дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Херсонська область). ***«Кому я довіряю, так це батькам»*** (дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Херсонська область). ***«У мене є мама, я можу їй довіритися»*** (дівчина-підліток в центрі тимчасового проживання, Харківська область). ***«Коли трапляється насильство, першими, до кого звертаються, це поліція і батьки»*** (дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Львівська область). ***«Я думаю, якби сталося щось подібне, дівчата звернулися б до батьків. І батьки зробили б подальші кроки. Звернулися б до поліції. / Батьки самі можуть піти з'ясовувати справу»*** (експерти з ГЗН, Херсонська область).	***«Друзі, які можуть надати моральну підтримку»*** (хлопець-підліток в сільській місцевості, Львівська область). ***«Інші шукають підтримки серед друзів або в соціальних мережах»*** (дівчина-підліток, Херсонська область). ***«Або зателефонувати сусідам. / Або родичам»*** (жінки, які здійснюють догляд, у сільській місцевості, Херсонська область). ***«Вони біжать до сусідів. До родичів. Це село. Будинки розташовані близько один до одного»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область). ***«Сусід може підставити плече, але крім нього — ніде немає ніякої інформації»*** (жінка в сільській місцевості, Харківська область). ***«Можливо, хтось розмовляє з подругами та родичами»*** (дівчина-підліток в сільській місцевості, Львівська область). ***«Вони збираються разом жіночою компанією. Вони сідають, відкорковують пляшку вина. Базікають. І стає легше. Люди гуртуються навколо своїх страхів»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область) ***«Спілкування з друзями та родиною, які можуть надати емоційну підтримку та допомогти пережити важкі часи»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область).	***«[Постраждалі], також можуть поговорити із сільським головою»*** (чоловік у сільській місцевості, Херсонська область). ***«Ми не знаємо про такі методи. Можливо, ми звернемося до сільради»*** (жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область). ***«Якби тут сталося щось подібне, ми б, напевно, відразу звернулися до священика отця Ігоря або в сільську раду»*** (літня жінка в сільській місцевості, Херсонська область). ***«На запитання про осіб, яким жінки довіряють і до яких вони могли б звернутися у випадках насильства, всі одностайно відповіли, що вони б не хотіли такі випадки розголошувати. Але якби вони захотіли звернутися по допомогу, то звернулися б до керівника притулку, якому вони довіряють (для тих, хто живе в центрах тимчасового проживання), і до координаторів допомоги (для тих, хто живе в приватному секторі)»*** (ромські жінки, Закарпатська область). ***«По підтримку жінки частіше звертаються до знайомих, а також до лідерів громад і священнослужителів»*** (ромська жінка, Закарпатська область). ***«Жінки можуть звернутися до органів влади чи батьків»*** (хлопець-підліток, Львівська область).

116 *Додаткову інформацію стосовно осіб, що пережили насильство та звертаються до надавачів послуг, можна знайти в розділах «Повідомлення та звернення по допомогу» та «Послуги з протидії ГЗН».*

Хоча все залежить від конкретної постраждалої особи, виду насильства та обставин, деякі респонденти відзначили послідовність дій, які вживають постраждалі у випадках ГЗН:

«Розповісти батькам. Звернутись до психолога. Звернутись до поліції».

Дівчина-підліток з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Жінки, які зазнали насильства, звертаються по допомогу до сусідів, соціальних служб, а також — як останній засіб — до поліції».

Чоловік у сільській місцевості, Харківська область

«Механізм: сусіди і сім'я, а потім далі за ланцюжком — швидка допомога, поліція».

Жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Вони звертаються до членів сім'ї та близьких людей, а якщо ситуація дійсно погана, то в поліцію».

Експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область

3. Дії у відповідь на насильство та його розголошення

«Справа ще й у згоді, в тому, що до тебе не можна торкатися без твоєї згоди. Зрозуміло, що це не завжди спрацьовує, але якщо про це мовчати, то може статися все, що завгодно».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

«Я бачу, що, говорячи про моїх дочок, наприклад, для них не проблема зреагувати, якщо хтось на вулиці зробить щось недоречне, наприклад, доторкнеться або щось у цьому роді. Вони мають бойовий дух».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Харківська область

Було наведено і кілька прикладів того, як жінки та дівчата відкрито говорили про насильство та намагалися протистояти йому, хоча такі приклади згадувалися не так часто, як інші стратегії подолання. Вважається, що дівчата-підлітки частіше усвідомлюють свої права та відкрито заявляють про них як у стосунках, так і в громадських місцях. Декілька жінок та дівчат говорили про важливість встановлення кордонів і обговорення питань згоди: ***«Важливо запобігати насильству: встановлюйте межі, вчіться казати «ні»*** (жінка-ВПО, Львівська область). Під час кількох ФГД учасники відзначили такі методи, як використання діалогу, переговори та розв'язання проблем: ***«Візьміть участь у розв'язанні проблем»*** (ЛГБТКІ+ особа). Кілька жінок також відзначили, що вони зайнялися б плануванням безпеки для себе і своїх дітей: ***«Сьогодні я зрозуміла, що мені потрібно виробити стратегію подолання проблем для себе і якось поговорити з дитиною; я поки не знаю, як це зробити, тому що це важко робити з дитиною з ін-***

валідністю, але я мама, і я що-небудь придумаю» (жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область). Інші відзначили, що в ситуаціях сексуального домагання вони про це гучно говорять і просять про допомогу випадкових свідків. Наприклад, одна жінка розповіла, як її дочки стали об'єктами сексуальних домагань на вулиці і не змовчали: ***«Одного разу ми йшли додому, і я відійшла, щоб поговорити з сусідом, і вони примудрилися встряти в суперечку, бо якісь хлопці кричали їм якісь речі сексуального характеру. Отже, вони почали з ними сваритися, і тоді вийшов таксист і захистив моїх дівчат»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Харківська область). Жінки та дівчата також розповіли про те, що деякі постраждалі залишають небезпечне середовище та переїжджають, якщо це можливо, наприклад, в інший центр тимчасового проживання; однак проблеми з житлом ускладнюють ці дії. У деяких випадках жінки вирішують покінчити з НІП і вимагають розлучення, хоча, щоб дійти до розуміння цього, їм часто потрібен час: ***«Коли я була трирічною дитиною, наш батько пив, мама терпіла це, він зраджував її, виганяв нас із дому, а сам приходив із жінками. Мама мирилася з цим, але чому? Але потім вона все-таки покинула його»*** (дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Львівська область).

Експерти з ГЗН розповіли про деякі підходи з розвитку здатності до самозахисту, які вони пропонують жінкам та дівчатам у своїй роботі:

«Бути готовою негайно залишити небезпечну ситуацію, у тому числі зібрати необхідні документи і гроші».

Експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область

«Навчання прийомам самооборони, щоб захистити себе в екстремальних ситуаціях».

Експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область

Як і у випадку із уникненням та зниженням напруги, важливо зазначити, що ці стратегії спрямовані не на усунення першопричини насильства, оскільки відповідальність лежить на кривдниках, а на зменшення ризиків.

4. Пошук певного полегшення та втіхи; турбота про себе та розширення можливостей

«Просто роблю глибокий вдих».

Хлопець-ВПО-підліток в центрі тимчасового проживання, Харківська область

«Багато дівчат намагаються знайти способи зменшити стрес за допомогою хобі, спорту чи арт-терапії».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Робота, діти, хобі рятують».

Жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Херсонська область

«Вони слухають музику, ходять на прогулянки».

Хлопець-підліток в сільській місцевості, Львівська область

«Спілкування з родичами, друзями».

Жінка-ВПО, Львівська область

«Домашні тварини, ведення домогосподарства, догляд за дітьми чи батьками».

Експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область

«Самодопомога дуже поширена, її застосовують у багатьох випадках: тварини, прогулянки, читання, секс».

ЛГБТКІ+ особа

> ***«Жінки зараз більше зосереджені на собі і піклуються про себе. Але вони потребують навчання та підтримки в питаннях турботи про себе».***
> Дівчина-ВПО-підліток, Львівська область

Часто жінки та дівчата відчувають, що вони не в змозі впоратися з ситуаціями насильства, і можуть хіба що шукати певної розради і полегшення, щоб частково пом'якшити страждання і шкідливі наслідки: ***«Ми почали жити сьогоднішнім днем»*** (жінка, Харківська область). Жінки та дівчата розповіли, що займаються хобі та беруть участь у вечірках, гуляють і займаються фізичними вправами, проводять час на природі, слухають музику, займаються рукоділлям, домашнім господарством, проводять час з дітьми і домашніми тваринами, ведуть щоденник і моляться. Жінка пояснила, що вона не чекає допомоги від інших, але намагається знайти способи подбати про себе: ***«Я щось роблю, будую плани, я не впадаю в стан жертви, я не чекаю допомоги»*** (жінка-ВПО, Львівська область). Однак навіть вжиття цих засобів відволікання та зняття стресу стає дедалі складнішим для жінок та дівчат внаслідок небезпеки та дії інших чинників у контексті тривалої гуманітарної кризи. Військові дії, відсутність електрики і фінансові труднощі обмежують можливості жінок та дівчат залишати домівки й займатися активною діяльністю. Деякі жінки та дівчата також вказали, що вони шукають інформацію в соціальних мережах або під час інформаційних заходів, а також розвивають навички, вчаться чи шукають роботу, щоб стати більш незалежними та розширити свої можливості.

Жінки та дівчата в Україні розповіли про різні засоби самодопомоги, якими вони користуються, щоб звести до мінімуму стрес і наслідки насильства в своєму житті. Деякі жінки та дівчата намагаються робити дихальні вправи, медитувати та приділяти час собі: ***«Якщо у мене стрес, я просто посиджу трохи»*** (дівчина-підліток в центрі тимчасового проживання, Харківська область). Інші відзначили, що знаходять заспокоєння на природі: ***«Я б хотіла поїхати куди-небудь у табір»*** (дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Херсонська область). Багато учасників ФГД також згадували фізичні вправи, спорт та відвідування спортзалів, а також музику, соціальні заходи, господарські / домашні справи, рукоділля та інші інтереси: ***«Можна зайнятися хобі, щоб впоратися зі стресом від насильства»*** (хлопець-підліток, Львівська область). Інші зверталися до соціальних мереж для розваги, щоб відволіктися від реальності або отримати інформацію і підтримку: ***«Здається, що зараз дедалі більше людей звертаються по підтримку до соціальних мереж або онлайн-платформ, можливо, через зростання онлайн-спілкування»*** (дівчина-підліток, Херсонська область). Деякі жінки також згадували про ведення щоденника або молитву: ***«Я навіть веду щоденник»*** (літня жінка в центрі тимчасового проживання, Харківська область), і ***«Можна помолитися, це допомагає»*** (літня жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Харківська область). Багато жінок та дівчат проводять час з родиною, подругами і домашніми тваринами, а жінки знаходять заспокоєння в спілкуванні з дітьми. Деякі учасники(-ці) ФГД, особливо дівчата-підлітки, говорили про важливість навчання та пошуку роботи, а також про бажання брати участь у тренінгах.

Жінки та дівчата відзначили необхідність подальшої підтримки і усвідомлення того, як піклуватися про себе і розширювати свої можливості, а також мінімізувати стрес: ***«Ви повинні мати уявлення про самопідтримку, не тільки відвідувати психолога, а й знати, як підтримати [себе]»*** (літня жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Харківська область). У багатьох місцях жінки та дівчата також відзначали відсутність заходів, де вони могли б зняти стрес і поспілкуватися одна з одною: ***«Нам дуже не вистачає масових заходів, зустрічей, походів у театри,***

де жінка чи дівчина знаходять натхнення» (жінка, Харківська область). Зокрема, повідомлялося про відсутність безпечних просторів у сільській місцевості і в районах, сильно постраждалих від конфлікту: ***«У місті є місця, куди жінки і дівчата можуть приходити і пропрацьовувати певні моменти, відпочивати, але їх небагато»*** (жінка, Харківська область).

Експерти з ГЗН також рекомендували різні види засобів самодопомоги та розширення можливостей, якими постраждалі можуть користуватися одночасно із зверненням по послуги з протидії ГЗН:

- ***«Фізична активність».***
  Експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область
- ***«Регулярні фізичні вправи, як-от біг, йога, плавання, допомагають зняти стрес і поліпшити настрій».***
  Експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область
- ***«Займайтеся улюбленою справою, яка приносить задоволення і відволікає від негативних думок».***
  Експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область
- ***«Техніки релаксації. Техніки, які допомагають розслабитися і заспокоїти нервову систему».***
  Експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область
- ***«Робота з психологом важлива, так само як і природа, ліс, господарчі клопоти і домашні справи».***
  Експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область
- ***«Домашні тварини, ведення домогосподарства, догляд за дітьми чи батьками».***
  Експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область

5. Повідомлення про насильство та звернення до служб

«Є ті, хто боїться, але деякі — сміливіші і повідомляють про насильство, щоб цього не сталося з іншими».
Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Львівська область

«Ну, в будь-якому разі, якщо щось трапиться, я звернуся до поліції».
Жінки-ВПО в центрі тимчасового проживання, Херсонська область

«Але якщо я зіткнуся з цим, я першим ділом зателефоную в поліцію за номером 102».
Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Харківська область

«Усі знають номер 102».
Жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Херсонська область

«Якби я пережила це, я б сказала про це комусь із своєї родини, а потім, мабуть, звернулася б до психолога».
Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Харківська область

«Або звернутись до поліції, якщо це щось серйозне. Це єдиний спосіб, про який всі знають. Можливо, є якісь гарячі лінії, але ніхто про них не знає».
Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Львівська область

«Я б звернулася до психолога, якби це сталося. Але не всі звертаються по допомогу».
Жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Коли їх запитали про те, як підтримати людей, які зіткнулися з насильством, вони відповіли, що з ними таких випадків не було, але вони постаралися б поговорити з цією людиною і порадили б їй звернутися до фахівця».

Ромські жінки, Закарпатська область

«[Йдіть] до організацій».

Жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Херсонська область

«Жінки та дівчата в громаді використовують різні стратегії, щоб запобігти насильству або мінімізувати його наслідки та впоратися зі стресом, що виникає внаслідок насильства. Почнемо зі звернення по допомогу. Звернутися в поліцію або інші правоохоронні органи, щоб отримати захист і притягнути кривдника до відповідальності».

Експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область

«Жінки не стануть дзвонити в поліцію, вони швидше звернуться до психолога».

Експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область

Хоча жінки та дівчата частіше звертаються до сім'ї та друзів, але в деяких випадках вони вказували, що знають про існування служб реагування та надавачів послуг із протидії ГЗН та у разі насильства звертатимуться до них. Поліція (номер екстреної допомоги 102) є найвідомішою в громадах установою, де можна одержати підтримку:

«Дзвінок у поліцію» (жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область). Однак жінки та дівчата часто висловлювали серйозні побоювання з приводу звернення до поліції та органів влади. Повідомлялося, що постраждалі часто не звертаються до поліції, якщо насильство не є «серйозним», а в багатьох випадках не звертаються взагалі. У деяких населених пунктах жінки та спільноти відзначали, що поліція в їхньому районі більше на працює або про неї нічого не відомо внаслідок війни. Здається, чоловіки та хлопці, частіше вказували, що постраждалі повинні звернутися до поліції: ***«Перше, що їм потрібно зробити, це звернутися до поліції»*** (чоловік у сільській місцевості, Львівська область). Однак деякі чоловіки та хлопці також визнали, що постраждалим може бути незручно звертатися до правоохоронних органів: ***«У разі насильства жінки звертаються до поліції. / Не всі жінки звертаються до поліції, деякі з них бояться осуду»*** (чоловіки, Львівська область).

В цілому, жінки та дівчата вважають за краще звертатися до психологів / соціальних працівників / фахівців з індивідуальної підтримки, і відвідувати безпечні місця: ***«У цих місцях ви можете збиратися групами, проводити дискусії, групові заняття, вправи і зустрічатися з психологом»*** (жінка, Харківська область). Жінки та дівчата, які знають про наявність таких послуг у своєму регіоні, зазначили, що для них найзручніше — звертатися до надавачів послуг з протидії ГЗН, ПЗПСП та соціальних послуг, насамперед до організацій громадянського суспільства. Іноді жінки та дівчата звертаються, в разі необхідності, по поради до юристів / осіб, які мають юридичні знання, або сімейних лікарів. Було кілька згадок про те, що постраждалі викликали швидку допомогу або зверталися до лікарень по невідкладну допомогу, коли мали травми внаслідок фізичного або сексуального насильства. Школи меншою мірою згадувались як місце, де діти / підлітки, які стикаються з ГЗН, можуть одержати допомогу; утім, були й запити про підтримку в школах. У деяких випадках постраждалі також шукають інформацію та послуги онлайн.

Місця, куди певні постраждалі від ГЗН звертаються по допомогу

поліція / правоохоронні органи	психологи, соціальні працівники та фахівці з індивідуальної підтримки	БПЖД
«Якщо ситуація серйозна, дехто може звернутися до поліції» (дівчина-підліток, Херсонська область). ***«Не до керівника. Можливо, до дільничного офіцера поліції»*** (жінка-ВПО з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область). ***«До поліції, якщо батьки не зрозуміють»*** (дівчина-ВПО-підліток, Херсонська область). ***«Піти в поліцію. З батьками»*** (дівчина-підліток з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область). ***«Я не знаю, що ще сказати, якщо щось трапиться, ми підемо до поліції»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Херсонська область). ***«Може, зателефоную в поліцію»*** (жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область). ***«Однак, якби це сталося, я б звернулася тільки до поліції»*** (жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Львівська область). ***«Якби були якісь подібні випадки, тоді поліція втрутилася б, і щоб уникнути небезпечної ситуації, ви можете сказати: ««ПОЛІНО», приходь до мене»»*** (чоловік у сільській місцевості, Херсонська область).	***«Прийти до друга чи до соціального працівника»*** (жінка-ВПО з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область). ***«Найчастіше звертаються до соціальних служб; за номером 102 — якщо викликають поліцію»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область). ***«Іноді вони також звертаються по допомогу до психологів або консультуються з іншими дорослими»*** (дівчина-підліток, Херсонська область). ***«Якщо в цьому є необхідність, тоді звернутись до психолога»*** (жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область). ***«Ну, може бути, для цього й існують психологи»*** (літня жінка в сільській місцевості, Херсонська область). ***«Жінки можуть звертатися по допомогу до психологів, до подруг»*** (чоловік у сільській місцевості, Львівська область). ***«Якщо це психологічне насильство, ви можете звернутися до психолога»*** (дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Херсонська область).	***«У громаді є місця, де постраждалі жінки можуть отримати допомогу. Це, зокрема соціальні служби, церкви, поліція, дитячий садок, кризовий центр»*** (чоловік у сільській місцевості, Харківська область). ***«Я відвідую тут заняття на тему «Магія жіночої краси», сюди також приходить психолог і проводить дуже цікаві групові сеанси терапії для 10 осіб, це дуже зручно, будь-хто може відвідати заняття, і, що важливо, вони безкоштовні, це шанс перезавантажитися»*** (жінка в сільській місцевості, Харківська область). ***«Наприклад, вже під час повномасштабного вторгнення був відкритий Центр стресостійкості, а також Молодіжний центр. Всі заходи тут безкоштовні і якісні, тут прохолодно, є кондиціонер [посміхається]»*** (жінка в сільській місцевості, Харківська область).

Для отримання додаткової інформації зверніться до розділу **Реагування на ГЗН**.

правова допомога та правосуддя	медичні заклади / заклади охорони здоров'я, школи	інші
«Вони можуть звернутися до осіб з юридичною освітою з-поміж спільноти» (ЛГБТКІ+ особа). ***«Дехто телефонує до поліції, на щастя, є юристи та організації, які надають допомогу»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Харківська область). ***«Якщо хтось хоче отримати компенсацію за моральну шкоду, він / вона може звернутися до суду»*** (хлопець-підліток в сільській місцевості, Львівська область).	***«Якщо це, наприклад, якась незнайома людина, тоді жінка може звернутися до спеціалізованої служби або до лікарні, а також до поліції»*** (дівчина-підліток в сільській місцевості, Львівська область). ***«Найкращий варіант — сімейний лікар, який / яка може відвідувати сім'ї. Він / вона бере участь у розв'язанні проблем»*** (ЛГБТКІ+ особа). ***«Школа»*** (дівчина-підліток з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область).	**Громадянське суспільство:** ***«Як інший варіант, ми можемо звернутися по допомогу до НУО [неурядових організацій], їх багато в місті, і вони справді здатні допомогти, якщо виникне така необхідність»*** (жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область). **Гарячі лінії:** ***«Дівчата можуть зателефонувати на гарячу лінію або зробити допис у соціальних мережах»*** (хлопець-підліток в сільській місцевості, Львівська область). **Інтернет:** ***«Є також Інтернет, там можна знайти інформацію про те, куди піти»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Харківська область).

6. З потенційним ризиком заподіяння шкоди

«Деструктивні методи — це алкоголь, куріння, психоактивні речовини».

ЛГБТКІ+ особа

«Вони починають вживати алкоголь, часто разом із кривдником».

Жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Львівська область

Деякі постраждалі, особливо ті, хто вважає, що у них немає інших варіантів, вдаються до стратегій подолання проблем, які з високою ймовірністю завдають шкоди. Надходили повідомлення про те, що жінки, які зазнали насильства, звертаються до алкоголю і наркотиків: ***«Це — якщо є відповідні служби. Якщо ні, тоді — «алкоголізація» [алкоголізм] може бути [способом впоратися з проблемами]*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область). У громадах алкоголь та наркотики часто вважають засобом боротьби зі стресом: ***«Вони можуть зняти стрес, вживаючи алкоголь, наркотики»*** (хлопець-підліток в сільській місцевості, Львівська область). Іншою стратегією, пов'язаною з потенційним ризиком заподіяння шкоди, є насильство по відношенню до інших, наприклад, матері чинять насильство по відношенню до дітей. Для підлітків стратегією подолання проблем, які несуть потенційні ризики, може також бути втеча з дому: ***«Деякі тікають з дому в разі насильства»*** (хлопець-підліток в сільській місцевості, Львівська область). Про те, як застосовували таку стратегію подолання проблем, як секс для виживання, інформації небагато. Утім, були повідомлення про стосунки жінок та дівчат з російськими військовослужбовцями під час окупації: ***«Були й такі, хто просив російських військових купити що-небудь для дітей. Росіяни були лояльні»*** (жінка-ВПО з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область).

Кількість відповідей про алкоголь вказує на те, що жінки та інші постраждалі часто вдаються до зловживання психоактивними речовинами, щоб впоратися зі стресом, спричиненим насильством. Деякі відповіді були надані у формі гумору для пом'якшення болю від реальності. Однак цей висновок свідчить про поширеність зловживання психоактивними речовинами, особливо в тих випадках, коли постраждалі не мають доступу до інших засобів, а також про пов'язані з цим ризики для жінок, оскільки він може зробити їх більш сприйнятливими до зловживання:

➤ ***«Жінка може почати вживати алкоголь, щоб впоратися зі стресом».***

Дівчина-підліток в сільській місцевості, Львівська область

➤ ***«Ті, хто має кошти, можуть випити, це хороший спосіб розслабитися».***

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Харківська область

➤ ***«Можна випити чарочку, щоб зняти стрес [сміється]».***

Жінка-ВПО з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

➤ ***«Ну, ми також знімаємо стрес випивкою [сміється]».***

Жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Херсонська область

➤ ***«Алкоголь — один із руйнівних методів».***

ЛГБТКІ+ особа

Певні механізми підтримки в сім'ях та спільнотах можуть посилити осуд та звинувачення жертви всупереч підходові, орієнтованому на постраждалих, що призводить до негативних результатів. У деяких випадках жінкам та дівчатам, які звертаються до членів сім'ї та інших осіб, може бути надана невірна інформація. Інші люди можуть відмовляти постраждалих від звертання по підтримку: ***«Часто люди з близького оточення постраждалої особи, до яких вона звертається, не знають, як реагувати і які поради давати, тому результатом є або необізнаність, або осуд»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область). Було також кілька згадок про сім'ї, які забирали зі школи дітей, які зіткнулися з булінгом, а також про можливі випадки примусових шлюбів після небажаної вагітності або зґвалтування.

e. РЕАГУВАННЯ НА ГЗН

«Вони звертаються до рідних і близьких, якщо такі є. Найчастіше вони нічого не розповідають, тримають це в собі, на правоохоронні органи надії мало».

ЛГБТКІ+ особа

«Кваліфікація спеціаліста може бути сумнівною. Невдалий досвід. Є люди, яким важко довіряти іншим, особливо серед постраждалих від насильства».

ЛГБТКІ+ особа

«Нестача інформації через брак спеціалістів, послуг, доступу. А зараз ми говоримо про віддалені спільноти. До яких важко дістатися».

Експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область

«Постраждалі стикаються зі ставленням до насильства як до нормального явища, тавруванням (особливо якщо кривдник працює в правоохоронних органах, органах безпеки або збройних силах), нестачею інформації, відсутністю транспорту, страхом розголосу (особливо в державному секторі)».

Експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область

«Вони вважають, що звернення по допомогу для постраждалих від ГЗН — «не на часі», особливо якщо кривдник — військовий. Існують навіть певні закони про «дискредитацію» Збройних Сил, ось чому вони не роблять заяв. Вони діляться цим «просто так», щоб полегшити тягар, і не хочуть звертатися по допомогу до психолога, юриста та інших фахівців. Вони діляться цим після групового заняття, і тільки від людини, яка буде їх слухати, залежить, чи переконає ця людина їх звернутися по допомогу».

Експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область

«Загалом держава не має стратегії припинення насильства».

Чоловік, Львівська область

Перешкоди в Україні на шляху доступу до послуг з протидії ГЗН, виявлені жінками та дівчатами

Страх осуду, помсти, відторгнення та подальшого насильства

Соціальне несхвалення й таврування постраждалих, насамперед насильство в сім'ї та сексуальне насильство

Недостатня обізнаність про ГЗН та доступні послуги з протидії ГЗН

Скорочення або відсутність послуг з протидії ГЗН поблизу

- **для регіонів, які сильно постраждали від конфлікту:** проблеми безпеки та обмеження доступу
- **для інших районів:** ресурси спрямовуються до прифронтових районів
- **для сільських районів:** обмежена присутність, проблеми з інфраструктурою та транспортом

Відсутність безпеки, віддаленість, відсутність доступного транспорту і слаборозвинена інфраструктура

Догляд за дітьми та домашні обов'язки: неможливість залишити осіб на утриманні наодинці. Це призводить до того, що жінки перебувають вдома більше часу, оскільки діти не відвідують школу та навчаються онлайн

Фінансова залежність від кривдників і нездатність забезпечити себе і дітей; відсутність інших варіантів житла

Недовіра та страх розголосу, зокрема в ході взаємодії з державними службами

Занепокоєння з приводу ігнорування або неналежного поводження з боку поліції та влади

Вартість певних послуг та нездатність сплатити за них, наприклад, за юридичну чи психологічну допомогу, оскільки обсяг безкоштовних якісних послуг є обмеженим

Постраждала особа часто має сплачувати штраф за кривдника

Обмежені можливості доступу до правового захисту та правосуддя; відсутність довіри до судової процедури та її тривалість

Випадки насильства з поганим завершенням, що знеохочує інших постраждалих

Проблеми, з якими стикаються дівчата та хлопці підліткового віку, які звертаються по допомогу, оскільки мають отримувати батьківську згоду

Страх кривдника перед мобілізацією

Ідеалізація чоловіків, які «героїчно» воюють

Применшення важливості ГЗН у зв'язку з війною

Громада сприймає різні державні служби як осідки бюрократії та корупції

I. Перешкоди на шляху доступу до послуг та програм з протидії ГЗН

«Іноді це може бути важко через страх або сором».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Ситуація з насильством не змінюється, але ми не обговорюємо цю проблему в громаді».

Жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Я не чула ні про безпечні місця, ні про центр допомоги постраждалим, ні про мобільні бригади».

Літня жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Харківська область

«Можливо, є такі місця, але жінки бояться говорити про це з незнайомцями».

Дівчина-підліток в сільській місцевості, Львівська область

«До поліції не можна звернутися, тому що всі один одному родичі або друзі».

Жінка-ВПО в сільській місцевості, Львівська область

«Постраждалі мовчать, не заявляють у поліцію (хоча діти були свідками насильства), тому що був випадок, коли поліція не прийняла заяву».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Можливість отримання допомоги професійних психотерапевтів, оскільки до державних немає довіри, особливо в плані конфіденційності, а приватні дуже дорогі. Доводиться обирати між забезпеченням сім'ї та відвідуванням психотерапевта».

Жінка-ВПО, Львівська область

«Ну, я не розумію, що тут може зробити психолог — ну, ми поговоримо, я піду, а далі — справжнє життя».

Жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Харківська область

«Щоб отримати послуги, потрібно їхати в [інше місце], але для цього потрібно спочатку туди дістатися. Автобус до центру громади ходить раз на тиждень. Ми ізольовані. Якщо всі послуги надаються там, то треба розв'язувати й транспортні питання».

Жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Паралельно з послугами для жінок має бути щось для дітей, тому що дітей нема де залишити».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Жінці немає куди піти, притулків, про які ви говорите, мало, і перебувати там можна обмежений час, доводиться повертатися. Тож їх має бути більше».

Жінка-ВПО в центрі тімчасового проживання, Харківська область

«Мою подругу вбив її чоловік, вона живе на околиці міста, і вона не поїхала б сюди, тому що це далеко, і якби притулок для жінок був ближче, вона, можливо, не померла б того фатального вечора».

Жінка, Харківська область

«Жінки не схильні відкрито говорити про насильство. Для нас це не на часі».

Жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

ОСНОВНІ ПЕРЕШКОДИ, ЩО ЗАВАЖАЮТЬ ПОСТРАЖДАЛИМ ЗВЕРТАТИСЯ ЗА ТА ОТРИМУВАТИ ПОСЛУГИ З ПРОТИДІЇ ГЗН

На шляху безпечного розкриття інформації про ГЗН та звернення по допомогу постраждалі мають чималі перешкоди. Перешкоди складні й багато з них виникли та посилилися внаслідок кризи: «Тавруванння і засудження з боку суспільства, недовіра до поліцейських служб і брак психологів, з якими можна було б поговорити»[117]. **Постраждалі відмовляються викривати насильство, адже бояться осуду та помсти**, в основі яких — суспільні гендерні норми, які ганьблять постраждалих і забезпечують кривдникам безкарність. **У громадах поширені ставлення до насильства як до норми і звинувачення жертви.** Постраждалі іноді стикаються з негативними наслідками, якщо викривають насильство, особливо у випадках НІП / ДН та сексуального насильства. **У багатьох регіонах України було виявлено недостатній обсяг послуг з протидії ГЗН. Це знижує ймовірність обізнаності постраждалих із ГЗН і створює перешкоди для тих, хто дійсно звертається по підтримку**. Згідно з повідомленнями, наявність послуг із протидії ГЗН була недостатньою в регіонах, які сильно постраждали від конфлікту, внаслідок обмежень, пов'язані з доступом. У той же час скорочення послуг відбулося і в інших регіонах в результаті зміни пріоритетів щодо розподілу ресурсів. Згідно з повідомленнями, по всій Україні поза межами центрів міст значно менше безпечних просторів та послуг для постраждалих від ГЗВ: ***«Наприклад, тут, в центрі, їх багато, але в інших районах їх немає»*** (жінка, Харківська область). Для отримання додаткової інформації, див. розділ **Доступність послуг з протидії ГЗН та прогалини в їх наданні**. **Жінки, дівчата та представниці інших груп групи ризику не завжди знають про наявність послуг та про те, як їх отримати, навіть якщо там, де вони проживають, є служби підтримки постраждалих.**

Віддаленість, відсутність транспорту та відключення світла створюють значні перешкоди на шляху доступу жінок та дівчат до послуг з протидії ГЗН. Це насамперед стосується постраждалих у сильно постраждалих від конфлікту та більш віддалених районах, а також осіб з обмеженою мобільністю.

Жінки та дівчата посилалися на додаткові труднощі в плані одержання підтримки, пов'язані з відсутністю можливостей догляду за дітьми та обмеженим вільним часом з огляду на виконання домашніх та інших обов'язків. Постраждалим дедалі складніше тікати з місць, де відбувається насильство, адже сімейні фінанси тануть, а проблеми з пошуком житла та його оплатою лише посилюються. Крім того, штрафи, присуджені кривдникам, доводиться платити їхнім сім'ям, а на практиці їх платять постраждалі. **Зрештою, жінки та дівчата висловлювали недовіру та боялися розголосу, насамперед маючи на увазі державні служби**: ***«Навіть якщо й є інформація про послуги, жінкам незручно звертатися по допомогу, насамперед до державних органів»*** (жінка-ВПО, Львівська область). Жінки та дівчата часто говорили, що, на їхню думку, мало що можна зробити для розв'язання проблеми насильства, відзначаючи **безкарність кривдників**: ***«Немає державних органів, які могли б надати захист»*** (жінка-ВПО, Львівська область).

Як спільноти, так і експерти з ГЗН визначали значні прогалини в законодавчій базі та в її правозастосуванні в контексті розв'язання проблем ГЗН. Жінки та дівчата часто мають обмаль можливостей для звернення по правовий захист та здійснення правосуддя. Це змушує їх думати, що, повідомляючи про насильство, вони лише завдадуть собі більшої шкоди. **Жінки та дівчата відмовляються повідомляти про насильство насамперед тоді, коли кривдники є військовими або займають керівні посади. Крім того, страх з приводу мобілізації кривдників та їх відправлення на фронт теж заважає жінкам та дівчатам звертатися по допомогу.** Загалом, **оскільки йде війна, подолання ГЗН не є пріоритетом** унаслідок суспільного тиску як з боку громад, так і з боку влади.

Нижче наведено перешкоди, які визначили жінки та дівчата, і які в Україні заважають постраждалим звертатися по підтримку і ускладнюють для них можливість скористатися спеціалізованими послугами для постраждалих від ГЗН. Багато з цих бар'єрів на шляху доступу постраждалих від ГЗН до призначених для них послуг лише посилилися внаслідок зменшення фінансових ресурсів сімей та інших наслідків війни.

117 Гуманітарна координація у сфері ГЗН. ***Фокус-групові дискусії з жінками та дівчатами. Харків, 6 лютого*** 2024 року: 1.

Таврування та страх

Постраждалі бояться звертатися по підтримку, боячись зіткнутися з соромом, тавруванням, відторгненням та подальшим насильством. Насильство часто подається як нормальне явище і провина покладається на постраждалих: ***«Ситуація, коли насильство сприймають як нормальне явище, може часто виникати в селах. А люди в селах часто не мають доступу до послуг і допомоги і навіть не знають, що можуть комусь розповісти про це»*** (дівчина-ВПО-підліток, Львівська область). Жінки та дівчата розповіли, що сім'ї та спільноти чинять тиск на них, щоб вони навіть не обговорювали ГЗН: ***«У нашій спільноті не прийнято говорити про насильство»*** (жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область). У суспільстві дуже засуджують жінок, які викривають членів сім'ї, що вчиняють НІП / ДН та викликають поліцію. Сексуальне насильство так само викликає таврування особливого виду, насамперед у випадках СНПК в умовах окупації, коли постраждалі бояться, що їх вважатимуть «колаборантами».

Проблеми на шляху викриття сексуального насильства

Експерт(-ка) з ГЗН розповів(-ла) про деякі труднощі, з якими стикаються постраждалі в процесі звернення по допомогу та одержання підтримки у зв'язку з сексуальним насильством, якого вони зазнали, а також про перешкоди, які вони мають долати після того:

«Все ще бувають випадки, коли людина отримує психологічну травму. Над нею знущалися. Це не завжди були її контакти [люди, яких вона знає]. Це може бути [вимушене] роздягання на блокпості. Вона травмована. Вона про це не знає. Вона живе з цим до того часу, поки не прийде на який-небудь сеанс. Або звертається до фахівця. І коли вона зрозуміє, що сталося. І шляхи, які людина обирає, щоб вийти з цієї травми, можуть бути дуже різними. І це перевертає життя людини догори дригом... жахливий різноманітний спектр [насильницьких дій], які могли статися під час активних військових дій, окупації. І ми не можемо знати, що ще може статися. Це про сексуальне насильство, пов'язане з війною, яке вплинуло на всіх людей в цілому, але знову ж таки слід розглядати його в контексті. Це просто жахіття. Людина не готова говорити про це. І коли вона починає говорити про це, то, якщо вона хоче отримати допомогу, це не завжди відбувається коректно і приємно. Її послали на допит. Розкажи мені більше цього. Розкажи мені більше того. Ми просто не знаємо, як систематично з цим працювати. Це нова страшна проблема для країни... як з нею впоратися і убезпечити тих людей, які вже отримали травму. Кожна людина матиме свої власні, індивідуальні проблеми до, під час і після війни, тому тут важко щось передбачити» (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область).

Жінки, які повідомляють про насильство, можуть мати наслідки з боку кривдників, сімей та спільнот, наприклад, помста з боку партнерів: ***«Часто трапляється так, що кривдник перебуває поза нашою увагою. А коли приїжджаємо ми, поліція... Іноді буває багато криків, а пізніше кривдник стає більш агресивним, і вона вже не рада, що звернулася по допомогу»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область).

Недостатня обізнаність про ГЗН або відсутність послуг

Хоча деякі жінки та дівчата знають про те, які існують послуги, широка необізнаність із ГЗН у громадах у деяких випадках заважає постраждалим навіть зрозуміти, що вони зазнають насильства, і дізнатися про те, як звернутися по підтримку. Насамперед у сильно постраждалих від конфлікту та сільських районах, де є значні обмеження в пересуванні, люди в громадах менше знають про те, де є найближчі безпечні простори та інші пункти надання послуг: ***«Я не чув про жодні спеціальні місця для жінок чи мобільні бригади СПД»*** (чоловік у сільській місцевості, Львівська область). Згідно з повідомленнями, найбільше перешкод на шляху до отримання інформації мають жінки- та дівчата-ВПО, жінки та дівчата з інвалідністю, літні жінки та дівчата й хлопці підліткового віку, а також мешканці віддалених територій. Крім того, на багатьох територіях обмаль послуг з протидії ГЗН і не вистачає фахівців, причому найменше послуг у сільській місцевості поза міськими центрами. Див. розділ **Доступність послуг з протидії ГЗН та прогалини в їх наданні**.

Небезпека, віддаленість і відсутність транспорту

Небезпека, поряд з віддаленістю, обмеженою доступністю транспорту, нерозвиненою інфраструктурою та відсутністю освітлення, створює значні проблеми щодо можливостей для постраждалих отримувати послуги: ***«Але знову ж таки, все це відбувається в центрі, а не у віддалених місцях. Жінкам та дівчатам важко дістатися туди, тому навіть якщо жінці потрібна допомога, вона її не отримає, бо немає зв'язку через перебої з електрикою, і вона знає, що є центр послуг, де вона може отримати допомогу, але вона туди не поїде, бо далеко або, наприклад, вона не має грошей»*** (жінка, Харківська область). Послуги з протидії ГЗН та безпечні простори, як правило, зосереджені в міських центрах і не завжди є доступними для жінок і дівчат, які живуть поза ними: ***«У місті є простори, куди жінки та дівчата можуть прийти і працювати над [насолоджуватися] певними моментами, розслабитися, але їх небагато. Наприклад, тут, в центрі, їх багато, але трохи далі, в інших районах, їх немає»*** (жінка, Харківська область). У людей, які приїжджають із сільської місцевості, щоб отримати послуги в сусідньому місті або обласному центрі, подорож вимагає часу і пов'язана з фінансовими витратами і ризиками. У деяких населених пунктах немає транспорту: ***«Пішки. У селі немає громадського транспорту. Тільки між селами. Або в Херсон чи в Миколаїв»*** (дівчина-підліток в сільській місцевості, Херсонська область). Окрім жінок та дівчат із віддалених районів, труднощі з доступом до послуг та заходів з протидії ГЗН були виявлені у жінок та дівчат з інвалідністю та літніх жінок: ***«Ми нічого не чули про перевезення людей з інвалідністю»*** (дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Львівська область). Жінкам- та дівчатам-ВПО, які проживають ізольовано в деяких центрах тимчасового проживання, так само важко дістатися міських центрів, де розташовано більше служб: ***«Тут [у цьому місці] ми всі живемо в центрі тимчасового проживання... Незручно їздити до Валок в якійсь одній справі»*** (жінка в сільській місцевості, Харківська область). Відсутність безпеки і громадського освітлення ускладнюють можливість доїзду постраждалих до пунктів надання по-

слуг, особливо в районах, які сильно постраждали від конфлікту: ***«Головна небезпека — обстріли. Люди намагаються нікуди не їздити при денному світлі. А комендантська година забороняє пересуватися занадто пізно, в темряві. Але люди не порушують це правило. Якщо це комендантська година, то нехай буде комендантська година. Вдома вони почуваються безпечніше. І знову. Ніколи не знаєш, куди буде завдано удару»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область).

Відсутність можливостей і часу для догляду за дітьми

Крім того, жінки часто стикаються з перешкодами в плані мобільності, оскільки немає інших можливостей догляду за дітьми, а вони мають виконувати хатні обов'язки відповідно до своєї гендерної ролі: ***«При школі є притулок. Приходять діти, веселяться. У дорослих на це немає часу. У нас багато роботи вдома»*** (жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Херсонська область). Жінки часто мають обмаль можливостей брати участь в заходах і звертатися по послуги, бо не можуть залишити дітей чи людей, за якими треба доглядати, одних вдома: ***«Я б хотіла піти куди-небудь одна, але не можу залишити дитину»*** (жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область). Сімейні зв'язки були зруйновані, і багато дітей все ще навчаються онлайн, особливо в районах, які сильно постраждали від конфлікту. Ці чинники збільшують для жінок тягар, пов'язаний з доглядом за іншими, а також урізають вільний час, яким вони могли б скористатися для участі в заходах та здобуття підтримки. Це особливо характерно для спільнот із вкоріненими нормами щодо традиційних ролей жінок та чоловіків, як-от деякі ромські громади: ***«Жінка не повинна зустрічатися з іншими чоловіками, вона повинна підтримувати порядок у домі. Вона не повинна спілкуватися з іншими чоловіками, вона повинна сидіти вдома, доглядати за дітьми»*** (ромська жінка, Львівська область).

Нестача ресурсів і залежність від кривдників

Фінансова залежність постраждалих від кривдників зростає внаслідок погіршення економічної ситуації та відсутності варіантів житла, особливо для сімей ВПО. Безпечного житла обмаль внаслідок процесів переміщення населення, руйнування будинків та існування небезпечних територій. Жінки гадають, що їм нікуди піти, і вони не можуть прогодувати себе і дітей. Постраждалі не завжди в змозі платити за транспорт або послуги, які не є безкоштовними. Деякі жінки вказували, що у випадках насильства вони б звернулися лише до приватних надавачів послуг — юристів та психологів, оскільки державних послуг обмаль, але є проблеми з конфіденційністю, та й їхня якість є незадовільною. Крім того, згідно з повідомленнями, штрафи кривдників доводиться платити членам сім'ї, що зрештою має наслідки і для самої постраждалої особи: ***«Нещодавно була така ситуація. Жінка сама викликала поліцію, потім сама сплатила штраф, а потім сама забрала [його] з поліції»*** (жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Херсонська область).

Страх перед мобілізацією та ідеалізація військовослужбовців

Серед інших стримувальних чинників, пов'язаних з війною — страх мобілізації кривдників. Надходили повідомлення про те, що співробітники ТЦК і поліції іноді разом виїжджають на виклики про НІП / ДН, що утримує постраждалих від звернень по допомогу: ***«У порівнянні з минулим роком статистика звернень в громадах знизилася, але це могло бути пов'язано з тим, що працівники Територіального центру комплектування (мобілізаційного відділу) приїжджають на виклики разом з поліцією. Кривдників мобілізують. Деякі жінки бояться залишитися одні, тому не заявляють про насильство, щоб їхніх чоловіків не мобілізували»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область). Якщо кривдники належать до війська або займаються гуманітарними справами, існує думка про те, що постраждалим не повірять і чинитимуть опір будь-якій критиці на адресу «героїв» України. Для додаткової інформації див. частину **Причини мовчання** в розділі Стратегії подолання труднощів.

Недовіра до поліції та органів влади, відмова з їхнього боку розглядати заяви

Жінки та дівчата часто висловлювали недовіру до поліції, влади та надавачів послуг, насамперед до державних служб, а це є значною перешкодою для подання заяв про насильство. Це насамперед стосується сільської місцевості, де в громадах існують тісні зв'язки й постраждалі бояться розголосу. Такі побоювання стосувалися насамперед звернень до поліції, яка часто є єдиною інстанцією, про яку знають постраждалі. Випадки, коли правоохоронні органи ігнорують постраждалих та применшують насильство, посилюють недовіру та стримують інших постраждалих від звернень по допомогу: ***«Ми отримуємо скарги жінок на поліцію. Після цього жінки воліють мовчати. Тому що нічого не зміниться, а іноді це може навіть погіршити ситуацію»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Були наведені деякі приклади «допитів» або неналежного поводження з заявницями: ***«Для людей небезпечно звертатися до поліції, адже можна зазнати неналежного поводження з боку поліцейських. Жінки-поліцейські чинять насильство щодо постраждалої особи»*** (жінка-ВПО, Львівська область). Поліція не завжди навчена і не завжди оснащена для того, щоб неупереджено розслідувати справи щодо ГЗН і спрямовувати постраждалих туди, де їм можуть допомогти. Представники громад повідомляли, що правоохоронні органи не завжди знаються на різних формах насильства та перешкодах, що призводить до применшення значення випадків жорстокого поводження: ***«Раніше траплялося, що чоловік бив жінку, вона викликала поліцію та подавала скаргу на нього. А потім, через дві години, вона забирала її. Після цього така ситуація повторювалася ще пару разів. А поліція не хотіла приймати її скарги, тому що вона їх відкликає»*** (ромська жінка, Закарпатська область).

Проблеми, пов'язані зі зверненням до поліції з приводу ГЗН

- ***«У разі насильства жінки звертаються до поліції. / Не всі жінки звертаються до поліції, деякі бояться осуду».***

  Чоловіки, Львівська область

- ***«Поліція цим не займається, хоча мала б».***

  Літня жінка в сільській місцевості, Харківська область

- ***«У жодному разі. Жінка дзвонить в поліцію. Приїжджає поліція і каже «Ай-яй-яй, ой-ой», тобто вони майже нічого не зробили щодо цього інциденту. Отже наступного разу жінки будуть думати, дзвонити в поліцію чи ні».***

  Експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область

- ***«Відсутність довіри до правоохоронних органів. Досвід моїх друзів, які живуть за кордоном, показує, що в країнах ЄС більше довіряють поліції, і що поліція краще обізнана з тим, як надавати кваліфіковану допомогу постраждалим. А в Україні люди не довіряють поліції, поліція не виконує роботу відповідно до своїх повноважень, заяви про насильство не розглядаються належним чином. Люди не вірять державним органам і не вірять, що вони здатні їх захистити».***

  Жінка-ВПО, Львівська область

Відсутність довіри до правосуддя та обмежений доступ до нього

Відзначалося, що жінки, дівчата та представники(-ці) інших груп ризику мають обмежені можливості для звернень по правовий захист та правосуддя, що посилює їхній страх перед помстою та почуття нікчемності. Постраждалі не вірять в те, що судова система зможе притягнути кривдників до відповідальності за вчинене ними насильство. Жінки та дівчата особливо відзначили проблему, пов'язану з тривалими строками процесів: ***«Мені здається, що люди не часто звертаються по допомогу, тому що розв'язання проблеми вимагає дуже багато часу, а якщо навіть питання і порушено, вони гальмують, а цього не повинно бути. [Важливо] приділяти цьому більше уваги»*** (дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Львівська область).

Перешкоди на шляху звернень по правовий захист у випадках ГЗН

ЗАКОН

- ***«Якщо людина перебуває у важких життєвих обставинах і не знає, куди звертатися, то вона й не буде звертатися по допомогу. Люди не вірять у можливість реагування на випадки сексуальної експлуатації [та іншого насильства], бракує засобів правового захисту».***

  ЛГБТКІ+ особа

- ***«Я з вами не згодна; багато послуг, ну та й що? Судова система не працює належним чином, неможливо посадити кривдника за ґрати; тож що робити жінці — бігати і доводити це роками? Це жах, система не працює, є лише перші кроки. Коли кривдники дійсно почнуть нести відповідальність за свої дії, тоді відбудуться зміни на краще, але поки цього немає, і їм все сходить з рук без будь-якого покарання, а жінки страждають».***

  Жінка в сільській місцевості, Харківська область

- ***«І в цілому держава задає тон в суспільстві. / Насильство виникає внаслідок напруженості в суспільстві. Суспільство глибоко страждає від відсутності справедливості. Напруженість повинна бути знижена. / Несправедливість в законодавстві веде до напруженості і насильства. Верховенство права і справедливість повинні бути відновлені».***

  Чоловіки, Львівська область

Розголос та неякісні послуги

Жінки та дівчата, як правило, вельми неохоче звертаються по підтримку до «незнайомих людей». Деякі жінки та дівчата поділилися думкою, що надавачі послуг не можуть їм допомогти і що для кривдників немає ніяких наслідків: ***«Психологам немає довіри, тому що невідомо, як вони можуть допомогти»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Харківська область). Були також висловлені побоювання щодо розголосу та незадоволення якістю послуг: ***«Не всі механізми дають ефект. У цих послугах немає послідовності, вони можуть бути половинчастими або несвоєчасними»*** (ЛГБТКІ+ особа). Одна жінка розповіла, що постраждалі не бажають звертатися до медичних закладів саме з приводу насильства, якого вони зазнають[118]: «Я можу отримати допомогу в місцевій лікарні, але жінки не будуть ділитися там інформацією про насильство. Ми не довіряємо людям, які там працюють. Нічого не зміниться, якщо ми поговоримо з ними про нашу ситуацію»[119].

118 Потрібно проводити додаткове дослідження з порівняльного аналізу роботи пунктів охорони здоров'я з кадровими фахівцями з індивідуальної підтримки постраждалих від насильства та пунктів, де таких фахівців немає. В його основі має бути пілотний проєкт 2024 року щодо пунктів надання послуг з кадровими фахівцями з індивідуальної підтримки.

119 Гуманітарна координація у сфері ГЗН. ***Фокус-групові дискусії з жінками та дівчатами. Харків, 6 лютого*** 2024 р.: 5.

Відсутність координації та проблеми з направленням до фахівців

У кількох групах учасники та експерти з ГЗН торкнулися проблем, пов'язаних із направленням до фахівців з ГЗН та координацією: ***«Немає системи направлення»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область). Були описані проблеми щодо координації діяльності установ, які надають державні послуги, а також між гуманітарними організаціями, громадянським суспільством і державними службами. Жінки повідомляли про проблеми з належним і безпечним направленням постраждалих до надавачів послуг: ***«Процедура направлення недосконала — немає ані анонімності, ані конфіденційності, люди бояться звертатися по допомогу або повідомляти про ГЗН»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область). Відзначалася необхідність вжиття подальших дій, а також здійснення самими жінками заходів з адвокації, аби розв'язання проблем зрушило з місця й жінки б дійсно направлялися до надавачів послуг. Часом жінки мають самостійно звертатися до різних закладів, і насамперед — до державних установ: ***«Маємо уряд, який є некомпетентним з низки питань. Ви можете звертатися до міжнародних організацій, але ви повинні вимагати від уряду [можливості одержати підтримку]»*** (жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Львівська область).

Експерт(-ка) з ГЗН описав(-ла) необхідність посилення координації: ***«Погоджуюсь із цим і мені здається, що міжнародним партнерам, місцевим, національним і громадським організаціям необхідно координувати свої дії; або ж владі необхідно координувати свої дії, плани, своє стратегічне бачення проблеми з партнерами. Або партнерам необхідно координувати свої дії»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область). Інший(-а) експерт(-ка) з ГЗН аналогічним чином підтримав(-ла) необхідність більшої узгодженості на національному та місцевому рівнях, вказавши на прогалини у функціонуванні системи: ***«Міністерство давно розробила механізм координаційної ради [з ГЗН], він міг би бути ефективним зараз, але його повністю знівельовано»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область).

Зниження пріоритетності ГЗН

Представники(-ці) спільнот та експерти з ГЗН відзначали зниження пріоритетності проблеми ГЗН в масштабах всієї країні, що створює додаткові перешкоди для звернень постраждалих осіб по підтримку. Суспільство тисне на жінок та дівчат, вимагаючи від них забути про свої проблеми та насильство, яке вони пережили, поки триває війна. Під час ФГД, і насамперед у районах, які сильно постраждали від конфлікту, жінки висловлювали небажання обговорювати ГЗН і відзначали, що ця тема є «табуйованою» аж до закінчення війни: ***«Навіть якщо є якісь чинники ризику [насильства], ми не готові обговорювати це зараз»*** (жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область). Військові дії є головною проблемою для жінок та дівчат. Вони постійно розповідають одна одній про страх, що відчувають внаслідок постійних обстрілів та їх впливу на їхнє повсякденне життя. Крім того, жінки та дівчата бояться того, що їм можуть заявити, що вони не проявляють солідарності з країною, що веде війну. Вважається, що обгово-

рення питань, які можуть бути сприйняті як критика громад, відволікає увагу від теми війни. Зокрема, існує небажання говорити про будь-яке насильство, де фігурують представники влади, військові та гуманітарний персонал. Експерт(-ка) з ГЗН описав(-ла) це так: ***«Стосовно працівників гуманітарних служб та випадків [СЕН], ми можемо й не знати про це, поки триває активна фаза війни. Гуманітарні місії асоціюються з наданням допомоги, і чи наважаться вони [постраждалі] зганьбити все хороше, якщо хтось один скоїв такий злочин?»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область). Деякі експерти з ГЗН також відзначили вплив спрямування ресурсів на ведення війни, що призводить до перерозподілу коштів та зниження уваги до проблематики ГЗН на національному рівні й на місцях.

Постраждалі групи стикаються із посиленими перешкодами

До груп, які стикаються з підвищеними перешкодами в доступі до послуг із протидії ГЗН, належать жінки та дівчата-ВПО, літні жінки, дівчата-підлітки, діти, жінки та дівчата з інвалідністю, жінки та дівчата ромської національності, представники ЛГБТКІ+ спільноти та постраждалі чоловіки. Жінки- та дівчата-ВПО можуть бути менш обізнаними про доступні послуги на конкретній території, зазнавати ізоляції в центрах тимчасового проживання і іноді стикатися з дискримінацією. Літні жінки, жінки та дівчата в сільській місцевості, а також жінки та дівчата в ромських громадах, як правило, стикаються з укоріненими соціальними нормами та мають труднощі з доступом до інформації. В одній ФГД ромська жінка поділилася прикладом, що ілюструє, як ці перешкоди ускладнюються внаслідок дії чинників вразливості, що перетинаються між собою, як-от вік і етнічна приналежність: ***«Якщо говорити про перешкоди на шляху доступу до підтримки для різних груп, то, як правило, найбільші перешкоди виникають у літніх жінок через їх власні переконання і погляди самої ромської спільноти»*** (ромська жінка, Закарпатська область). Крім того, відповідно до вимог національного законодавства, дівчатам і хлопцям підліткового віку потрібна згода батьків на отримання послуг. Деякі підлітки вказали, що вони вагаються звертатися до надавачів послуг через можливість подальшого розголосу. Представники ЛГБТКІ+ спільноти стикаються з особливими перешкодами, пов'язаними зі страхом дискримінації та відсутністю спеціалізованих послуг. Також було встановлено, що чоловіки, які пережили сексуальне насильство, мають менше каналів доступу до послуг та підтримки. Постраждалі від НІП / ДН та сексуального насильства, насамперед СНПК, від НІП / ДН та сексуального насильства з боку військовослужбовців, а також від СЕН, так само стикаються зі складними перешкодами на шляху доступу.

II. Зміни, які стосуються наявності послуг і програм з протидії ГЗН, прогалини в їх наданні та реалізації

«Гуманітарної допомоги, наборів гідності немає, їх роздавали в якийсь момент на початку війни, але зараз не роздають».

Експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область

«Для нас немає окремих безпечних просторів».

Жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Безпечні простори для жінок та дівчат від організацій громадянського суспільства та благодійних фондів (зокрема, «Вільна»). Однак інформації не вистачає, тому необхідні семінари та інформаційні заходи з питань насильства і про те, як з ним можна боротися».

Жінка-ВПО, Львівська область

«Ми знаємо, що можна зателефонувати в поліцію або сільраду. / Іншої інформації немає. Ми не дуже обізнані про інші доступні послуги».

Жінки з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Я думаю, що є ще додаткові послуги, але про них ніхто не говорить, важко дізнатися про те, куди можна піти, куди подзвонити, мало хто про це знає. / Мало хто знає і мало хто користується цією допомогою».

Дівчата-ВПО-підлітки в сільській місцевості, Львівська область

«Послуги стали більш доступними завдяки активізації інформаційних кампаній та створенню нових центрів».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Наприклад, вже під час повномасштабного вторгнення був відкритий Центр стресостійкості, а також Молодіжний центр».

Жінка в сільській місцевості, Харківська область

У боротьбі з ГЗН в Україні намітилися позитивні зрушення, які частково можна пояснити зусиллями з гуманітарного реагування. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», ухвалений в 2018 році, і типові правила надання послуг постраждалим, ухвалені в 2018-2019 роках[120], за якими послідувала ратифікація Стамбульської конвенції в 2022 році, — усе це створило передумови для надання підтримки постраждалих від ГЗН. Останніми роками посилена присутність громадянського суспільства та міжнародних організацій, що займаються проблемою ГЗН, під час кризи сприяла розширенню обсягів послуг та програм з протидії ГЗН: ***«З того часу, як у країні з'явилися міжнародні організації, ми стали більше про це знати. Тепер я бачу, що вони розповідають більше, запитують більше. Від цих організацій можна отримати юридичну, медичну і навіть фінансову підтримку»*** (жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Львівська область). **Було відзначено, що збільшення числа організацій, які займаються ГЗН, а також інформаційних заходів та кампаній підвищує в громадах рівень обізнаності щодо насильства. Однак, на місцевому рівні, насамперед у сільській місцевості та в районах, які сильно постраждали від конфліктів, усе ще існує значний дефіцит програм для жінок та дівчат та послуг для постраждалих від ГЗН.**

120 ООН в Україні. ***Аналітична довідка ООН. Гендерно зумовлене насильство***. З. ЄС / Рада Європи. ***Перешкоди, засоби юридичного захисту та добрі практики для доступу жінок до правосуддя в Україні.*** 2023: 51.

Зміни щодо наявності послуг

▲ **Більше послуг:** у деяких локаціях учасники(-ці) ФГД повідомили про збільшення кількості заходів та послуг із захисту в їхньому регіоні. Наприклад, жінки згадали кілька прикладів того, як гуманітарні організації започатковують програми захисту або відкривають новий громадський простір. Було відзначено, що нещодавно створені центри для дітей, молоді та жінок надають безпечний простір, де жінки та дівчата можуть взаємодіяти одна з одною та брати участь у заходах. Вони також виконують роль пунктів надання інформації про наявні послуги з захисту, посилюють обізнаність про насильство та полегшують направлення до фахівців, будучи відправною точкою для одержання спеціалізованих послуг та підтримки: ***«Послуги стали доступнішими завдяки зростанню обсягів інформаційних кампаній та створенню нових центрів»*** (дівчина-підліток, Херсонська область). Одна жінка розповіла таке: ***«У селі з'явилися представники [НУО], вони багато про що розповідають дітям, а поліція приїжджає читати лекції»*** (літня жінка в сільській місцевості, Херсонська область). При цьому виглядає так, що більшість нещодавно відкритих просторів, про які говорили представники громад, призначені для підтримки дітей та молоді чи громади в цілому, а не для того, щоб виконувати функції БПЖД: ***«Нещодавно відкрився офіс [агентства], там проводять заходи для дітей і час від часу надають допомогу, а крім того, вони мають юристів... / Тепер наші діти мають можливість відвідувати [його]»*** (літні жінки в сільській місцевості, Херсонська область).

Також зазначалося, що відвідування мобільними групами центрів тимчасового проживання сприяє поширенню інформації та доступу до послуг для ВПО: ***«Психолог. Адвокат приходить. Всі, хто цього потребує, користуються їхніми послугами»*** (жінка-ВПО з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область).

Було наведено кілька прикладів організованого спільного користування транспортом / «соціальних таксі», які впроваджуються, щоб допомогти людям з обмеженою мобільністю отримувати послуги в містах і полегшити їхню доступність: ***«У Херсоні впроваджуються соціальні таксі. Щоб люди могли поїхати до лікарні, наприклад, чи до центру соціальних служб. [Оскільки] ці громади є віддаленими, і навіть якщо там немає обстрілів, звідти немає можливості виїхати»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область).

Деякі члени громад також відзначили збільшення кількості інформаційних, просвітницьких та комунікаційних матеріалів, а також кампаній з підвищення обізнаності на тему насильства. Були відзначені приклади кампаній з боротьби з булінгом і домашнім насильством: ***«Зараз є більше корисної інформації про боротьбу з домашнім насильством»*** (жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Львівська область).

Загалом, зростання присутності громадянського суспільства та гуманітарних організацій на місцях було пов'язано з підвищенням обізнаності громад та з більшою доступністю послуг з протидії ГЗН.

▼ **Послуг стає менше:** незважаючи на ці досягнення, жінки та дівчата відзначали як прогалини, так і додаткові потреби в підтримці. Повідомлялося про скорочення програм протидії ГЗН та надання соціальних послуг у певних регіонах, насамперед на заході та в центрі: ***«Фінансування зменшилось, увага змістилася на схід та південь, на заході [є] програми, що закрилися»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область). З огляду на небезпеку, прифронтові території мають проблеми з доступом туди організацій з протидії ГЗН та надавачів послуг, а також із доступністю послуг для постраждалих груп: ***«Погоджуюсь, [рівень доступності] є різним залежно від громади. Як [через] логістичні міркування, так і внаслідок проблем із безпекою. Неподалік від лінії розмежування є проблеми як зі зв'язком, так і з водопостачанням. А це вже питання гуманітарної кризи. Отже, там взагалі не може бути й мови про постійну присутність служб або про надання послуг. Ні щодо ГЗН, ні щодо захисту»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область). Інший(-а) експерт(-ка) з ГЗН також розповів(-ла) про проблеми з безпекою та логістикою, з якими зіткнулася його / її організація на півдні: ***«Є ще одна проблема, через яку нам довелося відмовитися від роздачі допомоги в [цьому регіоні]. Це пов'язано з тим, що немає єдиної бази, яка була б безпечною. Для організації роздачі допомоги ми повинні попросити створити для нас цей реєстр, списки жінок. З погляду витрат часу це досить тривалий процес. І єдиним безпечним місцем для роздачі була штаб-квартира іншої міжнародної місії. А в неї були, як виявилося, свої проблеми з комунікацією. Минав час, і нам довелося відмовитися від цієї програми. Тому що у нас є свої власні терміни. Ось такі проблеми. Зараз я знаю, що на цій [локації] робота не ведеться, тому що маємо таку проблему»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область).

Відзначався також брак фахівців у всіх сферах: ***«Надаються державні послуги, в місті не вистачає фахівців, але установи працюють так, як можуть»*** (чоловік, Херсонська область). Експерт(-ка) з ГЗН відзначив(-ла) нестачу персоналу внаслідок переміщення населення та мобілізації: ***«Працівників не вистачає, їх забирають на війну»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область). Зменшення кількості послуг, що надаються в інших секторах, а саме в галузі охорони здоров'я, позначається на доступності підтримки для постраждалих, оскільки пунктів для їх прийому стало менше, як і можливостей надавати постраждалим всебічну допомогу.

Також повідомлялося про скорочення обсягів та нерегулярність надання «наборів гідності» у всіх

населених пунктах, особливо у сільській місцевості: ***«Гігієнічних наборів немає»*** (жінка в сільської місцевості, Херсонська область).

Навіть у містах — як у прифронтових, так і в інших регіонах — відзначався нерегулярний характер постачання: ***«Раніше роздавалися набори для жінок та дівчат, а також продуктові набори. Але за останні чотири місяці нічого не роздавалось»*** (жінка, Харківська область). Інша жінка з прифронтової області розповіла про наслідки припинення надання «наборів гідності» в її регіоні: ***«З предметами гігієни катастрофічна ситуація[121], засоби гігієни коштують дуже дорого, а гуманітарні гігієнічні набори зараз не надаються»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Харківська область).

В цілому експерти з ГЗН відзначили загальнонаціональну тенденцію до зниження пріоритетності питань ГЗН у зв'язку зі скороченням державних фінансів і зосередженням уваги на війні: ***«Фінансування програм на державному рівні скоротилося. Дійсно, скоротилося. Це вважається непріоритетним»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область). Інший(-а) експерт(-ка) з ГЗН доповнює сказане вище: ***«Основні кошти йдуть на [підтримку] ЗСУ. / А [на ГЗН] фінансування наразі немає»*** (експерти з ГЗН, Миколаївська область). Звідусіль надходили повідомлення про те, що державні служби перевантажені, мають дефіцит кадрів, причому, як стверджувалося, низька зарплата є антистимулом. Деякі експерти з ГЗН також порушували питання про національний механізм фінансування послуг із протидії ГЗН: ***«Важливим внеском є надання державних субсидій для підтримки створення муніципальних служб для постраждалих від ГЗН, але це також і додатковий тягар для громади, адже після створення їх ставлять на баланс громади»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область).

121 В Україні жінки та дівчата, а також спільноти в ширшому сенсі, часто називають «набори гідності» «гігієнічними наборами» і не завжди відрізняють їх один від одного.

➤ Західні та центральні (не прифронтові) регіони: респондент(к)и відзначали перерозподіл гуманітарних та людських ресурсів, а також сфери дії програм із заходу та центру до прифронтових регіонів: ***«Все фінансування з боку міжнародних фондів було перенаправлено на схід України»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область). У Львівській області та на Заході в цілому повідомлялося про скорочення та закриття деяких програм з протидії ГЗН, а також про перевантаженість державних служб, у зв'язку з вищезазначеною зміною фокусу уваги: ***«[Воно] скоротилося, фінансування скоротилося, особливо порівняно з 2023 роком. Багато програм передбачали тільки інформаційну підтримку, підвищення обізнаності та тренінги, і тепер все це залишається у веденні соціальних служб, які і без того перевантажені через великий приплив ВПО. Недофінансування соціальної сфери»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область). Таке значне скорочення програм у прифронтових районах обмежує доступ до найважливіших послуг з протидії ГЗН ВПО і вразливих груп населення, які не є ВПО, але є постраждалими від конфлікту і стикаються з підвищеними ризиками ГЗН унаслідок кризи. Згідно з повідомленнями, велика кількість ВПО перевищує можливості надавачів послуг з протидії ГЗН: ***«Соціальні служби не справляються, тому що займаються ВПО, їм не вистачає персоналу»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область).

➤ Східні та південні (прифронтові) регіони: попри те, що ресурси були переведені до прифронтових регіонів, важливо зазначити, що це не завжди позначається на наявності та доступі до послуг з протидії ГЗН на територіях, які сильно постраждали від конфлікту. Представники спільнот та експерти з ГЗН відзначали централізацію установ і надавачів послуг, розташованих в Україні здебільшого в містах. Насамперед це

стосується соціальних служб та спеціалізованої охорони здоров'я, оскільки в сільській місцевості відсутні стаціонарні служби: ***«У нашому селі є тільки служба 102 або сільська рада [у справах про насильство]»*** (літня жінка в сільській місцевості, Херсонська область). У сільській місцевості менше фахівців, але й у містах також відзначалася нестача персоналу внаслідок від'їзду населення й перерозподілу персоналу: ***«Якщо говорити про Херсон, можу сказати, що виїхала велика кількість фахівців»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область). Згідно з повідомленнями, навіть у містах, розташованих у районах, які сильно постраждали від конфлікту, стало менше фахівців і збільшився час очікування прийому. У деяких випадках працівники державних установ були переведені або призначені в інші місця з міркувань безпеки, або внаслідок перерозподілу обмежених людських ресурсів у національній системі для усунення прогалин. Послуги, які раніше були доступні жінкам та дівчатам в сільській місцевості, в деяких випадках більше недоступні, адже на дорогах небезпечно і транспорту обмаль: ***«Ну, ті, кому це потрібно, їдуть до Херсона або до Миколаєва. / Вони їдуть до Миколаєва. Вони бояться їхати в Херсон»*** (жінки, які здійснюють догляд, у сільській місцевості, Херсонська область). Мобільні бригади іноді відвідують сільські населені пункти, проте повідомлялося про нерегулярну частоту відвідувань, а в деяких випадках візити припинилися: ***«Спочатку до нас приїздили волонтери та психологи. Як наші херсонські фахівці, так і ті, хто приїхав з інших міст»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Херсонська область). Експерт(-ка) з ГЗН розповів(-ла), що мобільні бригади мають нестачу кадрів: «***Є соціальний працівник, але зараз немає психолога. Це означає, що ми не можемо знайти фахівця для мобільної бригади»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область). Мобільні послуги надаються в обмеженому обсязі, насамперед, на територіях, де немає безпечних місць для надання стаціонарних послуг. Внаслідок цього вразливі жінки, дівчата та представниці інших груп ризику залишаються без послуг з протидії ГЗН.

Потреби жінок та дівчат і прогалини в наданні послуг та реалізації програм з протидії ГЗН[122]

Жінки та дівчата зверталися з запитами про додаткові інформаційні заходи з протидії ГЗН у регіонах, де вони живуть, у тому числі про поширення інформації про наявні послуги й можливості підтримки постраждалих. Особливий інтерес було висловлено до збільшення обсягів особистого спілкування та розширення можливостей для дискусій: ***«Так, було б непогано провести більше заходів. Більше людей дізналось би [про ГЗН]»*** (дівчина-підліток з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область). Зокрема, жінки і підлітки просили провести роз'яснювальну роботу в школах: ***«Було б дуже добре поговорити про це з дітьми, але це, ймовірно, неможливо в умовах нашого навчання онлайн»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Херсонська область). Громади просили надавати більше інформації про ГЗН та послуги з протидії ГЗН онлайн та через соціальні мережі, а також за допомогою гарячих ліній. При цьому було визнано, що одних лише інформаційних, освітніх та комунікаційних матеріалів та цифрової інформації недостатньо для підвищення обізнаності та довіри постраждалих в контексті надання послуг, а також для боротьби зі шкідливими соціальними

122 Слід відзначити, що прохання про надання послуг і проведення заходів з протидії ГЗН не обов'язково означають, що на певній території цього немає — жінки та дівчата не завжди знають про те, що послуги є, або ж мають перешкоди на шляху їх отримання.

нормами, що лежать в основі ГЗН: ***«Є плакати та оголошення, але цього недостатньо»*** (жінка в сільській місцевості, Харківська область). Жінки та дівчата також просили про те, щоб «набори гідності» роздавалися на більш регулярній основі, особливо в сільській місцевості: ***«Наскільки я знаю, допомога частіше надається продуктами харчування, [ситуація з отриманням жіночих] гігієнічних наборів[123] у Херсоні жахлива... Так як же мої дівчата мають отримувати ці прокладки? Насправді це проблема, особливо з гігієною. Ми отримуємо продовольчу гуманітарну допомогу, але не отримуємо гігієнічної допомоги»*** (жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область). Експерт(-ка) з ГЗН розповів(-ла), як зміна формату роздачі може усунути недоліки в задоволенні потреб у віддалених населених пунктах: ***«Якщо говорити про допомогу в натуральній формі, то ми зіткнулися з ситуацією, коли все спрямовується до центру громади, а потім нічого не доходить до віддалених населених пунктів. І коли ми приїжджаємо в малолюдні села, то чуємо: «Ми нічого не отримали, ми нічого не знаємо». Ми чули про такі випадки під час роздачі жінкам і дівчатам «наборів гідності»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Було зазначено, що набори слід краще адаптувати до потреб, наприклад, у плані розміру білизни, що призводить до проблем у контексті гідності: ***«Якщо говорити про доступність гуманітарної допомоги, коли, наприклад, роздавалися гігієнічні набори, труси були малого розміру, не для звичайних жінок, лише для струнких, і це виглядало прикро»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Харківська область). Крім того, були запити про «набори гідності» з урахуванням потреб літніх жінок і підготовлених саме для них, адже останні зазначали, що вони теж потребують тих речей з наборів і відчувають себе обділеними: ***«Найжахливіше, що [набори для жінок] надаються тільки тим, кому ще не виповнилося 60 років, але не надаються, якщо вам 61 рік або більше 60 років»*** (жінка, Харківська область). Підгузки для дорослих часто просили літні жінки, жінки з інвалідністю та жінки, які доглядають за особами з інвалідністю та літніми людьми в домогосподарствах[124]. Жінки також закликали роздавати сім'ям більше гігієнічних наборів паралельно з роздачею «наборів гідності».

Транспортне забезпечення та підтримка з догляду за дітьми були визначені як способи усунення певних перешкод, з якими стикаються жінки та дівчата, намагаючись дістатися безпечних просторів та отримати послуги з протидії ГЗН. Була виявлена гостра потреба в доступному транспортному забезпеченні та послугах з мобільності для віддалених територій і людей з обмеженою мобільністю. Надходили запити про «соціальне таксі», а також про подальше поширення послуг з протидії ГЗН і безпечних місць у сільських районах і районах, які сильно постраждали від конфлікту. Жінка з обмеженою мобільністю, яка проживає в районі, що сильно постраждав від конфлікту, запитала: ***«Чи є соціальне таксі, агентства чи організації, які можуть надавати індивідуальну підтримку або доставляти гуманітарну допомогу до жіночих притулків?»*** (жінка, Харківська область). Жінки також відзначили необхідність організації догляду за дітьми та проведення заходів для них у той час, коли вони відвідують БПЖД і служби. Жінки, які здійснюють догляд за дітьми, зокрема, вказали на необхідність додаткової підтримки: ***«Допомога на дітей з інвалідністю не виплачується. Догляд за дітьми як соціальна послуга не працює.***

123 Маються на увазі «набори гідності».

124 «Члени домогосподарств з уразливих груп, як-от жінки та літні люди, підкреслювали, що певні предмети гігієни, наприклад, засоби під час нетримання сечі або засоби менструальної гігієни, є дорогими і важкодоступними. Серед домогосподарств, у яких принаймні один член користується засобами під час нетримання сечі, близько 75% у міських районах та 60% у сільській місцевості не могли дістати потрібних засобів. Була потреба в більшості видів засобів під час нетримання сечі, і головною перешкодою була вартість». Ініціатива REACH. ***Оцінка потреб щодо WASH***. 2023 рік: 22.

Мати, яка доглядає за дитиною з інвалідністю, не може і не має з ким залишити дитину, особливо під час канікул, коли школи і дитячі садки закриті» (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область).

Жінки та дівчата з різних регіонів просили, щоб БПЖД були розташовані ближче до них, щоб вони могли брати участь у заходах і отримувати послуги: ***«Є безпечні простори та віртуальні заходи, але завжди є потреба в збільшенні таких ресурсів»*** (дівчина-підліток, Херсонська область). У багатьох локаціях жінки та дівчата вказували на відсутність безпечних просторів: ***«Ми не чули про безпечні простори чи спеціальні центри. Можливо, вони є і в містах»*** (жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область). Було кілька згадок про необхідність створення просторів, які могли б надавати комплексні послуги, наприклад, «єдиного вікна»: ***«Існує потреба в інтегрованому просторі для жінок, де була б кімната для дітей, поки матері надають допомогу, група підтримки, секретарка в приймальні, місце для ночівлі»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область). Особливо нагальною, з урахуванням зростання проблем жінок та дівчат з мобільністю та безпекою, є потреба в безпечних просторах, де працювали б кадрові фахівці з індивідуальної підтримки постраждалих від ГЗН, та в інших спеціалізованих службах. БПЖД — це спосіб надати можливість безпечного розкриття інформації, побудувати довіру, уникнути таврування та інших ризиків завдання шкоди. Жінки та дівчата також часто відзначали необхідність додаткової СПД, професійних і соціальних заходів для покращення добробуту та розвитку навичок: ***«Нам не відомо про жодні заходи для жінок та дівчат у нашій громаді»*** (жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область). Виникла потреба у більш цілеспрямованих заходах, адаптованих для дівчат-підлітків та літніх жінок.

Наголошувалося на необхідності зробити спеціалізовані послуги з протидії ГЗН більш доступними для постраждалих та наближеними до них. Жінки та дівчата визначали дефіцит фахівців з ГЗН для надання індивідуальної допомоги постраждалим та жінкам і дівчатам, які перебувають у групах ризику, а також їх психосоціальної підтримки[125]. Була визнана нагальна потреба в індивідуальній підтримці постраждалих від ГЗН та підходах, орієнтованих на постраждалих: ***«Вам потрібен хтось, хто підтримає вас у важкий час»*** (ЛГБТКІ+ особа). Жінки і дівчата розповідали, що хотіли б, щоб хтось вислухав їх без осуду і надав інформацію, емоційну підтримку і супровід: ***«їм потрібна допомога в консультуванні, наданні підтримки та інформації, а також у направленні до фахівців»*** (ромська дівчина-підліток, Закарпатська область). Навіть за наявності державних соціальних служб проблеми, пов'язані з бюрократією та необхідністю подальшого спостереження, можуть ускладнити отримання постраждалими необхідної допомоги. Було зазначено, що нестача персоналу і потреба в додаткових підготовлених фахівцях впливають на якість послуг: ***«Соціальні працівники не виконують свою роботу. Ситуація погіршилася з початком війни, оскільки стало більше соціально незахищених [вразливих та переміщених] груп населення, але кількість працівників не зросла, як не зросла й їхня заробітна плата. Можливо, в цьому причина»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область).

125 Представники громад та надавачі послуг в Україні часто використовують терміни «кейс менеджери», «спеціалісти», «соціальні працівники» та «психологи» як взаємозамінні. Учасники ФГД не так часто прямо вживали терміни «кейс менеджери» та «кейс менеджмент», адже ця модель в Україні є новою, але вони відзначали потребу в індивідуальній підтримці на основі опису її підходів та елементів.

Недоліки в наданні спеціалізованих послуг із протидії ГЗН: у деяких локаціях жінки та дівчата вказували на те, що послуг з протидії ГЗН і пунктів надання послуг, про які вони знають і до яких можуть дістатися, обмаль: ***«Мобільні бригади і центри допомоги врятованим — я ніколи про них не чула»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Харківська область); ***«Ніяких консультацій немає»*** (жінка в сільській місцевості, Херсонська область); і ***«Немає кризових центрів»*** (жінка-ВПО з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область). Жінки та дівчата часто закликали надавати більше безкоштовних послуг для постраждалих, зокрема послуг психологів та юридичних служб: ***«Більше сеансів із психологом»*** (літня жінка в сільській місцевості, Харківська область); ***«Безкоштовні консультації з психологом» (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область)***; та ***«Юридичні послуги є [не безкоштовними, а] платними»*** (чоловік у сільській місцевості, Харківська область). Було відзначено, що розташованих поблизу притулків теж обмаль: ***«Нам потрібні безкоштовні притулки, куди постраждалі не побояться прийти. Через брак коштів вони не можуть піти й зняти собі житло»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область). У деяких випадках жінки не чули про притулки, які є в їхній місцевості: ***«Я не чула про притулки для жертв насильства»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Харківська область). Учасники ФГД вказували, що для постраждалих може бути перешкодою обмеження тривалості перебування в деяких притулках. Було також відзначено потребу в безпечному житлі, спеціально пристосованому для постраждалих осіб ЛГБТКІ+: ***«Окремі притулки для ЛГБТ дуже важливі»*** (ЛГБТКІ+ особа). Одна жінка відзначила, що необхідні спеціалізовані послуги з протидії ГЗН, щоб постраждалі одержували індивідуальну підтримку поза межами притулків: ***«Жінка на деякий час пішла в безпечний простір повернулася знову, тому що вона залежна. Ось чому нам потрібні простори, де можна отримати додаткову допомогу»*** (жінка, Харківська область).

Були відзначені прогалини як в наявності клінічної медичної допомоги постраждалим, так щодо обізнаності про неї. Насамперед у сільській місцевості та районах, які сильно постраждали від конфліктів, недостатньо послуг з охорони здоров'я та послуг з охорони репродуктивного та сексуального здоров'я. Це впливає на діяльність таких центрів та їхню здатність надавати цілісну допомогу постраждалим. Ще однією виявленою прогалиною є безкоштовна юридична допомога та підтримка, оскільки часто лише приватні юридичні послуги є доступними. Крім того, жінки та дівчата, а також експерти з ГЗН закликали до збільшення грошової допомоги та допомоги із забезпечення засобів до існування для жінок та дівчат, які перебувають у групах ризику, та постраждалих від ГЗН. Нарешті, було кілька запитів щодо функціонування гарячих ліній та чатів для постраждалих щоб вони могли анонімно звертатися по інформацію та підтримку. Це може свідчити про те, що жінки та дівчата не завжди знають про наявні гарячі лінії або їм некомфортно ними користуватися.

Загалом, представники та експерти з ГЗН виявили недоліки в реалізації цільових підходів у межах програм з протидії ГЗН, спрямованих на літніх жінок, жінок та дівчат з інвалідністю, а також дівчат-підлітків. Надходили повідомлення про недостатню кількість місць, куди можна звернутися, та відсутність спеціалізованих послуг для представників ЛГБТКІ+ та постраждалих чоловіків: ***«Обмежені послуги для ЛГБТ-спільнот»*** (ЛГБТКІ+ особа).

Доступність послуг та програм з протидії ГЗН у 2024 році[126]

745,856	Кількість людей, яким надаються послуги, та які беруть участь у програмах із протидії ГЗН
83,330	Роздано «наборів гідності»
396,002	Кількість людей, охоплених заходами з підвищення обізнаності щодо ГЗН
1,388	Кількість кампаній з підвищення обізнаності щодо ГЗН (через соціальні мережі, вебсайти, телебачення та радіо)
309,274	Кількість людей, які одержали підтримку в безпечних просторах для жінок та дівчат (БПЖД)
125,942	Кількість людей, які отримали послуги психосоціальної підтримки (мобільної та стаціонарної, індивідуальної та групової) для постраждалих від ГЗН і осіб з груп ризику
6,637	Кількість надавачів послуг з протидії ГЗН, які пройшли підготовку за мінімальними стандартами протидії гендерно зумовленому насильству в надзвичайних ситуаціях
3,322	Кількість учасників гуманітарної діяльності (не зі сфери ГЗН), які пройшли підготовку з питань запобігання ризикам ГЗН та їх пом'якшення

126 Гуманітарна координація у сфері ГЗН в Україні. Звітність 5Ws ГК гендерно зумовленого насильства в Україні: з січня по грудень 2024 року. 2024 рік.

III. Точки входу для отримання послуг з протидії ГЗН

> ***«Іншим чинником є те, що постраждалі не мають доступу до ресурсів та підтримки, що може ускладнити ситуацію».***
>
> Дівчина-підліток, Херсонська область

> ***«Організації громадянського суспільства, а не поліція. Поліція погіршує ситуацію, це поганий досвід».***
>
> ЛГБТКІ+ особа

> ***«Простори і послуги, створені й надані організаціями громадянського суспільства, викликають більше довіри, ніж державні організації».***
>
> Жінка-ВПО, Львівська область

> ***«Якби це сталося, ми б звернулися до соціального працівника».***
>
> Жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

> ***«Місця, де жінки та дівчата відчувають себе в безпеці, те місце, де ми зараз перебуваємо, — це саме такі місця. Це безпечний простір для всіх жінок і дівчат».***
>
> Жінка, Харківська область

Жінки та дівчата в громадах в основному знають: у разі насильства, якщо їм потрібна допомога, вони можуть звернутися до поліції та зателефонувати на номер екстреної допомоги. Про інші варіанти підтримки вони знають менше. У деяких випадках для членів громади правоохоронні органи є єдиним місцем, куди можна звернутися, зіткнувшись із насильством. Найчастіше, на думку жінок та дівчат, поліція є єдиним місцем надання допомоги; утім, вони висловлювали й значні застереження з цього приводу: ***«З приводу поліції я не впевнена, не думаю, що їм про це взагалі повідомляють. Вони мовчатимуть»*** (жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Львівська область). **Ці застереження щодо участі поліції стримують багатьох постраждалих від звернення за підтримкою, коли вони стикаються з насильством.** Учасники ФГД розповіли, що постраждалі і члени громад, як правило, звертаються до поліції тільки в «екстремальних» ситуаціях, коли вони вважають це «останнім засобом». **Жінки та дівчата неохоче звертаються до поліції через страх зазнати неналежного поводження з боку правоохоронців; страх наразитися на помсту та подальше насильство з боку кривдника; занепокоєння з приводу розголосу та щодо своєї репутації; а також занепокоєння щодо наслідків для дітей. У деяких випадках постраждалі не подають заяв, боячись, що кривдник може мати правові наслідки у вигляді, наприклад, ув'язнення або мобілізації**. Деякі учасники ФГД відзначили, що поліція «не займається» ГЗН і може відмовляти в поданні заяви або погіршувати ситуацію. Було кілька успішних прикладів втручання поліції та направлення постраждалих до спеціалізованих служб із протидії ГЗН. Однак загалом склалося враження, що поліція не виступає в ролі надійного зв'язку, що приводить постраждалих до надавачів підтримки: ***«Постраждалі можуть звернутися по захист до поліції, але поліція не надасть їм психологічної допомоги»*** (дівчина-ВПО-підліток, Львівська область). Крім того, повідомлялося, що в деяких районах місцеві поліцейські дільниці перестали працювати через брак персоналу у зв'язку з кризою: ***«Раніше***

ми знали свого дільничного і знали, куди зателефонувати. Я не знаю, хто зараз працює в цьому районі. Немає номера» (жінка в сільській місцевості, Харківська область).

Під час ФГД на деяких локаціях жінки та дівчата також згадували про можливість звернення до місцевих органів влади, таких як сільський голова / сільська рада. Однак багато жінок та дівчат так само висловлювали небажання звертатися до керівників громади. Застереження по відношенню до органів влади були аналогічними застереженням, висловленим по відношенню до поліції. Це стало підтвердженням того факту, що більшість постраждалих обрали б інші варіанти: ***«Звернення до поліції — не найкращий варіант [для постраждалих від ГЗН], але це краще, ніж звернення до адміністрації»*** (хлопець-підліток в сільській місцевості, Львівська область).

Жінки та дівчата вказали, що воліють отримувати доступ до послуг таким чином, щоб відчувати себе безпечно та комфортно й уникати розголосу: ***«Звернення до поліції не є анонімним, а от звернення до мобільних бригад — анонімне»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область). **Звернення до психологів / соціальних працівників (слід зазначити, що цей термін часто використовується як взаємозамінний з терміном «кейс менеджери») та БПЖД вважаються кращими варіантами, більш доступними і більшою мірою орієнтованими на жінок та дівчат. Жінки та дівчата, які знають про наявність послуг із протидії ГЗН у своєму регіоні, часто вказували, що їм було б зручно звернутися по підтримку до психолога, соціального працівника та кейс менеджера щодо випадків ГЗН або відвідати безпечний простір**: ***«Є безпечні простори, є психосоціальна підтримка. Якщо постраждала особа звертається по допомогу, вона почуватиметься безпечно»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Львівська область). Вони також відзначили важливість пошуку кваліфікованих фахівців, які не розголосять про послуги, що надаються: ***«Ось чому важливою альтернативою деструктивним методам подолання стресу є пошук доброзичливого психолога, доброзичливих фахівців знайти дуже складно»*** (ЛГБТКІ+ особа). Інша учасниця ФГД розповіла, що жінки звертаються до фахівців, яким, на їхню думку, можна довіряти і до яких є доступ: ***«Спілкування з психологами, але не з психологами, призначеними державою, а з тими, хто працює в благодійних фондах або організаціях громадянського суспільства»*** (жінка-ВПО, Львівська область).

У деяких випадках представники(-ці) громад вказували, що їм зручніше звертатися по підтримку до громадянського суспільства, міжнародних та гуманітарних організацій. Це спостереження щодо суспільного сприйняття також було підтверджено експертами з ГЗН: ***«Вони думають, що неурядова організація оперативно надасть послугу і допоможе швидше, ніж державні установи»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область). Серед згаданих проблем державних соціальних служб — нестача персоналу, страх порушення конфіденційності, якість обслуговування, час очікування, проблеми з направленням до фахівців, необхідність подальших дій та бюрократія: ***«Соціальні служби [дорівнюють] бюрократії»*** (ЛГБТКІ+ особа). Було зазначено, що цьому сприяють нестача персоналу і низька заробітна плата: ***«В державних установах та службах — мінімальна заробітна плата, в той час як неурядові організації платять набагато більше, що викликає вищий рівень довіри»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область). Іншим згаданим чинником, що сприяє цьому, є недостатня обізнаність громад і побоювання щодо процесу, насамперед стосовно опіки та піклування над

дітьми: ***«Деякі люди бояться звертатися до державних органів, тому що думають, що у них заберуть дітей, недостатня обізнаність про послуги в державних установах і закладах»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Львівська область). Коли йшлося про державні служби загалом (не в контексті ГЗН), говорилося і про таку проблему як корупція. Нарешті, нинішня модель надання послуг, як правило, меншою мірою орієнтована на ГЗН, будучи спрямованою на правоохоронну діяльність та охорону психічного здоров'я, що не завжди узгоджується з підходом, орієнтованим на постраждалих від насильства.

Жінки та дівчата віддають перевагу індивідуальним послугам і просторам. Вважається, що засоби роботи офлайн більшою мірою сприяють зміцненню довіри. Деякі експерти з ГЗН помітили, що громади втомилися від онлайн-сервісів: ***«Наші бенефіціари кажуть, що вони вже втомилися від онлайн-сервісів. Тому там, де це можливо, слід створювати фізичні простори, вони повинні бути створені, і в їх роботі повинні брати участь місцеві жінки»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). Крім того, для багатьох жінок та дівчат важко брати участь у заходах онлайн, оскільки в них обмежений доступ до сучасних технологій насамперед в районах з тривалими відключеннями електроенергії і поганим Інтернет-зв'язком**. Однак онлайн-платформи та послуги розглядалися як важливий спосіб охоплення людей, які не можуть отримати доступ до послуг особисто або бажають зберегти анонімність**: «***Насамперед люди з обмеженою мобільністю, які не можуть залишити дім. Можна проводити онлайн-зустрічі, надавати телефонні консультації та додаткову інформацію про гарячі лінії»*** (жінка, Харківська область). За повідомленнями, онлайн-сервіси є актуальними передусім у періоди жорсткого обмеження мобільності, як-от під час пандемії COVID-19 та на територіях, що раніше перебували під окупацією. Експерт(-ка) з ГЗН підсумував(-ла): ***«Можна додати, що це залежить від того, які послуги чи допомогу вони отримують. І це, безумовно, дуже індивідуальне питання. Можна зробити висновок про те, що після повені, під час воєнного стану, певної соціальної ізоляції з'являється більше запитів на проведення офлайн-заходів, особливо коли проблема чутлива, болюча. Коли мова йде про роботу з психологом, юристом, [особа, постраждала від насильства] хоче бачити поруч з собою реальну людину. Це певний момент довіри»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область). Жінки та дівчата в деяких локаціях говорили про потребу в анонімних способах одержання підтримки, як-от гарячі лінії та чати: ***«Не вистачає анонімних чатів»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область). Це вказує на те, що вони, можливо, не знають про існування нинішніх гарячих ліній або не вважають їх надто доступними. Такі занепокоєння вказують на те, що потрібно посилити питання конфіденційності серед надавачів послуг, а також провести інформаційну роботу з громадами з наголосом на тому, що конфіденційність є ключовим принципом надання послуг з протидії ГЗН.

Наголошувалося на невеликій кількості місць, де можуть отримати допомогу постраждалі від ГЗН з числа мешканців(-ок) сільської місцевості та територій, які сильно постраждали від конфлікту, а також дівчат-підлітків, ромських громад, ЛГБТКІ+ осіб та постраждалих чоловіків. Дівчата та хлопці-підлітки, які навчаються онлайн, не мають можливості отримувати допомогу та спеціалізовані послуги в школах. Дітям потрібна згода батьків на надання послуг і підтримки, при цьому підлітки висловлюють стурбованість з приводу відповідної відсутності конфіденційності.

f. ЗМЕНШЕННЯ РИЗИКІВ ГЗН ТА ПОДОЛАННЯ ПЕРЕШКОД ДЛЯ ДОСТУПУ ЗА ГУМАНІТАРНИМИ СЕКТОРАМИ

«Відсутність інформації про наявну гуманітарну допомогу та пункти її видачі, складнощі з реєстрацією для отримання такої допомоги, великі черги, недоступність для місцевого населення».

Жінка-ВПО, Львівська область

«Я отримувала гуманітарну допомогу три-чотири місяці тому. Я не можу ходити, допомогу привозять на край села, мені незручно ходити, а попросити когось не можу».

Жінка з інвалідністю, Харківська область

«Допомоги жінкам та дівчатам... вистачає лише на короткий час, зокрема це стосується засобів гігієни. У 2022 році надавали одяг, засоби гігієни та продукти харчування».

Жінка, Харківська область

«Крім того, певна кількість людей не знає, що буде роздача. Заздалегідь про це не повідомляють».

Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Львівська область

«Потрібно щось робити з чергою, тому що навіть здорова людина не може цього винести. У мене дитина з аутизмом, він не здатний перебувати в натовпі. Було б ідеально, якби ми могли записатися на певну годину і щоб у цей час не було інших людей».

Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Львівська область

«Ризики присутні завжди, навіть коли ми отримуємо хліб, збирається багато людей, і процес не дуже добре організований. Скупчення людей — це завжди високий ризик стати мішенню для обстрілу».

Літня жінка в сільській місцевості, Херсонська область

«Справа не тільки в хлібі. Що б вони не давали, відразу ж утворюються великі черги. Пам'ятаєте, коли вони привезли зерно? Ми простояли на сонці в очікуванні кілька годин».

Літня жінка в сільській місцевості, Херсонська область

«Складність [доступу], тому що далеко».

Жінка з інвалідністю, Харківська область

«Ніякої допомоги немає, я все купую за власні кошти, реабілітація — за власні кошти, ліки — за власні кошти, усе — за власні кошти».

Жінка-ВПО з інвалідністю / особа, що доглядає за дітьми в сільській місцевості, Львівська область

«Схоже, що всі організації надають однакову допомогу і не усвідомлюють, що деякі групи населення, як-от особи з інвалідністю або матері з дітьми, можуть мати інші потреби, наприклад, в предметах гігієни. Крім того, доступ до допомоги будь-якого роду може бути обмеженим для одиноких людей або людей з обмеженою мобільністю».

Дівчина-ВПО-підліток, Львівська область

Перешкоди на шляху доступу жінок і дівчаток до гуманітарної допомоги та послуг в Україні

- небезпека внаслідок обстрілів, насамперед на територіях, які сильно постраждали від конфлікту
- відсутність, нерегулярне надання або припинення надання гуманітарної допомоги та послуг на деяких територіях
- недостатність обсягів гуманітарної допомоги та послуг у порівнянні з потребами: наприклад, збільшення кількості осіб, які потребують допомоги; зростання кількості евакуйованих осіб та ВПО на певних територіях
- наявність та якість державних послуг різняться залежно від місця (наприклад, якщо порівнювати сільську місцевість з міськими територіями)
- як критерії, так і зв'язок з цільовим підходом на основі потреб, є непрозорими, що позбавляє підтримки деякі вразливі категорії жінок та дівчат, а також інші групи ризику
- труднощі з реєстрацією, зокрема, пов'язані з низьким рівнем цифрової грамотності та обмеженим доступом до технологій
- недостатня обізнаність про гуманітарну допомогу та послуги; іноді інформація надходить із запізненням
- великі відстані та недостатнє транспортне забезпечення, що не дає можливості дістатися до пунктів видачі допомоги та відповідних служб
- черги, тиснява і великий час очікування, що стосується насамперед роздачі допомоги; списки очікування для отримання певних товарів і послуг

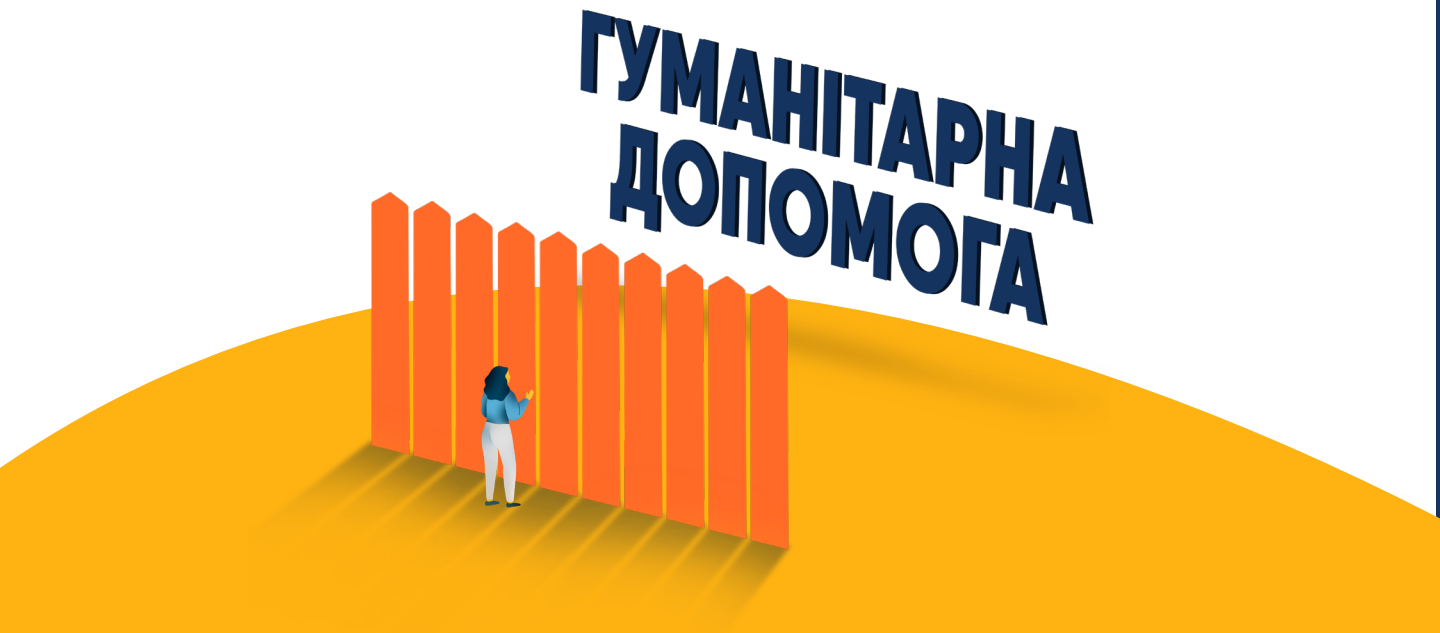

- відключення електроенергії, внаслідок яких припиняється надання послуг і виникають труднощі в плані доїзду до пунктів роздачі допомоги та закладів
- відсутність можливостей догляду за дітьми; обов'язки жінок та дівчат з догляду та ведення домогосподарства
- високі витрати, плата за надання послуг, складнощі з фінансуванням базових потреб (наприклад, транспорт, лікування, правова допомога, психологи та реабілітація, ліки, харчі, засоби гігієни, оренда та оплата комунальних послуг)
- недостатня адаптація як засобів, так і підходів до потреб жінок і дівчат з обмеженою мобільністю та іншими особливими потребами
- нестача кадрів та спроможностей; потреба в посиленій присутності фахівців з охорони здоров'я та ПЗПСП
- певні випадки вербального насильства, неналежного поводження та дискримінації з боку персоналу
- відсутність довіри до державних інституцій; занепокоєння з приводу корупції
- бюрократія, потреба в подальших діях та самозахисті створюють проблеми для вразливих жінок та дівчат
- ризики зростання СЕН; в громадах важко обговорювати тему СЕН; значні перешкоди на шляху викриття постраждалими насильства (наприклад, недостатня обізнаність; ідеалізація гуманітарних організацій та волонтерів; зниження пріоритетності ГЗН внаслідок війни; небажання, щоб це сприймалося як відсутність солідарності)
- повідомлення про небезпеку крадіжок та шахрайства, спрямованих проти вразливих жінок та дівчат та представниць інших груп ризику
- деякі групи стикаються з дискримінацією та тавруванням, при чому жінки та дівчата наражаються на підвищену небезпеку (наприклад, жінки- та дівчата-ВПО, жінки та дівчата ромської національності, жінки та дівчата з інвалідністю та жінки, які здійснюють догляд, літні жінки, ВІЛ-позитивні жінки, особи ЛГБТКІ+)
- занепокоєння з приводу гідності, коли під час роздачі допомоги збирають інформацію та роблять світлини; постачання певних предметів, які не відповідають потребам
- брак змістовних консультацій та участі в них жінок, дівчат та представниць інших груп ризику
- сезонні екстремальні погодні умови обмежують мобільність і створюють проблеми для здоров'я та гігієни

Оскільки війна в Україні триває вже третій рік після повномасштабного вторгнення, збільшується, відповідно до повідомлень, кількість осіб, які потребують допомоги[127]. Гуманітарні потреби в прифронтових районах були охарактеризовані як такі, що «досягають катастрофічного рівня»[128]. Сильно постраждалі від конфлікту області стикаються зі значними перешкодами на шляху доступу гуманітарної допомоги через відсутність безпеки. Кількість ВПО в країні залишається значною, багато з них перебувають у статусі ВПО тривалий час — понад рік — і мешкають у складних умовах тимчасового проживання[129]. Економічна криза продовжує вичерпувати ресурси домогосподарств[130]. Багато сімей скоротили доходи і втратили роботу внаслідок вимушеного переміщення, небезпеки та погіршення економічної ситуації, а можливостей працювати при цьому, відповідно до повідомлень, обмаль. Попри зростання потреб, громади в усіх регіонах відзначали зменшення обсягів гуманітарної допомоги та послуг, а також державних послуг: «***Установи, які раніше надавали нам допомогу, більше не працюють»*** (жінка в сільській місцевості, Харківська область). Інша жінка додала: ***«У наші дні гуманітарна допомога — це велика рідкість»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Харківська область). **Часто жінки та дівчата відзначали, що на територіях, де вони мешкають, надання допомоги або є нерегулярним, або призупинене. Це насамперед стосується продуктів харчування, засобів гігієни, «наборів гідності» та фінансової допомоги. Тому їм важко задовольняти базові потреби — як власні, так і їхніх сімей.**

Жінки та дівчата мають цілу низку проблем, пов'язаних з можливістю безпечно отримувати гуманітарну допомогу та користуватися нею, при чому багато перешкод і небезпек зросли внаслідок війни[131]. Відсутність безпеки є серйозною перешкодою для безпечного отримання допомоги. Часто саме жінки, яких супроводжують діти, отримують допомогу та звертаються по послуги через відсутність чоловіків та страх перед мобілізацією. **Жінки відзначали, що найбільше бояться обстрілів, коли пересуваються з метою отримання допомоги та чекають на неї, насамперед на територіях, які сильно постраждали від конфлікту**: ***«Ми отримуємо допомогу, але іноді це буває складно через обстріли. Це головна перешкода... під час обстрілів дуже небезпечно виходити з дому. Я змушена просити допомоги у сусідів, коли під час роздачі гуманітарної допомоги починаються обстріли»*** (жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область). **Жінки відзначали неспокій і сильне відчуття небезпеки, коли вони стоять у чергах у натовпі під час роздачі допомоги, оскільки наражаються на підвищену небезпеку військових ударів. Скупченість і час очікування також посилюють напруженість, іноді призводячи до суперечок, і створюють перешкоди для людей з обмеженою мобільністю і людей, які мають проблеми зі здоров'ям**: ***«Подивіться,***

127 «Це погіршення гуманітарної ситуації, що позначається на регіонах і на людях, які і без того мають невідкладні потреби, є результатом ескалації протягом усього 2023 року, бойових дій, ударів по цивільній інфраструктурі і масштабних інцидентів, включно з руйнуванням Каховської греблі на півдні України в червні». УКГС ООН. ***Україна. План гуманітарних потреб і реагування***. 2024 рік: 7.
128 УКГС ООН. ***Україна. План гуманітарних потреб і реагування.*** 2024 рік: 3.
129 «Майже 4 млн ВПО по всій Україні мають великі потреби, насамперед десь 111,5 тис. осіб, які нині мешкають у центрах колективного проживання. Тривале перебування в статусі ВПО довело багатьох до межі, адже вони вичерпали ресурси і можливості долати наслідки втрати роботи або доходу, а це збільшило їхню вразливість до експлуатації та насильства і підвищило ймовірність застосування негативних стратегій подолання труднощів». УКГС ООН. ***Україна. План гуманітарних потреб і реагування***. 2024 рік: 7.
130 «Війна продовжує чинити руйнівний вплив на економіку України, змушуючи людей жити в умовах зростання бідності та залежності від допомоги. З лютого 2022 року у 65 відсотків українських домогосподарств скоротилися доходи й майже 44 відсотки з них не можуть задовольнити основні потреби. Скорочення доходів змушує людей вдаватися до негативних стратегій подолання труднощів, у тому числі, скорочувати витрати на охорону здоров'я» УКГС ООН. ***Україна. План гуманітарних потреб і реагування***. 2024 рік: 7.

131 У нинішніх умовах існує багато суб'єктів надання допомоги та послуг. Не завжди було можливо визначити, чого саме стосуються коментарі, зроблені під час консультацій — гуманітарного реагування чи державних послуг. Крім міжнародних і національних гуманітарних організацій, місцевого громадянського суспільства і державних установ, в наданні гуманітарної допомоги беруть участь і інші нетрадиційні суб'єкти, такі як волонтери, релігійні групи тощо. Деякі суб'єкти можуть не брати участі в координації гуманітарної діяльності, не застосовувати гуманітарні принципи і не дотримуватися мінімальних міжнародних стандартів.

ПРИКЛАДИ ПЕРЕШКОД ТА РИЗИКІВ, ПОВ’ЯЗАНИХ ІЗ ДОСТУПОМ ЖІНОК ТА ДІВЧАТ ДО ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ ТА ПОСЛУГ

Проблеми, пов’язані з тим, щоб дістатися до пунктів роздачі допомоги або надання послуг, які виникають внаслідок віддаленості, незадовільної інфраструктури, відсутності доступного транспорту, а також небезпекою сексуального насильства на шляху до цих пунктів та додому

3

4

Проблеми з реєстрацією для отримання допомоги або послуг; вразливих жінок та дівчат не завжди включають до цільових груп

Занепокоєння з приводу питань, пов’язаних з гідністю

9

Ризики СЕН, крадіжки та шахрайські схеми

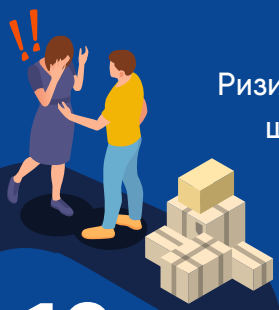

10

13

Відсутність прямих консультацій з жінками та дівчатами та зворотного зв’язку від них для розроблення програм

11

Недовіра до державних установ та органів влади, страх розголошення

12

Неспроможність платити за послуги

волонтери привезли нам курчат і зібрали 300 чоловік в одному місці. Було страшно дивитися на те, що відбувалося в сільраді. / Було б непогано, якби вони призначили інший час. / Курчат роздавали нормально, але з зерном був справжній безлад» (літні жінки в сільській місцевості, Херсонська область). **Згідно з повідомленнями, в деяких випадках допомогу роздавали в порядку загальної черги, внаслідок чого багато вразливих осіб залишилися взагалі без речей, і це призвело до конфліктів і невдоволення в громадах**: ***«У мене немає акаунтів в соціальних мережах, і саме тому ми ходимо туди, де роздають допомогу, а там складають списки, але в містечках обмаль гуманітарної допомоги, її отримують багато людей, отже, ми її просто не одержали»*** (ЛГБТКІ+ особа).

Жінки та дівчата також мають значні проблеми на етапі реєстрації, особливо літні жінки. Якщо люди не мають смартфонів і не володіють цифровою грамотністю, вони часто залишаються без нічого: ***«Форми для заповнення розсилаються в «Телеграм»; хто не встиг, той запізнився, ось і все, вибачте, ви нічого не отримаєте. У нас є люди старше 60 років, у яких немає «Телеграму», тому що у них кнопкові телефони»*** (жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область). Деякі жінки відзначали труднощі з онлайн-реєстрацією або неможливість вчасно зареєструватися, коли відкривається сторінка реєстрації: ***«Мені 43 роки, і іноді у мене виникають труднощі із заповненням реєстраційної форми після переходу за посиланням на Гугл Диск, іноді мені хочеться розбити гаджет, і як це можуть робити літні жінки та інші люди, або ті, у кого взагалі немає гаджетів? Отже, якщо у вас немає доступу до Інтернету, ви залишаєтеся без будь-якої допомоги»*** (жінка, Харківська область). **Представники громад вказували, що іноді критерії роздачі не є прозорими, а надання допомоги не узгоджується з цільовим підходом, заснованим на потребах. Були повідомлення про жінок та дівчат із груп ризику та інших груп населення, які залишилися без допомоги**, а інші, які не потребують допомоги, отримують більше предметів, ніж можуть використати: ***«Якщо казати про можливість отримати допомогу, ось вам історія: нам запропонували зареєструватися для отримання допомоги, сказали записатися в список очікування. Ми так і зробили, і вони двічі надавали допомогу тим, хто був розумнішим, хто отримав її і відразу ж записався знову, а ми через це стали ближче до кінця списку на три місяці»*** (жінка-ВПО в центрі тимчасового проживання, Харківська область). **Повідомлялося, що деякі вразливі групи жінок та дівчат не підпадали під цільові критерії**: ***«щоб отримати гуманітарну допомогу, ви повинні бути або ВПО, або особами з тяжкою інвалідністю. Здорові люди її не отримують, матері з низьким рівнем доходу теж її не отримують. Є багато жінок, які нічого не мають, але не входять до списків щодо соціального забезпечення»*** (жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Львівська область).

Інформація про гуманітарну допомогу і послуги також недоступна для деяких жінок та дівчат, особливо для тих, хто не має доступу до сучасних технологій або має обмеження мобільності: ***«Не у всіх жінок є телефони з виходом в Інтернет і не всі вони знають, як користуватися застосунками, через які можна знайти інформацію про допомогу для всіх груп населення»*** (жінка, Харківська область). Жінки розповіли про те, що їх пізно поінформували про видачу допомоги, і вони не

встигли вчасно прийти за нею, щоб отримати допомогу: ***«Інформації було обмаль, і люди не мали достатньо часу, щоб дізнатися про можливість отримати допомогу. Або люди, які встають рано вранці і хочуть бути першими в черзі, і вони йдуть»*** (літня жінка в сільській місцевості, Харківська область).

Жінки та дівчата, особливо ті, хто має обмежену мобільність, також стикаються з труднощами, пов'язаними з відстанями і відсутністю доступного транспорту. Це особливо актуально на територіях, які сильно постраждалих від конфлікту, і в сільській місцевості, де жінки, які проживають у віддалених районах, не завжди можуть дозволити собі транспортні витрати: ***«Однак подорожувати важко. Громадський транспорт ходить тільки до Миколаєва. Він не йде до Херсона через обстріли. До Миколаєва поїздка безкоштовна. Щоб дістатися до Херсона, потрібно винайняти автомобіль. Це дорого»*** (жінка в сільській місцевості, Херсонська область). **Труднощі з отриманням гуманітарної допомоги та послуг ускладнюються відсутністю безпеки — з відключеннями електрики скорочується кількість годин зі світлом, — через що жінки дедалі частіше не наважуються долати далекі відстані**. Перебої з електропостачанням також припиняють надання послуг, наприклад, в медичних установах.

Жінки та дівчата, як правило, мають менше часу внаслідок гендерного розподілу домашніх обов'язків, що включає для них, як правило, догляд за дітьми, особами з інвалідністю та іншими утриманцями: ***«Дуже важко знайти мобільну медичну команду. Щоб дістатися туди. Оскільки часто жінкам важко пересуватися самостійно або у них є літні батьки, за якими вони доглядають, діти, ситуація у всіх різна. І їм дуже важко отримати медичні послуги. Тому, якщо жінка не може приїхати, потрібно їхати до неї. І це також трохи складно з тими мобільними бригадами, які працюватимуть у Херсонській області. М'яко кажучи»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область). **Жінки розповіли, що їм дедалі частіше доводиться грати подвійну роль, бо немає чоловіків та інших варіантів догляду за дітьми. Онлайн-навчання дітей збільшило тягар з догляду за ними і обмежило мобільність жінок**: ***«У дитячих садках і школах немає сховищ, тож діти опиняються на вулицях, і їх нема куди відвести на цілий день. Ви не можете займатися своїми справами так, як це було, коли ви відводили своїх дітей в дитячий садок і у вас був вільний день»*** (жінка в сільській місцевості, Харківська область).

Крім того, **зазначалося, що фінансові витрати є перешкодою на шляху отримання деякими жінками та дівчатами гуманітарної допомоги та послуг.** Перешкоди, обумовлені фінансовими витратами, були пов'язані з витратами на транспорт, щоб дістатися до місць роздачі допомоги та надання послуг, з платою за певні послуги, як-от лікування, та витратами на певні товари, зокрема, ліки, предмети гігієни, продукти харчування і проживання. Жінки відзначили зростання цін, внаслідок якого їм стає все важче задовольняти основні потреби в сім'ях: ***«З предметами гігієни катастрофічна ситуація, засоби гігієни коштують дуже дорого, а гуманітарні гігієнічні набори зараз не надаються»*** (жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Харківська область). **Погодні умови влітку і взимку посилюють ризики і перешкоди для вразливих жінок та дівчат, зокрема, впливають на їхню мобільність.** Такі погодні умови підвищують ризик

домашнього насильства проти них, оскільки люди проводять більше часу вдома, особливо взимку.

Представники громад вказували на те, що майже не було систематичної адаптації форматів видачі допомоги до конкретних потреб вразливих жінок та дівчат і представниць інших груп ризику, як-от полегшення доступу для людей з проблемами мобільності. **Літні жінки, жінки з інвалідністю та жінки, які доглядають інших, не завжди можуть дістатися до пунктів роздачі допомоги та об'єктів надання послуг. Їм також важко носити важкі речі**: ***«Механізм видачі допомоги — поганий, бувають випадки, наприклад, коли відбувається масова закупівля якихось речей для чогось у домогосподарстві абощо, а в результаті — типу пункт, де люди можуть прийти й отримати іншу гуманітарку, і людина несе важкі сумки. А у людини проблеми з мобільністю абощо, то як же вона має донести цю допомогу додому? Серед моїх знайомих були такі випадки, тому що в мене є знайомі з обмеженою мобільністю за станом здоров'я, тому я зазвичай допомагала їм доставляти цю допомогу додому, тому що в мене немає проблем з мобільністю»*** (ЛГБТКІ+ особа). **За деякими повідомленнями, роздані товари були неналежними (наприклад, нижня білизна невідповідного розміру, продукти з вичерпаним терміном придатності), і це призводило до проблем із гідністю. У деяких випадках відсутність гігієнічних наборів для членів сімей разом з «набором гідності» для жінок викликала певне невдоволення в громадах**: ***«Іноді предмети гігієни. Я кажу «іноді», оскільки дуже рідко роздають предмети чоловічої гігієни. Колись був набір і була піна для гоління, чоловічий дезодорант. Але зазвичай ми все віддаємо мамі, тому що це все жіноче»*** (хлопець-підліток в сільській місцевості, Херсонська область). Чоловіки та хлопці в кількох локаціях повідомляли, що їм помилково видавали гігієнічні набори для чоловіків, всередині яких були тільки жіночі речі (наприклад, жіночі дезодоранти, прокладки), що призводило до ло до незручності та збентеження.[132]: ***«Одного разу ми також отримали засоби гігієни для чоловіків, але більшість з них дісталася моїй мамі, тому що навіть гель для душу був для жінок. Вони упакували їх так, ніби вони призначені для чоловіків, але всередині все було для жінок, навіть гігієнічні прокладки»*** (хлопець-підліток в сільській місцевості, Херсонська область).

Згідно з повідомленнями, що обмежена кількість працівників та дефіцит персоналу для надання послуг, насамперед у державних установах, призводять до затримок та проблем з якістю. Жінки повідомляли про недостатню кількість фахівців, наприклад, в області охорони здоров'я, ПЗПСП і юридичної допомоги, насамперед у сільській місцевості і регіонах, які сильно постраждали від конфліктів: ***«Відчувається нестача фахівців. Я працюю в лікарні. Тут немає профільних спеціалістів. Якщо вам потрібна медична допомога, їдьте в Херсон або в Миколаїв. Лікарі здійснюють виїзди за програмою. Але ми не можемо зібрати велику кількість людей, тому що є небезпека обстрілів. Тому є багато людей, які не отримують інформацію про очікуваний візит профільних фахівців»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область). **Деякі жінки та дівчата висловили недовіру до державних послуг, вказавши на їхній низький рівень спроможності, бюрократію та корупцію.** Деякі маргіналізовані групи також стикаються з дискримінацією і тавруванням, коли

132 Подібні повідомлення також були отримані Гуманітарною координацією у сфері ГЗН, і це мало наслідком у 2024 році спільну роботу Гуманітарної координації у сфері ГЗН та Кластеру WASH, спрямовану не зменшення таких випадків.

намагаються отримати послуги, зокрема ВПО, ромські громади, представники ЛГБТКІ+ спільноти і люди з інвалідністю. **Жінки і дівчата з цих груп, тобто жінки і дівчата, які є ВПО, з ромських громад, з інвалідністю, та є особами, що здійснюють догляд, стикаються з підвищеними перешкодами і ризиками внаслідок перетину гендерного чинника з іншими формами дискримінації.** Повідомлялося про дискримінацію, булінг і словесні образи, наприклад, в школах і медичних установах. **Зростає ризик схем та шахрайства по відношенню до літніх жінок та вразливих груп населення, часто зловмисники обіцяють допомогти**: ***«Жінки зазвичай отримують інформацію про послуги «з уст в уста». Також є Телеграм-канали. Однак ми чуємо, що останнім часом почастішали випадки шахрайства»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область). **Як чинник ризику розцінювалися крадіжки предметів гуманітарної допомоги після її роздачі, жертвами яких стають жінки та представники(-ці) інших груп, що вважаються вразливими.**

Відзначалося, що ризик СЕН зростає внаслідок зростання вразливості та обмежень на доступ до територій для моніторингу. Були відзначені такі значні перешкоди на шляху розкриття постраждалими особами випадків СЕН: нерівне становище у стосунках із кривдником, незнання того, що таке СЕН і як воно може статися, недовіра до будь-якої критики гуманітарної роботи та діяльності волонтерів під час війни, разом із засудженням суспільством такої критики, а також побоювання того, що надання допомоги буде поставлено під загрозу. Експерт(-ка) з ГЗН відзначив(-ла), як у громадах ставляться до СЕН в умовах втрати цим питанням пріоритетності у воєнний час: ***«Якщо говорити про працівників гуманітарних служб та випадків [СЕН], ми можемо не узнати про них, поки триває активна фаза війни. Гуманітарні місії асоціюються з наданням допомоги, і чи наважаться вони [постраждалі] зганьбити все хороше, якщо хтось один скоїв такий злочин?»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Миколаївська область). Інший(-а) експерт(-ка) з ГЗН пояснив(-ла), що ***«safeguarding — захист людей, яким загрожує небезпека — є абсолютно новою концепцією для України, і невеликі місцеві організації досі не повною мірою усвідомлюють її і не інформують своїх бенефіціарів. Їх потрібно навчати»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область).

На різних локаціях змістовна участь жінок, дівчат та представниць інших груп ризику в інформуванні гуманітарних організацій та надання їм зворотного зв'язку була обмеженою. Більшість жінок та дівчат, які беруть участь у ФГД, зазначили, що раніше з ними не консультувались з питань розробки гуманітарних програм: ***«Я не чула про такі консультації. Ні, їх не було»*** (експерт(-ка) з ГЗН, Херсонська область). На основі даних вторинних ресурсів маємо також кілька прикладів організованих ФГД, які було проведено особисто і безпосередньо з жінками, дівчатами та представницями інших груп ризику.

Конкретні перешкоди доступу для жінок та дівчат, а також визначені жінками та дівчатами ризики ГЗН наведені нижче, в оглядах за секторами.

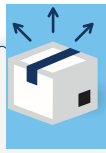

I. Роздача допомоги (загальні питання)

- В окремих місцях скупчення людей, довгі черги та відсутність організації посилюють ризики для безпеки жінок і дівчат під час роздачі гуманітарної допомоги
- Чекаючи, жінки та дівчата перебувають у небезпеці і наражаються на ризик стати жертвами обстрілів
- Інколи, за повідомленнями, в чергах стаються суперечки
- Роздача деяких товарів у порядку загальної черги, нестача товарів викликають напруженість, а деякі вразливі жінки та дівчата залишаються без допомоги
- Деякі вразливі жінки та дівчата так само залишаються без допомоги, тому ще не мали інформації про її роздачу, або отримали її з запізненням, що, наприклад, стосується осіб, які не мають смартфонів
- Літнім жінкам, жінкам і дівчатам з інвалідністю, жінкам, які доглядають за дітьми та іншими особами на утриманні, жінкам та дівчатам, які мешкають у віддаленій місцевості важко дістатися місць роздачі, чекати на неї та нести важкі сумки
- Як правило, формат роздачі допомоги не пристосовано до потреб вразливих жінок і дівчат, а предмети і засоби не відповідають цим потребам, створюючи перешкоди для їхньої участі
- Згідно з повідомленнями, існують значні проблеми з виділенням цільових груп і реєстрацією. Це призводить до того, що жінки та дівчата з груп ризику не завжди в змозі отримувати допомогу
- Спостерігається скорочення обсягів роздачі допомоги в різних місцях, у тому числі, на територіях, які сильно постраждали від конфлікту. При цьому відзначається, що в сільській місцевості допомогу часто взагалі не роздають
- Є інформація про погану якість товарів, прострочення строку придатності та перепродаж товарів

«Щоб це було безпечнішим, має бути адресна доставка, щоб людям не доводилося стояти в чергах і наражатися на небезпеку, приходячи по допомогу та повертаючись додому».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

«Люди мають різну мобільність, механізм роздачі не завжди продуманий, і в результаті тобі можуть дати важкі пакунки, а ще є питання того, як доставити гуманітарну допомогу додому людям, які мають проблеми зі здоров'ям».

ЛГБТКІ+ особа

«Одного разу, коли я лежала в лікарні, мені подзвонили і повідомили, що привезли гуманітарну допомогу мені додому, але не залишили її. Я запитала, чи можуть вони передати її сусідам. Вони відповіли: "Ми не можемо залишати допомогу [предмети, які роздаються] іншим людям, ми можемо передати її тільки вам особисто!"»

Жінка з інвалідністю, Харківська область

«У мене є сусідка, літня жінка, і я допомагаю їй з їжею, тому що вона має обмеження з пересування. Коли цій літній жінці зателефонували і запропонували допомогу, вона запитала: "Чи може сусідка з моїми документами прийти і забрати її?", — їй було рішуче відмовлено, але ж жінка фізично не могла виходити з квартири і її не можна було перевозити. У цьому будинку живе ще одна жінка, яка потребує допомоги, але вона не може пересуватися транспортом і в неї немає грошей на таксі, тож який сенс у цій допомозі?»

Жінка, Харківська область

«А в той же час нещодавно допомогу роздавали біля ринку без попередження, не інформуючи населення, і допомогу отримували ті, хто приходив першими, а люди стояли в черзі, і лише одна з 10 осіб [отримала тільки] по одному [пакунку]».

Жінка, Харківська область

«Було б добре, якби більше інформації надавалося через сільраду та нашого старосту. Часто ми не знаємо, коли саме відбудеться роздача».

Жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Допомоги жінкам та дівчатам... вистачає лише на короткий час, зокрема це стосується засобів гігієни. У 2022 році надавали одяг, засоби гігієни та продукти харчування».

Жінка, Харківська область

«Ми дізнаємося про гуманітарну допомогу або від місцевих жителів, за допомогою спілкування, або через Телеграм-канали. Але часто буває так, що хтось отримує її й говорить вам про це, а потім ви приходите, і вам кажуть, що ви не включені в категорію для роздачі».

Жінка з інвалідністю/ жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Харківська область

«Іноді вони щось приносять і кажуть: "Ви не маєте на це права". Хоча раніше вони говорили, що ми маємо на це право».

Літня жінка в сільській місцевості, Херсонська область

«Ну, я останньою дізнаюся про надання допомоги, і, якщо мені пощастить, протиснуся куди-небудь в черзі. А якщо ні, то я нічого не отримаю».

Жінка-ВПО в сільській місцевості, Львівська область

«Коли мова заходить про гуманітарну допомогу, то в ній взагалі немає гігієнічних наборів для чоловіків. Мій син отримав набір з прокладками та жіночими дезодорантами. Це був набір для мого сина, не для мене».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

«Люди писали, що було багато продуктів, термін придатності яких вичерпався».

Літня жінка в сільській місцевості, Харківська область

II. Управління та координація місць тимчасового проживання (CCCM) і питання житла

- Відсутність житла та висока вартість його оренди, разом з обмеженою доступністю колективного житла та скороченням державної допомоги ВПО, підвищує ризики експлуатації
- Перенаселеність, відсутність приватності та ризики для безпеки внаслідок спільного проживання з неспорідненими членами домогосподарств для жінок, дівчат і представників(-ць) груп ризику, що сприяють НІП / ДН та сексуальному насильству
- Відсутність освітлення в туалетах та місцях загального користування в деяких місцях тимчасового проживання та місцях спільного проживання, а також відсутність туалетів, що замикаються/розділених за статтю, створює ризик сексуального насильства та викликає відчуття незахищеності у жінок та дівчат
- Некомфортні умови в місцях тимчасового проживання (приміщення, погодні умови тощо) створюють проблеми для здоров'я та гігієни жінок і дівчат, у тому числі в контексті управління менструальним здоров'ям та гігієною (МНМ) (наприклад, відсутність водонагрівачів; спека влітку)
- Відсутність інклюзивної адаптації місць тимчасового проживання для забезпечення доступності, що створює бар'єри та зачіпає гідність жінок і дівчат з інвалідністю, осіб, які здійснюють догляд за ними, та літніх жінок
- Обмежені можливості допомоги на ремонт житла та затримки в її наданні, що не залишає вразливим домогосподарствам іншого вибору, окрім як залишатися в колективних центрах; за повідомленнями, допомога не надається тим, чиї будинки розташовані на окупованих територіях
- Погані умови в місцях тимчасового проживання, що, за повідомленнями, призводять до повернення до небезпечних регіонів (адже вразливі домогосподарства не мають коштів на оренду житла)
- Ризики дискримінації, шахрайства та експлуатації вразливих жінок, дівчат та представників інших груп ризику, які шукають житло для оренди

«Умови для ВПО є різними та не найкращими... Є випадки, коли кімната розділена мотузкою і в ній живуть три сім'ї».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Миколаївська область

«Найбільші витрати йдуть на оплату житла, тому найбільш необхідна допомога — це оренда житла, тоді ніяка інша гуманітарна допомога не потрібна».

Жінка-ВПО, Львівська область

«Вони [більше] не отримують виплат для ВПО. Низький рівень житла та багато проблем з місцем проживання».

Дівчина-підліток ромської національності, Закарпатська область

«Я живу у родичів, але умови некомфортні, і через них у мене виникають проблеми зі здоров'ям. А винаймати власне житло не вистачає коштів. Ми зверталися до органів влади по допомогу з житлом для ВПО, але не отримали жодної. Якщо хтось і отримав допомогу, то соціальне житло не є комфортним. Це означає, що треба розраховувати тільки на себе».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Орендоване житло дороге, тому люди змушені жити в місцях тимчасового перебування, а власники житла часто не хочуть підписувати договори оренди, [існує] шахрайство (послуги рієлтора дорівнюють вартості оренди за один місяць)».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Львівська область

«Найбільше потрібно житло, звичайно, це найголовніше. / Я згодна, нам потрібні житло й одяг».

Дівчата-підлітки ВПО в сільській місцевості, Львівська область

«Я шукала безплатне житло для ВПО в Центрі надання адміністративних послуг (ЦНАП). Вони попросили надати відповідні довідки, але нічим не допомогли».

Жінка-ВПО, Львівська область

«Ми вдячні, що у нас є такий безплатний притулок. Нас 300 людей, і тварин пускають. Ось наш собака, він всюди з нами ходить [показує на собаку, який лежить посеред кімнати], але тут дуже спекотно».

Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«Дорогі комунальні послуги, субсидій немає».

Жінка ромської національності в сільській місцевості, Львівська область

«Потрібні кошти на будівництво [на ремонт житла], а також магазини, де можна купити все, а у нас немає [великого супермаркету], а в маленьких крамницях нічого не купиш».

Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Херсонська область

«Вони надають допомогу тільки тим, чиє житло зруйноване або пошкоджене ракетними ударами, але якщо житло розташовано на окупованій території, то жодної допомоги немає».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Я дуже хочу повернутися додому, але, на жаль, мені нікуди повертатися, а винайняти житло я теж не можу. У мене не найкращі умови, але маю дах над головою, і це вже добре».

Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Херсонська область

III. Грошова та ваучерна допомога (ГВД)

- Термінові запити про грошову допомогу для вразливих жінок і дівчат та представників інших груп ризику внаслідок зростання цін, тривалого перебування в статусі ВПО та скорочення обсягів допомоги
- Зростання цін на продукти та предмети гігієни, медичні послуги, висока вартість оренди житла, відсутність роботи посилюють ризики експлуатації та НІП / ДН, в той час як вразливі домогосподарства намагаються задовольнити базові потреби
- Жінки та дівчата часто надають перевагу ваучерам, щоб мати змогу придбати найбільш необхідні та актуальні для домогосподарства речі
- Повідомляється про недостатні обсяги ГВД; часто відзначалося, що виплати одноразові, давно не сплачувалися або ж більше не надаються
- Відзначалися недостатня поінформованість про те, як зареєструватися для отримання ГВД, та труднощі з реєстрацією, зокрема для жінок із вразливих груп (наприклад, літніх жінок)
- Деякі жінки надають перевагу більш доступним магазинам для отримання ваучерів
- Небезпека оманливих пропозицій та шахрайства, спрямованих на вразливих жінок і дівчат та представників інших груп ризику
- Недостатня інформація про гендерні ризики, пов'язані з наданням ГВД, недостатня участь жінок і дівчат в ухваленні рішень, економічне насильство щодо них у сім'ях, насамперед у закритих спільнотах

Див. також розділ «**Роздача допомоги**»

«Потрібна грошова допомога для жінок».

Чоловік в сільській місцевості, Харківська область

«Гроші потрібні найбільше, тому що грошей на все не вистачає. А допомогу дають дуже рідко».

Дівчина-підліток, ВПО в сільській місцевості, Львівська область

«Грошова допомога — це те, що неможливо отримати».

чоловік, Херсонська область

«Раніше переселенцям давали грошову допомогу на три місяці, продуктові набори та засоби гігієни від благодійних фондів. Але це було давно».

Жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Я чула, що роздають ваучери, але я їх не отримувала».

Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«Всі знають, що ваучери та щось подібне десь є, але ніхто їх не отримував».
Жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Грошова допомога дуже потрібна. Але це була одноразова акція... Ви знаєте, її багато пропонують, [але] після того, як моїх знайомих ошукали, я з підозрою ставлюся до всіх організацій».
Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

«Коли був перший етап після деокупації, звичайно, ці набори були дуже класні й доречні, але зараз мені здається, що люди хотіли б отримувати грошову допомогу і самі вирішувати, що їм потрібно».
Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

«Я чула про ваучери, але не знаю, як зареєструватися. Якась таємниця...»
Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«Я отримувала ваучери один раз, і це було дуже зручно, тому що я могла купити те, що мені було потрібно, адже мені не треба було стільки борошна, а воно було в кожному наборі».
Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Херсонська область

«Грошової допомоги немає. Мені потрібні гроші на операцію, а я навіть не знаю, що робити. Я маю дитину, тому як особа, що доглядає за дитиною, отримую гроші на дитину, раніше була ще гуманітарна допомога, зараз її немає».
Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Харківська область

IV. Освіта

- Страждання від небезпеки та переміщення; брак соціальних навичок внаслідок переважно онлайн-навчання та обмежену взаємодію з однолітками; негативний вплив соціальних мереж, що сприяє агресії та булінгу серед дітей
- Бажання повернутися до школи, яке часто висловлюють дівчата підліткового віку (багато дітей продовжують навчання онлайн, особливо в регіонах, що сильно постраждали від конфлікту, та дітей ВПО)
- Занепокоєння матерів щодо якості навчання та впливу на дітей відсутності перебування в школі протягом дуже тривалого періоду, а також тягар і стрес, пов'язані з тим, що діти постійно перебувають удома

- Онлайн-навчання збільшує навантаження на жінок, обмежує їхню мобільність та доступ до послуг і можливостей, а також посилює напруженість у відносинах в сім'ї
- Булінг та насильство в школах з боку дітей та вчителів спрямовані насамперед на підлітків, дітей з інвалідністю, дітей-ВПО та дітей-ромів, причому дівчата підліткового віку з цих груп перебувають у зоні підвищеного ризику
- У деяких випадках булінг називали одним із чинників, що змушує дітей, насамперед з-поміж маргіналізованих груп, як-от ромські діти, кидати школу
- У школах / навчальних закладах спостерігається недостатнє включення питань ГЗН та СРЗ; повідомлялося про потреби в поширенні інформації про насильство та в залученні психологів / кейс-менеджерів до роботи в школах
- Недоліки в інформаційній роботі та роз'ясненні соціальних норм щодо ГЗН у школах, у тому числі серед хлопців-підлітків
- Брак інклюзивних просторів, пристосованих для дітей з інвалідністю

«Освіта тільки онлайн; взагалі, мені здається, що наші діти вже забули, як сидіти за партою в школі і як ходити до школи чи університету».

Чоловік, Херсонська область

«Я боюся відпускати дитину в школу, в гурток. Переживаю через обстріли».

Жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Херсонська область

«Діти в ізоляції вже чотири роки: COVID, потім повномасштабне вторгнення, тільки онлайн-заняття і майже ніякої соціалізації».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

«Моя дитина навіть не могла згадати імена однокласників — настільки їм бракує спілкування».

Жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Ну, маємо дистанційну освіту. Набридло вже. Ми хочемо ходити в школу».

Дівчина-підліток, ВПО в сільській місцевості, Херсонська область

«Наприклад, у школах немає просвіти з питань насильства. Можливо, якби це пояснювали з дитинства, то таких випадків було б менше».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Харківська область

«Нас не влаштовує освіта. Онлайн-освіта — це не навчання. То дитина проспить, то не хоче вчитися».

Жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Херсонська область

«Сьогодні батьки страждають, нервують і не можуть реалізувати себе, тому що їхні діти навчаються онлайн, без садочків, шкіл і соціалізації, сім'ї замкнуті у своєму маленькому сімейному середовищі».

Літня жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Багато випадків насильства в школі — з боку вчителів та школярів».

Хлопець-підліток в сільській місцевості, Львівська область

«Також були випадки булінгу в школі».

Чоловік в сільській місцевості, Львівська область

«У школі нам майже не розповідають про ситуації насильства, про те, що робити та куди звертатися».

Дівчина-підліток, ВПО, Львівська область

«У школі нам ніхто нічого не розповідає».

Дівчина-підліток, ВПО, Львівська область

«Хлопці не розуміють, що таке ГЗН. Вони не мають інформації. Батьки не говорять з ними про це. Дистанційне навчання також не допомагає в отриманні знань про це та соціалізації, сприяючи ізоляції підлітків та обмежуючи можливість обговорювати ці питання в середовищі однолітків».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Харківська область

«Асистенти вчителя (послуга для дітей з особливими освітніми потребами) працюють лише п'ять годин на день; якщо в класі кілька таких дітей, вони повинні приділяти увагу всім, а отримують мізерну оплату — половину ставки мінімальної зарплати. Тому на такі посади йдуть працювати люди без спеціальної освіти. Приміщення не пристосовані для дітей з інвалідністю. У школах немає поручнів».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка з дійснює догляд, Львівська область

«Хоча дівчатам підліткового віку потрібна певна економічна незалежність, ми бачимо, що ситуація з освітою також дуже сумна».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Харківська область

V. Продовольчі товари та харчування

- Скорочення продовольчої допомоги, про яке повідомляють жінки, що відбувається попри зростання потреб домогосподарств, сприяє підвищенню ризиків експлуатації внаслідок зростання цін на продовольчі товари та відсутності можливостей для працевлаштування

- Відсутність адресного розподілу деяких видів продовольчої допомоги на основі потреб, що оминає певні категорії вразливих жінок та посилює напруженість у громадах

- Скупчення людей, довгий час очікування та суперечки в чергах, особливо під час роздачі продовольчих товарів, що призводить до тривалого перебування в ситуації посиленого ризику обстрілів та незахищеності від них, а також викликає занепокоєння в плані безпеки та здоров'я жінок і дівчат та представників(-ць) інших груп ризику з обмеженою мобільністю

- Роздача допомоги в порядку загальної черги та несвоєчасні повідомлення про роздачу певних товарів, внаслідок чого вразливі жінки та представники(-ці) інших груп ризику залишаються без допомоги

- Згідно з повідомленнями, деякі продукти не є корисними або видаються в надмірній кількості (наприклад, борошно / крупа, макаронні вироби, хліб), тоді як інші продукти, яких, за словами жінок, потребують їхні сім'ї, видаються обмежено (наприклад, ковбасні вироби, овочі, фрукти)

- Повідомляють про протерміновані продовольчі товари, а також незадоволення з приводу одноманітності асортименту, який надається

- Деякі жінки та дівчата надають перевагу ваучерам (а не допомозі в натуральній формі), щоб мати змогу вибирати саме ті продовольчі товари, які потрібні їхнім сім'ям

Див. також розділ «**Роздача допомоги**»

«Продуктові набори не надаються вже рік».
Чоловік в сільській місцевості,
Харківська область

«Недостатня кількість допомоги у вигляді продуктових наборів».
Жінка ромської національності,
Закарпатська область

«Ну, ми вже забули, коли нам давали продукти. Це було у 2022 році, мабуть. То все давали, і засоби гігієни теж».

Жінка-ВПО в сільській місцевості, Харківська область

«Буває, що продуктові набори несвіжі».

Чоловік в сільській місцевості, Харківська область

«[За деяку] роздану допомогу в нас просили гроші на пальне, або якщо це релігійна організація, то вони реєструють людей, і коли люди приходять на місце роздачі, то їх спочатку змушують слухати чотиригодинну службу, а потім видають допомогу (пачку крупи та макаронів). / Іноді в цих приміщеннях неможливо слухати службу, тому що вони співають і кричать, а мені просто потрібна їжа, і я мушу стояти й слухати для того, щоб взяти ці дві пачки крупи».

Жінки, Харківська область

«Вчасно зареєструватися вдається лише молодим людям. Наприклад, іноді буває так, що треба їхати на інший кінець міста, щоб зареєструватися, а там тільки макарони дають. Ніхто не думає про таких людей, як я, що ходять із ціпком. Я не можу нести більш як два кілограми, і мені важко пересуватися».

Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«[Скільки] часу я живу в гуртожитку, стільки ж часу бачу цю проблему: якщо десь дають гуманітарну допомогу, то всі мовчать. Дуже прикро дізнаватися про це, коли вона закінчується. Наприклад, нещодавно якась церква роздавала ковбасу… Ми прийшли, кому пощастило, взяли цю ковбасу, потім вона закінчилася, а всі інші [люди] залишилися без ковбаси».

Жінка-ВПО в сільській місцевості, Львівська область

«Коли колись давно сюди привозили великі пакунки з рисом, вишиковувалася величезна черга, і всі люди дуже нервували через це і сварилися між собою».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Харківська область

«Є люди, які взагалі ніколи нічого не отримували. Але є й такі, що з тією кількістю макаронів, борошна та консервів, що вони мають, вже можуть відкривати магазини вдома. / Серце болить, коли бачу, як викидають хліб біля сміттєвих баків, а деякі люди ніколи не отримували цей хліб безплатно».

Жінки, які здійснюють догляд, Херсонська область

VI. Охорона здоров'я, у тому числі сексуального та репродуктивного здоров'я (СРЗ)

- Відсутність та висока вартість ліків; вартість та затримка в наданні медичних аналізів, процедур, хірургічного втручання та лікування, що змушує деякі вразливі сім'ї вдаватися до позичання грошей / отримання кредитів та підвищує ризики експлуатації
- Закриті або відсутні аптеки в деяких сільських та постраждалих від конфлікту районах
- Недостатній обсяг та нерегулярне надання стаціонарних медичних послуг, у тому числі у сфері СРЗ, особливо у сільській місцевості та в регіонах, що сильно постраждали від конфлікту, через загрози безпеці та перебої в електропостачанні
- Мобільні медичні послуги, в тому числі з СРЗ, у сільській місцевості в багатьох випадках є нерегулярними; оскільки про візити фахівців не повідомляють вчасно і не надають інформації внаслідок безпекових ризиків, деякі жінки не мають змоги вчасно прибути на прийом
- Надходять повідомлення про те, що медичних фахівців обмаль або їхня кількість скорочується (наприклад, спеціалісти виїжджають або переїжджають в інші райони); жінкам та дівчатам часто доводиться далеко їхати, щоб потрапити на прийом до фахівців, це насамперед стається в сільській місцевості та в регіонах, що сильно постраждали від конфлікту, з усіма пов'язаними з цим ризиками
- Недостатні обсяги клінічного ведення випадків зґвалтування (КВЗ) / клінічної допомоги постраждалим від сексуального насильства; потреба в національному протоколі КВЗ, що описує процедури надання орієнтованої на постраждалих допомоги постраждалим від сексуального насильства та НІП / ДН, у тому числі з урахуванням потреб дітей та чоловіків, які пережили насильство, а також ЛГБТІК+ осіб[133]
- Занепокоєння щодо частки жінок, які народжують без пренатального догляду, щодо рівня ускладнень вагітності та рівня інфекцій, що передаються статевим шляхом (ІПСШ), включно з сифілісом та ВІЛ, що стаються внаслідок війни[134]
- Перешкоди для деяких жінок- і дівчат-ВПО в доступі до медичних послуг у місцевості, куди вони були переміщені (наприклад, внаслідок відсутності підписаної декларації з лікарем, намірів повернутися тощо)
- Окремі повідомлення про корупцію, неналежне поводження, словесні образи та сексуальне насильство з боку медичного персоналу щодо жінок, осіб ЛГБТІК+ та ВІЛ-позитивних жінок (наприклад, під час надання акушерських послуг)
- Прогалини у наданні інформації про СРЗ підліткам, молоді та загалом населенню у громадах, зокрема в школах; повідомляється про недостатній рівень обізнаності про СРЗ серед дівчат і хлопців підліткового віку та у громадах

133 UNFPA та Технічна робоча група з питань сексуального та репродуктивного здоров'я (ТРГСРЗ). ***Оцінка ситуації щодо сексуального та репродуктивного здоров'я і прав в Україні: аналітичне дослідження*** . 2024 р.: 11.
134 UNFPA та ТРГСРЗ. ***Оцінка ситуації щодо сексуального та репродуктивного здоров'я і прав в Україні: аналітичне дослідження*** . 2024 р.

«Я чула про мобільні бригади медичної допомоги, але мої знайомі були незадоволені наданими послугами та їхньою якістю... Послуги неякісні, тому жінки не мають бажання йти туди та отримувати медичну допомогу».

Жінка, Харківська область

«Лікарі приїздять, але не часто. / Це не дуже афішується з міркувань безпеки. / Так, багато хто не знає».

Дівчата-підліткиз інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Є потреба в мийних засобах, засобах для прибирання та ліках! Це можливо? Тому що в мене вже немає сил. / Я думаю, що це всім потрібно».

Жінки з інвалідністю, Харківська область

«Мені потрібні ліки, а вони дорогі, але жодна гуманітарна допомога не надає ліки».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Харківська область

«Про ліки можу сказати, що мені життєво необхідні уколи, вони коштують багато грошей, а у мене їх немає, і це мене засмучує».

Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«Відкрили аптеку, але там нічого не було. Не було навіть найнеобхідніших речей».

Літня жінка в сільській місцевості, Херсонська область

«А ще є проблеми з ліками. Деякі ліки стало важко дістати з початком війни. Наприклад, я приймаю ліки для лікування щитоподібної залози, і коли почали з'являтися новини про можливий ядерний удар, всі мої ліки були розкуплені в аптеках людьми, яким вони насправді не потрібні. І знайти їх для мене деякий час було великою проблемою. Знайомі надсилали мені їх з Європи. І таке трапляється час від часу».

Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Львівська область

«А зараз її просто закрили, і у нас немає аптеки. Ми їдемо в місто, коли нам потрібні якісь ліки. / Це найбільша проблема».

Літні жінки в сільській місцевості, Херсонська область

«Нам потрібна аптека. Ліки важко дістати. Комусь це вдається, комусь — ні. Хто в Херсоні, хто в Миколаєві. Коли хтось туди їде, ми просимо їх купити ліки. / До війни тут була аптека».

Жінка-ВПО з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Якщо щось серйозне, то радять їхати в Херсон. Туди треба добиратися своїм ходом. Ну, якщо інсульт, наприклад, то приїде швидка допомога. Так от, у мене була якась проблема з коліном, то ми самі поїхали в Херсон».

Дівчина-підліток-ВПО в сільській місцевості, Херсонська область

«Мені потрібен був ревматолог. У Херсоні ревматолога немає. Треба їхати до Миколаєва. Це дорого».

Жінка-ВПО з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Лікарні є, я навіть перепідписала декларацію з лікарем, бо мій поїхав, але в місті мало спеціалістів. Наприклад, на МРТ черга на три місяці чи більше, а я не можу за нього заплатити».

Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Херсонська область

«У нас є лікарня. Але немає педіатра. / І хірурга немає. / Треба їхати в Херсон або Миколаїв».

Дівчата-підлітки з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Був ще один лікар, але його забрали на роботу в міську поліклініку».

Літня жінка в сільській місцевості, Херсонська область

«А крім того, багато медичних послуг платні [не безплатні]».

Чоловік, Львівська область

«В системі охороні здоров'я треба просити про допомогу, відчувається зверхнє ставлення [лікарів і медперсоналу]».

Жінка-ВПО, Львівська область

«Лікарні працюють, можна записатися на прийом через сімейного лікаря, але який сенс, все одно грошей на лікування немає, бо ліки дуже дорогі. Отже, ми тут «чекаємо біля моря погоди».

Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«Ми можемо отримати допомогу. Вона доступна. Ліки проти високого тиску теж дають, небагато. Але зробити операцію безплатно — майже неможливо».

Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«У переселенців є проблема з інтеграцією, вони сподіваються повернутися. Тож вони часто не підписують декларацію з сімейними лікарями, щоб не розривати зв'язки з домом».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Львівська область

«Бракує безплатних медичних послуг, тобто обстеження, як-от МРТ, КТ [діагностичні знімкові тести], є дорогими. Раніше приватні клініки мали спеціальні програми для ВПО або сімей військовослужбовців, але зараз їх немає».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Львівська область

«Кажуть, що безплатно, але це не завжди так».

Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, м. Харків

«Така ж ситуація з лікарнями. Спочатку потрібно записатися на прийом до лікаря, потім чекати, а потім важко потрапити на консультацію до лікаря внаслідок повітряної тривоги. У деяких лікарнях немає системи попереднього запису, тобто люди повинні приходити й чекати на прийом у певний проміжок часу, наприклад, між 12:00 і 16:00».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Харківська область

«Щодо лікарень можу сказати, що було важко записатися на прийом до кардіолога, довелося чекати майже місяць. Потім мені зробили операцію на серці, казали, що це буде безплатно, але мені довелося заплатити 60 тис. гривень».

Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«До проблем я б додав доступність медичної допомоги та ліків загалом. Життєво необхідних ліків. Це те, з чим ми стикаємося. Ми їдемо в центр громади, а нам кажуть, що дадуть, наприклад, парацетамол, але у них немає того, що дійсно потрібно, наприклад, ліків проти тиску. Немає конкретних ліків. Немає аптек. Немає лікарень. Фельдшерсько-акушерські пункти (ФАПи) працюють не скрізь. Тому жінки не можуть обстежитися».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Миколаївська область

«У мене син з інвалідністю, він прикутий до ліжка, йому потрібні ліки та підгузки,але їх не видають, тому я купую їх сама, а вони коштують дуже багато».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Харківська область

VII. Засоби до існування

- Втрата роботи та зменшення можливостей працевлаштування — внаслідок переміщення, економічної кризи, незахищеності, руйнування закладів, браку транспорту та відсутності варіантів догляду за дітьми — підвищують ризики експлуатації
- Нестача можливостей знайти гідну роботу в поєднанні з подоланням труднощів чоловіками за допомогою негативних засобів та загостренням НІП / ДН у сім'ях, а також зниженням здатності жінок до подолання труднощів

- Виявлена потреба у професійному навчанні та розширенні економічних можливостей для жінок та дівчат підліткового віку з груп ризику
- Повідомляється про труднощі, з якими стикаються жінки, коли дізнаються про наявні програми забезпечення засобів до існування та реєструються для участі в них
- Повідомлення про трудову експлуатацію, словесні образи та дискримінацію на робочому місці
- Зростає кількість жінок, які виходять на ринок праці, поки чоловіки відсутні, при цьому жінки стикаються з підвищеним ризиком насильства на робочому місці
- Повідомлення про дискримінацію за віком щодо літніх жінок та дискримінацію ромських жінок під час працевлаштування та у сфері професійної діяльності

«Раніше я працювала на лакофарбовому заводі. Тепер його вже немає. Він був зруйнований».

Жінка-ВПО з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Так, я ходила працювати в наші «парки Херсона», але не могла працювати, тому що це робота на вулиці та під обстрілами».

Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Херсонська область

«У працевлаштуванні існує ейджизм. Коли твій вік 40+, тобі пропонують низькооплачувану роботу на кшталт прибирання або приготування їжі, незалежно від рівня освіти або попереднього досвіду».

Жінка-ВПО, Львівська область

«Існують вікові обмеження, я відчуваю приниження під час працевлаштування через вік».

Жінка-ВПО, Львівська область

«Курси — це було б дуже добре. Наприклад, я б спробувала роботу в інтернеті. Попит є — курси водіння, курси перукарів та майстрів манікюру, більше навчальних програм, курси домедичної підготовки, кулінарії. Косметологія та ароматерапія для себе і для жінок».

Жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Це якщо пощастить потрапити на якийсь проєкт, але кількість місць дуже обмежена. А більшість програм підвищення кваліфікації платні».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

«Ми стикаємося з ситуацією, коли, наприклад, якщо жінка живе в сільській місцевості, для неї немає роботи. Наприклад, [ця] громада розташована майже під Харковом, але дістатися туди — проблема. Роботодавець не візьме до уваги, що в неї остання маршрутка з Харкова [туди] о 6 чи 5 вечора, і не ввійде в її становище. А знайти роботу за місцем проживання неможливо. Особливо, якщо це мама з двома маленькими дітьми, якій немає з ким їх залишити, знайти їй роботу практично неможливо, тому що школи й дитячі садки в Харківській області не працюють. Мати замкнена з ними цілодобово в чотирьох стінах. Всі виплати зараз скорочені до мінімуму, гуманітарна допомога також урізана. Що робити такій матері з двома дітьми? Продуктові набори більше не видають, гігієнічні набори ще іноді видають раз на місяць. Виникає питання, що робити з цією категорією людей? І це не тільки в [цій] громаді. Нещодавно ми проводили фокус-групу в [іншій] громаді, і отримали такі ж самі відгуки».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН,
Харківська область

«Жінки віком 50+ є дуже вразливими. Коли вони звертаються до центрів зайнятості, то допомоги в працевлаштуванні вони не отримують».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН,
Харківська область

VIII. Психічне здоров'я, психосоціальна підтримка (ПЗПСП) та реабілітація

- Повідомляється про недостатність підтримки у сфері ПЗПСП порівняно зі чимраз більшими потребами. При цьому в громадах спостерігається посилення дистресу та проблем із психічним здоров'ям, що сприяє підвищенню ризику насильства
- Жінки відзначали нагальну потребу в збільшенні обсягів підтримки та послуг у сфері ПЗПСП та виступали з відповідними запитами
- Вважається, що вплив на мешканців громад стресу та страждань від небезпеки та інших наслідків війни призводить до зростання агресії та насильства, у тому числі серед дітей
- Виявлено брак підтримки у сфері ПЗПСП для ветеранів / військовослужбовців, а також підвищену небезпеку агресії в сім'ях військовослужбовців

- Відзначено, що в громадах бракує заходів для чоловіків та хлопців
- Зростає кількість поранених на війні та людей з інвалідністю, пов'язаною з війною, у тому числі демобілізованих військовослужбовців, догляд за якими лягає переважно на плечі жінок
- Дефіцит послуг та підтримки для людей з інвалідністю та літніх людей, включно з підгузками для дорослих, допоміжними засобами та реабілітацією

«Не всі потребують психосоціальної підтримки, [але] мені вона потрібна. Тому я записуюся на все, щоб не було вільного часу думати про війну. Я ходжу до психологів, плету сітки, шию тактичну білизну [військовий одяг / предмети] — все роблю».

Жінка-ВПО в сільській місцевості, Львівська область

«Ще один чинник, на який варто звернути увагу, — це психічне здоров'я. Тому що ми бачимо дуже велику кількість людей, які потребують допомоги у сфері психічного здоров'я. Але вони не отримали цієї допомоги. Відповідно, це також ще один з чинників, пов'язаних з насильством».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Миколаївська область

«Але діти страждають від повітряних тривог, бояться сирени. Їм доводиться йти до сховища, коли вони в школі та дитячому садку, що викликає стрес, і вони багато плачуть».

Жінка ромської національності в сільській місцевості, Львівська область

«Потреби сімей з дітьми з інвалідністю різні, але їх не чують».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Робота з ветеранами, відсутність реабілітації».

ЛГБТІК+ особа

«Якщо військовий поранений і потребує лікування, то немає кому доглядати за ним, поки жінка з дітьми, немає соціальної підтримки [сім'ї]».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

IX. Непродовольчі товари (НПТ)

- Повідомляється про скорочення надання НПТ, причому з багатьох місць повідомляють про те, що не отримували їх протягом тривалого часу
- Жінки та дівчата повідомляють про повсюдну потребу в гігієнічних наборах, «наборах гідності» та підгузках (особливо підгузках для дорослих для літніх людей та людей з інвалідністю) внаслідок зростання цін та зменшення сімейних ресурсів, а також про потребу в одязі та взутті
- Відзначалося, що висока вартість НПТ та труднощі із задоволенням базових потреб сімей сприяють підвищенню ризиків експлуатації
- Повідомлялося про довгі черги, неорганізованість та суперечки на деяких пунктах видачі допомоги
- Важкі ноші створюють труднощі для жінок з обмеженою мобільністю, як-от літні жінки та жінки з інвалідністю, а також для жінок, які доглядають за дітьми
- Виявлена потреба в адаптації методів роздачі допомоги до потреб жінок та представників(-ць) інших груп ризику з обмеженою мобільністю та з обов'язками щодо догляду за дітьми
- Відзначено, що недоліки щодо роздачі засобів гігієни в місцях, де роздаються набори гідності, викликали певне обурення в громадах

Див. також розділ **Роздача допомоги**

«Черги за гуманітарною допомогою (продукти та засоби гігієни), велика потреба в продуктах».

Жінка-ВПО, Львівська область

«Раніше роздавали набори для жінок і дівчат, продуктові набори. Але останні чотири місяці нічого не роздають».

Жінка, Харківська область

«Просто ми майже всі тут живемо з моменту затоплення, особисто я приїхала з маленькою сумкою, у мене нічого не було, все залишилося в будинку. Я взагалі не думала, що так надовго поїду, але все затопило, будинок, все. Нам казали, що вода не підніметься так сильно, але що сталося...»

Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Херсонська область

«Потрібен одяг, взуття».

Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Львівська область

«Ми не отримуємо допомоги, але нам потрібні одяг, їжа».

Жінка ромської національності в сільській місцевості, Львівська область

«Довгострокову допомогу надавали на початку війни (ковдра, подушки). Зараз немає гігієнічних наборів, памперсів. Найбільша потреба в підгузках для дорослих, лежачих хворих».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Львівська область

«Гуманітарна допомога для дітей іноді включає дитячі підгузки, а підгузки для дорослих ще жодного разу не привозили. А ціни на підгузки високі».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Харківська область

«Я допомагала сортувати те, що привозили, коли я переїжджала, і іноді були вантажівки, де все було вперемішку. І їжа, і засоби гігієни, і одяг. Іноді були такі [речі], що нам було неприємно [через погану якість], але ми знали, що їх могли дуже швидко збирати там, де тільки можна. Тому ми все це просто сортували. Хоча багато одягу використовували як ганчірки для прибирання, тому що люди, які залишилися без нічого, не є безхатченками, і носити ганчірки — це вже занадто».

Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Херсонська область

X. Захист та захист дітей

Захист:

- Скорочення державної допомоги ВПО торік та зростання потреб домогосподарств збільшує ризики експлуатації
- Обмежена доступність та вартість правової допомоги
- Запити жінок про збільшення заходів з питань правової обізнаності та розширення обсягів безоплатної правової допомоги
- Недоступність інформації про закони та судові процедури, пов'язані з ГЗН, особливо для жінок старшого віку, жінок, які не мають смартфонів, та жінок і дівчат з обмеженою мобільністю
- Визначена громадами потреба в додаткових приміщеннях та центрах, особливо в сільській місцевості
- Визначено потребу в збільшенні заходів для чоловіків та хлопців, щоб забезпечити для них позитивну розрядку та психосоціальну підтримку
- Повідомлялося про проблеми та затримки в наданні послуг для деяких жінок-ВПО та їхніх сімей під час реєстрації статусу ВПО та оформлення інших особистих документів, для чого їм необхідно відвідувати міста
- Це насамперед стосується жінок у сильно постраждалих від конфлікту та віддалених районах, жінок-ВПО та жінок ромської національності

- Недостатня соціальна та інша підтримка літніх жінок, жінок та дівчат з інвалідністю, а також літніх людей та осіб з інвалідністю загалом
- Прогалини у захисті згаданих меншин, у тому числі жінок і дівчат, ромських громад та ЛГБТІК+ осіб

«Деякі з нас навіть не змогли подати заяву на отримання статусу ВПО, бо моїй подрузі сказали, що нас так багато, що вони не очікували такої кількості».

Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Херсонська область

«Проблеми з документами в кризових ситуаціях, насамперед у сільській місцевості, [внаслідок незнання того], куди звертатися».

ЛГБТІК+ особа

«Потреби людей з інвалідністю не визначені, хоча всі ці люди є в базі даних соціальних служб, і владі відомо про них. Існує велика потреба у безоплатній юридичній підтримці для правильного оформлення заяв».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Освіта здійснюється онлайн, кар'єрні хаби відсутні, а юридичні послуги платні [не безплатні]».

Чоловік в сільській місцевості, Харківська область

«Правовий захист для ромського населення недостатній, тому що люди втратили всі свої документи, а на їх відновлення потрібно багато часу і грошей. Дуже мало організацій допомагають у цьому ромському населенню».

Жінка ромської національності, Закарпатська область

«Моя мама прикута до ліжка, але вона не має офіційної інвалідності, а зареєструвати її зараз дуже складно, тому вона начебто підпадає під категорії, але офіційно не підпадає».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

Захист дітей:

- Потреба у створенні дитячих просторів та в організації заходів з психосоціальної підтримки для дітей та підлітків для пом'якшення соціальної ізоляції, пов'язаної з онлайн-навчанням, налагодження стосунків із однолітками та підтримки здорового розвитку
- Булінг та кібербулінг, жорстоке поводження з дітьми та інші види насильства щодо дівчат підліткового віку у навчальному та ігровому середовищі, а також щодо дітей-ВПО, дітей-ромів та дітей з інвалідністю, зокрема дівчата-підлітки з цих груп стикаються з підвищеними ризиками
- Зростання агресії серед дітей внаслідок стресу, переміщення, браку соціалізації та негативного впливу соціальних мереж
- Зростання домашнього насильства щодо дітей, насамперед з боку батьків, обумовлене дедалі більшим стресом, зловживанням психоактивними речовинами, колективним проживанням та іншими чинниками, пов'язаними з війною

- Сексуальне насильство щодо дітей (неповнолітніх, віком до 18 років), включно з СНПК та сексуальним насильством над дітьми
- Проблеми дитячих шлюбів та підліткової вагітності, насамперед у ромських та сільських громадах
- Виявлена потреба в підвищенні обізнаності дітей та підлітків про ГЗН та наявні послуги
- Дефіцит інклюзивних просторів (наприклад, шкіл, громадських центрів) та кваліфікованого персоналу для підтримки дітей з інвалідністю; проблеми з мобільністю для деяких дітей з інвалідністю, які не можуть дістатися до шкіл
- Згідно з повідомленнями, побоювання щодо безпеки дітей у деяких випадках призводять до обмеження мобільності підлітків, зокрема дівчат підліткового віку, з боку матерів / батьків

«Батьків у мене немає, питання з опікунами на стадії розв'язання».

Дівчина-підліток, ВПО в сільській місцевості, Львівська область

«Немає допомоги на дітей з інвалідністю. Догляд за дітьми як соціальна послуга не працює. Мати, яка доглядає за дитиною з інвалідністю, не може і не має з ким залишити дитину, особливо під час канікул, коли школи і дитячі садки закриті».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Забезпечують всім необхідним, але все одно є потреба в організації дозвілля, особливо для дітей, коли закриті школи або дитячі садки. Наприклад, екскурсії, походи в театр; потрібна соціалізація».

Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Львівська область

«У школі може бути булінг».

Дівчина-підліток ромської національності, Закарпатська область

«Офлайн-навчання взагалі немає. Немає ні гуртків, нічого».

Літня жінка в сільській місцевості, Херсонська область

«Інтернет змушує дітей та підлітків замикатися в собі, занадто занурюватися в комп'ютерні ігри».

Літня жінка в сільській місцевості, Львівська область

«Є сім'ї, які не дуже дбають про своїх дітей, можливо, в них є насильство».

Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Херсонська область

«Існує велика проблема з дітьми молодшого віку, бо вони не спілкуються з однолітками, не мають безпечних місць для дозвілля. А доступні для цього місця знаходяться далеко від нас. Крім того, ми не завжди встигаємо записатися, тому що відвідування можливе лише за попереднім записом, щоб не збирати багато дітей в одному приміщенні».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

XI. Вода, санітарія та гігієна (WASH)

- Неналежні заходи безпеки на об'єктах WASH у місцях тимчасового проживання та в закладах надання послуг
- Відсутність відокремлених за статтю туалетів і місць для миття з замками та освітленням у деяких місцях тимчасового проживання, а також вуличних туалетів у деяких сільських районах, що підвищує ризики сексуального насильства та відчуття незахищеності жінок та дівчат
- Зменшення забезпеченості жінок та дівчат «наборами гідності» та засобами гігієни, зокрема засобами особистої гігієни, побутовою хімією, прокладками та предметами МНМ, дитячими та дорослими підгузками, а також виявлені ними потреби в цих засобах
- Висока вартість засобів гігієни та труднощі з задоволенням базових потреб вразливих жінок та їхніх сімей підвищують ризики експлуатації
- Запити про видачу, одночасно з «наборами гідності», засобів гігієни для інших членів сім'ї, в тому числі для літніх жінок, людей з інвалідністю, чоловіків та хлопців
- Згідно з повідомленнями, в деяких випадках літні жінки та дівчата підліткового віку були виключені з числа отримувачів «наборів гідності»; предмети з наборів гігієнічних засобів та «наборів гідності» не відповідали потребам літніх жінок та жінок і дівчат з інвалідністю
- У деяких випадках повідомлялося про роздачу наборів гігієнічних засобів для членів сімей та чоловіків, які включали лише «жіночі» предмети, що викликало певну плутанину, незручність та обурення серед чоловіків та хлопців у громадах[135]
- Потреба у водонагрівачах у деяких місцях тимчасового проживання, що створює проблеми зі здоров'ям та гігієною для жінок і дівчат, у тому числі пов'язані із МНМ, та для представників(-ць) інших груп ризику

Див. також розділ **Роздача допомоги**

«Усередині немає окремих туалетів [для різних статей]. У нас тут немає жодного».
Жінка в сільській місцевості, Херсонська область

«В офісі старости є біотуалет. І для жінок, і для чоловіків. Окремих туалетів немає».
Дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Херсонська область

135 До Гуманітарної координації у сфері ГЗН також надходили повідомлення про роздачу в деяких населених пунктах гігієнічних наборів для чоловіків, які включали предмети для жінок. Результатом стала спільна робота ГК ГЗН та WASH Кластеру у 2024 році, спрямовані на встановлення чіткої різниці між наборами гігієнічних засобів та «наборами гідності».

«Я грію воду в каструлі, тому що я на милицях і не можу принести відро води. Взагалі, без гарячої води важко жити. Жінкам дуже потрібна гігієна тіла, як і всім, а тут ще й маленькі діти, вони страждають без гарячої води».

Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«У нас немає електричного водонагрівача, це була б гарна гуманітарна допомога. Така спека, доводиться гріти воду і носити її відрами, щоб помитися. / Проблема з водонагрівачем — це проблема номер один».

Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«Допомоги меншає. Найбільша потреба — продукти та набори гігієнічних засобів».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Львівська область

«Потрібні мийні засоби та засоби для прибирання».

Жінка з інвалідністю, Харківська область

«Жахливо, що допомога надається тільки особам до 60 років: «Чи жінкам 60+ не потрібна гуманітарна допомога та гігієна? Вони що, не люди?»

Жінка, Харківська область

«Дуже важко також дістати підгузки для дорослих, оскільки вони дуже швидко використовуються. Я вже не кажу про пелюшки та вологі серветки. Я звернулася до територіального центру, а мені сказали, що мій розмір дуже популярний, і у них його немає. Моя знайома доглядає за бабусею, і їм потрібні дуже великі підгузки, тому що жінка давно прикута до ліжка, так їм взагалі не допомогли ні разу».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

«Схоже, що всі організації надають однакову допомогу і не виділяють деякі групи населення, як-от особи з інвалідністю або матері з дітьми, які можуть мати інші потреби, наприклад, в засобах гігієни».

Дівчина-підліток, ВПО, Львівська область

«У деяких частинах міста досі немає світла, газу та води. Навіть у Херсоні».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

«Не вистачає побутової хімії. / Це правда. Її не видають».

Жінки, які здійснюють догляд, в сільській місцевості, Херсонська область

«Немає наборів гігієнічних засобів».

Жінка в сільській місцевості, Херсонська область

4

РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА СПОДІВАННЯ НА МАЙБУТНЄ

a. РЕКОМЕНДАЦІЇ

Наведені нижче рекомендації ґрунтуються на висновках, викладених у попередніх розділах. Підґрунтям для рекомендацій є зворотний зв'язок від жінок та дівчат, а також представників(-ниць) громад та експертів(-ок) з ГЗН, отриманий під час консультацій, проведених цього року в рамках дослідження «***Голоси з України***».

Рекомендації поділено за такими сферами:

1) **Щодо програм запобігання та реагування на ГЗН**
2) **Щодо зменшення ризиків ГЗН та усунення перешкод у доступі до гуманітарної допомоги та послуг**
3) **Щодо координації, політики та адвокації у сфері протидії ГЗН**

I. Щодо програм протидії ГЗН

1.

Збільшення кількості безпечних для постраждалих від ГЗН точок входу для отримання послуг та підтримки, а також **збільшення обсягу та підвищення доступності якісних спеціалізованих послуг з протидії ГЗН**, зокрема, шляхом ведення випадків осіб, постраждалих від ГЗН, з підвищеною увагою до територій, які сильно постраждали від конфлікту, територій із значною присутністю ВПО, та сільської місцевості:

- Подальше розширення ведення випадків постраждалих від ГЗН на основі тих локацій, де така підтримка вже була впроваджена, для їх інтеграції в загальну модель надання послуг з питань ГЗН, забезпечуючи допомогу, орієнтовану на постраждалих.
- Розширення інших спеціалізованих послуг для постраждалих від ГЗН (правова допомога, клінічна / медична допомога та притулки) для збільшення кількості людей, які можуть їх отримувати, та забезпечити постраждалим доступ до безоплатних послуг:
  - Збільшення кількості притулків для постраждалих від ГЗН та надання їм можливості перебувати в них довший час.
  - Збільшення доступності безоплатної правової допомоги для постраждалих від ГЗН.
  - Збільшення присутності та підвищення доступності послуг з охорони СРЗ, зокрема КВЗ / клінічної допомоги для постраждалих, зосереджуючись на усуненні трьох ключових затримок: 1) в ухваленні рішення про звернення по відповідну медичну допомогу (зокрема протягом 72 годин у випадку сексуального насильства); 2) у прибутті до відповідного медичного закладу; 3) в отриманні адекватної медичної допомоги після прибуття до закладу.
- Підтримка в збільшенні кількості місць, де постраждалі можуть отримати послуги з протидії ГЗН (інших, ніж поліція / правоохоронні органи), їх адаптування до потреб дівчат-підлітків, літніх жінок, жінок та дівчат з інвалідністю, ромських громад, ЛГБТІК+ осіб та чоловіків, які постраждали від насильства.

- Розширення доступності спеціалізованих послуг з протидії ГЗН та збільшення кількості місць, де їх можна отримати, шляхом надання стаціонарних та мобільних послуг у школах, молодіжних просторах, центрах для ромських спільнот і спільнот ЛГБТІК+, а також у центрах, що працюють з людьми з інвалідністю та літніми людьми, а також у закладах охорони здоров'я.
- Усунення основних перешкод, з якими стикаються жінки, дівчата та представники(-ці) інших груп ризику в отриманні послуг з протидії ГЗН, такими шляхами: мобільне надання послуг; групове транспортне забезпечення / «соціальне таксі»; догляд за дітьми та заходи для дітей.
- Подальше збереження, в ході розширення очних послуг, наявності онлайн-послуг; коригування онлайн-форматів таким чином, щоб вони були цікавими для підлітків та доступними для літніх людей / людей з низьким рівнем цифрової грамотності.
- Забезпечення подальшого зміцнення шляхів перенаправлення та координації щодо ГЗН на місцевому / регіональному рівнях між гуманітарними організаціями, організаціями громадянського суспільства та державними службами.

Зверніться до **Рекомендації 2** щодо розбудови потенціалу надавачів послуг з протидії ГЗН та **Рекомендації 3** щодо підвищення обізнаності про наявні послуги.

Точки входу для отримання послуг, ведення випадків; ПСП для постраждалих від насильства:

«Важливо, щоб хтось вислухав постраждалу особу, зрозумів її».

Дівчина-підліток, ВПО в сільській місцевості, Херсонська область

«Жінкам потрібно говорити з психологом».

Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Львівська область

«Соціальний працівник має бути в кожній громаді».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Миколаївська область

«Важливо забезпечити доступність консультування та підтримки для жінок і дівчат. Гуманітарні організації можуть допомогти у створенні центрів підтримки та гарячих ліній».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Гуманітарні організації могли б допомогти, надаючи послуги психолога, зокрема, відвідуючи людей з інвалідністю та літніх людей вдома (якоюсь групою, яка б включала соціального працівника і психолога)».

Дівчина-підліток, ВПО, Львівська область

«Я вважаю, що в районах і в сільській місцевості потрібно впроваджувати послуги та створювати організації, які допоможуть жінкам і дівчатам долати страхи й стрес».

Жінка, Харківська область

«Потрібен інтегрований простір для жінок, де була б кімната для дітей, поки матері надається допомога, група підтримки, адміністратор, місце для ночівлі».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Необхідно також створювати онлайн-сервіси для тих, хто пережив насильство. Але це має робитися з урахуванням потреби в конфіденційності та доступності для людей, які не мають смартфонів».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Харківська область

«Потрібні соціальні працівники для літніх людей».

ЛГБТІК+ особа

«Анонімні повідомлення».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

Медична допомога постраждалим від насильства:

«Контрацептиви, невідкладна допомога у разі насильства: ліки, аборт».

ЛГБТІК+ особа

Притулки для постраждалих:

«Створення притулків для постраждалих».

ЛГБТІК+ особа

«Потрібні безплатні притулки, куди люди, які пережили насильство, не будуть боятися приходити. Через брак коштів вони не можуть піти й зняти собі житло».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Жінці немає куди піти, притулків, про які ви говорите, мало, і перебувати там можна обмежений час, доводиться повертатися. Тому їх має бути більше».

Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«Безпечне місце для тривалого перебування (півроку) з повною підтримкою».

(жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

Правова допомога для постраждалих:

«Правова допомога».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Львівська область

«Правова освіта — для дорослих».

Чоловік, Львівська область

Існує велика потреба у безоплатній юридичній підтримці для правильного оформлення заяв чи документів».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Отримання юридичних консультацій щодо правових процедур та варіантів захисту».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Херсонська область

Усунення перешкод у доступі для постраждалих:

«Паралельно з послугами для жінок має бути щось для дітей, тому що дітей нема де залишити».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Сюди має приїжджати фахівець [із роботи з постраждалими від насильства], або тут має бути відкрито філію служби».

Жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Я не говорю про ремонт доріг. Я говорю про забезпечення послуг. Хоча б раз на тиждень. Або забезпечити виїзд спеціалістів на місце. У Херсоні запроваджують соціальне таксі. Щоб люди, наприклад, могли поїхати в лікарню або в центр соціальних послуг. А якщо говорити про віддалені населені пункти — навіть якщо їх не обстрілюють, звідти немає можливості виїхати».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Миколаївська область

«Безплатні консультації психолога».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Безплатний психолог, безплатний адвокат, безплатний притулок для тих, хто хоче піти від кривдника».

ЛГБТІК+ особа

«Потрібне безпечне місце для надання консультацій».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Миколаївська область

«Треба посилити безпеку для осіб з інвалідністю».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Мені все подобається. Єдине, що потрібно зробити — це зняти вікові обмеження і проводити більше зустрічей у віддалених районах, звідки жінки та дівчата не мають можливості дістатися до центру міста».

Жінка, Харківська область

Перенаправлення та комплексний підхід:

«Жертви потребують комплексної підтримки».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Комплексна робота всіх служб».

ЛГБТІК+ особа

«Повинна бути мережа таких закладів, де постраждала особа могла б залишитися на певний час».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

2.

Спрямування зусиль на розбудову спроможності надавачів послуг з протидії ГЗН для забезпечення якісного підходу до надання підтримки, орієнтованого на постраждалих від насильства, за допомогою **спеціальної ініціативи з розбудови спроможності та підвищення обізнаності для надавачів державних послуг, поліції та органів влади**:

- Проведення нового оцінювання потреб та спроможностей для надавачів послуг з протидії ГЗН на основі мінімальної кваліфікації для надання послуг з протидії ГЗН (опитування для самооцінювання спроможностей має бути доповнене додатковими інструментами, такими як інтерв'ю з ключовими інформаторами (ІКІ), фокус-групові дискусії (ФГД) та чек-лісти для нагляду).

- Розроблення та впровадження, спільно з Урядом України, національного плану розбудови потенціалу з протидії ГЗН, який би відповідав підходу, орієнтованому на постраждалих, і стосувався б надавачів державних послуг, поліції та органів влади:
  - Участь компетентних підрозділів органів державної влади в зусиллях з підтримання сталості та локалізації через модель «Тренінг для тренерів» (ToT) з подальшим проведенням навчань з на регіональному рівні.
- Розроблення і реалізація моделі наставництва / нагляду без відриву від роботи для участі в тренінгах з ведення випадків постраждалих від ГЗН, надання клінічної допомоги / КВЗ та інших спеціалізованих послуг, пов'язаних з ГЗН, щоб допомогти фахівцям з індивідуальної підтримки постраждалих від ГЗН та іншим фахівцям досягти рівня мінімальної компетентності та вдосконалити надання якісної допомоги, орієнтованої на постраждалих.
- Вивчити доцільність відряджень технічного персоналу з протидії ГЗН до державних установ та моделі спільного впровадження.

Підвищення обізнаності та розбудова потенціалу надавачів державних послуг та поліції:

«Соціальні працівники гуманітарних організацій можуть допомагати державним організаціям у наданні послуг вразливим групам населення».

Дівчина-підліток, ВПО, Львівська область

«Муніципальні соціальні служби можуть бути посилені фахівцями гуманітарних організацій».

Дівчина-підліток, ВПО, Львівська область

«Курси для поліції та медичних працівників».

ЛГБТІК+ особа

«Важливо підвищувати обізнаність, особливо серед представників поліції».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, м. Львів

«Тренінги для державних соціальних служб».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Львівська область

«Важливо, щоб шкільні психологи проходили навчання, щоб вони знали, як протидіяти булінгу».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Львівська область

«Має бути якась спеціальна установа, служба, поліція, психологи. Це питання має стояти в центрі уваги».

Літня жінка в сільській місцевості, Харківська область

Мінімальна кваліфікація та чеклісти для надання послуг з протидії ГЗН:

«Достатня кваліфікація фахівців. І організований простір. Не просто два стільці. О, і ще матеріали для роботи. / Конфіденційність».

Експерти(-тки) з протидії ГЗН, Миколаївська область

«Головне, щоб були люди, які допомагають розв'язати проблему, і щоб був механізм для її розв'язання в етичний і конфіденційний спосіб та в правовому полі».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Миколаївська область

«На жаль, в останні роки тема ГЗН стала дуже популярною серед різних організацій. Я кажу «на жаль», тому що всі вважають себе експертами з протидії ГЗН. Але єдине, що ми отримуємо від цих псевдоекспертів — це нова ушкодження або травми... Якби це залежало від мене, я б [попросила відомства] принаймні проходити відповідні сертифіковані тренінги перед працевлаштуванням».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН,
Херсонська область

Підвищення обізнаності та розбудова потенціалу керівництва з питань протидії ГЗН:

«Програми для персоналу та вищого керівництва, тому що тема ГЗН є чутливою».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Львівська область

Співпраця та партнерство між гуманітарними організаціями та державними установами:

«У цьому плані я погоджуюсь із колегами в тому, що потрібно співпрацювати з місцевими соціальними службами, які мають контакти тих, хто найбільше потребує допомоги в громаді».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Харківська область

«Програмна діяльність має включати міжвідомчу співпрацю між суб'єктами для забезпечення перенаправлення між усіма службами, в тому числі державними».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Харківська область

«Підтримка з боку органів влади. Влада має бути зацікавлена».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Херсонська область

3.

Підвищення рівня обізнаності про ГЗН та доступні послуги для постраждалих, а також подолання шкідливих соціальних стереотипів, що лежать в основі ГЗН, шляхом впровадження реагування на рівні громад та диверсифікації каналів комунікації та участі:

- Збільшення обсягів поширення інформації та підвищення обізнаності про ГЗН та про шляхи доступу до наявних послуг та допомоги, особливо в сільській місцевості та для груп населення, доступ до яких є ускладненим:
  - Поширення інформації про місцеві номери гарячих ліній та місцевих надавачів послуг у кожному регіоні разом з необхідною інформацією на тему конфіденційності та підходу, орієнтованого на постраждалих.
- Диверсифікація та адаптація каналів розповсюдження інформації, підвищення обізнаності, а також механізми зворотного зв'язку та реагування (у тому числі для заяв про СЕН) для того, щоб мати змогу охопити та залучити різні вікові, гендерні та різноманітні групи:
  - Застосування підходу на основі «змішаного каналу» для посилення комунікації та залучення груп населення, доступ до яких є ускладненим, (наприклад, інформацій-

ні, освітні та комунікаційні [ІОК] матеріали, скриньки зворотного зв'язку, соціальні мережі, радіо, мультимедіа, координаційні центри та комітети в громадах, залучення організацій на рівні громад тощо);

- Зокрема, спрямування зусиль на реалізацію поточних підходів на рівні громади (наприклад, ФГД; інформаційні / просвітницькі заняття; відвідання мобільними бригадами будинків та громадських місць; фахівці із взаємодії з громадою; та комітети в громаді).

- Пілотне впровадження моделі соціальних та поведінкових змін (СЗП) у громадах для подолання шкідливих соціальних норм, що лежать в основі ГЗН та створюють бар'єри для доступу постраждалих від ГЗН до послуг:
  - Разом з ініціативами із залучення чоловіків до відповідальної поведінки, а також залучення громадських та релігійних лідерів як союзників у запобіганні насильству щодо жінок і дівчат (див. **Рекомендацію 7**).

Збільшення обсягів поширення інформації та підвищення обізнаності:

«Можна було б надавати більше інформації».
Дівчина-підліток з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Можливо, потрібні якісь матеріали... Місця, до яких постраждалі можуть звернутися. Так, було б добре проводити більше заходів. Більше людей знало б [про ГЗН]».
Дівчина-підліток з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Можливо, нам варто просити когось розповісти про ГЗН, і навіть не нам, а молодому поколінню».
Літня жінка в сільській місцевості, Херсонська область

«Підвищувати обізнаність, щоб постраждала особа могла розпізнати насильство і знала, куди звертатися по допомогу».
Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Львівська область

«Потрібно поширювати інформацію про надавачів послуг».
Хлопець-підліток, Львівська область

«Хотілося б, щоб у школі нам більше розповідали про можливості отримання допомоги та послуг. Коли, в яких випадках і до кого звертатися. Хотілося б отримувати більше інформації в школі».
Дівчина-підліток, ВПО, Львівська область

«Було б добре, якби інформація про послуги та можливості отримання гуманітарної допомоги, які є в громаді, надавалася за єдиним номером якоїсь гарячої лінії».
Дівчина-підліток, ВПО, Львівська область

Інформаційні сесії та заходи у формі особистої присутності:

«Інформаційні сесії про сутність ГЗН із залученням психолога».
ЛГБТІК+ особа

«Можливо, варто було б проводити більше інформаційних заходів, щоб дівчата знали, куди їм звертатися по допомогу».
Дівчина-підліток, Херсонська область

«Проводити різні зустрічі, інформаційні, психологічні, розвішувати плакати по містах і на зупинках громадського транспорту, так це працює: ти бачиш щось і згадуєш, коли потрібно».
Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«Треба збиратися на інформаційно-психологічні зустрічі, як зараз [під час цього ФГД], тобто важлива активізація».
Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«Якщо будуть зустрічі, де буде надаватися корисна інформація, бажано з гуманітарною допомогою, то ми будемо приходити».
Літня жінка в сільській місцевості, Херсонська область

Стратегічні підходи до підвищення обізнаності та КСПЗ (комунікації для соціальних і поведінкових змін):

«Важливо донести інформацію до громадськості та суспільства у зрозумілій формі».
Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Львівська область

«Потреба в інформуванні є завжди, це слід робити на постійній основі, а не тільки протягом 16 днів активних дій проти насильства».
Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Львівська область

4.

Збільшення кількості безпечних просторів для жінок та дівчат та їх вдосконалення, зокрема на територіях за межами міських центрів, де розміщено групи населення, які зазнали наслідків конфлікту та були переміщені, і де немає безпечних просторів для жінок і дівчат (БПЖД), а також **впровадження комплексних послуг з протидії ГЗН у безпечних просторах**:

- Аналіз дефіциту БПЖД, особливо в районах за межами міст / «центрів», у регіонах, що сильно постраждали від конфлікту, та тих, що приймають ВПО.
- Посилити наявні БПЖД (наприклад, центри стресостійкості для постраждалих, денні центри) з метою стандартизації моделі та включення до неї комплексних послуг з протидії ГЗН:
  - Програми психосоціальної допомоги, професійної підготовки та розширення прав і можливостей для жінок та дівчат.
  - Мінімальний пакет послуг з індивідуальної підтримки та інших послуг для постраждалих від ГЗН (юридичні, ГВД, перенаправлення для отримання клінічної допомоги / КВЗ).
- Створити безпечні простори в районах, де було виявлено їх дефіцит.
- Підтримувати мобільні заходи, пов'язані з БПЖД, щоб допомогти жінкам та дівчатам дізнатися про наявні БПЖД, полегшити доступ до них та надати підтримку в районах, де такі місця відсутні.

«Простори та кімнати мають бути відкриті. Але вони мають бути призначені не лише для тих, хто пережив насильство [щоб уникнути стигматизації]. Це особливо важливо для невеликих населених пунктів».
Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Харківська область

«Необхідно збільшити кількість безпечних місць для жінок та дівчат».

Жінка, Харківська область

«Безпечні місця є. Віртуальні заходи проводяться, але завжди таких ресурсів потрібно більше».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Наші бенефіціари кажуть, що вже втомилися від онлайн-послуг. Тому там, де це можливо, слід створювати фізичні простори, повинні бути створені [центри], і в їх роботі повинні брати участь місцеві жінки».

Експерт(-ка) з ГЗН, Харківська область

«У таких місцях можна збиратися групами, проводити дискусії, групові заняття, вправи, зустрічі з психологом» (жінка, Харківська область). «Молоді та дітям є де проводити час, а нам, харків'янам, трохи старшим, нікуди піти. Місцева влада намагається щось робити, але це не те, що потрібно. Ми звикли до гучного, веселого життя, до частих заходів».

Жінка, Харківська область

«Центри / служби, до яких може звернутися постраждала особа, поширення інформації про такі центри».

Літня жінка в сільській місцевості, Харківська область

5.

Посилення програм психосоціальної підтримки (ПСП) для жінок і дівчат з груп ризику з метою покращення їхнього добробуту, розвитку навичок та розширення прав і можливостей. Підвищення рівня обізнаності про ГЗН та доступні послуги, зміцнення довіри, **підготовка стандартизованої навчальної програми з протидії ГЗН:**

- Підтримка адаптації та розроблення структурованої та цілеспрямованої навчальної програми з питань ПСП для українських умов, яка б включала інформування про ГЗН та розвиток навичок:
  - Життєві навички для дівчат старшого підліткового віку.
  - Групи підтримки та батьківська підтримка для дорослих жінок.
- Розширення доступу до організованих програм ПСП, орієнтованих на жінок та дівчат з груп ризику, в рамках БМЖД, молодіжних центрів та шкіл.
- Продовження організації неспеціалізованих заходів з ПСП, професійної підготовки та рекреаційної діяльності в БПЖД та через мобільні бригади для жінок та дівчат у регіонах, що сильно постраждали від конфлікту, та регіонах, що приймають ВПО, зокрема у віддалених районах.

«Дівчата хотіли б навчатися, одержувати психосоціальну підтримку та брати участь у заходах, які допоможуть їм подолати стрес і наслідки насильства».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Ми хотіли б брати участь у заходах, де можна отримати психологічну підтримку та інформацію».

Жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Деякі організації проводять арттерапію, групові заняття, групи емпатії до себе. Це дуже допомагає, тому що важливо спілкуватися з людьми».

ЛГБТІК+ особа

«Нехай не зменшується кількість заходів, [потрібні] фітнес, психологічні групи, різні тренінги з самодопомоги, вони допомагають пережити важкі часи й не зламатися остаточно».

Жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Хотілося б, щоб жінки могли більше дбати про себе. Навчити їх цього. Тоді й повага до них зросте, і в сім'ї, і в суспільстві».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Херсонська область

«Мають бути групи підтримки, особливо у випадках розлучення».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Львівська область

6.

Посилення підходів та збільшення кількості заходів, спрямованих на літніх жінок та дівчат старшого підліткового віку, за програмами протидії ГЗН, з приділенням уваги новим видам ГЗН, що впливають на них, як-от гендерне насильство з використанням технологій (ГЗНТ), сексуальна експлуатація та торгівля людьми:

- Адаптування програмних підходів до потреб дівчат підліткового віку і жінок старшого віку, усунення бар'єрів, що перешкоджають їхньому доступу до заходів і послуг з протидії ГЗН.
- Впровадження навчальної програми з формування життєвих навичок з питань ГЗН та СРЗ для дівчат підліткового віку, яка б включала мультимедіа, соціальні мережі, рекреаційні та соціально-культурні заходи, а також ініціативи під керівництвом дівчат, для підвищення інтересу до них.
- Цільові заходи для жінок старшого віку із транспортним забезпеченням та мобільними заходами для забезпечення участі осіб з обмеженою мобільністю.
- Посилення уваги до нових форм ГЗН, а також форм ГЗН, що поширюються, від яких страждають дівчата підліткового віку, як-от булінг, ГЗНТ, сексуальна експлуатація та торгівля людьми, а також, особливо в сільських громадах та ромських спільнотах, дитячі шлюби та підліткова вагітність.

«Також може бути важливим брати участь у програмах психосоціальної підтримки або групах підтримки для дівчат».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Було б добре організувати більше тренінгів з самозахисту та впевненості для молоді».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«У школі має бути більше навчальних заходів, і діти повинні мати інформацію про гендерно зумовлене насильство, про те, як допомогти, до кого звертатися, і хто може звертатися по допомогу».

Дівчина-підліток, ВПО, Львівська область

«Потрібно організовувати, проводити футбольні матчі, концерти, групові заняття, тобто залучати підлітків».

Літня жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Треба більше заходів, безплатних та цікавих для дітей та підлітків. Треба зацікавити їх, залучити, долучити до діяльності».

Літня жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Через гаджети зацікавити дітей і підлітків, у тому числі й цими темами, заохотити їх до спілкування, до безплатних занять, вивчення мов, спілкування, розмовних клубів».

Літня жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Молоді люди хочуть змінити своє майбутнє, але для цього їм потрібна допомога з консультуванням, підтримкою, наданням інформації та перенаправленням до спеціалістів».

Дівчина-підліток ромської національності, Закарпатська область

7.

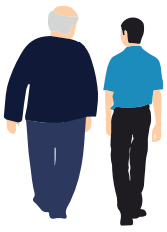

Запровадження в Україні, в пілотному форматі, підходу, **спрямованого на залучення чоловіків і хлопців до відповідальних практик запобігання насильству** та **залучення лідерів громад і релігійних лідерів для боротьби з негативними соціальними нормами та забезпечення доступу постраждалих до послуг з протидії ГЗН:**

- Пілотне впровадження підходів до залучення чоловіків та хлопців до відповідальних практик, у тому числі структурно оформлену навчальну програму з розвитку батьківських та життєвих навичок, яка б включала питання інформування про ГЗН.
- Пілотне впровадження підходів до залучення громадських та релігійних лідерів до боротьби зі шкідливими гендерними нормами, особливо в сільських громадах та ромських спільнотах.

Участь чоловіків та хлопців:

«Ну, можливо, нам потрібні уроки про насильство в школі, щоб ми розуміли, про що йдеться і чого від нас вимагають».

Хлопець-підліток в сільській місцевості, Херсонська область

«Так, ми б прийшли послухати і взяти участь в активностях».

Хлопець-підліток ромської національності, Закарпатська область

«Заняття з підвищення обізнаності щодо ГЗН потрібно проводити регулярно як для жінок, так і для чоловіків».

Жінка ромської національності, Закарпатська область

«Чоловікам також потрібно говорити, що не можна так поводитися з жінкою».

Дівчина-підліток, ВПО в сільській місцевості, Львівська область

«Не треба забувати й про чоловіків, хлопців підліткового віку, і, головне, йти в громади».

Жінка, Харківська область

Залучення громадських та релігійних лідерів:

«Основними шляхами захисту жінок у спільноті визначено групові та індивідуальні психологічні консультації, інформаційні сесії з питань ГЗН та роз'яснювальна робота в церкві, яку відвідує більшість ромської громади. У церкві створена група молодих пасторів, які проводять інформаційні заняття для підлітків».

Жінка ромської національності, Закарпатська область

«Потрібно інвестувати в освіту, залучати Церкву — це те, що потрібно для дітей».

Чоловік, Львівська область

«Треба працювати разом з духовенством, в деяких вони мають великий вплив на населення і їм дуже довіряють».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Львівська область

8.

Розширення обсягів надання «наборів гідності» та підтримка їх регулярного розповсюдження серед жінок та дівчат із груп ризику, щоб усунути їх дефіцит, особливо в сільській місцевості:

- Проведення оновленого картування розповсюдження «наборів гідності», а після цього — ФГД, для визначення недоліків у забезпеченні «наборами гідності», а також проблем жінок і дівчат, пов'язаних із МНМ.
- Усунення дефіциту «наборів гідності», посилення регулярного характеру їх розповсюдження, адаптування до потреб жінок і дівчат у регіонах, що сильно постраждали від конфлікту та приймають ВПО.
- Подальша координація роботи з кластером WASH та покращення знання надавачами послуг різниці між гігієнічними наборами та «наборами гідності» (на основі посібника, виданого 2024 року)[136].

136 Гуманітарна координація у сфері ГЗН та WASH Кластер в Україні. ***«Поза межами базових потреб: розуміння ролі та різниці між наборами гігієнічних засобів та «наборами гідності» в контексті гуманітарної допомоги»***, 2024 р.

«Чомусь для тих, кому не виповнилося 18 років, форма реєстрації була закрита. Чому моя 14-річна донька не може отримати гуманітарну допомогу? Нас двоє, і одного жіночого «набору гідності» не вистачить на нас обох».

Жінка, Харківська область

«Жіночі та продуктові набори роздавали в навчальних закладах, все було добре організовано та продумано в плані черги, були присутні фахівці з комп'ютерами, все робилося вчасно і сумлінно. Але ось нещодавно допомогу роздавали біля ринку без попередження, без інформування населення, хто прийшов першим, той і отримав допомогу. Люди стояли в черзі й отримувала лише одна людина з десяти. І найжахливіше, що будь-яка допомога надається тільки тим, кому до 60 років, і не надається, якщо тобі 61 або 60+».

Жінка, Харківська область

«Якщо говорити про «набори гідності» — їх роздавала жінкам мобільна бригада, але зараз їх немає в наявності».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН,
Львівська область

«Раніше роздавали набори для жінок і дівчат, продуктові набори. Але останні чотири місяці нічого не роздають».

Жінка, Харківська область

«І як моїм дівчатам знайти прокладки? Насправді це проблема, особливо з гігієною. Ми отримуємо продовольчу гуманітарну допомогу, але не отримуємо гігієнічної допомоги».

Жінка, яка здійснює догляд,
Херсонська область

«Набори гідності» для жінок не не були індивідуальними, в наборі були жіночі трусики не того розміру».

Жінка, Харківська область

9. Підтримка, за програмами протидії ГЗН, ініціатив жінок / дівчат, спрямованих на підвищення обізнаності щодо ГЗН та протидію ГЗН у власних спільнотах, у тому числі підтримка ініціатив ромських та ЛГБТКІ+ спільнот:

- Впровадження підтримки ініціатив жінок / дівчат / ініціатив спільнот до програмної діяльності з протидії ГЗН, із забезпеченням участі дівчат підліткового віку, жінок та дівчат з інвалідністю, жінок старшого віку, ромських спільнот та ЛГБТІК+ осіб.
- Фінансова підтримка та навчання дівчат підліткового віку, жінок та представників інших груп ризику з питань розроблення та впровадження ініціатив громад і спільнот з протидії ГЗН.

Підтримка ініціатив громад та локалізація:

«Збільшити фінансування для громад».
Чоловік в сільській місцевості,
Харківська область

«[Підтримувати] жіночу співпрацю, взаємодопомогу, спілкування».
Жінка-ВПО, Львівська область

«Участь у кампаніях проти насильства: активна участь в ініціативах громад та кампаніях, спрямованих на підвищення обізнаності про ГЗН та підтримку постраждалих від насильства».
Експерт(-ка) з протидії ГЗН,
Херсонська область

II. У сфері надання гуманітарної допомоги та послуг

1.

Усунення перешкод та небезпек, які не дають змоги жінкам та дівчатам безпечно отримувати гуманітарну допомогу та послуги. Для цього, в діалозі з ними, змінити умови надання такої допомоги та послуг, що може передбачати транспортне забезпечення, доставлення додому, призначення часу доїзду, мобільність у наданні та доставленні, догляд за дітьми та «гнучкі» ваучери:

- Адаптація форматів роздачі допомоги та надання послуг для зменшення перешкод у доступі та ризиків ГЗН для жінок і дівчат та представників(-ниць) інших груп ризику:
  - Для представників(-ць) груп з обмеженою мобільністю та які мешкають у віддалених районах (наприклад, для людей з проблемами зі здоров'ям, які мають обов'язки з догляду за дітьми) — сприяння забезпеченню спільного доїзду до пунктів видачі допомоги та закладів надання послуг (включно з доставленням додому / мобільним наданням послуг).
  - Призначення часу доїзду для отримання допомоги, щоб зменшити час очікування, особливо в регіонах, що сильно постраждали від конфлікту, де існує ризик обстрілів.
  - Забезпечення достатнього порядку в натовпі, організації, визначення пріоритетів, а також належних умов для вразливих груп у чергах за допомогою та отриманням послуг.
  - Забезпечення відповідності закладів, де надаються послуги, мінімальним стандартам безпеки та гідності, включно з доступними сховищами, освітленням у місцях загального користування, а також роздільними за статтю туалетами, що замикаються.
  - Оголошення про роздачу допомоги та надання послуг різними каналами, в тому числі шляхом інформаційних заходів на рівні громад, з достатньо завчасним пові-

домленням, щоб люди з груп ризику мали змогу вчасно прибути.

- Забезпечити впровадження підходів на основі потреб, а не за принципом «хто перший прийшов, того й обслужили».

- Розширити обсяги та покращити доступ жінок, дівчат та представників(-ниць) груп ризику до послуг з житла, охорони здоров'я, включно з СРЗ, ПЗПСП, соціального захисту, захисту дітей, реабілітації, насамперед у сільській місцевості.

Збільшення обсягів та регулярності надання допомоги:

«Має бути більше гуманітарної допомоги для жінок».

Жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Я вважаю, що мають бути однакові умови надання допомоги для всіх».

Хлопець-підліток в сільській місцевості, Львівська область

«Я говорю про забезпечення. Хоча б раз на тиждень».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Миколаївська область

«Якщо є можливість допомогти, то хоча б раз на два-три місяці, десь так».

Жінка з інвалідністю, Харківська область

«Не повинно бути різниці в обслуговуванні між містом і селом, але вона є. У різних лікарнях різне обладнання. Різне ставлення до пацієнтів».

Хлопець-підліток в сільській місцевості, Львівська область

Сприяння безпечному доступу та зменшення ризиків:

«Щоб було безпечніше, має бути адресна доставка, щоб люди не стояли в чергах і не наражали себе на небезпеку, приїжджаючи по допомогу та повертаючись додому. / Зробити базу даних і використовувати її для надання допомоги. / Надавати допомогу через відповідальних у кварталі, та голів ОСББ [об'єднання співвласників багатоквартирних будинків / голів об'єднань співвласників багатоквартирних будинків]».

Жінки, які здійснюють догляд, Херсонська область

«Потрібно щось робити з чергою, тому що навіть здорова людина не може цього винести. У мене дитина з аутизмом, він не здатний перебувати в натовпі. Було б ідеально, якби ми могли записатися на певну годину і щоб у цей час не було інших людей».

Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, у сільській місцевості, Львівська область

«Або забезпечити виїзд спеціалістів на місце. У Херсоні запроваджують соціальне таксі. Щоб люди, наприклад, могли поїхати в лікарню або в центр соціальних послуг. А якщо говорити про віддалені населені пункти — навіть якщо їх не обстрілюють, звідти немає можливості виїхати».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Миколаївська область

«Потрібно розвивати служби допомоги та підтримки у селах і віддалених районах».
Дівчина-підліток, ВПО, Львівська область

«Було б добре надавати допомогу ВПО в місцях тимчасового проживання».
Хлопець-підліток, Львівська область

Відсутність дискримінації та гідне ставлення:

«Волонтер, який надає допомогу, не повинен акцентувати на тому, як виглядає бенефіціар, оцінювати його одяг тощо».
ЛГБТІК+ особа

«Світлини треба видаляти або принаймні фотографувати тільки тих, хто погодився, а не робити так, що якщо немає фото, то немає й допомоги».
Чоловік у сільській місцевості, Харківська область

Консультації та інформація про допомогу:

«Було б добре, якби більше інформації надавалося через сільраду та голову нашого кварталу. Часто ми не знаємо, коли саме відбудеться роздача».
Жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Ми надаємо перевагу телефонному зв'язку, тому що це найшвидший спосіб зв'язатись з кимось».
Жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Про роздачу допомоги потрібно інформувати людей телефоном. / Потрібно розсилати СМС».
Хлопці-підлітки, Львівська область

«Інформація про гуманітарну допомогу має публікуватись в доступних місцевих онлайн-групах».
Жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Було б зручно, якби інформацію розсилали через СМС або групи у Telegram».
Жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Деякі літні жінки не мають телефонів, тож їм важко дізнатися про допомогу. Було б добре, якби соціальні працівники могли повідомляти їм цю інформацію».
Жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Багато людей не мають доступу до інтернету. Було б добре, якби про це оголошували на радіо або писали на білбордах».
Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Львівська область

«Ми хотіли б, щоб нас повідомляли телефоном або під час засідань сільської ради».

Жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Було б добре, якби інформація про послуги та можливості отримання гуманітарної допомоги, які є в громаді, надавалася за єдиним номером якоїсь гарячої лінії».

Дівчина-підліток, ВПО, Львівська область

«Я вважаю, що інформація про допомогу та послуги має бути доступною для школярів у школах».

Дівчина-підліток, ВПО, Львівська область

«На вулицях потрібно розміщати банери про надання допомоги та забезпечити доступ до Інтернету».

Хлопець-підліток, Львівська область

Продовольчі товари та ГВД:

«Пропонується надавати ваучери або сертифікати на продукти, тому що потреби різні».

Жінка-ВПО, Львівська область

«Найкраща допомога — це сертифікати на продукти, одяг або те, що потрібно для облаштування житла. Нам їх давали, і це було найкорисніше».

Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Львівська область

«Взагалі, було б добре мати сертифікати у ті ж самі [провідні роздрібні магазини та мережу супермаркетів], щоб ми могли піти й купити те, що нам потрібно».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

Охорона здоров'я:

«Якби були програми, де можна було б пройти безплатне обстеження на якісному обладнанні, то було б добре, можна було б навіть почекати, але я знаю одну програму з безплатним обстеженням та не підпадаю під цю категорію».

Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«Ми вже спілкувалися з Міністерством охорони здоров'я щодо внесення змін до законодавства, щоб запровадити більш доступні послуги сімейних лікарів, особливо в регіонах з великою кількістю ВПО».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Харківська область

ВСГ:

«В приміщення відсутні окремі туалети [для жінок і чоловіків]. У нас тут немає жодного».

Жінка в сільській місцевості, Херсонська область

2.

Впровадження цільових підходів до надання гуманітарної допомоги та послуг з метою ефективного задоволення потреб жінок і дівчат з груп ризику, зокрема жінок- і дівчат-ВПО, дівчат-підлітків, літніх жінок, жінок і дівчат з інвалідністю, ромських жінок та дівчат, вагітних жінок і жінок, які годують груддю, а також жінок, які очолюють домогосподарства:

- Надання адресної допомоги та послуг, адаптація видів товарів / послуг до потреб жінок та дівчат з груп ризику (наприклад, види продуктів та засобів гігієни, надання послуг з харчування та СРЗ).
- Збільшення обсягів надання ГВД, медикаментів, продуктів та гігієнічних наборів, орієнтованих на жінок і дівчат з груп ризику та їхні сім'ї:
  - Надання гігієнічних наборів для членів сімей паралельно з наданням «наборів гідності».
  - Більша різноманітність і відповідність різним потребам предметів, які містять натуральні продуктові та гігієнічні набори.
  - Надання ваучерів (з відповідними засобами зменшення ризиків) на додаток до натуральної допомоги, щоб задовольнити різні потреби та уподобання.

«Допомога медикаментами та продуктовими наборами».

ЛГБТІК+ особа

«Лікарні працюють, лікарі навіть самі приїжджають, але ліків немає. Іноді давали безплатні ліки проти тиску та серцевих хвороб, але мені потрібні інші [ліки], іноземні та дорогі. Якби були сертифікати на ліки, то було б легше».

Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«Якщо казати про гігієнічні набори, вони містять багато гігієнічних прокладок, без урахування віку та потреб, але краще було б мати більше мийних засобів, таких як шампунь, гель для душу — це те, що потрібно кожній».

Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«Гуманітарна допомога надається, але вона завжди однакова, особливо продукти. Продуктові набори зазвичай однакові, різноманітності немає, завжди макарони, хотілося б, щоб це якось змінилося».

Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Львівська область

«Є потреба в мийних засобах, засобах для прибирання та ліках! Це можливо? Тому що в мене вже немає сил. / Я думаю, що це всім потрібно».

Жінка з інвалідністю, Харківська область

«Якби я мала таку можливість, я б зазначила потребу в соціальному житлі для ВПО, грошовій допомозі, засобах гігієни та продуктах».

Жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Дивіться, я хочу купити молочні продукти, рибу, хочу їсти овочі та фрукти, а ви нам макарони привозите».

жінка-ВПО в сільській місцевості, Львівська область

«У нас немає електричного водонагрівача, це була б хороша гуманітарна допомога. [На дворі] така спека, доводиться гріти воду і носити її відрами, щоб помитися».

Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«Нам потрібен водонагрівач, хоча б на перший поверх».

Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«Коли був перший етап після деокупації, звичайно, ці [гігієнічні] набори були дуже класні й доречні, але зараз мені здається, що люди хотіли б отримувати грошову допомогу і самі вирішувати, що їм потрібно».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

3.

Забезпечення гендерно чутливого й інклюзивного адресного надання допомоги на основі потреб і усунення перешкод на шляху реєстрації жінок і дівчат та представників інших груп ризику, щоб вони могли отримувати гуманітарну допомогу та послуги:

- Адаптація підходів до та критеріїв адресного надання гуманітарної допомоги та послуг з урахуванням гендерних аспектів відповідно до підходу на основі потреб, та принципу відсутності дискримінації, із забезпеченням включення жінок і дівчат з груп ризику (наприклад, жінок- та дівчат-ВПО; літніх жінок; жінок та дівчат з інвалідністю; жінок та дівчат у домогосподарствах, очолюваних жінками, та домогосподарствах з низьким рівнем доходу; жінок та дівчат ромської національності; жінок та дівчат з віддалених районів; ЛГБТІК+ осіб).
- Підтримка диверсифікованих підходів до реєстрації: забезпечення форматів реєстрації офлайн для отримання допомоги та послуг, щоб полегшити доступ для людей з обмеженою мобільністю, з низьким рівнем цифрової грамотності або доступу до технологій, а також у віддалених районах.
- Чітке інформування про критерії адресного надання допомоги та процес реєстрації, а також надання підтримки під час реєстрації, яка була б адаптована до потреб груп ризику.

Гендерно чутливе та інклюзивне адресне надання допомоги:

«Було б дуже класно, якби про них [літніх та вразливих осіб] хтось піклувався. У місті не так багато людей; можна було б поділити його між організаціями, і кожен знав би, ким він опікується, які є потреби та як їх задовольнити, а не отримувати те, що дають, і дякувати за це. Нехай обсяги допомоги будуть меншими, але буде те, що дійсно потрібно».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

«Було б добре, якби існувала якась спільна платформа з доступом для всіх, більш загальна, яка б дозволяла давати оцінку і шукати варіанти допомоги. Отже, на основі запитів можна було б зрозуміти, чого не вистачає. Це був би хороший механізм. Гуманітарна допомога зазвичай однакова для всієї області, але одна громада може потребувати певного виду продуктів, а в іншій вони вже є, а потреби є іншими».

Жінка в сільській місцевості,
Харківська область

«Має бути контроль. Тому допомога повинна надаватися тим, хто її потребує. Тому що є групи населення, які будуть мовчати та не будуть просити. А є люди, які приїжджають на дорогих машинах. Має бути контроль. Хотілося б, щоб люди, які потребують допомоги, могли її отримувати».

Жінка в сільській місцевості,
Харківська область

«Тому службам доводиться шукати саме ті групи населення, яким потрібно надавати допомогу. Є категорія людей, які могли б прожити без допомоги, а є люди, які її не отримували [але потребують]. Має бути підхід. Має бути облік таких людей. У мене не вистачає сил слухати їхні розповіді».

Жінка в сільській місцевості,
Харківська область

«Слід скласти список потреб, тому що допомога надається за стандартом [універсальним підходом]».

Жінка, яка здійснює догляд,
Херсонська область

Доступна реєстрація для отримання допомоги:

«У віддалених громадах ми бачимо, що для отримання гуманітарної допомоги людям часто доводиться підписуватися на телеграм-канали, які створюються місцевими органами влади та поширюють інформацію про доступну допомогу. Однак були й погані приклади, коли людина не має смартфона, а сусід, наприклад, намагається допомогти й зареєструвати її для отримання допомоги, хоча з одного акаунту може зареєструватися лише одна людина».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН,
Харківська область

«Форми реєстрації відкриваються на одну хвилину — і все: хто встиг, той зареєструвався. Я не сиджу з телефоном в руках цілодобово, а тут ніби хтось відправив вночі, поки люди спали; вони набрали повну кількість людей, і форма закрилася. Я думаю, що молодь має більше шансів встигнути з погляду часу, а ми — ні».

Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«Не всі пенсіонери змогли зареєструватися. Реєстрація доступна 5-10 хвилин і все. Іноді я реєструвала сусідів, а сама запізнювалася».

Літня жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Доступність — це коли ти можеш отримати допомогу незалежно від того, чи є в тебе гроші, а якщо немає грошей на виклик таксі, щоб стати на облік, то ти не зможеш цього зробити».

Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

4.

Виконання рекомендацій, наданих за результатами аудиту безпеки щодо ГЗН, і підвищення рівня безпеки та поваги до гідності жінок і дівчат та представників інших груп ризику в місцях тимчасового проживання та в транзитних центрах:

- Забезпечення умов, що відповідають мінімальним стандартам, у місцях тимчасового проживання та транзитних центрах для зменшення ризиків ГЗН:
  - Забезпечення відокремлення приміщень та приватність сімей у місцях тимчасового проживання.
  - Вимога щодо освітлення в місцях загального користування, а також наявності роздільних туалетів, що замикаються, в місцях тимчасового проживання та в транзитних центрах.

«Я живу разом з іншою жінкою, тож ми ділимося інформацією. Але кімната дуже маленька».

Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«Соціальне житло не зручне».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Житло низького рівня, розташування викликає багато проблем».

Дівчина-підліток ромської національності, Закарпатська область

«Ризик ГЗН є високим у місцях тимчасового проживання, гуртожитках, в яких бракує особистого простору. Мамам часто доводиться залишати дитину на самоті в загальному просторі, поки вона доглядає чи миє іншу».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Зловживання алкоголем дійсно збільшує небезпеку насильства, будь-якого. Але тут, наприклад, з гуртожитку за такі речі одразу виселяють. Приїде поліція і їх виселять. Директор стежить за порядком».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Коли кімната розділена мотузкою і в ній живуть три сім'ї».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Миколаївська область

«Умови проживання в притулках не завжди безпечні».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Львівська область

5.

Подальше **впровадження шкільних ініціатив з подолання насильства,** спрямованих на дітей, підлітків та батьків / опікунів, із **підвищенням обізнаності щодо ГЗН, сексуального та репродуктивного здоров'я (СРЗ) та захисту дітей (зокрема, щодо ГЗН з використанням технологій — ГЗНТ) у школах і під час навчального процесу:**

- Включення питань ГЗН, СРЗ та захисту дітей до освітніх програм для дітей та підлітків.
- Підтримка в проведенні інформаційно-просвітницьких занять і заходів з питань ГЗН, СРЗ та захисту дітей, з висвітленням ключових проблем ГЗН, що стосуються дівчат підліткового віку, як-от булінг, ГЗНТ, дитячі шлюби та підліткова вагітність, а також проведення окремих кампаній з протидії булінгу та ГЗНТ.
- Сприяння у створенні місць, де постраждалі з числа дітей та підлітків можуть одержувати підтримку; забезпечити наявність у школах фахівців з індивідуальної підтримки в питаннях ГЗН та захисту дітей.
- Інформаційна робота із вчителями та керівництвом шкіл, підвищення їхньої обізнаності та проведення для них навчань з питань ГЗН, а також щодо методів і шляхів направлення постраждалих до відповідних наявних служб.

«Слід говорити про це в школах; інформація може потрапити до батьків через дітей».
Дівчина-підліток, ВПО в сільській місцевості, Львівська область

«У школах потрібна сексуальна освіта для підлітків та для підлітків з особливими освітніми потребами, для підлітків з інвалідністю, оскільки вони перебувають у групі підвищеного ризику».
Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«У школах також має бути психолог для дітей військових».
Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Слід створити освітні програми для надання знань про насильство та права постраждалих від нього. Це можуть бути освітні кампанії в школах і громадах».
Дівчина-підліток, Херсонська область

6.

Збільшення обсягів грошової та ваучерної допомоги (ГВД) і допомоги з забезпечення засобів до існування для жінок і дівчат з груп ризику з урахуванням гендерних аспектів та інклюзивності, а також розширення обсягів екстреної грошової допомоги в межах та через ведення випадків постраждалих від ГЗН:

- Посилення підтримки жінок і дівчат з груп ризику, які проживають у регіонах, що сильно постраждали від конфлікту, та в регіонах, які приймають ВПО, у вигляді ГВД та забезпечення засобів до існування.
- Забезпечення визначення адресного надання допомоги та підходів до програм з надання ГВД та забезпечення засобів до існування крізь призму гендерної чутливості та інклюзивності.
- Розширення пілотного проєкту з надання ГВД постраждалим від ГЗН, разом з ведення випадків постраждалих від ГЗН і в її межах, силами суб'єктів протидії ГЗН та за технічної підтримки сектору ГВД.

ГВД для жінок та дівчат з груп ризику:

«Потрібна грошова допомога для жінок».
Чоловік в сільській місцевості,
Харківська область

«Найкраща допомога — це сертифікати на їжу, одяг або те, що потрібно для облаштування житла... це було найкориснішим».
Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання,
Львівська область

«У мене немає роботи, у мене двоє дітей, мій чоловік на війні. Нам потрібна допомога, тому що багато людей не мають роботи».
Жінка в сільській місцевості,
Харківська область

«Я б збільшила виплати жінкам, які втратили роботу, та підтримувала б належний рівень їхнього життя, не менше, ніж пів року, поки жінка не знайде роботу».
Жінка в сільській місцевості,
Харківська область

«Роботи тут зовсім обмаль, було б добре працювати в якихось фондах».
Жінка в сільській місцевості,
Харківська область

ГВД в межах ведення випадків постраждалих:

«Грошові виплати постраждалим».
ЛГБТІК+ особа

Розширення економічних можливостей та засоби до існування:

«Підтримка зайнятості».
ЛГБТІК+ особа

«Особисто мені надавали допомогу в центрі зайнятості, але у нас немає чогось на кшталт «ВОНА хаб» [кар'єрний хаб для жінок]. Коли мені розповіли про «ВОНА хаб», я подумала, що було б дуже добре організувати його тут, бо він тут потрібен».
Жінка в сільській
місцевості, Херсонська область

«Навчальні програми, які можна було б потім використовувати для роботи. І щоб були курси для підлітків».
Жінка в сільській місцевості,
Харківська область

«Комп'ютерна грамотність: потрібно навчати жінок віком 60+».
Літня жінка в сільській місцевості,
Харківська область

«Впроваджувати заходи з розширення економічних можливостей для жінок, у тому числі жінок, які пережили насильство».
Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Харківська область

«Жінкам потрібно більше інструментів: грантів, а не інформації. Наприклад, жінка просить підтримки у створенні ФОП, а не просто інформації».
Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Харківська область

«Розвиток соціальних підприємств є важливим для працевлаштування людей з інвалідністю або осіб, які за ними доглядають».
Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Щодо жіночої освіти. Якщо є можливість, подарувати жінці швейну машинку або набір для манікюру, наприклад, щоб вона могла вже почати працювати».
Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Харківська область

«Курси — це було б дуже добре. Наприклад, я б спробувала роботу в інтернеті. Попит є — курси водіння, курси перукарів та майстрів манікюру, більше навчальних програм, курси домедичної підготовки, кулінарії. Косметологія та ароматерапія для себе і для жінок».
Жінка в сільській місцевості, Херсонська область

7.

Розширення обсягів інформаційної роботи з питань захисту від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (ЗСЕН) та спрямування зусиль у впровадження стандартних операційних процедур (СОП) щодо ЗСЕН у всіх секторах для **виявлення та зменшення ризиків СЕН** та **диверсифікації наявних каналів зворотного зв'язку та механізмів реагування,** щоб гарантувати їх доступність для жінок, дівчат та представників інших груп ризику:

- Проведення картування ризиків СЕН у конкретних секторах на основі даних ФГД, проведених у громадах, та підготовка планів дій для визначення конкретних видів ризиків СЕН та впровадження заходів з їх усунення.
- Проведення оновленого оцінювання спроможності гуманітарних організацій щодо ЗСЕН та підготовка плану розбудови спроможності щодо ЗСЕН з постійним інформуванням гуманітарного персоналу та органів влади, залучених до гуманітарного реагування.
- Спрямування зусиль на реалізацію підходів до комунікації та взаємодії з громадами щодо ЗСЕН, зокрема з таких питань, як сутність СЕН та шляхи інформування про нього, з акцентом на протидію міфам щодо СЕН.
- Диверсифікація наявних каналів зворотного зв'язку та механізмів реагування, а також посилення спроможності персоналу гарячих ліній, персоналу з моніторингу та оцінки (МіО) та гуманітарних організацій загалом для належного реагування на повідомлення ЗСЕН відповідно до локалізованих СОП щодо ЗСЕН.
- Забезпечення та підтримка спеціальних координаторів з питань ЗСЕН в секторальних кластерах та установах.

«Було б зручно мати анонімну гарячу лінію, куди можна було б повідомляти про такі випадки».

Жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Якби мені довелося звертатися по допомогу, я б погуглила інформацію. / Або звернулася б до поліції, якщо це щось серйозне. Це єдиний спосіб, про який всі знають. Можливо, є якісь гарячі лінії, але ніхто про них не знає».

Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Львівська область

«Якщо говорити про канали комунікації, вони часто залежать від самої громади. / У сільській місцевості люди надають перевагу паперовим формам зворотного зв'язку, у місті — електронному формату, гарячій лінії».

Експерти з протидії ГЗН, Харківська область

«Можливо, інформація про сексуальну експлуатацію є, але ми її не бачили».

Літня жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Ми також можемо зателефонувати на гарячу лінію міської адміністрації, але я не впевнена, що вони зможуть допомогти. Але я бачила номер на плакаті в міській раді».

Літня жінка в сільській місцевості, Херсонська область

«Потрібно більше інформації про гуманітарні послуги та допомогу, а також потрібні відповідні канали комунікації».

ЛГБТІК+ особа

«Більшість із нас користуються гарячими лініями, але могли б бути доступніші та зручніші способи спілкування».

Дівчина-підліток, Херсонська область

III. У сферах координування, політики та адвокації

1.

Спрямування додаткових ресурсів та підвищення пріоритетності протидії ГЗН у гуманітарному плануванні та в контексті національних ініціатив і стратегій. **Забезпечення розширення програм протидії ГЗН як у прифронтових, так і в інших районах**, включно зі створенням безпечних просторів для жінок і дівчат (БПЖД), ведення випадків постраждалих від ГЗН та наданням інших спеціалізованих послуг:

- Адвокація збільшення та сталого фінансування програм з протидії ГЗН для підтримки постраждалих від конфлікту жінок та дівчат, а також постраждалих від ГЗН.
- Мобілізація ресурсів на підтримку розширення програм з протидії ГЗН для постраждалого від конфлікту населення, щоб заповнити прогалини та охопити громади за межами міських центрів.

- Збільшити ресурси та кількість наявного спеціалізованого персоналу з протидії ГЗН, який надає підтримку від ГЗН у державних службах, насамперед за межами міст.
- Продовження спрямування зусиль в реалізацію поетапної моделі розбудови потенціалу надавачів послуг з протидії ГЗН, з приділенням особливої уваги розбудові потенціалу та усуненню прогалин, пов'язаних з кризою, в національній державній системі.
- Встановлення зв'язку зі стратегіями взаємозв'язку між гуманітарною допомогою, розвитком та стратегією «Жінки, мир та безпека» (ЖМБ) для розроблення сталих довгострокових підходів до забезпечення постійної уваги до питань ГЗН та участі жінок і дівчат у миробудівництві та відновленні.

Залучення ресурсів та розширення обсягів охоплення програмами з протидії ГЗН:

«Охопити більше людей».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН,
Львівська область

«Я б додав більше спеціалістів. Бо [якість] послуг є сумнівною. Наприклад, так би мовити, психолог каже: «Чоловік у полоні. Якби він тебе любив, то не пішов би на війну». Фахівців, готових працювати за ті кошти, які пропонує влада, небагато. [Міжнародні] фонди платять високі зарплати».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН,
Миколаївська область

«Я думаю, що зараз ми не зможемо зробити це за підтримки держави. [Тільки] за підтримки донорів. Але це українські жінки та дівчата. І влада має бути зацікавлена в реалізації передових практик. / Якщо вони зацікавлені, то треба це робити. Але вони цього не роблять, не заохочують [увагу до ГЗН]. Зараз не найкращий час для цього. Це зрозуміло. У країні дуже багато проблем. Всі ресурси йдуть на підтримку наших хлопців, на Збройні сили».

Експерти з протидії ГЗН,
Херсонська область

«Мають бути соціальні програми, місто має фінансово підтримувати проєкти».

Чоловік в сільській місцевості,
Львівська область

Сталість, локалізація та стратегічне планування:

«Добре налагоджена співпраця з державними органами».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН,
Львівська область

«Мають бути соціальні програми, місто має фінансово підтримувати проєкти».

Чоловік в сільській місцевості,
Львівська область

«Я б ще додала, що наша влада дуже покладається на гуманітарні місії. Але вони не будуть тут вічно. Вони показують нам, як це може працювати і як це повинно працювати. Але далі влада має взяти забезпечення на себе. Наприклад, багато гуманітарних місій працювали на заході України з початку повномасштабного вторгнення. Потім вони зрозуміли, що можуть поїхати сюди. Вони поїхали звідти, і відповідно, якщо влада не надавала послуг, пункти закрилися. Зі звільненням нових територій гуманітарні місії підуть далі. Влада повинна зараз активно вчитися».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН,
Миколаївська область

«Моя пропозиція — покращити програми шляхом координації всіх партнерів, щоб планувати хоча б цю діяльність. Тому що у нас є 20 створених мобільних бригад, які їздять або в Херсон, або під Херсон. Мені здається, що місцева влада і всі партнерські організації мають бути обов'язково залучені на етапі планування діяльності, де це можливо. Тому що всі живуть у межах проєктного циклу. У вас є проєкт, його завершено. А влада всім розповідає, що там є мобільна бригада. Але її вже немає. Бракує елементарної координації, розуміння проєктних циклів та донорської підтримки. На рівні громади має бути свій план дій, своє планування... Щоб кожна громада мала доступ до послуг... Чи продовжуєте ви цю роботу, чи ні».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН,
Миколаївська область

2. **Адвокація національних ініціатив із запобігання насильству** в сім'ях ветеранів і військовослужбовців:

- Сприяння підвищенню уваги до ініціатив із запобігання та протидії НІП / ДН у сім'ях ветеранів та забезпеченню ресурсами цих ініціатив.

«Робота з сім'ями військових є важливою».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН,
Львівська область

«Відсутність опікування сім'ями військових, яке має бути обов'язковим. За учасниками бойових дій має бути закріплений соціальний працівник».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Справа в нагальності, в розумінні того, що це тільки початок, запитів з цих питань буде більше. І вектор зараз зміщується. Робота з військовослужбовцями, їхніми сім'ями. Психологічна реабілітація, тому що ми розуміємо, що ці державні програми не працюють».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН,
Миколаївська область

3.

Адвокація на підтримку заходів громадської безпеки, які мають бути вжиті урядом та місцевою владою для мінімізації ризиків ГЗН та підвищення почуття безпеки жінок, дівчат та представників інших груп ризику, зокрема інвестування у вуличне освітлення, доступну інфраструктуру та транспорт, розширення присутності поліції та камер відеоспостереження в громадських місцях:

- Адвокація національних ініціатив та ініціатив громад, спрямованих на посилення заходів громадської безпеки, насамперед вуличного освітлення вздовж основних маршрутів.
- Сприяння підвищенню доступності транспорту в регіонах, що сильно постраждали від конфлікту, та регіонах, які приймають ВПО, у тому числі організація спільного транспорту для пересування представників(-ць) груп ризику між сільською місцевістю та містами, щоб вони мали змогу отримувати гуманітарну допомогу та послуги з захисту.

Освітлення вулиць:

«Потрібне вуличне освітлення».
Жінка в сільській місцевості,
Харківська область

«Крім того, потрібно розв'язати проблему освітлення в місті [для протидії насильству]».
Чоловік в сільській місцевості,
Львівська область

«Щоб було вуличне освітлення. А то його вимикають о 21:00, і стає страшно. А коли освітлення є, то почуваєшся краще».
Жінка в сільській місцевості,
Харківська область

Доступний транспорт та інфраструктура:

«Щоб отримати послуги, треба їхати у Валки, але для цього потрібно спочатку туди дістатися. Автобус до центру громади ходить раз на тиждень. Ми ізольовані. Якщо всі послуги надаються там, то треба розв'язувати й транспортні питання».
Жінка в сільській місцевості,
Харківська область

«Потрібно відновити дорогу [для забезпечення доступу]».
Чоловік в сільській місцевості,
Харківська область

«Якщо немає послуг на місці, то повинна бути можливість доїхати до Валок. А для цього треба відремонтувати дороги».
Жінка в сільській місцевості,
Харківська область

«Єдине, що треба зробити, — налагодити транспортне сполучення».
Жінка в сільській місцевості,
Харківська область

«Це дороги. Їхня якість Або необхідно забезпечити транспорт».
Експерт(-ка) з протидії ГЗН,
Миколаївська область

Заходи громадської безпеки:

«Я не думаю, що так просто викорінити насильство. Це має робити патрульна поліція на вулицях, у громадському транспорті».

Хлопець-підліток в сільській місцевості, Львівська область

«Потрібно встановити камери на вулицях, у школах, у парках. Сама їхня присутність зменшить рівень насильства».

Чоловік в сільській місцевості, Харківська область

«Слід встановити камери спостереження в транспорті, на вулицях».

Хлопець-підліток в сільській місцевості, Львівська область

«Щоб зменшити насильство, потрібно скрізь встановити камери спостереження, мати вуличне освітлення і не продавати алкоголь після 22:00».

Хлопець-підліток, Львівська область

4.

Збереження питання реформи законодавства на порядку денному та сприяння в приведенні її у відповідність до міжнародних зобов'язань із протидії ГЗН, з одночасною роботою над створенням гендерно чутливої правової бази, а також **підтримкою в ефективному виконанні** чинних законів, спрямованих на боротьбу з ГЗН:

- Підтримка в проведенні оновленого картування законодавства з питань ГЗН та аналізу прав жінок для виявлення прогалин у законодавстві та правозастосуванні, а також для визначення пріоритетів у реформуванні.
- Адвокація ключових напрямків законодавчої реформи та правозастосування для боротьби з ГЗН, включно з додатковими формами ГЗН (наприклад, психологічне насильство, економічне насильство, ГЗНТ) та з приділенням їм уваги.
- Підтримка в питаннях підвищення обізнаності судових та правоохоронних органів з ГЗН та надання технічної підтримки спеціалізованим підрозділам.

Відповідальність для кривдників:

«Покарання».

ЛГБТІК+ особа

«Кривдники мають бути покарані».

Літня жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Ми вважаємо, що важливо запровадити суворе покарання для кривдників, щоб забезпечити справедливість. Важливо, щоб усі кривдники несли відповідальність за свої дії».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Передбачити суворіші покарання для кривдників».

Хлопець-підліток,
Львівська область

«Коли йдеться про повідомлення про такі випадки, то це в першу чергу — поліція. Такі випадки повинні реєструватися правоохоронними органами, а кривдник у такій справі повинен бути притягнутий до відповідальності згідно із законом, ось і все. Більше жодних «м'яких» санкцій, окрім закону, бути не повинно».

експерт(-ка) з протидії ГЗН,
Херсонська область

«Відповідати за скоєння злочину, чесно, а не так, що заплатив гроші й не потрапив за ґрати. Тобто все має бути легально і законно».

Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Львівська область

Зміни в законодавстві та правозастосуванні:

«Закони та дії поліції, роз'яснювальна робота».

ЛГБТІК+ особа

«Законодавчі та правоохоронні органи повинні працювати разом. Має бути покарання».

ЛГБТІК+ особа

«[Потрібні] зміни в законодавстві».

ЛГБТІК+ особа

«Позитивні зміни в законодавстві, захист від насильства та покарання кривдників».

ЛГБТІК+ особа

«Мені здається, потрібно прийняти закон, який би передбачав покарання навіть за психологічне насильство, адже у нас такого закону немає. Я чула про випадки, коли поліція відмовлялася допомагати в таких випадках. Є люди, які вважають нормальним, коли в сім'ї чоловік ображає жінку. Хотілося б, щоб на це звертали більше уваги».

Дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Львівська область

«Робота правоохоронних органів [з протидії] злочинам на ґрунті ненависті».

ЛГБТІК+ особа

Гендерно-трансформаційна законодавча база:

«Ухвалення законодавства про цивільного партнерства».

ЛГБТІК+ особа

5.

Збільшення можливостей фінансування разом з організованою поетапною розбудовою потенціалу жіночих правозахисних організацій (ОПЖ) з питань реалізації програм протидії ГЗН в умовах надзвичайних ситуацій:

- Забезпечити виділення більшого обсягу ресурсів для ЖПЗО за інструментами гуманітарного планування та фінансування.
- Підтримка поетапного та організованого підходу до розбудови потенціалу ЖПЗО з управління програмами протидії ГЗН у надзвичайних ситуаціях, включно з наданням спеціалізованих послуг.

> ***«Локалізація».***
>
> Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Львівська область
>
> ***«Можу сказати, що велика кількість фахівців виїхала. Зараз ми впровадили підхід, за яким ми навчаємо людей, які живуть у громадах, мають якусь освіту, здібності та бажання. І в такий спосіб люди отримують роботу, а місцеве самоврядування надає послуги».***
>
> Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Миколаївська область

6.

Спрямування зусиль на розбудову спроможності та систематичне проведення змістовних консультацій із жінками, дівчатами та представниками інших груп ризику в межах програм з протидії ГЗН та гуманітарних програм, зокрема, шляхом розширення **дослідження *«Голоси з України»*** на національному рівні та системного проведення відповідного оцінювання за участі жінок та дівчат, що перебувають у центрах евакуації та колективного проживання:

- Розширення дослідження ***«Голоси з України»*** на наступний рік, з опорою на отриманий досвід, для охоплення додаткових областей та залучення нових партнерів; інституціоналізація дослідження ***«Голоси з України»*** як щорічного міжсекторального заходу для Гуманітарної координації у сфері ГЗН та як частини Плану гуманітарних потреб і реагування (ПГПР) та його доповнення.
- Включення організованих консультацій з жінками та дівчатами у форматі ФГД до програм із протидії ГЗН протягом усього циклу програм.
- Сприяння проведенню консультацій за участю жінок і дівчат у форматі ФГД за гуманітарними секторами для отримання даних для розроблення та реалізації гуманітарних програм.
- Подальше докладання зусиль у розбудову спроможності до проведення консультацій з жінками та дівчатами, представниками груп ризику та підходів до проведення якісних досліджень:
  - Включення гендерно чутливих та інклюзивних підходів, інструментів та запитань

для збору даних до багатосекторальних оцінювань, із забезпеченням проведення ФГД з жінками, дівчатами та представницями груп ризику паралельно зі збором кількісних даних.

- Підтримка в проведенні фахівцями і установами з ГЗН цільових оцінювань щодо ГЗН відповідно до етики дослідження ГЗН.

«Нас ніколи не питали про наші потреби. Було б добре, якби з нами консультувалися особисто або через представників громади».

Жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Потреби людей з інвалідністю не визначені, хоча всі ці люди є в базі даних соціальних служб, і владі відомо про них».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Необхідно більше тренінгів, інформаційних сесій, фокус-груп у громадських центрах. Потрібно також збиратися разом для обміну досвідом, наприклад, як у Ромському хабі».

Ромська дівчина-підліток, Закарпатська область

«Щоб жінки та дівчата були почуті, ми повинні збиратися в таких групах. Ми повинні вести дискусії».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Херсон

«Ми можемо хоча б помріяти, дякую за таку можливість».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

«Треба посилювати голоси жінок. Щоб їх чули. Як це зробити... Не здаватися, бути активними. Ніхто, крім нас. Заради дітей, заради майбутнього. / Заради нас самих. Але зараз наші жінки відсувають самі себе на другий план. Вони більше турбуються про свої сім'ї».

Експерт(к)и з протидії ГЗН, Херсонська область

«Мені дуже сподобалася наша сьогоднішня зустріч».

Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Херсонська область

«Ми не дуже багато говоримо про такі речі. Уперше ми змогли обговорити це просто вголос».

Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Львівська область

«Це перше попередження [про те, що треба знати про ГЗН], щоб розмова відбулася».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

«Цікаво було прийти на зустріч. Послухати [людей]».

Жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Херсонська область

b. НАДІЇ ТА МРІЇ ЖІНОК ТА ДІВЧАТ

«Жінка повинна ходити так, як вона хоче, її зовнішній вигляд не має становити для неї небезпеки».

Літня жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Щоб жінки могли ухвалювати рішення нарівні з чоловіками».

Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Львівська область

«Чоловікам також потрібно говорити, що не можна так поводитися з жінкою».

Дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Львівська область

«Я знаю, ким я хочу бути. Мріяти та сподіватися».

Дівчина-підліток з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Бути ініціативною. Знати свої права».

Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Щоб була робота. Це важливо. Це — стабільність».

Жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Херсонська область

«Не бійтеся, не мовчіть, захищайте себе і своїх дітей, вчіться і шукайте хорошу роботу».

Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«Ми говорили про насильство: що таке насильство, куди звертатися в разі насильства, про те, що треба не мовчати, а розривати коло насильства».

Жінка з інвалідністю, Харківська область

«Бути активною, брати участь у різних заходах, не падати духом, підтримувати тих, кому гірше, хто когось втратив або залишився на самоті».

Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«Не треба боятися боротися».

Жінка в сільській місцевості, Харківська область

«Об'єднання жінок і дівчат навколо боротьби з цією «хворобою». Об'єднання всього населення для спільного захисту».

Жінка, Харківська область

«Ми — покоління, яке хоче вчитися і змінювати суспільство. Ми хочемо бути свідомими самі та мати можливість допомагати іншим».

Дівчина-ВПО-підліток, Львівська область

«Ми сподіваємося, що насильства не буде взагалі. Важливо створити середовище, де насильство є неприйнятним і всі усвідомлюють його наслідки».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Допомагати іншим жінкам, які пережили насильство, і це може стати частиною твого власного процесу зцілення».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Херсонська область

«Звертайтеся по допомогу, до родичів, друзів, психологів, лікарів. Вчасно лікуйтеся — не допускайте таких ситуацій, як у мене, тоді ви будете нікому не потрібні, навіть самі собі».

Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

5

ПОСТРАЖДАЛІ ГРУПИ

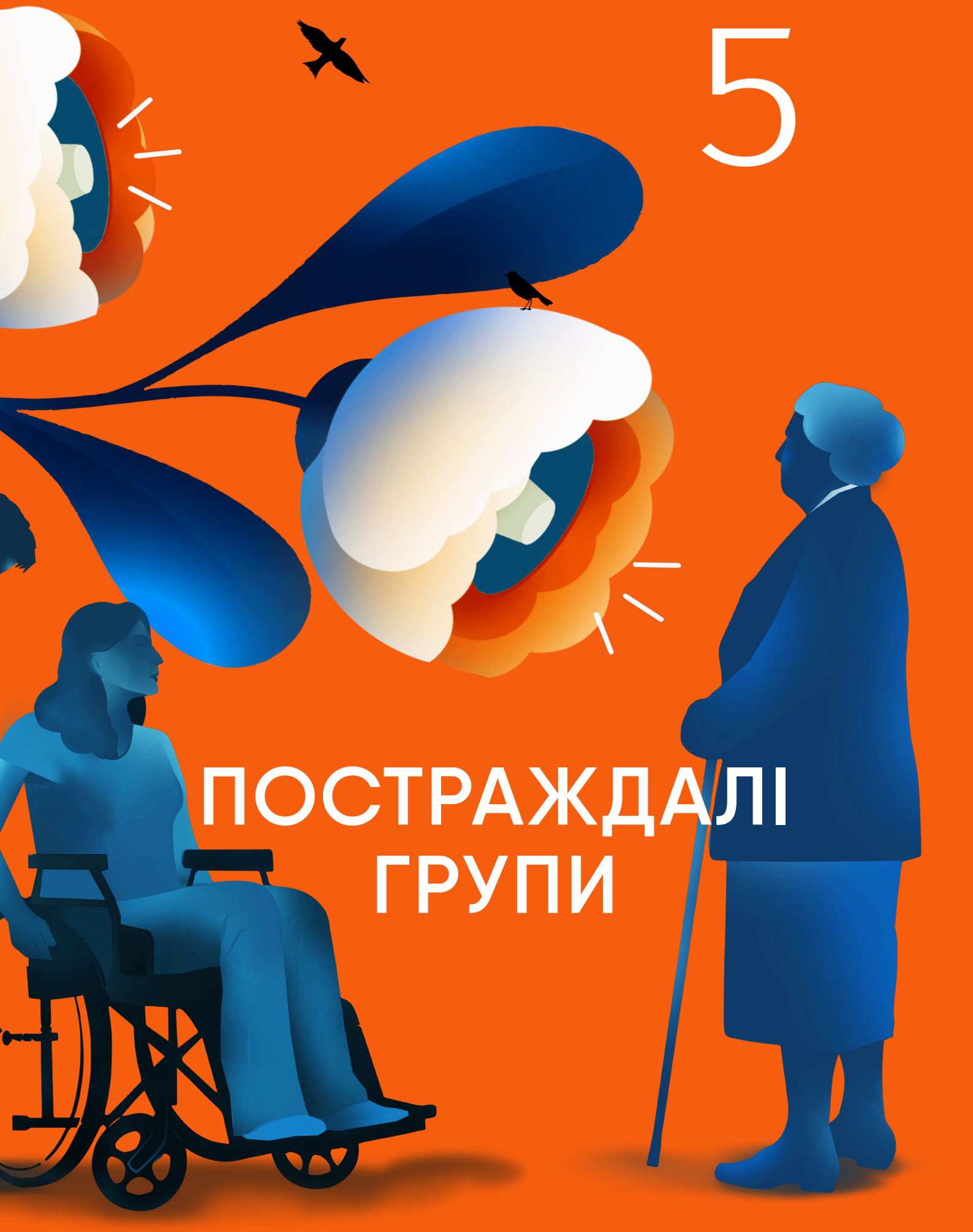

a. ЖІНКИ ТА ДІВЧАТА З-ПОМІЖ ВПО ТА ОСІБ, ЩО ПОВЕРНУЛИСЯ

(у тому числі в місцях тимчасового проживання та транзитних центрах)

Форми ГЗН: НІП / ДН; сексуальне насильство, у тому числі сексуальна експлуатація; фізичне насильство; психологічне насильство, включно з булінгом; економічне насильство; дискримінація

- Підвищена небезпека НІП / ДН та сексуального насильства в місцях тимчасового проживання внаслідок проживання разом із великою кількістю людей (наприклад, спільне проживання в кімнатах та спільне використання місць загального користування з непов'язаними особами, змішані функціональні простори), погані умови та дедалі більше зловживання чоловіків психоактивними речовинами
- Ризики сексуального насильства та крадіжок, об'єктами яких є представники(-ці) вразливих груп, під час переміщення, наприклад, в евакуаційних поїздах
- Збільшення кількості випадків НІП / ДН, пов'язаних зі стресом; люди проводять більше часу вдома; скупченість та складні умови проживання; чоловіки-ВПО, які втратили роботу та звертаються до алкоголю та наркотиків, щоб впоратися з труднощами
- Повідомлення про випадки знущань, словесних образ, дискримінації та напруженості у відносинах між спільнотами, підставами для яких є користування мовою / наявність акценту, а також різниця в традиціях, у тому числі випадки щодо дітей ВПО, причому жінки та дівчата стикаються з підвищеною небезпекою
- Посилена небезпека сексуальної та трудової експлуатації внаслідок розлуки з членами сім'ї, поглиблення вразливості та перешкод у доступі до послуг та можливостей
- Бар'єри на шляху звернення по послуги з протидії ГЗН та розриву стосунків з партнерами у ситуаціях, коли відбувається насильство, внаслідок нестачі фінансів та відсутності інших варіантів житла
- Проблеми з «інтеграцією» та можливістю отримувати певні державні послуги, як-от охорона здоров'я (наприклад, неможливість отримати довідку ВПО, відсутність підписаної декларації з сімейним лікарем за місцем проживання, намір повернутися)
- Зниження здатності до подолання труднощів внаслідок зменшення обсягів гуманітарної допомоги, насамперед на заході

«Для жінок-ВПО... насильство є поширеним явищем, адже вони не мають житла, роботи, грошей, мають дітей, за якими потрібно доглядати, а їхні чоловіки починають зловживати алкоголем».

Дівчина-ВПО-підліток, Львівська область

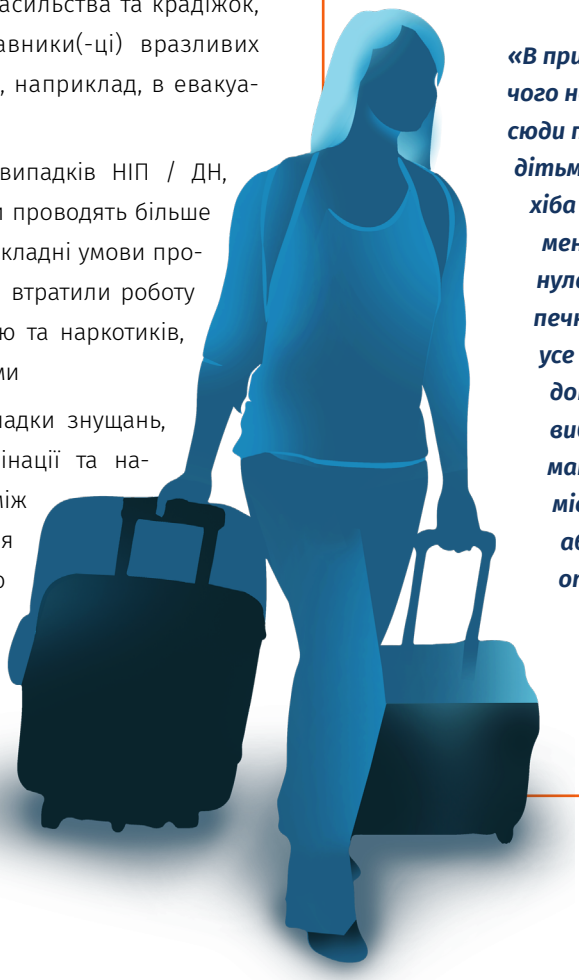

«В принципі, нам вже давно нічого не дають... скільки людей сюди переїхало, багато хто з дітьми, багато літніх людей, хіба їм нічого не потрібно? У мене є знайома, яка повернулася на південь, де небезпечно, тільки тому, що там усе ще дають гуманітарну допомогу. Отже, у неї був вибір: бути голодною і не мати чим помитися, але в місці, де менше обстрілів, або жити під бомбами та отримувати гуманітарну допомогу».

Жінка-ВПО в сільській місцевості, Львівська область

«Залежність від партнера, особливо економічна, догляд за дітьми. Особи, які пережили насильство, не покидають своїх кривдників, тому що їм нікуди йти, вони не можуть винайняти собі житло і покинути місця тимчасового проживання, вони не можуть забезпечити себе і своїх дітей».

Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Львівська область

«Коли ми їхали в поїзді, було дуже некомфортно. В одному вагоні було багато людей… чоловіки були не зовсім тверезі… спати було дуже страшно, речей у нас було небагато, але ми тримали їх біля себе, бо боялися, що нас пограбують».

Дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Львівська область

«Ситуація ускладнюється відсутністю житла для матерів з дітьми, які змушені мешкати в місцях спільного проживання, а іноді й в одній кімнаті з іншими сім'ями».

Дівчина-ВПО-підліток, Львівська область

«У гуртожитку проживає кілька неблагополучних сімей. Партнер вчиняв фізичне насильство щодо своєї жінки, навіть коли вона була вагітною… Крім того, кривдник становить небезпеку для інших мешканців гуртожитку».

Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Львівська область

b. ДІВЧАТА-ПІДЛІТКИ

Форми ГЗН: домашнє насильство; сексуальне насильство, у тому числі сексуальні домагання, напади сексуального характеру та зґвалтування; фізичне насильство; психологічне насильство, включно з булінгом; ГЗНТ включно з кібербулінгом; дитячі шлюби та рання вагітність; обмеження свободи пересування та самовираження

- Вони визначені як особи, що мають підвищену небезпеку ураження на сексуальне насильство, включно з сексуальними домаганнями, ГЗНТ, а також булінг та кібербулінг
- Вони зазнають насильства вдома від тата / батьків, братів / сестер та інших членів сім'ї, що є домашнім насильством
- Вони можуть також зазнавати обмежень щодо пересування, встановлених батьками з міркувань безпеки
- Вони часто говорили, що їм страшно пересуватися поза домом у громадських місцях та в громадському транспорті внаслідок небезпеки сексуального насильства
- Часто повідомляють про насильство в школах та навчальних закладах, у тому числі з боку однолітків чоловічої статі, а також в Інтернеті, зокрема кібербулінг
- У деяких випадках дівчата підліткового віку вважалися більш обізнаними та схильними заявляти про ГЗН та свої права, ніж літні жінки. Утім, в інших випадках, особливо в сільській місцевості, вони мають обмаль знань та стикаються з перешкодами в доступі до інформації та послуг у сфері ГЗН
- Вони стикаються з перешкодами на шляху звернення по послуги з протидії ГЗН, оскільки мають отримати на це згоду батьків та побоюються розголосу
- Дефіцит інформаційної роботи щодо ГЗН у школах; включення питань ГЗН та СРЗ у навчальні програми визнано недостатнім
- Дівчата підліткового віку мало залучені до консультацій з отримання інформації для підготовки гуманітарних програм і програм з протидії ГЗН

«Булінг у школах та в інших соціальних групах також є чинником небезпеки, який може підвищити ймовірність насильства».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«[Я хочу], щоб хлопці були адекватними. Наші однолітки не дуже добре ставляться до дівчат. Сміються, лаються, дивно поводяться, коли розмовляють з дівчатами».

Дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Херсонська область

«Бракує обізнаності та знань про те, як захистити себе від кібербулінгу або інших форм насильства в Інтернеті, що може призвести до збільшення випадків насильства».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Сім'ї часто намагаються захистити нас, створюючи безпечне середовище вдома та контролюючи час, що ми проводимо поза його межами».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Іноді надмірний сімейний контроль може призводити до обмеження свободи та соціальної ізоляції, що також може стати проблемою».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Батьки та опікуни повинні говорити з дітьми про це [насильство], вчити їх не терпіти його, говорити, що так не повинно бути, що можна піти кудись та попросити про допомогу. Можна звернутися до цієї чи тієї служби. Тож не треба терпіти, про це треба розповідати з дитинства».

Дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Львівська область

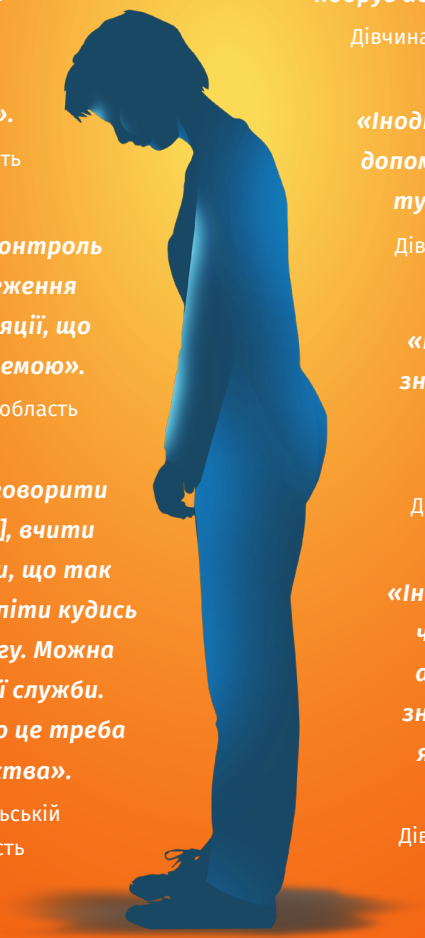

«Обмежена мобільність або надмірна залежність від батьків можуть створювати нові випадки стресу та нові загрози».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Люди повинні змінюватися самі й не нав'язувати стереотипи іншим, батьки не повинні нав'язувати стереотипи стосунків дітям. Людина сама повинна думати та поважати себе в першу чергу».

Дівчина-ВПО-підліток в сільській місцевості, Львівська область

«Багато з нас намагаються звернутися по допомогу до своїх батьків або опікунів, коли трапляється насильство. «Якщо ситуація серйозна, деякі можуть звернутися до поліції».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Інші шукають підтримки серед подруг або в соціальних мережах».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Іноді вони також звертаються по допомогу до психологів або консультуються з іншими дорослими».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Багато дівчат намагаються знайти способи зменшити стрес за допомогою хобі, спорту чи арт-терапії».

Дівчина-підліток, Херсонська область

«Інформація зазвичай надходить через знайомих або громаду, але деякі дівчата можуть не знати про ці ресурси, особливо якщо вони не користуються соціальними мережами».

Дівчина-підліток, Херсонська область

с. ЛІТНІ ЖІНКИ

Форми ГЗН: домашнє насильство та бездоглядність; фізичне насильство; психологічне насильство; економічне насильство; ГЗНТ, включно з шахрайством / обманом; дискримінація

- Підвищена небезпека домашнього насильства та бездоглядності, у тому числі економічного насильства (наприклад, діти забирають пенсії), а також онлайн-шахрайства та обману
- Повідомлялося про велику кількість літніх жінок та людей з інвалідністю в місцях тимчасового проживання та на прифронтових територіях, де вони наражаються на підвищену небезпеку та мають обмежені можливості з отримання державних послуг та гуманітарної допомоги
- Вони зазнають дискримінації за ознакою віку і їх не беруть на роботу, що підвищує їхню вразливість

Виявлено, що у віці 40/50+ починається період дефіциту можливостей, коли жінки зазнають труднощів у пошуку роботи, і аж до отримання пенсії та настання відповідності критеріям отримання гуманітарної допомоги (після 60+ років).

- Вважається, що вони менш схильні повідомляти про насильство, оскільки менше знають про ГЗН, а також внаслідок глибоко вкорінених соціальних норм та залежності від кривдників
- Перешкоди на шляху доступу до інформації про гуманітарну допомогу та послуги з протидії ГЗН (особливо для жінок, які не користуються смартфонами, жінок з обмеженою цифровою грамотністю та жінок з обмеженою мобільністю)
- Перешкоди та ризики, пов'язані з можливістю отримувати гуманітарну допомогу, внаслідок проблем з реєстрацією у форматі онлайн, обмеженої мобільності (а також труднощів з перенесенням важких нош) та необхідності стояти в чергах
- Виявлено недостатнє забезпечення підгузками для дорослих у різних населених пунктах
- Перешкоди у зверненні по послуги з протидії ГЗН внаслідок браку знань, впливу шкідливих соціальних норм у закритих спільнотах, обмеженої мобільності та невеликої кількості цільових заходів для цієї групи
- Недостатній обсяг консультацій з літніми жінками та їх залучення, а також відсутність стратегій розв'язання проблем, які перешкоджають їм бути залученими

«У місті залишилося багато літніх людей, і з ними важко мати справу, тому що вони здебільшого кинуті напризволяще й їм майже ніхто не допомагає».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

«Я знаю про існування проблеми насильства, я стикалася з цим. У моєї знайомої діти забрали пенсію і навіть кудись її вивезли».

Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Херсонська область

«Дві мої доньки покинули мене, коли побачили, що я тепер ходжу з ціпком... Я вже два роки одна, маю інвалідність... У мене була важка робота, а тепер я така, з ціпком, і вони злякалися й покинули мене. Мені навіть у магазин важко ходити, а вони ось так вчинили. До війни вони приїздили та допомагали мені. Війна все зруйнувала, їх ніби підмінили... Мій чоловік зловживав алкоголем... Коли почалася війна, я жила сама в гаражі, не лікувалася, тому мені довелося ходити з ціпком, і [мої доньки] могли злякатися, бо я їм більше не потрібна».

Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«Важливо думати про таких людей, як ми, людей з інвалідністю, літніх людей, ось жінка, їй 97 років, куди вона може піти? Вона не бачить, не чує, і вона самотня».

Літня жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Харківська область

«У працевлаштуванні існує ейджизм. Коли твій вік 40+, тобі пропонують низькооплачувану роботу на кшталт прибирання або приготування їжі, незалежно від рівня освіти або попереднього досвіду».

Жінка-ВПО, Львівська область

«Існують вікові обмеження, я відчуваю приниження під час працевлаштування через вік».

Жінка-ВПО, Львівська область

«Деякі літні жінки не мають телефонів, тож їм важко дізнатися про допомогу».

Жінка з інвалідністю в сільській місцевості, Херсонська область

«Жінки 40+ років зазвичай мовчать про насильство і не розповідають про нього своїм рідним».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Львівська область

«Ви знаєте, ми люди старого гарту, і ми не звикли говорити про це [насильство], та й навіть соромно про це розмовляти».

Літня жінка в сільській місцевості, Херсонська область

d. ЖІНКИ ТА ДІВЧАТА З ІНВАЛІДНІСТЮ

(та жінки, які здійснюють догляд за ними)

Форми ГЗН: НІП / ДН, у тому числі бездоглядність; фізичне насильство; психологічне насильство; сексуальне насильство, включно з сексуальною експлуатацією; економічне насильство; дискримінація та таврування

- Тягар догляду за дітьми, людьми з інвалідністю та літніми людьми, в тому числі за чоловіками з пораненнями / інвалідністю, пов'язаними з війною, лягає переважно на плечі жінок, що впливає на їхню мобільність та можливість отримувати послуги
- Повідомлялося про значну частку літніх жінок та людей з інвалідністю, які проживають у місцях тимчасового проживання і стикаються там зі складними умовами проживання та підвищеною небезпекою
- Підвищена небезпека сексуального насильства та НІП / ДН внаслідок залежності від догляду, нерівноправних відносин, відсутності знань та перешкод на шляху доступу до інформації, можливостей та допомоги
- Страх матерів / жінок, що доглядають за дітьми, залишати дітей з інвалідністю наодинці, особливо в місцях тимчасового проживання (що впливає на мобільність доглядальниць)
- Повідомлення про булінг, дискримінацію та таврування, в тому числі дітей з інвалідністю, в школах, причому жінки та дівчата з інвалідністю стикаються з кумулятивними ризиками
- Перешкоди та ризики в плані отримання гуманітарної допомоги внаслідок обмеженої мобільності та ускладненого доступу до місць її роздачі та закладів, де надаються послуги; необхідність довго стояти в чергах; труднощі з носінням важких нош
- Списки очікування та труднощі з отриманням засобів реабілітації та допоміжних засобів

- Недостатнє забезпечення підгузками та засобами гігієни для дорослих
- Потерпілі не повідомляють про ГЗН та не звертаються по підтримку, оскільки не усвідомлюють, що зазнають насильства; залежність від кривдників та обмеження мобільності
- Відсутність інклюзивної адаптації багатьох місць тимчасового проживання, шкіл, сервісних установ та центрів
- Обмежений характер участі в консультаціях та залучення жінок і дівчат з інвалідністю та жінок, які доглядають за людьми з інвалідністю, а також перешкоди для участі в консультаціях

«Соціально вразливі верстви населення домогосподарки, люди з інвалідністю, діти, чиї батьки зловживають алкоголем більше страждають від усіх видів насильства. Це відбувається тому, що вони залежать від кривдників».

Дівчина-ВПО-підліток, Львівська область

«Насамперед це стосується наших дітей з інвалідністю. Ми перебуваємо з ними цілодобово, і я дуже боюся, що зі мною щось станеться, тому що якщо моя дитина залишиться сама, то зона ризику є дуже великою».

Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

«Жінки з психічними розладами... люди їх бояться, а оточення їх не сприймає».

Експерт(-ка) з протидії ГЗН, Львівська область

«Молоді люди з інвалідністю піддаються значній небезпеці, тому що вони не можуть себе захистити, не мають соціальної підтримки».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Людям з психічними розладами важче, тому що їх можна легко обдурити. Наприклад, людина може віддати будинок за шоколадку. Звичайно, якщо говорити про дівчат, то це може бути історія про сексуальну експлуатацію. Вони легко довіряють людям і можуть не розуміти, що відбувається».

Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Львівська область

«Якщо ти залежиш від когось — ти не захищений. Це особливо стосується літніх людей, людей з інвалідністю, які є безпорадними та бояться навіть повідомити про насильство або не визнають його. Вони потребують інформаційно-просвітницьких заходів».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Іноді буває так, що треба їхати на інший кінець міста, щоб зареєструватися, а там тільки макарони дають. Ніхто не думає про таких людей, як я, що ходять із ціпком. Я не можу нести більш як два кілограми, і мені важко пересуватися».

Літня жінка в місці тимчасового проживання, Харківська область

«Ніякої допомоги немає, я все купую за власні кошти, реабілітація — за власні кошти, ліки — за власні кошти, усе — за власні кошти».

Жінка-ВПО з інвалідністю / особа, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Львівська область

e. РОМСЬКІ ЖІНКИ ТА ДІВЧАТА

Форми ГЗН: НІП/ДН; фізичне насильство; психологічне насильство, включно з булінгом; сексуальне насильство; дитячі шлюби; дискримінація

- Підвищені ризики дитячих шлюбів та підліткової вагітності
- Ризики сексуального насильства та експлуатації, пов'язані з тим, що деякі ромські жінки та дівчата жебракують на вулиці та працюють неофіційно
- Досвід дискримінації та знущань, у тому числі в питаннях житла та можливостей працевлаштування, а також у школах (у деяких випадках він пов'язаний з киданням навчання в школі)
- Поширені стереотипи щодо ромських громад (наприклад, асоціація з крадіжками та злочинністю), що впливають на їхні можливості з працевлаштування та інші можливості
- Ромські спільноти, як правило, недостатньо обізнані з ГЗН і мають шкідливі соціальні норми щодо нього, хоча ситуація різниться залежно від домогосподарства/спільноти
- Вони не звертаються по послуги з протидії ГЗН внаслідок тиску з боку спільноти та вимог не виносити проблеми за межі сім'ї та спільноти
- Неформальні механізми правосуддя в спільноті (наприклад, згідно з повідомленнями, рішення у випадках насильства часто приймає чоловік-старійшина або барон), що створює потенційні ризики заподіяння шкоди потерпілим

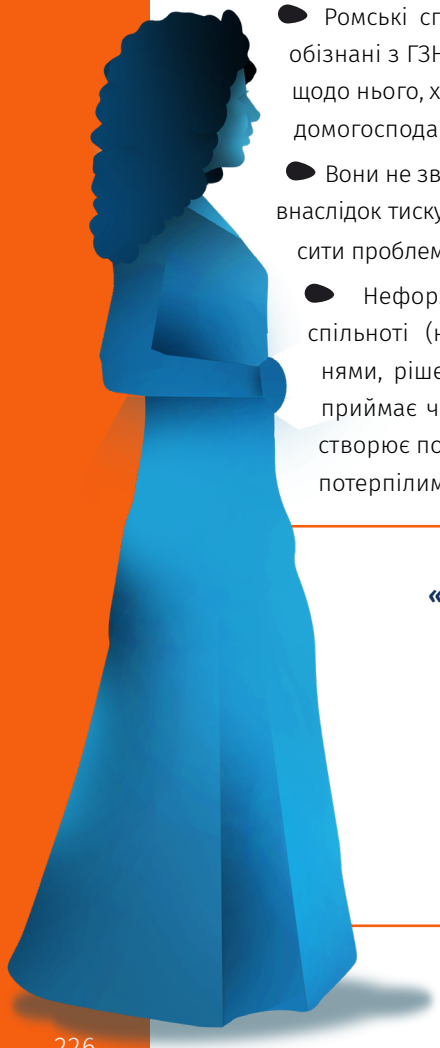

«Ситуація для ромів тяжка ще й тим, що суспільство не бажає їх приймати»

дівчина-ВПО-підліток, м. Львів

«Ромам не хочуть здавати житло»

експерт(-ка) з протидії ГЗН, Львів

«Ми не отримуємо допомоги, не працевлаштовані офіційно, в процесі прийому на роботу до ромів ставляться упереджено [є острах, що вони можуть обдурити або вкрасти]».

Ромська жінка в сільсь=кій місцевості, Львівська область

«Роми одружуються в ранньому віці за домовленістю батьків».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, м. Львів

«Роми просять допомоги на вулицях, переважно молоді або вагітні жінки».

Жінка з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, Львівська область

«Не всі діти ходять до школи, і то здебільшого тільки в початкову школу. Над старшими дітьми знущаються, тому вони туди не ходять».

Ромська жінка в сільській місцевості, Львівська область

«Я вважаю, що є різниця [у доступі до допомоги]. Наприклад, ромам і особам з інвалідністю важче».

Чоловік в сільській місцевості, Львівська область

«Постраждалі не звертаються по допомогу, бо бояться осуду в спільноті, з боку сусідів».

Жінка в сільській місцевості, Львівська область

«У ромській громаді, у випадку домашнього насильства постраждала особа розповідає про це батькові, братові, і тоді сім'я вирішує, що робити з кривдником... Якщо в сім'ї немає старшого чоловіка, то звертаються до барона. Або якщо вчиняється інший вид насильства, то барон також його судить».

Ромська жінка в сільській місцевості, Львівська область

f. ЛГБТКІ+ ОСОБИ

Форми ГЗН: НІП / домашнє насильство; фізичне насильство; психологічне насильство, включно з булінгом; сексуальне насильство; аутинг та шантаж; обмеження свободи вираження поглядів; дискримінація та таврування

- Згідно з повідомленнями, булінг та насильство в громадських місцях, пов'язані із зовнішнім виглядом, одягом та символікою, що асоціюється з ЛГБТІК+, зростають внаслідок негативної реакції на збільшення суспільної присутності ЛГБТІК+ спільноти та дедалі більшу мілітаризацію; ризики вважаються вищими в сільській місцевості порівняно з містом
- Ризики насильства щодо ЛГБТІК+, які асоціюються з поліцією, армією та ТЦК (пов'язані з мобілізацією в ТЦК, зокрема, трансгендерних осіб та геїв)
- Згідно з повідомленнями, аутинг є суттєвим побоюванням для представників ЛГБТІК+ спільноти, а також поширеною формою насильства, так само як і негативна реакція після камінг-ауту
- НІП є поширеним явищем, при цьому постраждалі зазвичай не звертаються до правоохоронних органів і не поспішають повідомляти про своїх партнерів
- Трансгендерні особи піддаються особливим маргіналізації та тавруванню
- Перешкоди на шляху до отримання послуг з протидії ГЗН внаслідок недовіри до органів влади та надавачів послуг, неналежного поводження, дискримінації та відсутності конфіденційності; прогалин у законодавстві та обмеженого доступу до правосуддя для меншин; а також ризиків подальшої шкоди та насильства (наприклад, аутингу).
- Виявлено недостатню кількість місць, куди могли б звернутися особи ЛГБТІК+ у випадках насильства, а також недостатній рівень підтримки для них
- Даних про специфічні ризики та перешкоди для лесбійок небагато

«У громадських місцях є небезпека насильства на ґрунті ненависті до ЛГБТКІА. Носіння символіки є проблемою, тому що військові ставляться до цього агресивно».

ЛГБТКІ+ особа

«Провокувати [насильство] може зовнішній вигляд: довге або фарбоване волосся, проколоті вуха... Існує підвищений ризик насильства щодо представників субкультур».

Хлопець-підліток в сільській місцевості, Львівська область

«Це знущання внаслідок орієнтації людини: шантаж, розповідь колегам, руйнування кар'єри або щось подібне».

ЛГБТІК+ особа

«ЛГБТІК-спільноти стикаються з усіма видами насильства».

ЛГБТІК+ особа

«Територіальні центри комплектування можуть становити проблему в плані насильства щодо чоловіків та трансгендерних осіб».

ЛГБТІК+ особа

«У гей-спільноті поширене НІП, коли одному партнеру відводиться роль прислуги, а іншому — роль, подібна до ролі чоловіка в гетеросексуальній парі. Можуть бути випадки фізичного насильства, побиття, при чому немає куди звернутися по допомогу. Ніхто не отримує допомоги».

ЛГБТІК+ особа

«Обмеженість послуг для ЛГБТ-спільнот».

ЛГБТІК+ особа

«Трансгендерні особи — це ті, кого найбільше таврують, їх не вважають за людей... Трансгендерним особам складніше звернутися по допомогу».

ЛГБТІК+ особа

«Я не піду в поліцію, щоб повідомити, що моя подруга (партнерка) лесбійка вчиняє домашнє насильство чи сексуальне насильство».

ЛГБТІК+ особа

«Меншини та жінки не захищені законом так само, як в Європі».

ЛГБТІК+ особа

Серед інших груп, які, згідно з повідомленнями, стикаються з високим ризиком ГЗН, а також із перешкодами у доступі до послуг з протидії ГЗН, можна назвати **ВІЛ-позитивних жінок та секс-працівників(-ць)**. **Вагітні жінки та дівчата, та жінки й дівчата, які годують груддю**, мають особливі потреби, а також стикаються з перешкодами в доступі до гуманітарної допомоги. Зазначалося, що **чоловіки, які пережили СНПК**, також мають обмежене коло місць, де вони могли отримати послуги з протидії ГЗН та послуги, адаптованих для чоловіків; крім того, почуття сорому утримує їх від викриття насильства. Було мало даних про тенденції ГЗН серед **біженців, шукачів притулку та громадян третіх країн** (ГТК), які залишилися в Україні після повномасштабного вторгнення. Інформацію про жінок і дівчат у сільській місцевості можна знайти в таблицях **Регіональний аналіз** та **Контекстний аналіз**, наведених нижче.

ЧОЛОВІКИ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО

«Чоловікам складніше визнати факт сексуального [насильства] і розповісти про нього, вони думають, що їм не повірять».

ЛГБТІК+ особа

«Чоловіки не будуть повідомляти про насильство».

Хлопець-підліток, Львівська область

«Нам не відомо про такі послуги для чоловіків».

Чоловік в сільській місцевості, Херсонська область

6

РЕГІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

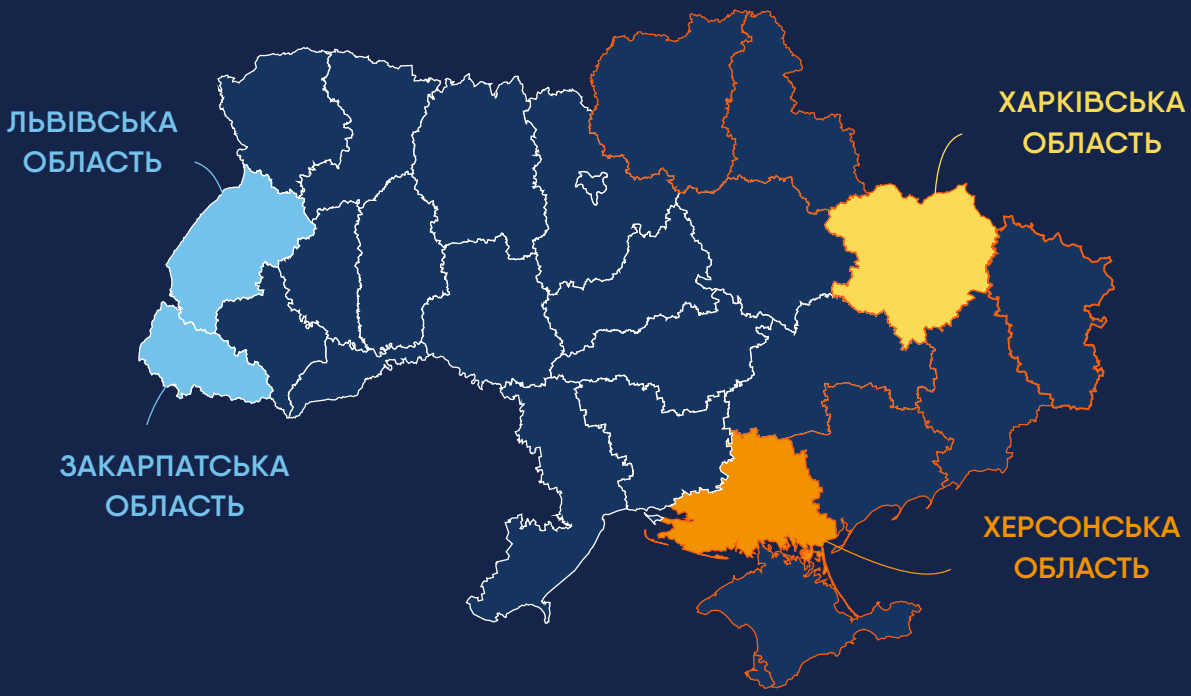

а. СХІДНИЙ РЕГІОН: ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

- Відсутність вуличного освітлення, зростання зловживання психотропними речовинами в громадах та присутність війська у регіоні призводять до проблем з безпекою та зменшення мобільності жінок і дівчат, особливо вночі.
- Стрес, люди проводять більше часу вдома, а відсутність можливостей для працевлаштування збільшує напруженість та кількість випадків НІЗ / ДН у домогосподарствах
- Спільне проживання в місцях тимчасового проживання, що посилює НІП / ДН та ризики сексуального насильства
- Незахищеність та страх обстрілів, що впливають можливість безпечно отримати гуманітарну допомогу та послуги з протидії ГЗН, а також недоступність транспорту в сільській місцевості
- Повідомляється про зменшення обсягів надання допомоги та брак фахівців, особливо у сфері державних послуг та у сільській місцевості
- Значна присутність літніх жінок та людей з обмеженою мобільністю, багато з яких перебувають на самоті та мають обмежену підтримку з боку сім'ї
- Недостатня соціалізація дітей внаслідок онлайн-освіти, що сприяє агресії та обмежує можливості для підвищення обізнаності щодо ГЗН; відсутність місць, де дівчата підліткового віку могли б отримати послуги з протидії ГЗН.

b. ПІВДЕННИЙ РЕГІОН: ХЕРСОНСЬКА ОБЛАСТЬ

- Значна військова присутність, вимкнене громадське освітлення (через відключення електроенергії та з міркувань безпеки), зростання зловживання психоактивними речовинами в громадах, що призводить до проблем з безпекою та зниження мобільності жінок і дівчат, особливо в нічний час
- Стрес, люди проводять більше часу вдома, а відсутність можливостей для працевлаштування збільшує напруженість та кількість випадків НІЗ/ДН у домогосподарствах
- У деяких районах згадували про те, що в деяких місцях стало менше чоловіків, і жінки беруть на себе роль голови домогосподарства; в іншому районі згадували про те, що переважно чоловіки залишаються доглядати за домом, а багато жінок і дітей виїжджають, що сприяє зловживанню психоактивними речовинами: ***«У своєму районі я бачу, що жінки з дітьми поїхали, а чоловіки залишилися доглядати за будинками, і вони просто п'ють. Не всі, але дуже великий відсоток»*** (жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область).
- Незахищеність та страх обстрілів, що впливають можливість безпечно отримати гуманітарну допомогу та послуги з протидії ГЗН, а також недоступність транспорту в сільській місцевості
- Повідомляється про зменшення обсягів надання допомоги та брак фахівців, особливо у сфері державних послуг та у сільській місцевості
- Довгий час очікування, скупчення людей та проблеми з організацією роздачі допомоги посилюють відчуття незахищеності у жінок
- Значна присутність літніх жінок та людей з обмеженою мобільністю, багато з яких перебувають на самоті та мають обмежену підтримку з боку сім'ї
- Повідомлялося про інциденти СНПК під час окупації та страх перед ним серед жінок та дівчат з обмеженою мобільністю; труднощі для постраждалих від СНПК в плані пошуку підтримки (наприклад, сором, страх того, що їх назвуть колаборантами)
- Недостатня соціалізація дітей внаслідок онлайн-освіти, що сприяє агресії та обмежує можливості для підвищення обізнаності щодо ГЗН; відсутність місць, де дівчата підліткового віку могли б отримати послуги з протидії ГЗН.
- Тиск з метою продемонструвати солідарність та не обговорювати ГЗН до закінчення війни; зниження пріоритетності ГЗН на тлі бойових дій, що тривають у регіоні

c. ЗАХІДНИЙ РЕГІОН: ЛЬВІВСЬКА ТА ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТІ

- Відсутність освітлення у громадських місцях та зростання зловживання психоактивними речовинами в громадах, що призводить до проблем з безпекою та зниження мобільності жінок та дівчат, особливо в нічний час
- Стрес та обмежені можливості працевлаштування посилюють напруженість та призводять до НІП / ДН у домогосподарствах
- Спільне проживання в місцях тимчасового проживання, що посилює НІП / ДН та ризики сексуального насильства
- Напруженість та дискримінація між спільнотами, об'єктами якої інколи стають, згідно з повідомленнями, ВПО та ромські громади, причому жінки та дівчата перебувають в групі підвищеного ризику
- Переміщення ресурсів у прифронтові райони, що призводить до значного скорочення надання гуманітарної допомоги та послуг
- Тривалий час очікування, скупчення людей та проблеми з організацією розподілу, що створюють проблеми з безпекою та доступом для вразливих жінок та дівчат
- Повідомлення про закриття програм протидії ГЗН та інших служб соціальної підтримки

d. НЕПРИФРОНТОВІ РЕГІОНИ, ЩО ПРИЙМАЮТЬ ВПО

- Регіони, де зазвичай розміщують ВПО, як осіб із тривалим статусом ВПО, так і евакуйованих нещодавно
- Повідомляється про недофінансування, навантаження на державні служби та нестачу персоналу, в тому числі у сфері охорони здоров'я та соціальної підтримки
- Повідомляється про значне скорочення гуманітарної допомоги, у тому числі для вразливих переміщених осіб; зміни на державному рівні щодо скорочення допомоги ВПО, що підвищує ризики експлуатації

- Виявлено недоліки в підтримці вразливих груп у спільнотах, які не є ВПО, але постраждали від конфлікту, причому нерівність та вразливості, які існували до того, поглиблюються внаслідок війни, що підвищує ризики напруженості між спільнотами та експлуатації
- Певні перешкоди на шляху до «інтеграції» ВПО та доступу до державних послуг і допомоги, пов'язані з дискримінацією, отриманням довідки ВПО, реєстрацією в медичних установах і школах, та наміром повернутися додому (наприклад, деякі ВПО не реєструються у місцевих лікарів, продовжують навчання онлайн, щоб діти залишалися у своєму класі тощо)
- Бар'єри на шляху працевлаштування внаслідок труднощів із пошуком роботи або намірів перебути в регіоні лише тимчасово
- Часто повідомляється про підвищену небезпеку та насильство в місцях тимчасового проживання, а саме: НІП / ДН в сім'ях та сексуальне насильство внаслідок скупченості людей; спільне проживання разом із непов'язаними особами; зловживання психоактивними речовинами як негативна форма подолання труднощів чоловіками; відсутність заходів безпеки, зокрема, щодо туалетів
- Жінки- та дівчата-ВПО почуваються більш незахищеними в місцях спільного проживання
- У місцях тимчасового проживання виявлено значну присутність вразливих груп населення, таких як літні жінки, жінки з інвалідністю та жінки, які здійснюють догляд за особами, що перебувають на утриманні (наприклад, дітьми, людьми з інвалідністю).
- Повідомлення про випадки напруженості між громадами та дискримінації, іноді пов'язані з акцентом і використанням російської мови переміщеними особами; булінг дітей-ВПО у школах та на ігрових майданчиках
- Повідомлення про зростання ризиків трудової та сексуальної експлуатації внаслідок посилення вразливості як ВПО, так і вразливих груп населення, які не є ВПО, але постраждали від конфлікту
- Складні умови в місцях тимчасового проживання, а також обмежена доступність і висока вартість оренди житла, що, за повідомленнями, сприяють поверненню людей в небезпечні регіони (а також стримують інших від виїзду з цих регіонів)

е. ПРИФРОНТОВІ РЕГІОНИ, ЩО СИЛЬНО ПОСТРАЖДАЛИ ВІД КОНФЛІКТУ

- Незахищеність у поєднанні з відсутністю доступного транспорту та поганою інфраструктурою призводить до значного обмеження мобільності жінок та дівчат в плані доступу до допомоги, послуг та можливостей, включно з послугами з протидії ГЗН
- Нестача та скорочення фахівців у сфері охорони здоров'я, в тому числі у сфері СРЗ та ПЗПСП, аптек та інших послуг, насамперед у сільській місцевості, що змушує жінок долати далекі відстані для отримання послуг
- Відсутність можливостей працевлаштування внаслідок пошкодження об'єктів, небезпеки та обмеженого доступу до транспорту, особливо в сільській місцевості
- Населення більше часу проводить вдома внаслідок небезпек, що загострює проблему НІП / ДН
- Відсутність вуличного освітлення, зруйновані та покинуті будівлі, а також безлюдні райони підвищують ризики сексуального насильства
- Значна присутність військових, внаслідок чого деякі жінки та дівчата почуваються менш захищеними в умовах присутності великої кількості незнайомих їм чоловіків, близькість зброї та військової техніки, а також той факт, що ці райони є об'єктами обстрілів.
- Повідомляється, що чоловіки та хлопці, які залишилися на деокупованих територіях, все частіше звертаються до алкоголю та наркотиків як негативного механізму подолання труднощів; на деяких територіях, згідно з описами, в будинках залишаються переважно чоловіки (багато жінок і дітей виїхали), що посилює в деяких жінок відчуття незахищеності
- Згідно з повідомленнями, значна кількість літніх жінок та представників(-ць) інших груп ризику перебуває далеко від родичів і стикається з посиленими перешкодами та небезпеками на прифронтових територіях
- Розміщення ВПО в деяких районах, а також виявлення певної кількості осіб, які повернулися, причому ВПО в місцях тимчасового проживання стикаються з підвищеними ризиками НІП / ДН та сексуального насильства
- Виявлено ризики для евакуйованих осіб під час евакуації та пов'язаного з переміщенням переїзду з небезпечних районів (наприклад, у транзитних центрах і в поїздах), а також після прибуття до місця призначення, включно з ризиком сексуальної експлуатації та іншими формами сексуального насильства
- Ризики СНПК на територіях поблизу лінії фронту та під окупацією; СНПК на територіях, які були окуповані
- Ризики обстрілів, що створюють перешкоди для жінок і дівчат, які звертаються по гуманітарну допомогу та послуги з протидії ГЗН, причому вразливість збільшується внаслідок скупчення людей та тривалого часу очікування
- Потужні суспільні вимоги та тиск, що змушують мовчати про насильство, а також зниження пріоритетності ГЗН в умовах війни

7

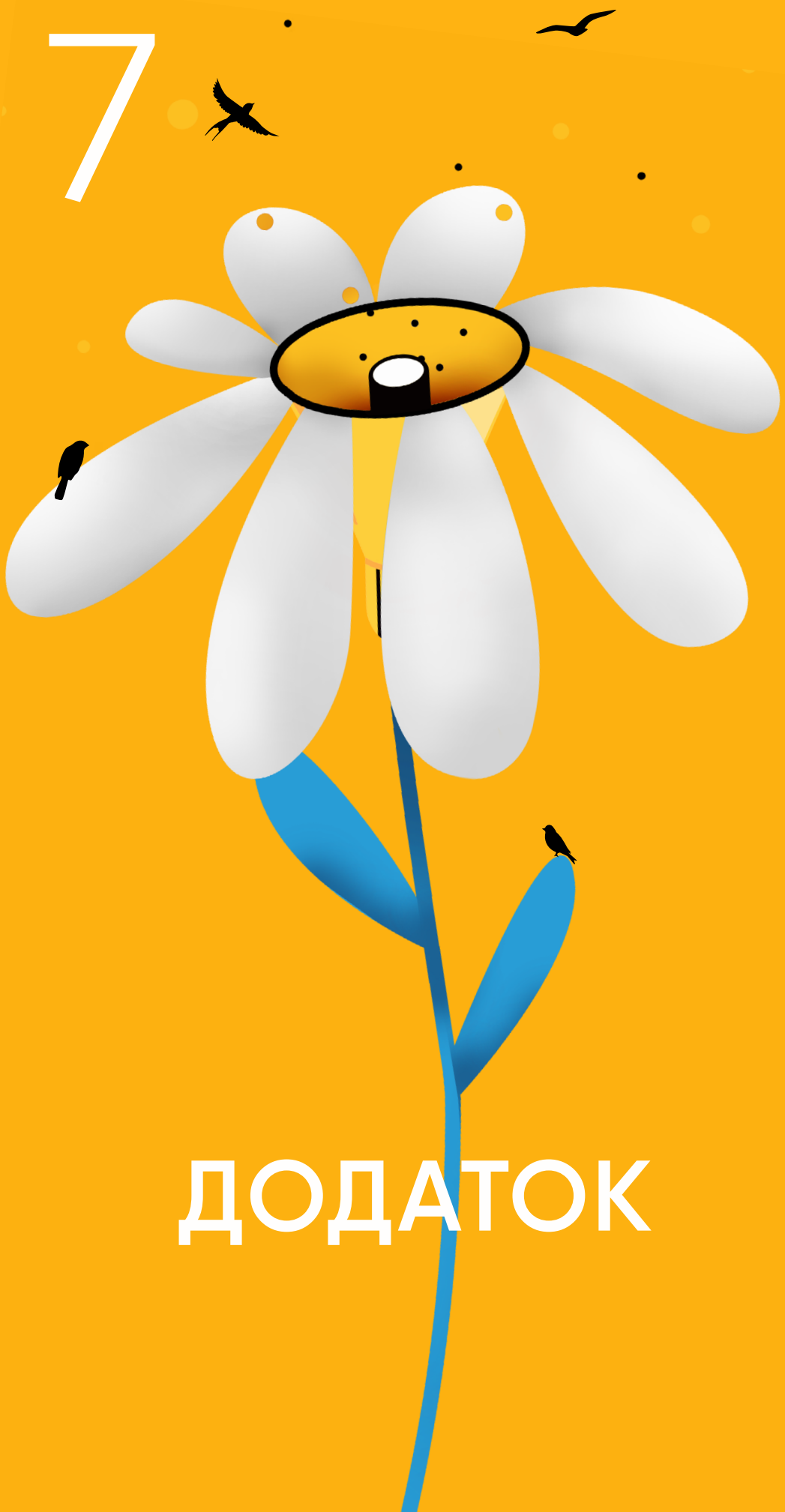

ДОДАТОК

a. ПІДХІД ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ *«ГОЛОСИ З УКРАЇНИ»*

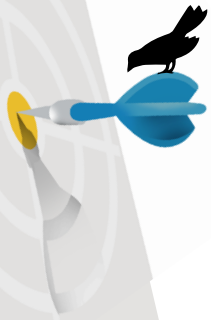

I. Мета дослідження

Дослідження *«Голоси з України»* ставить у фокус уваги висловлювання жінок та дівчат та підсилює їх. Він надає **важливу можливість почути безпосередньо від різних жінок та дівчат з усієї України про їхній життєвий досвід та ризики гендерно зумовленого насильства (ГЗН), з якими вони стикаються**. **Дослідження *«Голоси з України»* сприяє розумінню тенденцій ГЗН в умовах України**. Він також визначає перешкоди та ризики, з якими стикаються жінки та дівчата в плані отримання спеціалізованих послуг з протидії ГЗН та гуманітарної допомоги в ширшому сенсі.

Метою дослідження *«Голоси з України»* є **посилення голосу та наративів жінок і дівчат в Україні з метою надання інформації для гуманітарного планування, програмування, адвокації та політики на період до 2025 року**.

Дослідження *«Голоси з України»* слугує ресурсом для:

1) надання інформації для формування стратегії запобігання та реагування на ГЗН;

2) виявлення та забезпечення зменшення ризиків ГЗН та перешкод у доступі для жінок і дівчат в усіх сферах гуманітарного реагування;

3) підтримки у зростанні суспільної представленості та ресурсного забезпечення програм з протидії ГЗН.

Цілі дослідження

Дослідження ***«Голоси з України»*** ставить на меті розповісти про досвід і історії жінок і дівчат, а також забезпечити розуміння як типів ГЗН, так і того, як саме насильство цих типів стається в Україні. Для досягнення цієї мети перед дослідженням ***«Голоси з України*** 2024» були поставлені три ключові **дослідні цілі**, які полягають у з'ясуванні таких речей:

1) форми ГЗН в Україні;

2) наявність та доступ до спеціалізованих послуг та програм з протидії ГЗН;

3) перешкоди та небезпеки для жінок і дівчат у плані доступу до гуманітарної допомоги.

Цільова аудиторія

Дослідження ***«Голоси з України»*** підтримує **прямі змістовні консультації з жінками та дівчатами** й сприяє тому, щоб їхні думки були враховані під час розроблення та впровадження гуманітарних програм. Ця ініціатива **сприяє налагодженню зв'язку між жінками та дівчатами в Україні, з одного боку, та процесом гуманітарного планування, з іншого боку, з метою впливу на процеси ухвалення рішень** на різних рівнях.

Для досягнення цієї мети для звіту ***«Голоси з України»*** були визначені такі **цільові аудиторії:**

Цільова аудиторія	Ціль
Партнери та суб'єкти Гуманітарної координації у сфері ГЗН в Україні, що реалізують програми з протидії ГЗН в Україні	• Посилення заходів, спрямованих на запобігання та реагування на ГЗН, у тому числі спеціалізованих послуг для постраждалих від ГЗН • Ресурс для суб'єктів протидії ГЗН, розрахований на те, щоб вони мали змогу залучати ресурси для реалізації програм протидії ГЗН та проводити адвокацію на теми, пов'язані з протидією ГЗН
Інші гуманітарні кластери в Україні, що підтримують секторальні заходи	• Підтримка у зменшенні ризиків ГЗН в межах гуманітарного реагування, в тому числі щодо СЕН • Сприяння безпечному та повноцінному доступу жінок, дівчат та представників інших груп ризику до гуманітарної допомоги та послуг
Гуманітарне керівництво, уряд та донори	• Забезпечення врахування думок жінок та дівчат України у процесах ухвалення гуманітарних рішень, формування політики та виділення ресурсів

II. Сфера дії дослідження

Географічне охоплення

У межах пілотного проєкту, перше дослідження ***«Голоси з України»*** 2024 року було проведено у вибраних місцях для тестування та адаптації методологічних підходів до українських умов.

Збір даних відбувався у **трьох регіонах України**, щоб відобразити географічне розмаїття країни та зафіксувати тенденції в різних операційних умовах. Консультації проводилися як у сильно постраждалих від конфлікту регіонах у прифронтовій зоні України, так і в інших регіонах зі значною кількістю ВПО.

Представники **чотирьох областей** взяли участь у консультаціях з громадами та експертами з протидії ГЗН, по одному від кожного регіону: **Харківська область на сході, Херсонська область на півдні та Львівська область на заході**. Була додана одна область, **Закарпатська**, у Західному регіоні, оскільки сконтактувати з ромськими громадами у Львівській області було складно. Були організовані та проведені фокус-групові дискусії (ФГД) у **двох громадах**[137] **кожної області** (міській та сільській) з метою виявлення відмінностей у міських та сільських умовах.

Наступного року очікується розширення масштабу дослідження «**Голоси з України**» — ***у 2025 році*** воно буде проведено ***на національному рівні***.

137 У деяких громадах це могло бути кілька міст / населених пунктів.

Цільові групи

В основу методології дослідження ***«Голоси з України»*** покладено змістовні консультації з жінками та дівчатами, а також з представниками інших груп у громаді, за допомогою **організованих фокус-групових дискусій (ФГД)**[138]. Збір первинних даних за дослідженням ***«Голоси з України»*** проводився у двох цільових групах: **спільноти** та **«експерти» з протидії ГЗН**[139]. На рівні спільнот ***«Голоси з України»*** розмовляли безпосередньо з **жінками та дівчатами**, а також **чоловіками та хлопцями**, приділяючи особливу увагу **ознакам різноманітності**. В Україні ці ознаки включали **вік, працездатність, статус ВПО, етнічну приналежність, а також «сексуальну орієнтацію, гендерну ідентичність, експресію, статеві ознаки» (СОГІЕСО)**.

ФГД у громадах в рамках ініціативи ***«Голоси»*** були організовані переважно з **жінками та дівчатами старшого підліткового віку**, оскільки в центрі уваги дослідження ***«Голоси»*** були думки саме жінок та дівчат. ФГД також проводилися з **чоловіками та хлопцями старшого підліткового віку**, щоб дізнатися про їхні погляди на соціальні норми та визначити конкретні ризики сексуального насильства або перешкоди у доступі за ознакою статі, з якими вони стикаються в Україні. Дискусії в цільових групах проводилися з **жінками та дівчатами з числа ВПО, в тому числі в місцях тимчасового проживання; літніми жінками; жінками та дівчатами з інвалідністю та особами, які здійснюють догляд за ними; ромськими жінками, дівчатами, чоловіками та хлопцями; а також ЛГБТІК+ особами**. У самих ФГД також брали участь люди з **зі спільнот, які не є ВПО, але постраждали від конфлікту, а також особи, які повернулися до своїх місць проживання**. Було враховано географічне різноманіття: ФГД організовувалися з учасниками з **різних регіонів України; місць, що сильно постраждали від конфлікту та територій, які приймають ВПО; міських та сільських районів, а також місць тимчасового проживання для ВПО**.

«Експерти» з протидії ГЗН — це персонал, залучений до підготовки та впровадження програм з протидії ГЗН, а також управління ними, включно з наданням спеціалізованих послуг з протидії ГЗН. Для проведення консультацій на експертному рівні були проведені ФГД **з керівниками та технічними керівниками програм з протидії ГЗН**, а також **з персоналом, який безпосередньо працює з громадами, що реалізують програми з протидії ГЗН та надають послуги з протидії ГЗН** (наприклад, кейс менеджерами у випадках ГЗН; фасилітаторами БПЖД). Консультації з експертами з протидії ГЗН слугували для розгляду під різними кутами зору результатів, отриманих від спільнот, а також для отримання непрямого зворотного зв'язку від постраждалих від ГЗН[140], яким фахівці надають підтримку.

138 Структуровані ФГД — це заздалегідь організовані групи, учасників яких відбирали на основі визначених місць та профілів населення. ФГД проводилися з використанням напівструктурованого Посібника для проведення ФГД та Форми для нотаток.
139 В ролі експертів з протидії ГЗН виступили керівники програм з протидії ГЗН, технічні керівники та координатори, які підтримують програми з протидії ГЗН в Україні.
140 Окремі ФГД безпосередньо з постраждалими від ГЗН не проводилися, відповідно до належної практики дослідження ГЗН та мінімізації ризиків таврування, страждання та іншої шкоди. Хоча можна припустити, що багато учасників ФГД з жінками та дівчатами пережили ГЗН, під час ФГД ставилися загальні питання щодо ризиків і тенденцій для жінок і дівчат в їхніх громадах, щоб не вимагати індивідуальних розповідей про ГЗН, які можуть становити ризик в плані ставлення до постраждалих у відповідних групах.

У таблиці нижче описані дві цільові групи, з якими проводились консультації.

7.1 Цільові групи для збору первинних даних за проєктом *«Голоси з України 2024»*

Рівень	Опис	Географічні характеристики
Рівень спільнот	**Гендерні та вікові категорії для основних ФГД:** жінки, дівчата старшого підліткового віку, чоловіки та хлопці старшого підліткового віку **Цільові групи для окремих ФГД:** жінки-ВПО та дівчата-ВПО, у тому числі в місцях тимчасового проживання141; літні жінки; жінки з інвалідністю, дівчата з інвалідністю та/або особи, які здійснювали догляд за ними; ромські громади; ЛГБТІК+ спільноти	• Регіон • Регіони, що сильно постраждали від конфлікту, та регіони, що приймають ВПО • Міста та сільська місцевість
Рівень експертів з питань ГЗН	**Люди, залучені до підготовки та впровадження програм з протидії ГЗН у гуманітарних організаціях, організаціях громадянського суспільства та у державних службах:** 1) Керівники програм з протидії ГЗН, технічні радники та координатори програм 2) Надавачі послуг з протидії ГЗН, які безпосередньо надають послуги з протидії ГЗН та впроваджують програми з протидії ГЗН (наприклад, фахівці з індивідуальної підтримки постраждалих від ГЗН, соціальні працівники, координатори з питань охорони здоров'я для надання медичної допомоги постраждалим від ГЗН, персонал БПЖД)	• Регіон • Регіони, що сильно постраждали від конфлікту, та регіони, що приймають ВПО • Міста та сільська місцевість • Рівень області та громади

141 Транзитні центри також були включені до критеріїв добору, однак ФГД проводилися лише в місцях тимчасового проживання у Харківській області та не проводилися в транзитних центрах, оскільки, згідно з повідомленнями, на час проведення консультацій в них перебувало небагато людей.

Основні досягнення дослідження

взяли участь в дослідженні, у тому числі в регіонах, що сильно постраждали від конфлікту, та в регіонах, що приймають ВПО, а також у містах та в сільській місцевості

49 проведено ФГД з жінками, дівчатами та представниками спільнот, а також з експертами з протидії ГЗН

362 учасники(-ці) ФГД / особи, які взяли участь

17 залучено партнерів UNFPA та Гуманітарної координації у сфері ГЗН

40+ осіб пройшли навчання щодо підходів до та інструментів збору даних

У наведених нижче таблицях представлено кількість людей, які взяли участь у дослідженні ***«Голоси»***, з розбивкою за регіонами та групами населення.

7.2 Загальна кількість осіб, з якими відбулися консультації і які взяли участь у проєкті *«Голоси з України 2024»*

	Загальна кількість ФГД	Загальна кількість учасників
Рівень спільнот	42	304
Рівень експертів з питань ГЗН	7	58
Усього	49	362

Різноманітність географічних регіонів, умов та груп населення:

Люди з різних вікових та гендерних груп, а також груп за ознакою різноманіття мали безпечний простір для участі та були представлені в дослідженні ***«Голоси з України»***.

Вперше для ***«Голосів з України»*** на глобальному рівні було проведено консультації з ЛГБТІК+ спільнотами за допомогою ЛГБТІК+ організацій, які працюють в Україні.[142]

У консультаціях у межах збору первинних даних для дослідження «Голоси з України» взяли участь загалом **362** особи, було проведено **49** фокус-групових дискусій (ФГД)[143]. **42** ФГД були проведені разом зі спільнотами, в них взяли участь **304** особи, у тому числі **224** жінки та дівчини.

142 ФГД з представниками ЛГБТІК+ спільноти були організовані за участі та через ЛГБТІК+ організації в контексті підтримки вже наявних центрів, які могли б надавати безпечний простір для забезпечення безпечних пунктів надання допомоги та зменшення ризиків заподіяння шкоди.

143 Ці загальні цифри стосуються виключно збору первинних даних, вони не включають зацікавлені сторони, з якими проводились консультації на початковому етапі дослідження ***«Голоси»***. Додаткову інформацію щодо консультацій на початковому етапі можна знайти в розділі ***IV. Методологія та джерела даних***.

7.3 ФГД за регіонами, проведені для проєкту *«Голоси з України 2024»*

Регіон	Цільова група	Кількість ФГД	Кількість ФГД з жінками та дівчатами
Схід	Спільноти	12	9
	Експерти з протидії ГЗН	2	N/A
Південь	Спільноти	13	10
	Експерти з протидії ГЗН	3	N/A
Захід	Спільноти	17	10
	Експерти з протидії ГЗН	2	N/A

7.4 ФГД зі спільнотами за типами груп

	Загальна кількість ФГД	Загальна кількість учасників
Жінки[144]	11	81
Дівчатка-підлітки старшого віку	6	44
Літні жінки	3	25
Жінки з інвалідністю, дівчата з інвалідністю та/або жінки, які здійснюють нагляд	9	67
Чоловіки	6	43
Хлопчики старшого підліткового віку	5	29
ЛГБТКІ+ особи	2	15
Ромські громади	5	35
Тільки з жінками- та дівчатами-ВПО (конкретно у місцях тимчасового проживання)	11 (4)	82 (32)
У регіонах, що сильно постраждали від конфлікту	8 (6 з жінками та дівчатами)	68 (48 жінок та дівчат)
У сільській місцевості	21 (16 з жінками та дівчатами)	153 (118 жінок та дівчат)

7.5 ФГД з експертами з протидії ГЗН за типом групи[145]

	Загальна кількість ФГД
Керівники програм / технічні керівники з протидії ГЗН	3
Надавачі послуг з протидії ГЗН	6
Від гуманітарних організацій та програм	4
Від громадських / державних установ та служб	5
Лише на рівні спільноти	2

144 Загальна кількість не включає групи, проведені з літніми жінками, жінками з інвалідністю та жінками, які доглядають за людьми з інвалідністю.
145 Зауважимо, що деякі групи включали учасників, які представляли різні типи експертів з протидії ГЗН і, відповідно, такі учасники рахувалися двічі в контексті розділення на групи.

Зворотний зв'язок від жінок та дівчат, які брали участь у ФГД

«Ми не дуже багато говоримо про такі речі. Уперше ми змогли обговорити це просто вголос».
Жінка-ВПО з інвалідністю / жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Львівська область

«Це перше попередження [про те, що треба знати про ГЗН], щоб розмова відбулася».
Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

«Цікаво було прийти на зустріч. Послухати [людей]».
Жінка, яка здійснює догляд, в сільській місцевості, Херсонська область

«Мені дуже сподобалася наша сьогоднішня зустріч».
Жінка-ВПО в місці тимчасового проживання, Херсонська область

«Ми можемо хоча б помріяти, дякую за таку можливість».
Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

«Я зрозуміла, що багато чого не знаю, але ця інформація корисна».
Жінка, яка здійснює догляд, Херсонська область

III. Феміністичний інтерсекційний підхід до дослідження та ключові принципи

Ключові керівні принципи дослідження «Голоси 2024»

Підхід «Не нашкодь», включно з визначенням та зменшенням ризиків	➤ Узгодження з Керівними принципами та етикою досліджень ГЗН, включно з особливими етичними стандартами щодо неповнолітніх ➤ Визначення та зменшення потенційних ризиків для учасників та реєстраторів, які збирають дані ➤ Інформована згода учасників (для учасників підліткового віку: інформована згода їхніх батьків / опікунів та інформована згода самих підлітків) ➤ Знеособлені дані, які не піддаються ідентифікації; протоколи захисту даних
Інклюзивний процес на основі участі	➤ Адаптація та апробація питань, підходів та інструментів дослідження в умовах України ➤ Залучення різних зацікавлених сторін для отримання зворотного зв'язку від початкового етапу до етапу розроблення продукту, в тому числі в межах управління ініціативою ***«Голоси»*** (наприклад, початкові консультації, міжвідомча робоча група «Голоси», внутрішня робоча група «Голоси») ➤ Забезпечення повного циклу зворотного зв'язку зі спільнотами-учасницями та іншими зацікавленими сторонами

Наголос на думках жінок та дівчат та їх поширення	➤ Забезпечує приділення ключової уваги поглядам жінок та дівчат протягом всього процесу та збереження її в межах дослідження ***«Голоси»***
Феміністичний інтерсекційний підхід до дослідження	➤ Визнає, що досвід, пережитий дівчатами та жінками, становить експертні знання дискримінації та насильства, з якими вони стикаються ➤ Відображає те, як соціальні категорії перетинаються з гендерними, посилюючи маргіналізацію та нерівність, а також ускладнюючи ризики ГЗН

IV. Методологія та джерела даних

Методологія дослідження ***«Голоси»*** відображає його мету і відповідає їй: вислухати жінок та дівчат та зберегти їхні думки у фокусі уваги. В основі методології дослідження ***«Голоси»*** лежать ФГД з жінками, дівчатами та іншими групами на рівні громади, що відповідає передовому досвіду з оцінювання ГЗН. Два інших джерела даних були використані для розгляду під різними кутами (а не для затьмарення) результатів дискусій із жінками та дівчатами. Також були проведені ФГД з експертами з протидії ГЗН. Крім того, були виявлені та використані як допоміжні дані наявні вторинні ресурси, опубліковані в попередньому році.

Хоча ***«Голоси»*** — це передусім якісне дослідження, наявні кількісні дані з цьогорічної Багатосекторальної оцінки потреб (БСОП) та інших звітів були взяті до уваги.

Первинні та вторинні дані були закодовані та проаналізовані за допомогою програмного забезпечення для аналізу якісних даних з використанням адаптивного дерева кодування, заснованого на початковій структурі дослідження ***«Голоси»***.

Три ключові джерела даних для дослідження «Голоси»

Основні дані	➤ **Первинні дані**	1) Проведені ФГД на рівні спільнот з жінками та дівчатами, а також чоловіками та хлопцями, з розбивкою за ознаками різноманітності
Інші джерела даних для розгляду результатів під різними кутами	➤ **Первинні дані**	2) Проведені ФГД з експертами з протидії ГЗН
	➤ **Вторинні дані**	3) Вторинні дані за 2023-2024 рр., включно з даними Багатосекторальної оцінки потреб

Було проведено початкові консультації з технічними та координаційними керівниками на національному та регіональному рівнях з метою одержання інформації для розроблення підходів та інструментів дослідження ***«Голоси з України»*** на початковому етапі[146]. Структура дослідження, інструменти, попередні висновки та звіт були розглянуті в ході кількох раундів консультацій з міжсекторальною Робочою групою дослідження «Голоси з України» та його внутрішньою Робочою групою. Інструменти збору даних також були протестовані та адаптовані разом із групами зі збору даних у кожному регіоні, щоб забезпечити врахування місцевого контексту та відповідність підходу «не нашкодь». У кожному регіоні фасилітатори ФГД та особи, які здійснюють протоколювання, пройшли особистий інструктаж щодо інструментів та підходів до збору даних за дослідженням «Голоси» (інструктаж відбувся у Дніпрі для східного регіону, у Миколаєві для південного регіону та у Львові для західного регіону).

V. Обмеження та отриманий досвід

Огляд обмежень та проблем за дослідженням «Голоси 2024»

Збір даних	Аналіз даних
➤ **У перший рік роботи** було необхідно на самому початку розробити підходи та протестувати їх ➤ **Обмеженість географічної сфери дії** характером дослідження, що реалізувався вперше як пілотний проєкт ➤ **Обмежений час для підготовки та організації ФГД** ➤ **Консультації у формі ФГД на основі спільної участі та з чіткою внутрішньою структурою — це новий підхід** для багатьох партнерів та спільнот; **низка можливостей для агенцій**, що беруть участь у зборі даних; обмежений характер системних підходів на рівні спільнот в українському контексті ➤ **Обмеженість часу для команд та партнерів** внаслідок завантаженості, насамперед у регіонах, що сильно постраждали від конфлікту ➤ **Умови безпеки та дозвіл на перебування**, потрібний для збору даних у регіонах, що сильно постраждали від конфлікту ➤ **Проблеми зі збором даних влітку** (як-от спека, перебої з електрикою, літні відпустки) ➤ **Спільноти очікували отримати заохочувальну винагороду** для участі в ФГД (були повідомлення про те, що в Україні раніше надавалися такі заохочувальні винагороди) ➤ **Проблеми в плані роботи з групами, доступ до яких ускладнений** (наприклад, чоловіків, дівчат та хлопців старшого підліткового віку, ромських спільнот) **та організація їхньої участі** ➤ **Нестача ресурсів для перевезення людей** з обмеженою мобільністю та час, необхідний для організації спільних перевезень ➤ **Потреба в подальшому узгодженні проведення консультацій між Гуманітарною координацією у сфері ГЗН та дослідженням *«Голоси»*,** а також у проведенні дослідження ***«Голоси»*** до процесу ПГПР	➤ **Значні витрати часу / праці,** оскільки дослідження має якісний характер, а обсяг даних є великим ➤ **Обмаль часу на кодування, аналіз, підготовку звіту та перегляд** ➤ **Затримки з перетворенням первинних даних** через перебої в електропостачанні

146 Було проведено понад 20 початкових консультацій з координаторами UNFPA та координаторами Гуманітарної координації у сфері ГЗН на національному та регіональному рівнях; координаторами різних кластерів та робочих груп (наприклад, Кластер захисту, Стратегічна дорадча група (СДГ) Кластери захисту дітей, ЗСЕН, СРЗП, «Гендер у гуманітарній діяльності» [GiHA], Робоча група з оцінки та аналізу [AAWG]; а також з іншими суб'єктами протидії ГЗН, зокрема з тими, що вже проводили оцінювання з ГЗН та гендерної проблематики в Україні. Також було проведено попередній кабінетний аналіз для визначення наявних відповідних вторинних ресурсів, методологічних підходів в Україні та прогалин в інформації. Початкові робочі сесії для затвердження рамок та методології дослідження відбулися разом із міжсекторальною робочою групою «Голоси» та внутрішньою робочою групою «Голоси». В їх ході було враховано досвід, отриманий під час проведення досліджень ***«Голоси»*** в інших країнах.

Важливо зазначити **відсутність можливостей для залучення жінок, дівчат, чоловіків і хлопців у нині окупованих районах** Криму та Луганської, Донецької, Запорізької та Херсонської областей, тож не було змоги проаналізувати ситуацію в цих регіонах у звіті.

На основі проблем та набутого досвіду реалізації дослідження в пілотному вигляді протягом першого року, можна зробити такі рекомендації:

- **Додати** дослідження ***«Голоси»*** **до річних робочих планів** Гуманітарної координації у сфері ГЗН, Фонду ООН у галузі народонаселення та партнерів з протидії ГЗН; призначити координаторів (співкерівників від ООН та НУО) в кожному регіоні для забезпечення підготовки до збору даних

- **Розширити** дослідження ***«Голоси»*** **в наступному році** в плані розширення його географічної сфери та залучення додаткових партнерів; збільшити участь ОПЖ

- На основі досвіду проведення пілотного проєкту протягом першого року **продовжити адаптацію та узгодження інструментів і підходів до збору даних**; розробити додаткові допоміжні рекомендації

- **Проводити особистий інструктаж** фасилітаторів, осіб, які здійснюють протоколювання, та партнерів, які допомагають в організації ФГД; **посилити розбудову потенціалу та підтримку** груп зі збору даних (наприклад, збільшити тривалість навчання, здійснити нагляд / коучинг з питань фасилітації та запровадити поетапну модель тренінгів для тренерів)

- **Здійснювати подальшу адаптацію підходів з метою охоплення та залучення груп, доступ до яких є ускладненим,** та забезпечення їхньої безпечної та змістовної участі; розширити адресність для додавання прямого зворотного зв'язку, в разі можливості, від додаткових маргіналізованих груп, якщо буде визначено, що відповідні підходи не наражатимуть їх на додаткову небезпеку заподіяння шкоди (наприклад, постраждалі від ГЗН та ВІЛ-позитивні жінки, лише через наявних надавачів послуг та мережі)

Також важливо продовжувати надавати підтримку в проведенні оцінювання на основі участі разом із жінками та дівчатами протягом року та спрямувати додаткові зусилля в реалізацію підходів на рівні громад, зміцнюючи потенціал партнерів з протидії ГЗН та гуманітарних організацій.

Ключовий висновок, зроблений у процесі дослідження ***«Голоси»***, полягає в підтвердженні необхідності проведення консультацій на системній основі з жінками, дівчатами та представниками(-цями) спільнот у ширшому сенсі, а також у необхідності широкого інформування про те, що організувати ФГД разом із ними цілком можливо, у тому числі, на територіях, які сильно постраждали від конфлікту[147].

147 Для впровадження підходу «не нашкодь» слід обов'язково визначити ризики та усунути їх заздалегідь.

b. ВИЗНАЧЕННЯ КЛЮЧОВИХ ТЕРМІНІВ У КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ *«ГОЛОСИ З УКРАЇНИ»*

Насильницьке вивезення / Викрадення

Насильницьке вивезення (abduction) — це злочинне викрадення людини шляхом переконання, обману, відкритого застосування сили або насильства. Це незаконне втручання в сімейні стосунки, наприклад, відібрання дитини у батьків, незалежно від того, чи згодна на це викрадена особа, чи ні. Викрадення (kidnapping) — це викрадення людини із застосуванням сили, погрози або обману з метою її утримання в неволі всупереч її волі. Кіднепінг може здійснюватися з метою викупу або з політичними чи іншими цілями.[148]

Перешкоди на шляху доступу

Перешкоди на шляху доступу — це перешкоди та ризики, з якими стикаються постраждалі особи, коли намагаються отримати гуманітарну допомогу та послуги, в тому числі спеціалізовані послуги з протидії ГЗН, та скористатися ними. Перешкоди можуть виникати на шляху до пунктів надання гуманітарної допомоги та послуг, на зворотному шляху, а також у самих пунктах. Перешкоди на шляху доступу можуть бути пов'язані з відстанями, відсутністю транспорту, обмеженим обсягом допомоги / суперечливістю планування / затримками, ризиками щодо безпеки, поганою організацією та умовами перебування в чергах / у закладах тощо. Окрім фізичних перешкод, перешкоди можуть бути зумовлені й іншими чинниками. Наприклад, перешкодами можуть бути недостатня поінформованість про наявну гуманітарну допомогу та способи її отримання, проблеми з реєстрацією, гендерний дисбаланс серед гуманітарного персоналу, неналежне поводження та СЕН з боку осіб, залучених до надання допомоги та послуг тощо.

Глибинні гендерні та інші соціальні норми та нерівність сприяють виникненню перешкод у доступі для жінок, дівчат та представників інших груп ризику. Наприклад, жінки та дівчата можуть стикатися з особливими перешкодами на шляху до безпечного отримання допомоги та користування нею внаслідок підвищеної небезпеки сексуального насильства, дискримінації, дефіциту часу, пов'язаного з гендерним розподілом домашніх обов'язків, недостатньої участі в ухваленні рішень та несправедливого розподілу ресурсів у домогосподарстві.

Ведення випадків

Ведення випадків — це спільний процес, до якого залучено низку надавачів послуг для задоволення нагальних потреб постраждалих та забезпечення їх відновлення в тривалій перспективі. Ефективне ведення випадків у випадках ГЗН забезпечує наявність інформованої згоди та конфіденційність, повагу до побажань постраждалих, а також надання інклюзивних послуг та підтримку без дискримінації. Ведення випадків у випадках ГЗН має давати відповідь на особливі потреби кожного(-ї) постраждалого(-ї). Для постраждалих важливо отримувати вичерпну інформацію, щоб вони могли зробити поінформований вибір, у тому числі вибір щодо отримання міжсекторальних послуг з реагування на ГЗН (медичних, психосоціальних, юридичних, щодо безпеки) та можливих наслідків звернення по ці послуги (наприклад, обов'язкове інформування)».[149]

148 US Legal. "Kidnapping v. Abduction."
149 Гуманітарна координація у сфері ГЗН. *Міжвідомчі мінімальні стандарти запобігання гендерно зумовленому насильству в умовах надзвичайних ситуацій.* 2019 р.: 44 (Стандарт 6).

Дитина або неповнолітня особа

«Стаття 1 Конвенції про права дитини (КПД) визначає дитину як «кожну людську істоту до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше». Комітет з прав дитини, орган моніторингу Конвенції, закликає держави переглянути вік повноліття, якщо він встановлений нижче 18 років, і підвищити рівень захисту всіх дітей до 18 років. Вважається, що неповнолітні не здатні оцінювати й розуміти наслідки свого вибору і давати усвідомлену згоду», наприклад, на шлюб.[150]

Дитяча праця

«Термін «дитяча праця» часто визначається як робота, яка позбавляє дітей дитинства, їхнього потенціалу та гідності, а також є шкідливою для фізичного та розумового розвитку. Це робота, яка є небезпечною і шкідливою для дітей у розумовому, фізичному, соціальному чи моральному плані та перешкоджає їхньому навчанню, позбавляючи їх можливості відвідувати школу, змушуючи їх передчасно покинути школу або вимагаючи від них поєднувати відвідування школи з надмірно тривалою і важкою роботою. У найекстремальніших формах дитячої праці дітей поневолюють, розлучають з їхніми сім'ями, наражають на серйозні небезпеки та хвороби та/або залишають напризволяще на вулицях великих міст, часто в дуже ранньому віці. Питання про те, чи можна назвати певні форми «роботи» «дитячою працею», залежить від віку дитини, виду та тривалості виконуваної роботи, умов, за яких вона виконується, а також цілей, які переслідують окремі країни».[151]

Дитячі (або ранні) шлюби

«Дитячий шлюб — це офіційний шлюб або неформальний союз, який укладається до настання 18 років». Від нього можуть страждати як дівчатка, так і хлопчики, хоча в усьому світі набагато більше дівчаток вступають у такі шлюби. «Хоча в деяких країнах дозволено шлюби до 18 років, міжнародні стандарти прав людини кваліфікують їх як дитячі [або ранні] шлюби, мотивуючи це тим, що особи до 18 років не здатні надавати усвідомлену згоду. Отже, дитячий або ранній шлюб є формою примусового шлюбу, оскільки діти не є дієздатними в контексті надання згоди на такі союзи».[152]

Дитина, яка постраждала від (сексуального) насильства

Особа віком до 18 років, яка зазнала будь-якої форми гендерно зумовленого насильства. Особа віком до 18 років, яка пережила акт сексуального насильства.

Не існує загальноприйнятого визначення сексуального насильства над дітьми. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визнача є сексуальне насильство над дітьми як «залучення дитини до сексуальної активності, яку вона не повністю розуміє, щодо якої не може дати усвідомленої згоди, або до якої дитина не підготовлена у своєму розвитку і не може дати згоди, або яка порушує закони чи соціальні табу суспільства. Про сексуальне насильство над дитиною свідчать дії, які відбуваються між дитиною та дорослим або іншою дитиною, яка за віком чи розвитком перебуває у відносинах відповідальності, довіри чи влади, і спрямовані на задоволення іншої особи або її потреб. Воно може включати, серед іншого, таке: спонукання або примус

150 ООН. Конвенція про права дитини 1989 року. МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству.* 2015 р.: 324 (Додаток 4).
151 Міжнародна організація праці (МОП). «Що таке дитяча праця». МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності.* 2015 р.: 324 (Додаток 4).
152 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності*. 2015 р.: 321 (Додаток 3).

дитини до участі в будь-якій незаконній сексуальній діяльності; експлуатацію дитини в проституції або іншій незаконній сексуальній практиці, експлуатацію дітей у порнографічних актах і матеріалах».

Згідно з визначенням Міжнародного комітету порятунку, «сексуальне насильство над дітьми визначається як будь-яка форма сексуальних дій з дитиною з боку дорослого або іншої дитини, який / яка має владу над дитиною. Згідно з цим визначенням, дитина може зазнати сексуального насильства з боку іншої дитини. Сексуальне насильство над дітьми часто передбачає тілесний контакт. Це можуть бути сексуальні поцілунки, дотики, оральний, анальний або вагінальний секс. Однак не всі види сексуального насильства передбачають тілесний контакт. Примушування дитини бути свідком зґвалтування та/або інших актів сексуального насильства, примушування дитини дивитися порнографію або демонструвати її інтимні частини тіла, демонстрація дитині інтимних частин тіла («акт ексгібіціонізму»), словесний тиск на дитину з метою примушення її до сексу, а також експлуатація дітей у проституції або для порнографії також є актами сексуального насильства».[153]

Клінічне ведення випадків зґвалтування (КВЗ) / Клінічна допомога постраждалим

Клінічна допомога особам, які пережили зґвалтування, напади сексуального характеру та інші форми сексуального насильства. Допомога постраждалим від сексуального насильства включає лікування травм, надання наборів для постконтактної профілактики (ПКП) (якомога швидше після контакту протягом 72 годин), збір судово-медичних доказів та перенаправлення до інших спеціалізованих служб на основі конфіденційного, неупередженого підходу, орієнтованого на потреби постраждалих. Клінічне лікування зґвалтувань / клінічна допомога постраждалим описує передові практики надання медичної допомоги постраждалим від зґвалтувань. Постраждалі від зґвалтування та інших форм сексуального насильства мають право на отримання якісних медичних послуг, включно з послугами з охорони репродуктивного здоров'я, для подолання фізичних та психологічних наслідків насильства, а також запобігання та ведення вагітності та лікування інфекцій, що передаються статевим шляхом (ІПСШ). Вкрай важливо, щоб надання медичної допомоги в жодний спосіб не призводило до повторної віктимізації постраждалих. Щонайменше це вимагає надання рівного доступу до якісної медичної допомоги, забезпечення приватності пацієнтів та конфіденційності їхньої медичної інформації, інформування пацієнтів та отримання їхньої згоди перед будь-яким медичним втручанням, а також забезпечення безпечного клінічного середовища.[154]

Конфіденційність

Керівний принцип протидії ГЗН, пов'язаний з наданням послуг, орієнтованих на постраждалих від насильства. «Дотримання конфіденційності вимагає, щоб надавачі послуг захищали отриману інформацію про клієнтів, та погоджувалися надавати інформацію про інцидент з клієнтом лише за його / її чітко вираженої згоди. Вся письмова інформація зберігається в закритих файлах, а в матеріалах справи фіксується лише інформація, що не ідентифікує особу. Дотримання конфіденційності щодо випадків насильства означає, що надавачі послуг за жодних умов не обговорюють подробиці інциденту з тими членами сім'ї, друзями

153 Міжнародний комітет порятунку (МКП). *Посібник з допомоги дітям, які пережили сексуальне насильство.* 2012 р.: 14-15.
154 ВООЗ та УВКБ ООН. *Клінічне ведення випадків зґвалтування.* 2005 р. Міжвідомча робоча група з питань репродуктивного здоров'я в умовах кризових ситуацій (МРГ). *Мінімальний початковий пакет послуг (МППП) для СРЗ у кризових ситуаціях. 2020 р.*

або колегами, чия обізнаність із випадком насильства вважається непотрібною». Конфіденційність підлягає обмеженням під час роботи з дітьми, якщо передбачається обов'язкове повідомлення про інциденти сексуальної експлуатації та сексуального насильства (СЕН) з боку працівників гуманітарних організацій, або під час роботи з клієнтами, які висловлюють намір заподіяти шкоду собі або комусь іншому.[155]

Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (СНПК)

«Означає випадки або практики сексуального насильства, тобто зґвалтування, сексуального рабства, примушення до проституції, примусової вагітності, примусової стерилізації або будь-якої іншої форми сексуального насильства порівнянної тяжкості щодо жінок, чоловіків, дівчат або хлопців. Такі інциденти або практики трапляються в умовах конфлікту, в постконфліктних умовах або в інших проблемних ситуаціях (наприклад, політичного протистояння). Вони також перебувають у прямому чи опосередкованому зв'язку з самим конфліктом або політичним протистоянням, тобто мають часовий, географічний та / або причинно-наслідковий зв'язок. На додаток до міжнародного характеру підозрюваних злочинів (які можуть, залежно від обставин, бути воєнними злочинами, злочинами проти людяності, актами катувань або геноциду), зв'язок з конфліктом може бути очевидним, з огляду на характеристику та мотивацію кривдника(-ів), характеристику потерпілої(-их) особи / осіб, атмосферу безкарності / послаблення спроможності держави, транскордонні аспекти та/або на факт порушення умов угоди про припинення вогню».[156]

Згода / інформована згода

«Означає схвалення або згоду, насамперед і особливо після ретельних роздумів. Вільна та інформована згода надається на основі чіткого усвідомлення та розуміння фактів, наслідків, переваг, [ризиків] певної дії та її впливу на майбутнє. Для надання інформованої згоди зацікавлена особа повинна володіти всіма відповідними фактами на момент надання згоди, а також бути здатною оцінити й зрозуміти наслідки певної дії. Вона також повинна знати про своє право відмовитися від участі в певній дії та/або не піддаватися примусу (тобто переконанню із застосуванням сили або погроз) і мати можливість скористатися цим правом. Зазвичай вважається, що діти не здатні надати інформовану згоду, оскільки вони не мають здатності та/або досвіду, необхідного для того, щоб передбачати наслідки певної дії, а також можуть не розуміти, що мають право на відмову, або не мати можливості скористатися цим правом. Існують також випадки, коли згода неможлива внаслідок когнітивних порушень та/або фізичних, сенсорних чи інтелектуальних вад».

Інформована згода означає вільний та добровільний інформований вибір, зроблений людьми, які перебувають у відносинах рівності між собою. Перед тим, як надати згоду, особа, яка пережила насильство, повинна бути поінформована про всі наявні варіанти дій та повністю розуміти, на що вона погоджується, а також про ризики, в тому числі межі конфіденційності. Постраждалій особі повинен бути представлений весь спектр варіантів, незалежно від особистих переконань надавача послуг. На постраждалу особу не можна чинити тиск, щоб вона погодилася на будь-яке інтерв'ю, обстеження, оцінювання тощо. Постраждала особа має право відкликати свою згоду в будь-який час. Інформована згода — це виражена готовність брати участь у процесі надання послуг.

155 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності.* 2015 р.: 324 (Додаток 4).
156 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності*. 2015 р.: 321 (Додаток 3).

«Від дітей молодшого віку, які за визначенням занадто малі, щоб дати інформовану згоду, але достатньо дорослі, щоб розуміти, які послуги надаються, та погоджуватися на їх надання, вимагається «інформована згода» дитини».[157]

Стратегії / механізми подолання труднощів

Шляхи та механізми, що допомагають людям впоратися з ризиком або наслідками ГЗН, щоб спробувати пом'якшити негативні наслідки насильства та запобігти або подальшим ризикам заподіяння шкоди або мінімізувати їх. Особи, які постраждали від ГЗН, мають «різні сильні сторони, [доступні] ресурси та механізми подолання труднощів». Кожна жертва по-різному реагує на ГЗН та, відповідно, має різні потреби. Загальноприйняті терміни «позитивні» та «негативні» / «ризиковані» механізми подолання труднощів не є судженням про постраждалих та їхні стратегії подолання труднощів.

Сім'ї та спільноти також можуть використовувати механізми подолання, стратегії захисту на рівні спільноти та механізми звичаєвого / неформального правосуддя, щоб спробувати мінімізувати ризики для безпеки жінок і дівчат та «захистити» їх або «розв'язати» ситуації, пов'язані з ГЗН. Сімейні та громадські механізми, такі як медіація, можуть не завжди ставити безпеку та інтереси постраждалих вище за «збереження сім'ї» та «уникнення сорому», а отже, можуть не відповідати підходу, орієнтованому на постраждалих.

Заходи з протидії ГЗН, як-от індивідуальна підтримка та ПСП, є спробою підтримати позитивні / менш ризиковані механізми подолання труднощів, до яких вдаються постраждалі та їхні сім'ї. Заходи також спрямовані на підвищення обізнаності та усунення ризиків, пов'язаних з механізмами подолання труднощів, прийнятими в сім'ях та спільнотах, які можуть зашкодити безпеці, добробуту та можливостям жінок і дівчат у довгостроковій перспективі (наприклад, дитячі шлюби).[158]

Позбавлення ресурсів, можливостей або послуг

«Позбавлення законного доступу до економічних ресурсів / активів, можливостей отримання засобів до існування, освіти, охорони здоров'я чи інших соціальних послуг. Прикладами можуть слугувати позбавлення вдови спадщини, примусове відбирання заробітку в партнера чи члена сім'ї, заборона жінці користуватися контрацептивами, заборона дівчинці відвідувати школу тощо. Ця категорія також включає економічне насильство. Деякі акти позбавлення свободи також можуть підпадати під цю категорію».[159]

Позбавлення прав

Заперечення та активні утиски прав, у тому числі права на працю, освіту, охорону здоров'я, житло, спадщину та житло, землю та власність, свободу, вільне вираження поглядів, недоторканність приватного життя та пересування. Прикладами можуть бути встановлення сім'ями заборон щодо пересування, вбрання та одягу, можливості працювати або відвідувати школу для жінок і дівчат. Позбавлення прав включає позбавлення ресурсів, можливостей або послуг у ширшому плані.

157 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності.* 2015 р.: 324 (Додаток 4).
Гуманітарна координація у сфері ГЗН. *Міжвідомчі мінімальні стандарти запобігання гендерно зумовленому насильству в умовах надзвичайних ситуацій*. 2019 р.: 8 (Стандарт 1).
158 Гуманітарна координація у сфері ГЗН. *Міжвідомчі мінімальні стандарти запобігання гендерно зумовленому насильству в умовах надзвичайних ситуацій.* 2019 р.: 4 (Стандарт 1); 36 (Стандарт 5).
159 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності*. 2015 р.: 321 (Додаток 3).

«Набори гідності»

«Набори гідності» зазвичай роздаються жінкам і дівчатам у зв'язку з іншими заходами з протидії ГЗН та як елемент таких заходів. Вони містять засоби гігієни та санітарії, а також інші предмети, спеціально передбачені з урахуванням місцевих потреб жінок та дівчат у конкретних спільнотах. «Набори гідності» задовольняють основні матеріальні потреби, з якими часто стикаються жінки та дівчата, посилюючи їхню безпеку, полегшуючи дотримання базової гігієни та забезпечуючи можливість отримувати гуманітарні послуги.

Вміст наборів може різнитися залежно від конкретних потреб жінок і дівчат у громаді, якій надаються послуги. Зазвичай вони містять засоби менструальної гігієни, мило, спідню білизну та інформацію про наявні послуги з протидії ГЗН, у тому числі про те, де і як саме можна отримати ці послуги. «Набори гідності» також повинні включати предмети, що можуть допомогти зменшити ризики ГЗН, такі як світлодіодні ліхтарики, рації, свистки тощо.[160]

Інвалідність

До осіб з інвалідністю належать особи зі стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями, які при взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими.[161]

Домашнє насильство та насильство в сім'ї

Терміни «домашнє насильство» та «насильство в сім'ї» часто використовуються як взаємозамінні та стосуються насильства у відносинах між членами сім'ї або всередині домогосподарства. Домашнє насильство — це термін, який використовується для опису гендерно зумовленого насильства, що відбувається в домі або в сім'ї у відносинах між інтимними партнерами, а також між іншими членами сім'ї. Воно включає НІП, але також може стосуватися насильства з боку батьків, братів, сестер, зятів / невісток / свекрух / свекрів / тещ / тестів та інших родичів або членів домогосподарства. Насильство в сім'ї — це ширше поняття, яке стосується насильства, що відбувається в сім'ї та домогосподарстві, і може також включати жорстоке поводження з дітьми з боку батьків. *Див. також «Насильство з боку інтимного партнера (НІП)».*[162]

Економічне насильство

Аспект насильства, коли кривдник контролює фінанси жертви, щоб не дати їй можливості отримати доступ до ресурсів, працювати або контролювати заробіток, досягти самодостатності та фінансової незалежності.[163]

Емоційне насильство / психологічне насильство

Заподіяння психічного або емоційного болю чи травми. Прикладами можуть бути погрози фізичного або сексуального насильства, залякування, приниження, примусова ізоляція, соціальна ізоляція, нав'язливе переслідування, словесні домагання, небажана увага, зауваження, жести або письмові слова сексуального та/або загрозливого характеру, знищення важливих для постраждалої особи речей тощо.[164]

160 Гуманітарна координація у сфері ГЗН та Кластер WASH в Україні. «*Поза межами базових потреб: розуміння ролі та різниці між наборами гігієнічних засобів та «наборами гідності» в контексті гуманітарної допомоги*», 2024 р.
161 ООН. Конвенція про права осіб з інвалідністю. 2006 р.
162 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності*. 2015 р.: 321 (Додаток 3).
163 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності*. 2015 р.: 321 (Додаток 3).
164 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності*. 2015 р.: Додаток 4.

Розширення прав і можливостей жінок та дівчат

«Розширення прав і можливостей — це процес, хоча його результати також можна назвати цим терміном. Результатом розширення прав і можливостей має бути перерозподіл влади між окремими особами, статями, групами, класами, кастами, расами, етнічними групами або націями. Розширення прав і можливостей означає трансформацію структур підпорядкування внаслідок радикальних змін у законодавстві, правах власності, контролі над працею та тілом жінки, а також змін інституцій, які зміцнюють та увічнюють чоловіче домінування».[165]

Феміцид

Умисне вбивство жінок і дівчат на підставі їхньої статі та/або гендерно зумовленої поведінки та самопрезентації, зазвичай чоловіком — (колишнім) партнером або членом сім'ї. Феміцид може бути кінцевим результатом НІП та домашнього насильства. Він може бути формою примусу, негативної реакції та помсти за те, що жінки та дівчата не виконують суспільно визначені гендерні ролі та не відповідають очікуванням. Крім того, він може стосуватися жінок і дівчат, яких звинувачують у ганьбі перед суспільством та вбивають під приводом захисту «честі» та «репутації».

Примусовий шлюб

Примусовий шлюб — це шлюб проти волі особи або обох осіб. Він включає випадки, коли людина не має можливості, не здатна або не відчуває, що має право надати усвідомлену згоду. Тиск, який чиниться на людей, щоб змусити їх одружитися проти їхньої волі, може бути фізичним насильством або іншими формами примусу, наприклад, коли людину змушують відчувати, що він / вона ганьбить свою сім'ю. Дитячий (або ранній) шлюб є формою примусового шлюбу, оскільки діти не є дієздатними в плані надання згоди на такий союз, а отже, одна та/або обидві сторони не висловили повної, вільної та інформованої згоди. *Див. також «Дитячий шлюб».*[166]

Гендер

«Стосується соціальних характеристик, [ролей] та можливостей, пов'язаних з приналежністю до чоловічої чи жіночої статі, а також стосунків між жінками та чоловіками, дівчатами та хлопцями, а також між жінками та між чоловіками. Ці характеристики, можливості та стосунки є соціальним конструктом і засвоюються в процесі соціалізації. Вони залежать від контексту / часу та є мінливими. Гендер визначає те, що очікується від жінки або чоловіка, дозволяється жінці або чоловікові й цінується в жінці або чоловіку за певних умов. У більшості суспільств існують відмінності та нерівність між жінками та чоловіками за розподілом обов'язків, видами виконуваної діяльності, доступом до ресурсів та контролем за ними, а також за можливостями щодо ухвалення рішень. Гендер є елементом ширшого соціокультурного контексту».[167]

165 Міжнародний медичний корпус (ММК) та Міжнародний комітет порятунку (МКП). *Безпечний простір для жінок та дівчат: інструментарій для сприяння розширенню прав і можливостей жінок і дівчат у гуманітарних ситуаціях*. 2020 р.: 11. МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності.* 2015 р.: 324 (Додаток 4).
166 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності*. 2015 р.: 321 (Додаток 3).
167 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності.* 2015 р.: 325 (Додаток 4).

Гендерно зумовлене насильство (ГЗН)

«Узагальнювальний термін для позначення будь-якої шкідливої дії, що вчиняється проти волі людини та ґрунтується на соціально визначених (тобто гендерних) відмінностях між чоловіками та жінками. Термін «гендерно зумовлене насильство» використовується насамперед для підкреслення того факту, що структурні, гендерно зумовлені відмінності у владних відносинах між чоловіками та жінками в усьому світі є для жінок джерелом небезпеки, пов'язаної з численними формами насильства. Згідно з ***Декларацією про усунення насильства проти жінок*** (1993 р.), це поняття включає дії, що завдають фізичної, психічної або сексуальної шкоди чи страждань, погрози вчинення таких дій, примус та інші види позбавлення свободи, незалежно від того, чи стаються вони публічно чи в приватному житті. Цей термін також використовується деякими суб'єктами для опису деяких форм сексуального насильства щодо чоловіків та/або цілеспрямованого насильства щодо [осіб або груп з різною сексуальною орієнтацією, гендерною ідентичністю, експресією та статевими ознаками (СОГІЕСО) у випадках, коли йдеться про насильство, пов'язане з гендерно несправедливими нормами маскулінності та/або нормами гендерної ідентичності».[168]

Гендерна рівність

Вона «стосується рівних прав, обов'язків і можливостей жінок і чоловіків, дівчат і хлопців. Рівність не означає, що жінки та чоловіки стануть однаковими, вона означає, що права, обов'язки й можливості жінок і чоловіків не залежатимуть від того, ким вони народилися — чоловіками чи жінками. Гендерна рівність передбачає, що інтереси, потреби та пріоритети як жінок, так і чоловіків беруться до уваги з визнанням різноманітності різних груп жінок і чоловіків. Гендерна рівність не є суто жіночою проблемою. Як чоловіки, так і жінки повинні перейматися цією проблемою та повною мірою долучатися до її розв'язання. Рівність між жінками та чоловіками розглядається і як питання прав людини, і як передумова та показник сталого розвитку, орієнтованого на людину».[169]

Гендерне самовираження

Це зовнішні прояви гендеру: ім'я, займенники, одяг, зачіска, поведінка, голос або характеристики тіла людини.[170]

Гендерні ролі

«Набір соціальних і поведінкових очікувань або переконань щодо того, як носії певної культури повинні поводитися відповідно до своєї біологічної статі; індивідуальні ролі та обов'язки чоловіків, жінок та інших гендерів у конкретній культурі. Гендерні ролі відрізняються в різних суспільствах і культурах, класах і вікових групах, а також у різні періоди історії. Гендерні ролі та обов'язки часто зумовлені структурою домогосподарства, доступом до ресурсів, конкретним впливом глобальної економіки та іншими місцевими чинниками, такими як екологічні умови».[171]

168 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності.* 2015 р.: 322 (Додаток 3).
169 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності.* 2015 р.: 325 (Додаток 4).
170 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності.* 2015 р.: 319 (Додаток 2).
171 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності*. 2015 р.: 325 (Додаток 4).

Насильство з боку інтимного партнера (НІП)

Насильство з боку інтимного партнера «стосується саме насильства, що відбувається між інтимними партнерами (одруженими особами, співмешканцями, хлопцем / дівчиною або особами, що перебувають в інших формах близьких стосунків) і визначається Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) як поведінка інтимного партнера або колишнього партнера, що завдає фізичної, сексуальної або психологічної шкоди, включно з фізичною агресією, сексуальним примусом, психологічним насильством, а також як поведінка, спрямована на встановлення контролю». Цей тип насильства може також включати позбавлення ресурсів, можливостей або послуг. В основі НІП лежить гендерна нерівність та дисбаланс владних відносин між інтимними партнерами. Цей тип насильства, як правило, проявляється як модель насильницької поведінки щодо інтимного партнера (колишнього або теперішнього), коли кривдник проявляє владу та контроль над жертвою. Іноді для визначення НІП використовується термін «домашнє насильство», хоча він стосується насильства, яке відбувається вдома або між членами сім'ї в ширшому сенсі. *Див. також «Домашнє насильство та насильство в сім'ї».*[172]

(Так звані) насильство та вбивства «в ім'я честі»

Насильство, в тому числі вбивство, зумовлене бажанням захистити «честь сім'ї» і покарати за поведінку, що сприймається як соціально неприйнятна та кидає виклик чоловічому контролю над жінками, що ґрунтується на сексуальних, сімейних і соціальних ролях та очікуваннях, які встановлює для жінок патріархальна ідеологія. Вважається, що «честь сім'ї» втілюється в поведінці та репутації жінок та дівчат. Така поведінка може включати подружню зраду, позашлюбний секс або дошлюбні стосунки, що можуть включати або не включати сексуальні стосунки; зґвалтування та інші форми сексуального насильства; побачення з неприйнятними для сім'ї особами; порушення обмежень щодо одягу жінок і дівчат, контакти з чоловіками та хлопцями, можливості працевлаштування або отримання освіти, спосіб життя в суспільстві або свободу пересування.

Аутинг

Розкриття чиєїсь лесбійської, гей-, бісексуальної, трансгендерної або гендерної небінарної ідентичності іншим особам без дозволу, згоди чи схвалення. Аутинг може включати передачу інформації третім особам або широке поширення інформації про СОГІЕСО людини, в тому числі шляхом вірусного поширення інформації. Він може статися зі зловмисними намірами або без них (наприклад, коли надавач послуг не дотримується конфіденційності). Оскільки аутинг позбавляє постраждалу особу можливості приймати рішення, повноважень та ініціативи (і часто призводить до негативних наслідків), він вважається формою насильства. Особи, які здійснюють аутинг, часто вчиняють цю форму насильства з метою помсти або для того, щоб присоромити жертву і завдати їй шкоди. Аутинг може мати серйозні наслідки для суспільного та приватного життя особи, в тому числі для її освіти, працевлаштування, економічного становища, психічного здоров'я та добробуту, доступу до послуг та можливостей, ситуації в сім'ї, соціальної інтеграції та особистої безпеки.[173]

Кривдник

«Особа, група або установа, яка безпосередньо чинить або іншим чином підтримує насильство чи інший вид жорстокого поводження з іншою особою проти її / його волі».[174]

172 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності.* 2015 р.: 321 (Додаток 3).
173 Рада з прав людини. Глосарій термінів. 2023 р. WebMD. «Що таке аутинг?» 2022 р.
174 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності.* 2015 р.: 325 (Додаток 4).

Фізичне насильство / напад

«Акт фізичного насильства, який не має сексуального характеру. Прикладами можуть бути удари, ляпаси, удушення, порізи, штовхання, припікання, стрілянина або використання будь-якої зброї, обливання кислотою або будь-які інші дії, що спричиняють біль, дискомфорт або травми».[175]

Захист від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (ЗСЕН)

«Як підкреслюється в «Бюлетені Генерального секретаря про спеціальні заходи щодо захисту від сексуальної експлуатації та наруги» (ST/SGB/2003/13), ЗСЕН безпосередньо стосується обов'язків суб'єктів гуманітарної діяльності, діяльності з розвитку та миротворчості щодо запобігання випадкам сексуальної експлуатації та наруги, які скоює персонал Організації Об'єднаних Націй, неурядових організацій (НУО) та міжурядових організацій (МУО), [а також інші суб'єкти, що беруть участь у наданні допомоги] щодо постраждалого населення; щодо створення механізмів конфіденційного інформування і щодо якнайшвидшого вжиття безпечних та етичних заходів, коли стаються такі інциденти».[176]

Психосоціальна підтримка (ПСП)

«Будь-який вид підтримки, спрямований на захист або сприяння психосоціальному добробуту та/або профілактику чи лікування психічних розладів», у тому числі на допомогу в загоєнні психологічних ран після надзвичайної ситуації або критичної події.[177] Психічне здоров'я та психосоціальна підтримка (ПЗПСП) за надзвичайних ситуацій включає чотири рівні: базові послуги та підтримка; підтримка спільноти та сім'ї; цільові неспеціалізовані послуги; спеціалізовані послуги. Адресні послуги з ПЗПСП можуть надаватися постраждалим від ГЗН шляхом індивідуальної або групової підтримки, спрямованої на подолання шкідливих емоційних, психологічних та соціальних наслідків ГЗН. У деяких випадках постраждалим від ГЗН можуть знадобитися додаткові спеціалізовані послуги з ПЗПСП. Важливо, щоб ПСП для жінок та дівчат ґрунтувалася на розумінні їхнього досвіду насильства та дискримінації.[178]

Зґвалтування

«Проникнення з використанням фізичного або іншого примусу в піхву, анальний отвір або рот пенісом або іншою частиною тіла. Воно також включає введення предмета в піхву або задній прохід». «Зґвалтування включає зґвалтування у шлюбі та анальне зґвалтування / содомію. Спроба зґвалтування відома як замах на зґвалтування. Зґвалтування особи двома або більше кривдниками називається груповим зґвалтуванням».[179]

Репродуктивний примус і насильство

Репродуктивний примус і насильство — це різні види поведінки, як-от тиск, маніпуляції, емоційний шантаж, обман, погрози та використання різних видів насильства для примушення людини до репродуктивного вибору або втручання в її репродуктивну автономію. Репродуктивний примус і насильство є втручанням у про-

175 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності.* 2015 р.: 322 (Додаток 3).
176 Бюлетень Генерального секретаря ООН. «Бюлетень про спеціальні заходи щодо захисту від сексуальної експлуатації та наруги. ST/SGB/2003/13.» 2003 р. МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності.* 2015 р.: 326 (Додаток 4).
177 МПК. *Посібник з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайних ситуацій.* 2007 р.: 1.
178 Гуманітарна координація у сфері ГЗН. *Міжвідомчі мінімальні стандарти запобігання гендерно зумовленому насильству під час реалізації програм в умовах надзвичайних ситуацій.* 2019 р.: 36–39 (Стандарт 5).
179 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності.* 2015 р.: 322 (Додаток 3).

цес ухвалення рішень, пов'язаних з репродуктивним здоров'ям та народженням дітей. Це є порушенням права ухвалювати вільні рішення щодо наявності дітей, їх числа та інтервалів між їх народженням. Проявами такої поведінки є примус до вагітності, саботаж використання протизаплідних засобів і контроль результатів вагітності, у тому числі відверті спроби запліднити партнерку проти її волі, контроль результатів вагітності, у тому числі примусовий аборт, примус партнера до незахищеного сексу і втручання у використання методів контрацепції. Такі дії часто вчиняє інтимний партнер, але їх можуть вчиняти й інші члени сім'ї, а також установи. Репродуктивний примус і насильство з боку інтимного партнера тісно пов'язані між собою. Наслідками репродуктивного примусу є небажана вагітність та інфекції, що передаються статевим шляхом (ІПСШ).[180]

Чинники ризику

Чинники, що сприяють підвищенню ризику та загострюють форми ГЗН, у тому числі причинно-наслідкові чинники, що обумовлюють ГЗН, призводять до ставлення до ГЗН як до норми та призводять до його подальшого повторення. Чинники ризику ГЗН мають гендерний вимір внаслідок присутньої гендерної нерівності. Гендерні ролі та норми, що ставлять жінок і дівчат у несприятливе становище в різних вимірах у всьому світі, призводять до того, що вони наражаються на непропорційно високу небезпеку ГЗН та страждають від нього.

Гуманітарні проблеми, як правило, посилюють гендерну нерівність. Чинники ризику ГЗН ускладнюються переміщенням населення, відсутністю безпеки, розривом соціальних зв'язків, розлученням членів сімей та іншими чинниками.

Сексуальний шантаж

Сексуальний шантаж стається, коли особа має або стверджує, що має сексуальне зображення іншої особи або інші матеріали (наприклад, записи, повідомлення тощо), які її компрометують, та/або погрожує поширити твердження про неї, щоб використати їх, щоб примусити людину зробити те, чого вона не бажає робити. Зазвичай це включає примус до участі в сексуальних діях без згоди та небажаних діях сексуального характеру. Сексуальний шантаж ґрунтується на гендерних нормах та очікуваннях, пов'язаних з контролем над сексуальністю жінок та дівчат, у ньому страх «сорому» використовують для тиску на жертв.

Сексуальне посягання

«Термін «сексуальне посягання» означає фактичне фізичне посягання сексуального характеру або загрозу такого посягання, здійснене із застосуванням сили або в умовах нерівності чи примусу».[181]

Сексуальне та репродуктивне здоров'я (і права на них) (СРЗ, СРЗП)

ВООЗ визначає сексуальне здоров'я як стан фізичного, емоційного, психічного та соціального добробуту, пов'язаного з сексуальністю; це не просто відсутність хвороб, дисфункцій або фізичних вад. Сексуальне здоров'я вимагає позитивного і шанобливого ставлення до сексуальності та сексуальних стосунків, а також можливості мати приємний і безпечний сексуальний досвід, вільний від примусу, дискримінації та насильства. Для досягнення та підтримки сексуального здоров'я необхідно поважати, захищати й реалізовувати сексуальні права всіх людей.

180 МРГ. *Робочий посібник з репродуктивного здоров'я в гуманітарних ситуаціях: гендерно зумовлене насильство.* 2018 р.: Розділ 10.
181 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності.* 2015 р.: 322 (Додаток 3).

Добре сексуальне та репродуктивне здоров'я — це стан повного фізичного, психічного та соціального добробуту в усіх питаннях, що стосуються репродуктивної системи. Воно передбачає, що люди мають можливість жити повноцінним та безпечним статевим життям, мають здатність до репродукції та свободу вирішувати, чи робити це взагалі, а також коли та як часто. Щоб зберегти своє сексуальне та репродуктивне здоров'я, люди повинні мати доступ до правдивої інформації та безпечних, ефективних, доступних і прийнятних методів контрацепції на свій вибір. Вони повинні бути поінформовані про інфекції, що передаються статевим шляхом, та мати можливість захистити себе від них. А коли жінки вирішують мати дітей, вони повинні мати доступ до кваліфікованих медичних працівників і послуг, які допоможуть їм виносити дитину, безпечно народити та забезпечити здоров'я дитини. Кожна людина має право робити власний вибір щодо свого сексуального та репродуктивного здоров'я. Універсальний доступ до сексуального та репродуктивного здоров'я та прав, у тому числі планування сім'ї, є правом людини.

Термін «сексуальне та репродуктивне здоров'я» можна визначити як право людини на здорове тіло, самостійність, освіту та охорону здоров'я, можливість вільно вирішувати, з ким мати статеві стосунки; знання та медичні засоби для уникнення інфекцій, що передаються статевим шляхом, або небажаної вагітності. Сексуальне здоров'я є невіддільною частиною загального здоров'я та добробуту та забезпечує можливість мати приємний і безпечний сексуальний досвід без примусу, дискримінації та ризиків для здоров'я.

Доступ до послуг у сфері сексуального та репродуктивного здоров'я дозволяє людям реалізувати це право. Послуги з охорони сексуального та репродуктивного здоров'я можуть надаватися у формі медичної допомоги, пов'язаної з репродуктивною системою, наприклад, для лікування інфекцій, що передаються статевим шляхом, або послуг, які підтримують репродуктивний вибір, з наданням засобів контрацепції та допомоги в проведенні аборту.[182]

Напад сексуального характеру

«Будь-яка форма сексуального контакту без згоди, що не призводить до проникнення або не включає його. Приклади включають спробу зґвалтування, а також небажані поцілунки, пестощі або дотики до геніталій та сідниць».[183]

Сексуальна експлуатація

«Термін «сексуальна експлуатація» означає будь-яке фактичне зловживання або спробу зловживання уразливістю становища, різницею у владному статусі або довірою в сексуальних цілях, у тому числі, поміж іншим, в цілях отримання грошової, соціальної або політичної вигоди від сексуальної експлуатації іншої особи. Деякі види примусової та/або насильницької проституції можуть підпадати під цю категорію».[184]

Сексуальна послуга

Термін «сексуальна послуга» або просто «послуга» стосується дій у формі сексуальної експлуатації та насильства, а також, якщо казати конкретніше, вимог щодо сексуальних дій в обмін на щось, наприклад, гроші або гуманітарну допомогу.

182 ВООЗ. «Сексуальне та репродуктивне здоров'я (і права на них)», UNFPA. «Сексуальне та репродуктивне здоров'я», MSI. «Що таке сексуальне та репродуктивне здоров'я?» 2022 р.
183 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності.* 2015 р.: 322 (Додаток 3).
184 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності.* 2015 р.: 322 (Додаток 3).

Сексуальне домагання

«Небажані сексуальні залицяння, прохання про сексуальні послуги та інші вербальні або фізичні дії сексуального характеру».[185]

Сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність, експресія, статеві ознаки (СОГІЕСО)

Абревіатура СОГІЕСО об'єднує різні терміни для позначення осіб і груп, які не вписуються в нормативні (гетеросексуальні та цисгендерні) стандарти сексуальності, гендерної ідентичності та гендерної експресії. Сексуальна орієнтація (СО) розуміється як здатність кожної людини відчувати глибокий емоційний, любовний і сексуальний потяг до осіб іншої статі, тієї ж статі або більше ніж однієї статі, а також вступати в інтимні та сексуальні стосунки з ними. Гендерна ідентичність (ГІ) розуміється як глибоко усвідомлене внутрішнє та індивідуальне переживання кожною людиною свого гендера, яке може відповідати або не відповідати статі, визначеній під час народження, у тому числі особисте відчуття тіла (яке може включати, за умови вільного вибору, зміну зовнішності або функцій тіла медичними, хірургічними або іншими засобами) та інші види гендерної експресії, у тому числі одяг, мовлення та манери поведінки.

Сексуальне насильство

«Сексуальне насильство — це «будь-який статевий акт, спроба домогтися статевого акту, небажані сексуальні коментарі чи залицяння або дії, спрямовані на торгівлю сексуальністю особи, із застосуванням примусу, погрози заподіяння шкоди або фізичної сили, вчинені будь-якою особою, незалежно від її стосунків з потерпілою особою, у будь-якому місці, у тому числі, поміж іншим, вдома та на роботі». Сексуальне насильство має багато форм, як-от зґвалтування, сексуальне рабство та/або торгівля людьми, примусова вагітність, сексуальні домагання, сексуальна експлуатація та/або посягання, а також примусові аборти».[186]

Секс-праця / транзакційний секс / секс заради виживання

Терміни «секс-праця», «транзакційний секс» та «секс заради виживання» часто використовуються як взаємозамінні й можуть перетинатися. Секс-праця — це коли особи, старші 18 років, регулярно або час від часу отримують гроші або товари в обмін на сексуальні послуги. Секс-праця може відрізнятися за ступенем «офіційності» або організованості. Транзакційний секс — це обмін сексуальних послуг на гроші, товари або послуги. У разі сексу заради виживання секс використовується як товар в обмін на товари, послуги, гроші, житло або інші предмети першої потреби.[187]

Постраждала / потерпіла особа

Постраждала або потерпіла особа — це «людина, яка пережила гендерно зумовлене насильство». Цей термін визначає, що відбулося порушення прав людини. «Терміни «потерпіла особа» і «постраждала особа» можна використовувати як взаємозамінні. «Потерпіла особа» — це термін, який часто використовують в юриспруденції та в медицині. «Постраждала особа» (англ. Survivor [особа, яка вціліла]) — це термін, якому

185 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності.* 2015 р.: 322 (Додаток 3).
186 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності.* 2015 р.: 322 (Додаток 3).
187 UNAIDS. «ВІЛ та секс-праця». 2021 р. UNFPA. «Стратегії виживання, які ставлять жінок під загрозу».

зазвичай надають перевагу в сферах психологічної та соціальної підтримки, оскільки він непрямо вказує на психологічну резильєнтність».[188]

ГЗН із застосуванням технологій (ГЗНТ)

Застосування технологій, цифрових інструментів та онлайн-платформ для відтворення гендерно зумовленого насильства, насамперед щодо жінок та дівчат, а також осіб з різними СОГІЕСО. Воно включає форми ГЗН, що вже існують, як-от сексуальні домагання, контроль за пересуванням за допомогою стеження та моніторингу, а також соціальне насильство з використанням мови ненависті та погроз в Інтернеті. Разом із тим, воно також швидко розширює види насильства, якому кривдники піддають жінок та дівчат, як-от наклеп, доксинг (поширення персональних даних) та сексуальний шантаж. Це також сприяє появі нових форм ГЗН, як-от маніпуляція зображеннями, розповсюдження інтимних зображень і відео без згоди, трансляція сексуальних нападів, видавання себе за іншу особу та мережеве насильство. ГЗН із застосуванням технологій перетинається з офлайн-формами ГЗН, що іноді призводить до сприяння фізичним формам сексуального насильства і навпаки.

Торгівля людьми

«Наймання, перевезення, трансфер, приховування або одержання людей шляхом погрози або фізичного застосування сили чи застосування інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливим становищем, або шляхом надання чи отримання платежів або переваг, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу, з метою експлуатації. Експлуатація включає експлуатацію проституювання інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації; примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства; підневільний стан; вилучення органів».[189]

Діти без супроводу дорослих та діти, розлучені з їхніми сім'ями (ДБСР)

Термін «діти без супроводу дорослих» стосується дітей, які були розлучені з обома батьками й іншими родичами та не перебувають під опікою дорослих, які за законом або звичаєм зобов'язані це робити. «Діти, розлучені з їхніми сім'ями» — це діти, розлучені з обома батьками або зі своїми попередніми законними чи звичайними опікунами, але не обов'язково з іншими родичами. Як наслідок, це можуть бути діти, яких супроводжують інші дорослі члени сім'ї.

Безпечний простір для жінок та дівчат (БПЖД)

БПЖД — це «організоване місце, де забезпечено фізичну та емоційну безпеку жінок та дівчат підліткового віку і де жінкам та дівчатам підліткового віку надається підтримка за допомогою процесу розширення можливостей у пошуку, розповсюдженні та отриманні інформації, в отриманні послуг, самовираженні, покращенні їхнього соціально-психологічного становища та повнішої реалізації їхніх прав».[190]

188 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності.* 2015 р.: 326 (Додаток 4).
189 МПК. *Посібник із впровадження заходів з протидії гендерно зумовленому насильству в гуманітарній діяльності.* 2015 р.: 323 (Додаток 3).
190 Міжнародний медичний корпус (ММК) та Міжнародний комітет порятунку (МКП). *Безпечний простір для жінок та дівчат: інструментарій для сприяння розширенню прав і можливостей жінок і дівчат у гуманітарних ситуаціях.* 2020 р.: 26.

с. ОСНОВНІ БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. CARE, Робоча група з питань гендерного реагування в гуманітарній діяльності. Оперативний гендерний аналіз. 2024 р.

2. VOICE, HIAS. «Все ще чекаю, поки небо закриють: жіночі організації на передовій української кризи два роки потому». 2024 р.

3. World Vision, ВГО «Дівчата». Гендерно обумовлене насильство в Україні в умовах війни: звіт за результатами оцінки. 2024 р.

4. ZOA, HIAS. Оперативна оцінка потреб: раніше окуповані та прифронтові території Херсонської та Миколаївської областей. 2023 р.

5. Агенція ООН з гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок. Процес європейської інтеграції України: від партнерства до членства. 2024 р.

6. Голос Ромні. Ідентичність, гендерні аспекти та традиції: дослідження кейсів у ромських спільнотах. 2024 р.

7. ГО «Прожектор», ГО «Інша», Outright International. Документування воєнних злочинів проти ЛГБТКІ+ на Херсонщині. 2023 р.

8. Гуманітарна координація у сфері ГЗН в Україні, Кластер WASH в Україні. «Поза межами базових потреб: розуміння ролі та різниці між наборами гігієнічних засобів та «наборами гідності» в контексті гуманітарної допомоги». 2024 р.

9. Гуманітарна координація у сфері ГЗН в Україні. Звітність 5Ws – Гуманітарна координація у сфері ГЗН. 2024 р.

10. Гуманітарна координація у сфері ГЗН в Україні. Рекомендації для надавачів допомоги щодо ГЗН та допомоги, не пов'язаної з ГЗН, під час евакуації. 2024 р.

11. Гуманітарна координація у сфері ГЗН в Україні. Фокус-групові дискусії з жінками та дівчатами. 2024 р.

12. Гуманітарна координація у сфері ГЗН, Кластер захисту, Україна. Запобігання ризикам гендерно зумовленого насильства в місцях тимчасового проживання / транзитних центрах в Україні, їх зменшення та реагування на них. 2023 р.

13. Гуманітарна координація у сфері ГЗН. Міжвідомчі мінімальні стандарти запобігання гендерно зумовленому насильству та реагування на нього в умовах надзвичайних ситуацій. 2019 р.

14. Данська рада у справах біженців (DRC). Довідка № 1. Поняття та обсяг гендерно зумовленого насильства. 2024 р.

15. Данська рада у справах біженців (DRC). Огляд моніторингу захисту населення. 2024 р.

16. Данська рада у справах біженців (DRC). Оперативна оцінка ГЗН: Дніпропетровська та Запорізька області. 2024 р.

17. Данська рада у справах біженців (DRC). Оперативна оцінка ГЗН: Харківська область. 2024 р.

18. Данська рада у справах біженців (DRC). Оперативна оцінка ГЗН: Чернігівська та Сумська області. 2024 р.

19. Дівчата, а не наречені. Поширені причини дитячих шлюбів та брак якісної освіти для дівчат.

20. Дослідницька компанія «Gradus». Вивчення громадської думки щодо гендерно зумовленого та домашнього насильства. 2024 р.

21. Європейський Союз/Рада Європи. Перешкоди, засоби юридичного захисту та добрі практики для доступу жінок до правосуддя в Україні. 2017 р.

22. Жіноча комісія у справах біженців, Міжвідомча робоча група з питань репродуктивного здоров'я в кризових ситуаціях, Гуманітарна координація у сфері ГЗН в Україні. Перешкоди в отриманні послуг, з якими зіткнулися чоловіки, які пережили сексуальне насильство в Україні. 2023 р.
23. Ініціатива REACH. Багатосекторне оцінювання потреб (БСОП): огляд гендерної ситуації. 2023 р.
24. Ініціатива REACH. Багатосекторне оцінювання потреб (БСОП): *огляд ситуації з гендером, віком та інвалідністю*. 2024 р.
25. Ініціатива REACH. Бюлетень БСОП. 2023 р.
26. Ініціатива REACH, Всесвітня продовольча програма. Багатосекторне оцінювання потреб: попередні результати щодо продовольчої безпеки. 2024 р.
27. Ініціатива REACH, Кластер координації місць тимчасового проживання та управління ними в Україні. Моніторинг місць тимчасового проживання ВПО в Україні. Раунд 12. 2024 р.
28. Ініціатива REACH. Оцінка потреб у *WASH*. 2023 р.
29. Кластер захисту в Україні. Оновлений аналіз захисту: критична потреба в захисті в умовах збройного конфлікту та насильства. 2024 р.
30. Кластер захисту, Гуманітарна координація у сфері ГЗН та Сектор відповідальності з питань захисту дітей в Україні. *Отриманий досвід – послуги з евакуації та підтримки в Харкові.* 2024 р.
31. Міжвідомча робоча група з питань гендеру. Вивчення впливу репродуктивного примусу на наслідки сексуального та репродуктивного здоров'я. 2022 р.
32. Міжвідомчий постійний комітет. Впровадження заходів з протидії ГЗН в гуманітарній діяльності. 2015 р.
33. Міжнародна організація з міграції. Українці та громадяни третіх країн: повернення в Україну. 2023 р.
34. Організація Об'єднаних Націй в Україні. Програмний документ ООН з ГЗН. 2021 р.
35. Позитивні жінки. Акушерське насильство щодо ВІЛ-позитивних жінок в Україні. 2023 рік.
36. Робоча група з просвітницької роботи Гуманітарної координації у сфері ГЗН в Україні. Оцінка потреб до 2024 року. 2024 р.
37. Система моніторингу доступності ресурсів та послуг у сфері охорони здоров'я, Всесвітня організація охорони здоров'я. Картування стану функціонування медичних закладів у найбільш постраждалих областях України. 2023 р.
38. Технічна робоча група з питань сексуального та репродуктивного здоров'я. Аналіз національного протоколу КВЗ. 2024 р.
39. Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців. Звіт за підсумками аудиту безпеки. 2023 р.
40. Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців. Оперативна інформація щодо ситуації в Україні №75. 2024 р.
41. Управління ООН з координації гуманітарних справ. Пропозиції щодо термінології для гуманітарних звітів. 2024 р.
42. Управління ООН з координації гуманітарних справ. Україна: план гуманітарних потреб і реагування.
43. Фонд ООН у галузі народонаселення, Технічна робоча група з питань сексуального та репродуктивного здоров'я. *Оцінювання ситуації щодо сексуального та репродуктивного здоров'я і прав в Україні: аналітичне дослідження.* 2024 р.
44. Фонд ООН у галузі народонаселення. Брошура з ГЗНТ: Що таке ГЗН за допомогою технологій. 2023 р.
45. Фонд ООН у галузі народонаселення. Гендерно зумовлене насильство за допомогою технологій: загроза, що зростає.

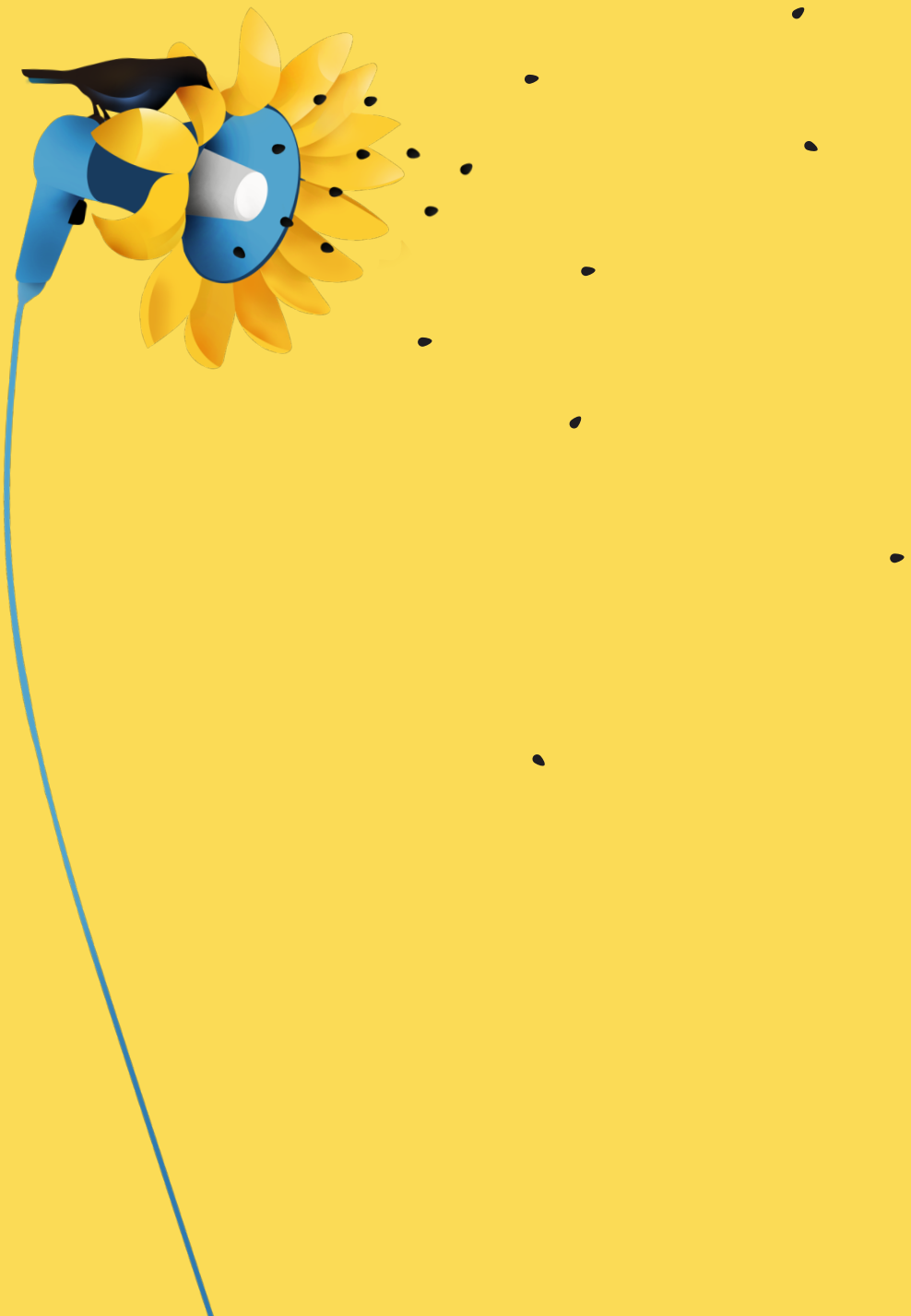

Розроблено UNFPA, Фондом ООН
у галузі народонаселення

Гуманітарною координацією
у сфері ГЗН в Україні

Більше інформації щодо реагування
на ГЗН в Україні доступно на:

ukraine.unfpa.org

response.reliefweb.int/ukraine/gender-based-violence

Додаткова інформація про «*Голоси з України*» доступна на:

Ресурси "Голоси з України": UNFPA

Ресурси "Голоси з України": Гуманітарна координація у сфері ГЗН